ا ب پ ت ټ ث ج

ځ ح خ ر ړ ژ ږ

ا افغان

ب باچاخان

پ پښتونخوا

پښتو د ژبو مور

The Mother Pushtu

(Linguistics)

خېرنه

ډاکټر درویش خان یوسفزے

Dr. Darwesh

پُښتو دَژبو مور

ډاکټر درويش خان يوسفزی

ټول حقوق دَ ليکوال په حق کښې محفوظ دي

دَ کتاب نوم:	پښتو دَ ژبو مور
ليکوال:	ډاکټر درويش خان يوسفزی
دَ چاپ کال:	مارچ ۲۰۱۲ء
دَ چاپ شمېر:	۵۰۰
کمپوزنګ:	شعيب صادق مردان 0333-9866046
بيعه:	۱۰۰۰ روپۍ
دَ موندلو درک:	(۱) ډاکټر درويش خان يوسفزی خېبر آئي فاؤنډېشن هسپتال ګلبهار پېښور موبائل: 0300-5821959 (۲) يونيورسټي بك اېجنسي پېښور (۳) وېژن بکس مردان (۴) قاسم بك سنټر صوابۍ
دَ چاپ ځاې:	عامر پرنټينګ اېجنسي پېښور 0300-9019499 aamir_print@yahoo.com

تړون

"دَ خپلې مور په نوم

او دَ هغه ټولو مېندو په نوم چې پښتو ژبه وايي"

مـابـه تـل تـاتـه دا وئـيـل مورې ! ای ګراني مورې!
چې زۀ بـه تـابـانـدې يـوه ټـوټـه دَ فـن لـيـکـمـه
چې پـه لوستلو دَ هغې بـه ټولـې مېندې هرځائ
ستـا تپـوسـونـه کوي تاپسې بـه ګرځي پـه خدائ
نـن چـې پـه ژبـه دَ پښتـو مـې دا کـتـاب سم کـړو
پـه ډېـر ادب بـانـدې مـې ستـا نـوم سـره وتـړلـو
او پښتـنـو درنـو لـوستـونـکوتـه مې وړاندې کـړلـو
ګـوره چـې څـومره زمانې بـه ستا تپوس کـوي اوس
ګوره چې دا ټوټه دَ فن بـه څومره خوښه کړي څوک
غـوارم چې تـا هـم دا لـيدلى وى پـه خپلو سترګو

مـورې! تـه چـرتـه ئې! ای مورې زما چرتـه ئې تـه!
دَ وطـن مـور! ستـا هغه زوې ستا په لټون کښې ورک شو

سرليک

دا پانيز ما تر ټولو وړاندې دَ خپلو ښاغلو پښتنو لوستونکو دَ پاره کښلی دی۔ دا لکه دَ نورې نړۍ دَ بېلا بېلو ژبو دَ ټکو راغونډوَل او دَ هغوي تر مينځه غږي يو شانوالی څرګندوَلو لره ليکلی شوی نۀ دی۔ دغه زما موخه نۀ وه۔

لوستونکي به ئې دَ پوره لوستلو نه وروستو درک ولګوي۔

دا دَ ګرانو ټکو دَ معنو کتاب هم نۀ دی۔ دا دَ غږ او غږېدونکي ترون هم نۀ دی۔ دا دَ غږونو څيرنه ده او دَ غږ څيرنې نه وروستو دَ هغې دَ برخو په بنسټ ژبپوهنه ده۔

زړۀ ته مې پوره پرېوتې ده چې دَ ژبپوهنې دَ پاره نورې ښکلې لارې چارې هم شته۔ دغه لارې چارې دَ دې کتاب دَ مينځه را ټولوَل ګران نۀ دي۔

زۀ دوسره توان نۀ لرم چې نور وړاندې لاړ شم۔ دغسې دا کتاب دې هم نيمګړی وګڼلی شي۔ کۀ څوک غواړي پخپله ئې سر ته رسوَلی شي۔ دَ مزکې په مخ دَ هرې ژبې ويونکي دغه حق لري۔

کومې ناشونې چې زما وړاندې راغلې هغې کښې دَ انګرېزۍ او عربۍ ژبو سره دَ پښتو ډېر زيات نزدېوالی دی۔ زۀ ئې په هېڅ ډوَل دَ پرانستلو جوګه نه يم۔ کۀ زۀ ډېر هم دَ تاريخه خبر يم۔ دَ هندوستاني سنسکرتي ژبو او دَ باکټريا اوستائي ژبو سره دَ پښتو خپلوي خو هسې هم منلې او جوته ده۔ دَ هغې نوره څېړنه څۀ ګټه نۀ لري۔ دَ هندي اروپائي ژبو

سره جوختوالی هم دَ پامه اخوا نهٔ دی۔ دَ عربۍ او انګرېزۍ رشتو نه پرته غټه خبره دَ پښتو ژبې خپل لرغونتوب دی۔ يو بې کچه اريانونکی، زړهٔ لړزوُنکی او سر دَدوُنکی لرغونتوب چې دَ خيالي دعوو نه ډېر پورته دی۔ زمونږ ژبه زمونږ تاريخ دی او په دغه مونږ څېرنه خبره سپينوُلی شي۔ په ډېره ګرانه دې ليکلو ته چمتو کېږم چې دغه دَ ټولو بنيادمو تاريخ دی۔

دَ موج شننه او دَ "وژ" نړيواله شته والی دومره ارزښت لري لکه دَ قعر، خوړ، پنجکوړه، دَ مهابهارت، "ګاؤري"، جين توې، تورهٔ او تورات، باس، اګی، سجيل او نور دغسې توري چې په دې کتاب کښې کښلي لري۔ که پښتو ليکدود اوړېدلی نه وی نو مونږ به ډېر څه وئيلی وی۔

جوته هيله ده چې دَ دې کتاب لوستونکي ډېر پياوړي دي۔ زما په وړه خُلهٔ لويه خبره باندې به دَ خپل پام نيلې ته واګې نهٔ راکاږي۔ پوهېږم چې زهٔ چاته ګنېږم۔ دا مې يقين دی چې دَ يو ښاغلي وخت به هم نهٔ زيانوُم۔ ما چې دَ چا نه هم مرسته موندلې ده، دَ هغوي مننه۔

په درناوي

درويش

پښتو دژبو مور

د تولو نه اول خو چې د ډاکټر درویش ددې کتاب نوم ته وکتې شي دا ئې د لسانیاتو په میدان کې هاغه تولو کسانو ته پتون وهلے دی چې ددنیا په ژبو پوهیږي یا په دې چې ژبه څۀ شی دی؟ څنګه جوړیږي؟ او څنګ وده کوي، مړه کیږي یا ترې نورې ژبي زیږیږي ہا ئې په چاپیر چل کې د نورو ژبو سره څۀ رشته کیدای شي۔ دا دعوٰی کول چې "پښتو" د ژبو مور ده او بیا یو ګڼ شمیره ثبوتونه ورکول اسان کار نۀ دی خو دا کړکیچن او زړۀ ستړی کار ہوازې د ډاکټر صیب نمونه ې کس کولی شي۔ هسې خو خلک وائي چې پښتو د زرګونو کالو زړه ژبه ده خو ډاکټر صیب په خپله پوهه او کړاؤ ددې ثبوتونه ورکړي دي۔ چې څنګه د پښتو ژبې تکي دنړۍ نورو ژبو کې په بدل شکلونو کې موجود دي۔ بل مطلب ئې دا دی چې دا تکي به په هاغو ژبو کې نۀ وو او ددې په وجه به نیمګړې هم وې۔

د ډاکټر صیب ددې کتاب د لسانیاتو نه علاوه ادبي حیثیت هم شته۔ هاغه دا چې ژبه کۀ د اظهار پوره ذریعه ده خو چې څومره په ښۀ ډول دا اظهار وکړی شي۔ نو د تاثر وړ ده۔ هغه دا چې ادبي کار ئې څه دی ډاکټر صیب بلا شعرونه، متلونه، آیتونه او حدیثونه لیکلي دي او ددې تولو ادبي درناوی وي۔ بله خبره دا ده چې د قرآني آیتونو، حدیثونو شعرونو او متلونو یو خپل تاریخي حیثتت هم وي د هغو نه مثالونه ورکول خپله وینا او دعوٰی نۀ ہوازې وزن داره کول دي بلکه د ہو اوچ بحث نه ساعت شیبې له ادب ته تلل ا وپه خوندور انداز کې هر څۀ هضمول یوه غټه خبره ده۔

دډاکټر صیب بله د ستائینې خبره دا ده چې سیاسي او تاریخي

حقیقتونه ډېر په نره ښائي. په دې کې چاسره هېڅ قسم رعایت نۀ کوي دا ډېره د افسوس خبره ده چې تر ډېرش پینځه دېرش کالونه د سرمایه دارو،عربي وهابیانو اور ایراني شیعه ګانو او د کرایه دار پاکستاني پوځي په وجه په پښتنو قیامت تېر شوی دی. او لاتېرېږي په دې جرمونو کې ورسره ځني پښتانه ضمېر خرڅه هم ملګري دي.

داسې مثالونه نه یوازې علمي خبرې دي بلکه بل طرفته پښتون قام ته غل او ساز په ګوته کول دي. چې د هغوي یو تاریخي او سیاسي شعور هم بېدار شي. او بیا ورسره ځوک داسې ونۀ کړي. تاریخ کې همېشه د ریښتوني خلکو قدر او عزت وي. دروغجن همېشه مخ توری‌وي. د افغانستان انقلاب کې خو په قام او اولس متین ووژلې شو خو د ډېرو پکې غواګانې لنګې شوې، بلا پیسې تکې ئې وګټلې او ورځ ئې ښه شوه. که انقلاب د مذهب په نوم یا په نورو دروغو یا د ټوپک په زور ناکامه کړی شو د دوي په چنه تود باد نۀ لګي.

زما په خیال د ډاکټر صېب ددې کتاب لیکلو یو مطلب دا کېدای شي چې پښتانۀ خپل ځان، خپل نسل خپل ګاونډیان وپېژني او د ښۀ ژوند د پاره په خپلو هېرو شوؤ رشتو بیا غور او فکر وکړي او تینګې ئې کړي. دې سره به نۀ یوازې ددې ژبه پښتو ترقي وکړي بلکه علمي او تحقیقي کار به هم شورو شي. او خپل سیاست ، تجارت، معاشیات او کلتور ته به هم وده ورکړي. او د قام د سبا ورځ به ښه شي. ددنیا د نورو قامونو سره به سیالي هم شورو کړي او د هغوي نه د مخکې کېدو هڅې به هم شورو کړي.

دې وخت کې د ژبو ماهرين او عالمان ژبو ته په بدل نظر ګوري۔ هغوي ئې د نفسياتو، تعليم، عمرانياتو او بشرياتو په ګزونو هم وهي۔ د ډاکټر صېب دا کتاب هاغه ټولو کسانو ته دعوت دی چې د پښتو ژبې خبرنې دې هم په دې توګه وشي ځکه چې دا د کروړونو خلکو ژبه ده او نۀ يوازې په پښتونخوا او افغانستان کې وئيلې کېږي بلکه په نورو ډېرو هېوادونو کې وئيلې کېږي۔ او هلته پرې په ځنې پوهنتونونو کې څېړنه هم کېږي۔

دا هاغه ټولو ملکونو چرته چې پښتانۀ د ډېرې مودې راسې دېره دي لکه هندوستان او يا په مزدورو او تجارتونو پسې نورو ملکونو ته تلي دي خو يو ګڼ شېر لري۔ واپس راتلو خيال ئې شته او که نۀ خو د هغوي پام دې طرفته راړول دي چې تاسو دخپلې مورنۍ ژبې پښتو د ترقۍ د پاره په هاغه وطنونو کې ګامونه پورته کړۍ او دنيا ته دا پته ولګي چې پښتانه څوک دي او ددوي د ژبې څۀ اهميت دی۔ يا ددوي د خپلې ژبې سره څومره مينه ده او يا دا ترقي يافته ژبو سره تر کومه حده سيالي کولی شي۔ هغه بيله خبره دا ده چې د پښتنو په نوم مشرانو يا د هغې برېڅو پښتو ژبې ته هېڅ قسم پام نۀ دی ګرځولی۔

ددې نه علاوه څو کاله وړاندې د تعليم تحريک مردان په هلو ځلو چې د رومبي اجلاس مشري ئې ډاکټر درويش کړې وه، په مردان کې د ولي خان په نوم کوم پوهنتون جوړ شو نو هغې کې لا تر اوسه د پښتو څانګه او پښتو اکېډمي نشته۔ دې ته کۀ د پوهنتون په ځائې "مُلا ګوته" ووئيلې شي نو ډېر مناسب به وي د افسوس خبره دا ده چې د پښتو ټول مشران په

دې خاموشه دي او تر اوسه ئې د پوهنتون د واکدارانو نه دا پښتنه ونۀ کړه چې دلته د پښتو په حواله تاسو ولې غلي ئې۔

هاغه کسانو ته ئې د ولي خان اېواردونه ورکړل۔ چا چې ټول عمر د پښتنو مشرانو ته کنځلې کړې دي او سپک سپور ئې ورپسې وئېلي دي۔ په وخت به مونږ ددې هر څه تپوس کوؤ۔ او د پښتو په نوم مشران به ټول قام او اولس ته په ګوته کوو چې دوي په حقيقت کې ستاسو مشران نه بلکه ستاسو دشمنان دي۔ او د پښتنو وسائل ئې څنګه لوټلي دي۔ پښتو ئې څنګه سياله کړې نۀ ده۔ نه ئې تعليمې کړې ده او نه ئې دفتري کړې۔ بلکه په لارو کې ئې ورته په چل چل کې دامونه ايښي دي۔ ددې نه ډاګې پته لګي۔ چې دا د اسټيبلشمنټ خلک دي او خلکو له ترې لرې کېدل پکار دي۔

زۀ په آخر کې د پښتونخوا صوبائې حکومت ته دا غږ کوم چې د پښتونخوا په هر پوهنتون کې دې د پښتو څانګه او اکېډمي يو دم پرانستې شي ۔ او د ډاکټر درويش غوندې خلک ئې مشر شي۔ چرته چې د پښتو ژبې دروزنې کار روان شي او پښتو ادب پکې وده ومومي۔ د پښتنو تاريخ، سياست او معاش باندې خبرې وشي۔ ګنې ستاسو دعوې به ټولې غلطې وي۔ او د اپښتون قام به درته ډېر سپک ګوري او ځان له به د نورمحمد ترکي او ډاکټر نجيب په شان خلک مشران کړي چې پښتون قام د ترقۍ په لور روان شي، ددنيا د قامونو سيال شي او لوړ مقام ومومي۔ د ملا د دم نه خلاص شي او د سرمايه دارو يا د هغوي د بريڅو د ظلم د نه خلاص شي بچې ئې په خپله ژبه کې تعليم حاصل کړي او خپل پښتون کلتور په وړاندې بوځي۔

زۀ دا خبره په ډاګه کوم چې د ډاکټر صېب ددې کتاب په قدر و قیمت به د لسانیاتو پوهان تفصیلي خبرې کوي چې د ډاکټر صېب دا کار په حقیقت کې د کوم معیار دی او څنګه ئې تر سره کړی دی خو دومره وېم چې د ډاکټر صېب دا کړاؤ علمي دی او پوهانو ته مخکې پروست دے۔

پروفېسر معراج خان

چئېرمېن

ډیپارټمنټ آف انګلش

ګورنمنټ پوسټ ګرېجوېټ

کالج مردان

۲۵_۱۲_۲۰۱۱

پښتو او پختو

ژبه د بنیادم بدن کښې لکه د زړه رګی نظام (CVs) یا د مرکزی عصبی نظام (CNs) یو ځانلړه نظام دے چې بېله رغونه او دنده لری. دا د بنیاد مو ترمنځ د فکری ادلون بدلون کالے دے. د یو بنیادم د مزغو د فکر نه د بل بنیادم تر مزغو پورې رسیدلو لره د ستونی نه راوتی غږونه ژبه ګڼلے شی.

ژبه بنیادی ډول سره غږ دے. غږ د معنې ښخې پیمانه ده. بې معنې غږ چرته نۀ وی. خبره یا جمله (غونډله) د غږونو ګڼه وی. ژبه کښې هر غږ ځانلړه وی او هر غږ بېله معنا هم لری. د یو قام ژبه د هغې د غږو د غږونو پانګه وی چې هر درنګ د بدلون سره مخ وی. ژبه او نسل یو تربله یو وی. یوه ژبه کښې زاړۀ تکی مری. نوی راتوکیږی. ورسره اوسنی تکی معنې بدلوی. د ژبې مرام د بنیادم نه بنیادم ته رسېدل دی.

مونږ په ډېر پام څۀ عمومیتونه وړاندې کړل چې تول پوره سائنسی بنسټ لری.

د یوې ژبې ارزښت د هغې د ویونکو ارزښت دے. د یو اولس پوهنیز، سیاسی، معاشی، زیږونکی اهمیت د هغوی ژبې ته درناوی بخښی. د یو قام سیمه ایزپیښنو الی، بدنی تکړه توب، کلتوری او تجارتی قدر د هغوی په ژبه دروند سیورے غورزوی. یو قام چې څومره د نړۍ د نورو بنیاد مو مادی او روحانی بنادی

کښې زیاتے راوستے شي۔ دومره د هغوی ژبه پرمختګ مومي۔ ژبه د اولس وی، د پوهانو نه وی۔ د اتل د اولس واک کښې وی۔ لکه څنګه چې د اولس راپورته کول د ټول تاریخ تر ټولو ګران کار دے۔ د غسې ژبه کښې بدلون هم ډېر ګران څیز دے۔ ژبه هغه وی چې اولس ئې وائی۔

د پښتو ژبې په حواله د بې بریده خوزون او ښورون ډک پښتانه د ټولې مزکې د پاره د ښېرازۍ یوه غټه چینه ده۔ پښتانه نړیوالـه ټولنه کښې د اسې ځای لری چې د هغوی د ژبې د ژغورنې د پاره ډېر دے۔

لکه چې ولیکلے شو، ژبه د غږونو یوه کړۍ وی۔ غږ د بنیادم ستونی کښې د یو ځای نه چې غږ تارونه (Vocal Cords) نومیږی۔ د هوا د وتو نموتو سره راخیژی۔ د ا غږ تارونه د مزغو د قابو د لاندې وی۔ د غسې یو فکر په غږ کښې بدلیږی او بیا چاپېریال کښې د خپروونې د پاره ډول ډول لارې اختیار کړی۔ ښه ژبه هغه وی چې د فکر او غږ تر مینځه ښکلې او یو همره بدلون راولی۔ د غږ راختو نه وروستو بل ته رسیدلو لره ګڼو چارو کښې یوه د لیک ده۔

بنیادم ژبه څنګه زده کړه؟ د اسوال زمونږ د پوهنې نه ډېر لرې دے۔ لکه څنګه چې بنیادم د څلور بولی نه په دوه بولی شو۔ د غسې د ا زمونږ سره د ارتقاء د وړومبی د رنګ نه ملګرې وه۔ د ا فیصله ګرانه ده چې د پرمختګ په کومه مرحله د بنیاد مو یوه یا

ګنې جوړې یو یا ګڼو ځایونو کښې د یو بل نه بېلې آزاد انه وجود کښې راغلې یا بل څه وشو؟ یوه پوهنه هم مونږ ته څرګنده لار ښودلې نه شي. د بنیادم او د هغهٔ د ژبې آغاز په حېث د بنیادم په لکونو کلونو خپور په تیرو کښې ورک د استان دے. ځائ په ځائ په غارونو کښې نخښې لکه "د نیانډرتل Neanderthal man)یو ډېر وړاندې تللے وخت ښکاري.

ځنې پوهان د میسوپوټامیا (Mesopotamia) نه شورو کوی. د غه نوم چې اوسنی عراق او خواوشا سیمه رانیسی د بنیادمو یو لرغونې تاتوب ګڼلے شی. څوک وائی چې د غلته بابل کښې د اوسیدونکو یوه او ایکی یوه ژبه وه. د د غه ځایه بنیاد مان هر لوری ته خواره شو. د ځائ او وخت سره ئې ژبو بدلون ومونډلو.

نریوالو پوهانو په ډېر زیار د اوسنو ژبو کتنه شننه او یو تربله تړون باندې پوره کار کړے دے. عالمانو زمونږ ژبه په اینډو آریائی باکتریا ژبو کښې راوستې ده. وائی چې د دوی ټولو شریکه مور ژبه زمونږ سره څه لیکلې پاتې ثبوت نهٔ لری.

د مزکې په مخ د ژبو دیرش تېرونه دی چې خواوشا څلور زره ژبې په کښې اوربدے شي.

د میسوپوټامیا په شان اوسن دودونه (Civilizations) د مزکې په مخ د نورو غتو سیدونو په غاړ ځانلره ګښی وجود کښې راتلل په آسانه فهم کښې راځی. د مصر د نیل دریاب په غاړه

فرعونی تهذیب د چین د زیړ دریاب او د ګنګا جمنا د غاړو نه پرته د اباسین او لنډی سین په غاړه لوئې لوئې انسانی اوسن دودونه څرګند شوی دی۔ د بناغلی زرتشت څرګند بدل په ډېر یقین سره د پښتونخوا خپل سیمه ایز انقلاب وو۔ د رګ ویدا ورومبې ستائنې چې د سوات، ګومل، کُوبا د ښکلو خوړو اوبو د یاده ډکې دی نو هم دا مطلب ئې دے چې د غه لیکونکی د پښتونخوا اوسېدونکی وو۔ د آریاګانو د اټک نه پورې وتل پخپله یو لوئې بدلون وو۔ دلته د هغوی ژبه باندې د دره وړو (Dravidian) اثر پرېوتو۔ کوم چې پښتونخوا کښې نه وو۔

کوته (Cottage) چې دره وړ توري ګڼلے شی۔ زما په خیال هندوستان ته د پښتونخوا څخه د آریا د تګ نه ډېر وړاندې په تجارتی لارو چارو تللې وو ګنه دا اصیل پښتو توري دے۔ مونږ چې په اخامنشی (Acheamonian) دارا دسکندر یرغل ګورونو ورسره د سائرس نه وړاندې د بابل نوشاد نظر ته هم ګورو۔ د غلته د بد مرغی نه د بابل په قېدیانو زمونږ سترګې لګی۔ که تاریخی پېښې ډېر تاویل ولری خو ژبنی دلیلونه کم کوز غورزیږی۔ د بابل د ختو پرېوتو نه وړاندې او ډېر وړاندې د زرغون شاه (King Sargon) اکادی عربی هلې ځلې مونږ په هر اړخ خیرلے شو۔ د غسې مونږ د سومیریانو د ځلو نه د راوتی نخښو په ذریعه د کونړ او خواوشا سیمې اندازه لګولے شو۔

دلنډی' اباسین ترمینځه د غه تهذیبونه د آسمانه راپرېوتی نه وو۔ د هغې بُنیاد د پښتونخوا په خاوره کښې وو۔ دا

مـزکه د سرېتوب يوه ډېره لرغونې زانګو پاتې شوې ده۔ زمونږه په پورتنی اټکل خبره ډېره په آسانه اته زره کلونو ق۔ م ته رسی۔

بائـرن پـه ۱۹۹۳ء کښــې لـيکی " د شريکې اينډو اروپائی ژبې تاکنه په زمان و مکان کښې يو سپړدے سوال دے"۔

ستهـوارټ۔ سی۔ پـول ليکی "دا خبره منلې شوې ده چې د شـريکـې اينـډو اروپـائـی ژبـو مـورنيا څو زرګونه کلونه وړاندې وئيلې کېدله ۔ چې په ورو ورو ترې د اروپا(اونوری) اوسنی بيلې بيلې ژبې راووتې"۔

نـوم چـومسـکـی لـيـکـی "څـومره چې د بيلا بيلو ژبو په غـړونـو سـرے غـور کـوی، دومـره د ژبـو تـرمـيـنـځـه يوشـانوالے ځرګنديږی"۔

بـلـوم فيلډ وائی "انسانی ژبې لکه د نورو آفاقی پېښو په طبـيـعـی قوانينو خوزی۔ د ژبو ترمينځ يوشانوالے د يوې نړيوالې سرچينې مرسته کوی۔ خواه که ډېره ډنګره هم وی"۔

پـوهانو د ژبو خبره تر ډېر لرې رسولې ده۔ دومره رسېدلی پوهان په شمېر او لوړتيا کښې چرې چا ليدلی نۀ وو۔ زۀ نومونه لږ اخلم۔ ډېر نومونه به په لاره لاره ليک کښې مخې ته راځی۔

د دغـه پـوهـانـو څـه خبـرې عامې او اسانې دی۔ د طبيعی دستـور خبـره ډېـره غتـه ده۔ د ژبـې وراثتی او جينياتی Genetics مـقـام هـم څيـړنـه غـواړی۔ د غړی تارونو رغونه او مزغو کښې د وېـنـا مـرکـز بېشـکـه جينياتی بنسټ لری۔ د غړونو ترمينځ ثابت

یوشانو الے وراثتی دلیل دے۔ عجبه نه ده که د ټولو ژبو ترمینځ یوشانو الے وراثتی دلیل وُلری۔

د غیرو ښانلره ژبه هم د وراثت عنصر لرلو کښې بې یقینه نه ده۔ دا حقیقت ډیر روښانه دے چې ژبه د ټولنیزې موندنې شے دے۔

د نړیوالو ژبو په ډلو، ټبرونو ویشنه کښې او بیل بنیادونه لری۔ لکه SVO, SOV اوVSO ژبې S = Subject کړونکی Object = O پرې کړې او V = Verb کار یا کړل۔

دغسې پښتو یوه "SOV" ژبه ده۔

سیتم سنتم ډلې هم یادیږی۔ سیتم اوستا او سنتم لاطینی ده شتم سنسکرت ده۔ د لاطینی ژبو Centum په انګریزی Hundred کښې بدلیږی۔ د پښتو سل، صد، ست = سلم، سدم، ستم کښې په اوستا ورځی۔

تجربه ښائی چې د نړیوالو ژبو ویش او زده کړه د اوسنو قاعدو نه پرته نورې لارې چارې هم لرلے شی۔

د لاطینی P او یونانی P په جرمانی ژبو کښې په F اوړی۔ دغسې K او T هم دی۔ T په "ت" یا "د" اوړی او "ک" په "سی"، "C" بدلیږی۔ دغه شان gh=z او bh=v۔

د یوشانوالی دغه دستور ته ګریم قانون Grimm's Law وائی۔

زمونږ تجربه ده چې دغه قانون د پښتو ژبې اړیکو کښې

دېر په کار راځي. مونږ يو څو دغسې بدلونه لاندې راوړو.

v=w=و=ب = P=B ، ايز=Age (پيسونه) غ=ګ=ز=G=Z ج

T=ت=ب ، ق=KH يا Ksh = ښ= خ= ك، د=ت، ث =Th= ټ

ح=ژ، ږ، ف=پ، څ=س=ث= Ch= =ق=ک=C=K، ژ= T =ج= V=Y=J

پښتونخوا کښې بنیادمان دیرش لکه کلونو راهسې اوسې. بنیادم چې کله په ځیزونو باندې نومونه کیښودل نو دا د ژبې پرمختګ کښې ډېر لوئې توپ وو. دا هم د څو ورځو کار نهٔ وو.

و علّم ادم الاسماء کُلّها.

"او مونږ بنیادم ته ټول نومونه وښودل".

اسماء مونږه صفات ګڼلې شو. بنیادم ته د الله علم صفات ورکړے شو نه چې علم ذات. بنیادم ته د دغه ضرورت وو.

زمونږ د ژبو يو ويش د اسې شوے دے.

د دې زياته برخه ما د اروابناد ډاکټر مجاور احمد زيار نه اخستې ده.

شریکه آریا ژبه
Protoindouropeon

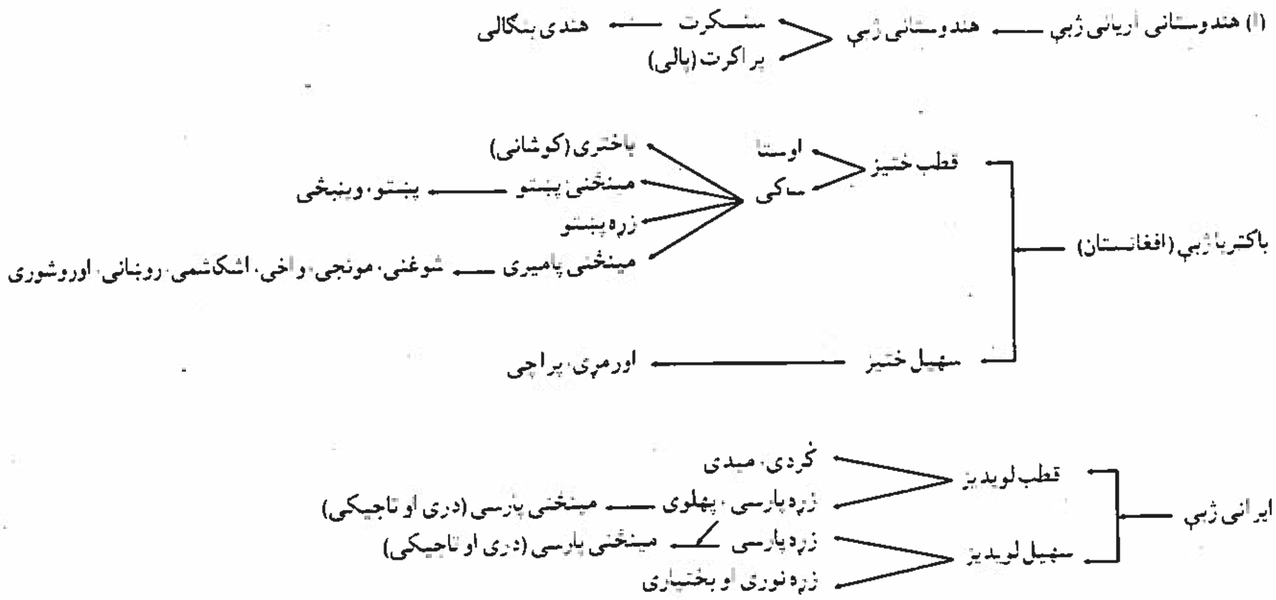

(ب) ايندو اروپائي ژبې

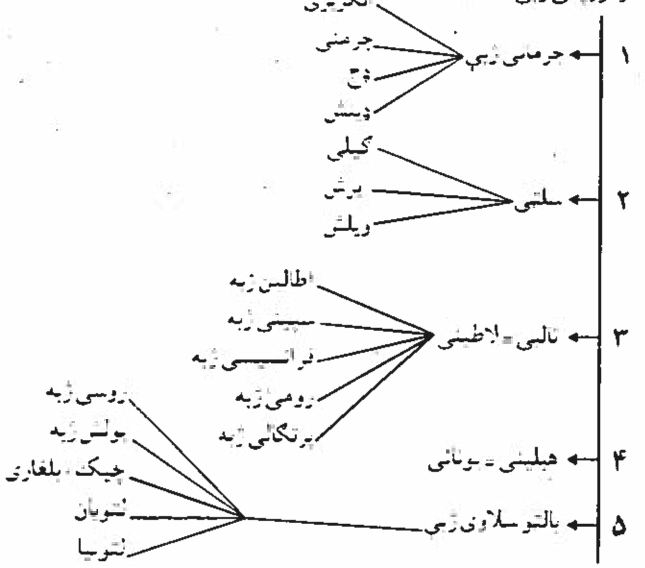

د ډاکټر زيار د دريځ نــه ځرګنده ده چې پښتو د اوسنی ايران نه ډېره بيرته ده او دې ته د ختيزې ايراني ژبې نوم ورکول بې ځايه دی. د زرتشت اوستا او د ساکانو ژبه زمونږ پښتو سره ډېره نږدې او د ايران نه دومره لرې ده لکه هندوستان: د پښتون تاريخ د ايران په حواله څه ډېر ښه نه برېښي.

O.I.A لرغوني هندي آريائي ژبې د ۱۵۰۰ ق.م ته تر ۵۰۰ق.م پورې وخت لری.

O.I.A د ايندو ايراني ژبې يوه څانګه ګڼلے شی. د ايندو ايراني ژبې د کُومې نه اوستا او زړه پارسي راووتلې (بارتولومی. بروګمان. غتاج. ميروفر۱۹۸۹)

د ډاکټر زيار په نزد اوستا د ايراني څانګې نه بيل ځانلره آغاز لری. د قطب ختيز او سهيل لويديز ترمينځه لار هم ډېره ده.

نور پښتانه هم د پښتو د ښائلره وجود مرسته کوي.

بنیادم چې کله ژبه زده کوله نو ورسره ئې نورو ته د رسولو تابیا هم تړله. لرې ښایونو، راتلونکو پیړیو او د وینا نه هېرولو لره د نور څه نه پرته لیک یو بل لوئې بدلون راوستلو.

ژبه وړومبے په مزغو کښې یو خیال وی. د غه خیال د سپائی نوزا په نزد څلور ارتقائی درجې لری. د تولو نه د وړومبنۍ درجې خیالونه په بنیادم او نورو ښناورو کښې یو شان وی. د غه خیالونه د مزغو د مرکزې واک د لاندې د غړی تارونو څخه د اسې وُځی چې د خیال پوره په پوره غږ اړنه وشی.

د خیال او غږ ترمینځه پوره په پوره بدلون ګران دے. تر تولو ښه ژبه هغه غږونه وی چې د خپل د ماغی خیال پوره متبادل شی او د اوریدونکی مزغوکښې هم هغسې هوبهو تاثیر جوړ کړی. د ژبې د غږسره د لاسونو، سترګو او مخ څه حرکتونه هم وی چې هغه د غږ ممکنه کمے پوره کوی.

بل هغه سړے احمق بللے بویه
چې خبرې کړه په سترګو په لاسونو

ښکاریږی چې زمونږ مشران د ژبې د وظیفې سره اشنا وو. روښان پیر او خوشحال بابا کښې مونږ د غسې اشارې وینو. ډیر لږ بنیاد مان د دې جوګه وی چې فکر تول په ژبه کښې راونغاړی. د غه ته لوړ ادب وائی. فکر توان دے. غږ هم توان دے. ښائی چې فکر = غږ. کله چې د فکر غږ ته اړول ډیر ګران

شي نو په لیک یا وینا ئي یو هېډل هم ګران شي لکه د منصور خبري یا د ډېرو فلاسفرانو خبري.

الا سنة مستنقاط تحت نقعلیا مستیلکات.

ژبه چې لیک ته راورسېدله نو دا بل لوئي انقلاب وو.

خبره د علمهٔ البیان نه علّم با القلم ته ورسېده

دا دي هېره نه شي چې ژبه د شعور د ارتقاء تر ټولو زیاته

ویرلي مونده ده.

لیک فینیشیانو شورو کړو چې د نبی نه کس ته به تلل. دا

د مسیح علیه السلام نه زرکونه کلونه ورانديږ وو. د هغوی نه

لیک یونان او روم ته لاړلو. هم هغوی نه لیک عربو او اسرائیل ته

ورسېدلو. وائي چې د پال د عیسائیت په ذریعه اروپا ته لاړلو. ګو

چې دا ډېره اوسنی خبره ده. ټولنو په دي غرض لیک خپل کړو چې

ابلاغ د زمان و مکان نه بهر شي. فکر په دغه ډول د ژبې ویرلی

مونده کښي ځان ځرکندوي. دا د اعلی شعور لاندي یو فعل دے

بنیاد مو د غږ او خیز تر مینځه ترون څرکندولو لره ډېري

هڅي وکړي. د غسي یکتوګراف لوګوګراف سیلابی او ایبڅی

یا الفابیت ته یو مختلف وشو. تریو ال غرین نخښي P.A اجوړي

شوي. سومیریانو "پانه لیک" Cuneiform دوه لرلو. د

سومیریانو نه مطلب د سهیلی میسوپوتمیا لرغونی

وسیدونکی دی.

MESO	=	مینځ
PO	=	بو. د اوبو ریښه ده
tamic	=	سیمه

د اوبو تر مینځ سیمه چې د فرات د جله تر مینځ ګڼلې شی. سومیری اولس د دغه ځائ استوګن وو. یو ښاریه به د غلته یو قام او وطن ګڼلې شو چې د هر ښار ژبه به د بل نه بیله وه او د غه ځانلره حکومتونه هم وو. اکادیان هم د غلته وو چې عربی ژبه ئې وئیله. سومیریانو کښې "اورنمو" یا نمرود او وروستو حمورابی یادیږی. هر کله چې اکادیانو کښې زرغون شاه یعني "King Sargoa" ډېر یاد دے. د زرغون شاه نه وروستو سومیریا دوه ژبې خلک شو.

عربیانو د غوئی سر ته د انخښه ورکړه A او الف ئې ورته اووې. لاطیني کښې د غه نخښه ∢ شوه او الفا ئې ورته اووې. انګریزی کښې ترې A جوړه شوه.

د کور د پاره د انخښه ⌷ مصریانو راوړه. فینیشیانو د غه اړولې کړه او ⌷ د اسې ئې کړه. ورته ئې بیت اووې. بیا به چې کوم غږ د "ب" نه شورو کېدو، د غه نخښه به ئې سر کښې وه.

لاطیني کښې د غه نخښه د لږ بدلون سره ß "بیټا" شوه. انګریزی کښې د غه B "بی" شوه. د پښتو ب هم د کور نخښه ده چې تکے ئې ور دے. د سنسکرت نه راوتلې هندی او بنګله د غه نخښه ◁ د اسې کړه.

د جیم نخښه ج په لاطیني کښې ګیما Gamma وه او نخښه ئې شوه γ۔

د جیم او ګیما ترمینځ غږي یوشانوالے هم شته۔ هندی او بنګله کښې د غه نخښه ج د اسې شوه۔ کله چې یوه نخښه یو غږ ښکاره کوي نو ابیڅی دود ورته وائي۔ عربي، عبراني د غه دود لري۔ د فینیشیانو نظام ته Syllabic وائي چې د مسیح نه زر کلونه وړاندې پوره شوے وو۔

وائي چې ټولې نړۍ ته لیک د فینیشیانه خپور شوے دے۔ ځنې خلک د امریکې د لرغون خلکو بیل لیک هم شمیري۔

د فینیشیا او سومیریانو د مرستون کتنه څرګندوی چې هغوی پښتونخوا سره هم تړون لرلو۔ د دغه ځلو څه ډېر لیکونه په خروشتي کښې موندلے شوے دی۔

اوستا نباغلی زرتشت ته منسوب کتاب دے چې د مسیح نه ۱۵۰۰ کلونه وړاندې وو۔ مولانا ابوالکلام آزاد د سورة کهف په تفسیر کښې زرتشت د پیغمبرانو شمېر کښې راولی۔ باچا خان هم د غسې ګڼی۔ د لویدیز نوم ګټلې فلسفي "نت شه" (Neutzsche) د زرتشت وینا جرمني ژبې ته اړولې ده چې انګریزی کښې د (Thus Spake Zarathustra) په نوم خپوره شوې ده۔

پښتونخوا کښې لرو وبر دوه نیم زره کلونو پورې

مجوسی او ر ستاتنه دومره زور کښې وه چې د ومره بود انی لار نه وه. هندو اثر لا ډېر لږ وو.

د سدوم. چارسده. نېستنه. (نېسده). پېر سده. سده د تېمرکرې. سده د باجوړ او سده د کرمې د دغه اتشکدو یادونه دی. د پښتو ژبې توری سده او ست زموږ ژوندی تکی دی. اوستا د پښتو سره نژدې خپلوی لری.

د رګ وید وخت د ۲۰۰ ـ ۱۷۰۰ ق. م کښلے شی د چا ژبه چې پښتو سره او پښتونخوا سره نژدې خپلوی لری.

لکه چې د دژبه د ستونی نه راوتے غږ دے. موږ د یو غږ "ق" کتنه راخلو بناغلی ډاکټر زیار لیکی (ق-q) او خ x ژبې تالونیز Uvular زیږ ښاے لری. تم مبنلی ناغږن دے.

ښ ‌X نرم تالونیز Postpalatal غږ دے. ناغږن مبنلی دے.

ښ S غبر ګژبیز Retroflex غږ دے ناغږن مبنلی دے.

س S اوورېز Alveolar ناغږن مبنلی دے.

ش S زیږ تالوتیز ناغږن مبنلی دے. (Pre-palatal)

د زیار حواله ختمه شوه. دې کښې س S چې زما په نزد اوورېز تالونیز او د ژبې په مخ Alveopalatal laminal دے. زموږ د اوسنی باس نه وتے دے. موږ سره باس کښې ق. ښ X. ښ S او شین S پاتې شو. "ق" د پښتو خپل غږ نه دے. دا د پور غږ او نخښنه ده. لکه ص. ث. ض. ط. ظ هم پورلی دے. د "ق" وتونځاے د غږی تارونو نه لږ بره د پوزی په شاتنی ښکتنی برخه

کښې د تالو تر تولو شاتنی لړه برخه کښې وی. لکه سرے چې کله توخېږی او قخ قخ کوی. د قخ قخ ځاے د "ق" زیښتینے مخرج دے. د "ق" د غږ سره هوا نه د ننه ځی نه بهر وځی لړه اتله شی.

د "ق" غږ سره ټونډې پر انستلے شی. چې شونډې بندې وی "ق" نه را وځی غاښونه تول د یو بل نه بېل وی. د مرۍ شاتنی غاړه بنده وی. د اسې وشی چې د ژبې بره اړخ Dorsum د تالو د سره ورومتی برخې سره ونښلی. د ژبې ښوکه او اړخونه د لاندینی مخامخ غاښونو سره په یو دسته وی. ژبه پخپل ځان بره لور ته ورکړه (Dorso-Flexion) شی. ښوکه نې د لاندینی مخامخ غاښونه شاته اړمه شی خو دا ضروری نه ده ښوکه خلاصه هم کیدے شی. د خلې Buccal Cavity شاتنی برخه به ازومړو بندیږی. ورپسې هوا په زور د مرۍ نه د ژبې او تالو بیلیدو سره راوځی دا د Oropharynx د شاتنی د پوال او د Larynogopharynx د مینځینی برخې نه په زور راوځی چې Uvula او د تالو ژبې ورومتی برخه بیلیږی نو د بیلیدو سره جوړ شوری کښې "ق" راوتے وی.

زما په نزد "ق" د "ښ" غونډې غږ لری. وتونځاے او زیږ ځاے نې بېل دے ځکه چې "ق" پردے غږ دے.

ق = Q = ک = C = Ch

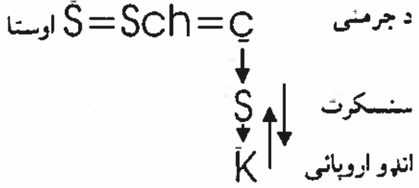

د پښتـو د پـړک نـه بـرق او بـرېښ شو ـ سپوږمی ـ پړقیږی، سپـوږمی ـ بـرېښېـدله، اسمان برېښی، "ق" پښتو کښې په ښ، ک او کله کله Q راځی ـ مونږ لاندې څو عربی، انګلیسی، پښتو ټکی راوړو چې "ق" لری او بدلون ئې ګورو ـ

شمېره	عربی	پښتو
۱	برق	برېښ / برېښنا
۲	نقش	نخښـه / نښـه
۳	وقود	وانښه
۴	سبق	اوښت
۵	سقایه	څښکل
۶	ذق. ذائقه	څښـه / Chasha, Saka
7	قال	ښکالو
۸	قندیل	ښرنتې
۹	بقعة	پښتـون
۱۰	جوق	جُښت/جوښت/ګوښې

	عربی	پښتو
۱	طاق	تاخ
۲	وقت	وخت
۳	قعر	خوړ
۴	تخرق	ترخ/تخرګ
۵	قبیله	خپله
۶	ثاقب	تیکاو
۷	طبق	تپک

	پښتو	انګلیسی
۱	الاخون	Eloquent
	"ښه ون"	
۲	خلعت	Quilt
	ښورپدل	Quarrel
۳	ښه والے	Quality

۱ـ ؎ ا ذُق، اِنَّکَ اَنتَ الکَرِیم (القرآن)

قعر په معنی د خوړ لکه پنجکوړه = پنج قعره = پینځه خوړه: دا د دیر نه راوتے نوم موندلے سیند دے۔ د مها بهارت یا د سین "کورے" هم دغه دے۔ د سکندر یرغل کښې ورته "کورائي" نوم ورکړی شوی دی۔ اند ازه وکړئ چې د مهابهارت یو تکے به عربی ژبې ته څنګه رسېدلے وی۔۔۔بد کوړ = بد قعر، هغه خوړ دے چې د "اودیانه" سره خوا کښې په حواله د سکندر اعظم ئې ذکر راغی۔ د مردان ادینه سره نزدې د غه یوه وړه کنده ده چې د یوسفزیو د ذرنو درنو مېړو په مېنځ کښې نامعلومه ښکته د څو څاڅکو اوبو سره مقام خوړ اوبلې سره یو کیږی۔۔۔لوند خوړ یا لوانده خوړ مردان شېرګړ هـ نه ختیز ته یو لوے کلے دے چې ښې شمېره کندے لری۔ د غسې خان خوړ او سبحان خوړ او نور هم ګڼ دے۔ د ادینه سره نزدې کندې ته ډېر خلق "دارا" وائي۔ شاید د "دارائ اعظم" سره تړون لري۔

نو کوم غږ چې "پښتو" کښې راځي یعني "ښ" د دغه وتونځای د "ق" سره بدلون خوړلی دی. د غه "ق" چې مونږ پخپله ژبه کښې نه لرلو او نه ئې لرو د هغې په ځای "ښ" راووتلو چې نه "خ" دی او نه "ش" دی. ښ دی وو او وی به. د ایو ځان لره غږ دی. نه چې هسې منلي شوي نخښه. یو Jvular غږ Retroflex شو.

که شونډې پرانستې وی او غاښونه بند وی نو ق. ښ. خ راوځی او قاغ. قغ یالکه د خوب ښر ښر غږ راځېږی. که غاښونه بند وی او شونډې سپړدې وی نو "ش" نه جوړیږی.

که شونډې بېرته وی او غاښونه بند وی نو ق. ښ اد ا کېدی شی کله چې په "ق" زور، زبر، غږونډی وی نو شونډې پکښې برخه نه اخلی. که په "ق" پېښ وی نو شونډې ورسره لږې راغونډې شی.

د پښتونخوا ندلوېدیز ته "ق" او ختیز ته "ق" یا X شته خو پښتونخوا کښې نشته.

پښتانه ته پښتانه نه وئیل یا نه ګڼل هغوی خپل سپکاوی ګڼی که هر کړ دوډ لری. ش یا خ دواړه ځان پخپل ځای او چت پښتون ګڼی. ځان د ځا د سند مؤتازد نه ګڼی. پښتون بل څوک خپله ټولنه کښې نه ننویستی شی او نه ئې ایستی شی. زرګونه کلونه وشو چې د بیل کړ دوډ د پاسه هم یوې یا بلې قبیلې یو د یا بله د پښتونولی نه خارجه نه کړې شود. د غه تاریخی اوږدوالی

هم د دوی د یو والي دلیل دے۔

خان جهان لودی بیټني وو دریا خان د اودزئي سربني وو۔ خو هیڅ کړ دود هغوی بېل نه کړل۔ د پښتو سیمې لکه کنجکې یو بل کښې نښوتې دی۔ که دا بېلې بېلې ژبې یا اولسونه وی نو داسې به کړ انه وه۔ د خان علنین مکان خوشحال خان ختک وینا ده:

په یوه ژبه وئیل سره پښتو کړو
ولې هیڅ نه شو له یو بل خبردار

یوه ژبه وئیل څه معنی لری!

د هغه نزدې ملګرو ایمل خان مومند او دریا خان افریدی کښې یو هم "ش" نه وئیلو۔ هغه یوسفزیو سره په دښنه او دوستې دواړه پاتې وو خو هغوی نې د خپله قامه بېل نه وو ګنلے۔ دا هم وائی: پښتو ژبه مې خوښه هر څوک خپل ګنې بناغلے

دا هم وائی: په پښتو ژبه مې حق دی بې حسابه

دا هم وائی: بیا د واړه پښتو ژبې په دنبال

ما بیا بیا "دا هم وائی" ولیکل۔ مطلب دا چې پښتون قام ته د ژبې په حواله وینا شوې ده۔ هغه په یوه نکته زور اچولو لره "پښتو ژبې" استعمالوی۔ دغه وینا وال که حکیم ملت نه هم شی نو وینا نې لا ډېر ارزښت لری۔ د اولسی ناروغیو طبیب که څه نسخه وړاندې کړی نو نړیوال پوهان یکښې ډېرې ناوړه خبرې په ګوته کولے شی۔ ولې د عام غړی وینا کښې رښتیا ډېر زیات وی۔ د

پښتو ژبې پحقله د هغوی وېنا عمومیت لري.

خوشحال بابا د افغان او پښتون توری په ایکې یوه معنی کښې دومره پریمانه راوړی دی چې نوري خیرني ورکښې هېڅ ځاے نه لري. زمونږ ټول پښتو ادب د دغه توریو د یو مانیزه راوړلو نه ډک دی. ځوک چې پښتون تورے او افغان تورے بېلا بېلو معنو کښې اخلي هغوی جاهلان پساتیان دي. دا خبره چې د افغانستان وسېدونکے افغان دے. د حماقت انتها ده. د افغانستان وسېدونکے افغانستاني دے. نه چې افغان افغانستان یو هېواد دے. د مزکې یوه ټوټه ده. هر کله چې افغان بنیادم دے. خاوره خزله نه ده، پښتون ژوندے شے دے، کاڼے ګټه خو نه ده، ملکونه بدلیږي، قامونه نه بدلیږي، بخښنه غواړم. د یو قام ګڼ نومونه د نیا کښې شته.

ډېره ترسکونه وه قیصی لړه اوږده شوه رانه

د "ق" مخرج د مخارج حروف ۵ نمبر لري. یعني د ژبې جړه چې تالُو سره وجنګیږي نو "ق" راوځي (اشرف علی تهانوی: جمال القرآن)

"پ": دا غړ غبرګ شونډیز، ناغږن دے، (Bi-Labial) دواړه شونډې یو ځاے شي. د هوا یو کالم د شونډو نه تر غړ تارونو بند شي. د شونډو تر مېنځه یو سُورے وشي. شونډې بېرته شي او هواد غړ تارونو ځخه وړاندې حرکت کولو سره پُ غړ راوباسي. "پښتو" کښې پُ د اسې غړ ورکوي لکه: Push, Pull, Put ځنې خلک "پ" باندې زور راولي چې ښه نه کوي. زمونږ "پ" نورو

ژبو ته په "ف" "ب" اوړی۔ لکه د ګریم دستور۔

"ښ"

د ډاکټر مجاور احمد زیار د لیک سره سم "ښ" په بېلا بېلو ګړ د ودونو کښې په بېلا بېلو ډولونو سره وئیل کیږی:

(۱) په سویل لویدیزه پښتو کښې یو سائیز "مختالوئیز" غبرګ ژبیز، ناغړن منبلی بېواک دے چې S دے۔

(۲) سویل ختیزه پښتو کښې "ش" وئیل کیږی۔

(۳) قطب ختیزه پښتو کښې د "خ" غوندې وئیل کیږی۔

(۴) په مېنځنۍ پښتو کښې یو وروستۍ تالوئیز بېواک /X/ د وینګ پر وخت ئې د ژبې وروستۍ برخه د تالو د ورستۍ سره نښلی۔

د پوهاند زیار مرحوم په وینا د "ښ" بره څلور اد اګانې دی۔ د پښتنو شجرې هم څلور دی۔ (د نعمت الله هروی)۔ زمونږ غټې تاریخی نسلی سرچینې هم څلور یادیږی۔ لکه ساکا، پارتیان، کوشان، اپتالیان۔ د ساکا پاتې یو ټکے سکه او ناسکه دے۔ سخاکوټ هم ساکا یادوی۔ پارتیان مونږ ته پر اته یا دیشین ټکی یادوی۔ کوشنی، کوچنی، کوچنۍ مونږ ته د کوشان څخه پاتې دی۔ دا هم څرګندیږی چې "ش" اوچ "ch" یو تر بله اوړی اپتالی څخه اتل تورے او بې شمېره یادونه پاتې دی چې ډېر زیات خواږه دی۔

"تُون" ثانی مخارج الروف۔

دا یو "ببو اکوړی" یا Consonant Cluster دے۔ تُون سره دواړه شوندې راغونډې شی۔ لکه د ګُل وغوړیږی۔ د ژبې څوکه تر دغه د مخامخ برنی غاښونو د شاسره اړمه وی۔ ببلپډو سره وړاندې وخوځی او مخامخ هوا کښې غړ راوځی۔ پښتو ژبه کښې تُون پسوند ډیر راځی لکه ببلتون، بنتون کوندتون، مېړتون، شتون، کړتون، پوهنتون۔ مونږ د پښتون "تون" د اسې راوړو لکه Soon. Noon. Moon۔

پښتو کښې "ښ" د نورو ژبو د "ق" یو لږ پوست شکل دے۔ د پوست نه مراد د Uvula د برنی خوزون کمزوری ده۔ د قرآن پاک تورے بقعة د پښتون د غږ سره نزدیو الے لری، سپو انی د ة نه۔

د پکښت تورے هم زمونږ د ق = ښ د ریخ ته مرسته ورکوی د فینیقا "ق" په "ښ" د اسې اوړی لکه فینیښیا۔ په Phoenicia کښې Cia غږ لره په لاندینی توریو غور بنائی۔

۱۔	Acacia	۲۔	Paramecia
۳۔	Gynecia	۴۔	Alopecia
۵۔	Scleromalacia	۶۔	Enunciate

* شتق الحروف

تر تولو غټه خبره دا ده چې د پښتو د قطبی ختیز او سهیلی لوېدیز وېنا کښې د رغوني توپیر په نښت شمېر دی۔ توپیرې تش تر غږه دے۔

مونږ بیا لږ ساعت لره ژبپوهنې ته راځو۔ د کره پښتو ۳۶ ګونو غږیزه د شلمې پیړی د شلمو کال نه رامینځ ته شوے او په

۱۹۶۲ کښې د افغانستان د ژبپوهې په کار لوېدلې ده. کنې اوسنۍ باکتریا ژبې یو شانتنې [۱] تالوتیز غږ لري. لکه د پښتو سهیل لوېدیز وېنا او ورسره پامیري ژبې. د ډېرو کښو پوهانو فکر دادې چې "دا غږونه د اینډو ایراني [۲] نه میراث کښې پاتې نه دي خو دا د دغه ژبې خانګړې پر مختګ کښې وروستو راختلي دي." مارګن ستیرن ۱۹۲۷ (۱۹۷۷_۷۹) او ګیګر ۱۸۹۴ لیکې چې پښتو کښې یو ناغږن غبرګژبیز غږ دے. (دواړو ښاغلو هغه Ş کښلی دی) چې د اوستاد Sr غوندې دے لکه پښتو کښې Şa =good= ښه اوستا کښې Srao= ښه. د غسې پښتو کښې Şna =hipbone= ښنه د اوستا Sraoni په معنی د کوناتی. سکجیرومنی چې پښتو کښې غبرګژبیز ډېر وروستو ښکاره شوی دی. (۱۹۸۹ء) سر اولف کیروهم ښه او good یو شان ثابتوي.

۱. Post-palatal

۲. اینډو اریائي او لرغوني اینډو ایراني اول د یوې ببل ډولونه وو.

T-A-Hall تي. اے. هال لیکي: زمونږ د "ښ" توله غوټه دوی سپړدلې ده. (درویش)

"زه باس کوم چې د سنسکرت $\underline{S}$ او اینډو ایراني $\acute{S}$ په راختلو کښې ترون لري. د اینډو اروپائي $\hat{K}$ چې ورپسې t نه وو. د سنسکرت $\acute{S}$ ته واوړېد. Burrow 1955 وائي چې د سیتم تولو ژبو یو نامښلي وخت تېر کړے دے. بروکمان کني چې اینډو

اروپائی $\hat{K}$ نبغ په نبغه د سنسکرت $\acute{S}$ کښې بدل شو. لکه سنسکرت Visa = اوستا Vīsh یا śúska (سنسکرت) = Húska (اوستا) د اوستا د "ر، یو، ک، آئی" نه وروستو S په $\bar{S}$ یعني د IPA په [ʃ] کښې (i, k, u, r) واوړېدلو.

دا هم کېدے شي چې اینډو اروپائی $\hat{K}$ په $\hat{C}$ کښې بدل شوے وی او بیا د سنسکرت $\acute{S}$ ته اوړېدلے وی تاسو دا ملاژه کړئ:

Cosa → Cos → Chose → Cheez → Seez → Shai → Sheez

ټالوی — اسپانوی — فرانسیسی — پښتو — پښتو — عربی — پښتو

د غسې د سنسکرت St د اوستا $\bar{S}$t کښې واوړېدلو.

داسې وګڼی چې د سنسکرت "ښټ" د اوستا په "ښت" کښې واوړېدلو.

غړبه ئي SHt (Cluster) او KHt (Cluster) وی. (لوستونکی د پښتو "ښ" راوړاندې کولے شی)

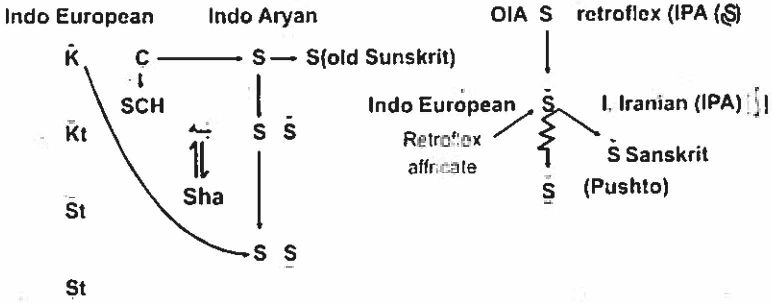

$\acute{S}$ د $\bar{S}$ نه په اینډو آریائی ژبو کښې راوتے دے۔

د K نه $\bar{S}$ ته بدلون د غږ له مخه زياته مرسته مومي.

د $S \to \bar{S}$ او $\bar{S} \to K$ بدلون د اينډو ايراني ژبې نه ډير وړاندې وو. څکه چې د اسلاوي ژبه هم لري. که چرې $\acute{S}$ د $\bar{S}$ نه اخستے شوے وي نو دا به د رګ ويد انه وړاندې پيښه وي (رګ ويد اد ۲۰۰ ق.م نه تر ۱۷۰۰ ق.م وخت لري.)

[بابل په ۵۳۹ق.م کښې دا خامنشيانو په لاس ړنګ شوے وو. اخامنشي د ذاته پارتيان وو. د هغوی نه وړاندې ساکا په پښتونخوا کښې څرګند وو. که د تاريخي پيښو په اټکل حساب وشي نو تر ساکانو ۸۰۰ق.م نه وړاندې خبره د رومي. د "ښ" تنازعه هم دغه هله ګوله کښې مينځ ته راغله. يعنی د "ښ" غږ هم دغه بابلي هنګامه کښې زرغون شو.

د "ښ" دپاره څه خلک /S/ يا /C/ يا /X/ راوړي.

د مينځنی پښتو "ښ" غوره او کره ګڼلې کيږي. د جرمني C هم درې وينګه لري او کټ مټ لکه د پښتو "ښ" ې وائي.

يو اځې غږونه بدلون نه خوري. کله ځينې غږونه ورک شي. سره نژدې غږونه اړولے شي. سره هور ته غږونه هم واوړي. د توري منځ کښې غږ هم اوړي. کله د يو توري سر کښې غږ زيات شي. د بلې ژبې توري ځانګړی ډول سره غږ اړوي. د غسې بدلون ډير وخت اخلي. تولنيز بدلون، ډيره ګڼه کوچيدل، جنګونه او نور ژبې په ځای نه پريږدي.

د ژبو ادلون بدلون کښې دوه غټ دستوره لوبیږی۔

(۱) د ویونکو ګڼه

(۲) د ژیات قدرتی پر مختګ لاره

د لیک نخښې سره غلطوی، غږونه غلطی نه ورکوی۔ کله چې مونږ د "ک" او د "ش" غږ لرونکی بیلا بیل تکی ملازه کړو نو څرګندیږی چې "ک" مشر او "ش" کشر دے۔

مونږ یو تکے د غسې وړاندې کوو۔

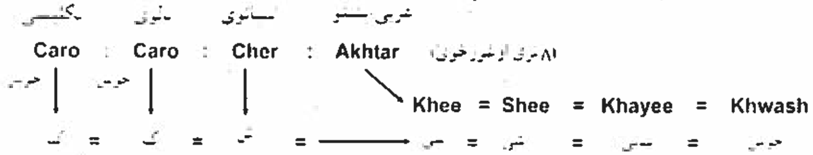

د اسې وشی چې وروستې "واول" ډیر غلطه پریوځی۔ د واولونو تر مینځه ناغږن غږونه غږن شی۔ ودرید نه منبلی شی۔ د توری پای کښې بیوا ک بې غږه شی۔ بل تکے خیر کړی۔

خوښ خوش = Shee

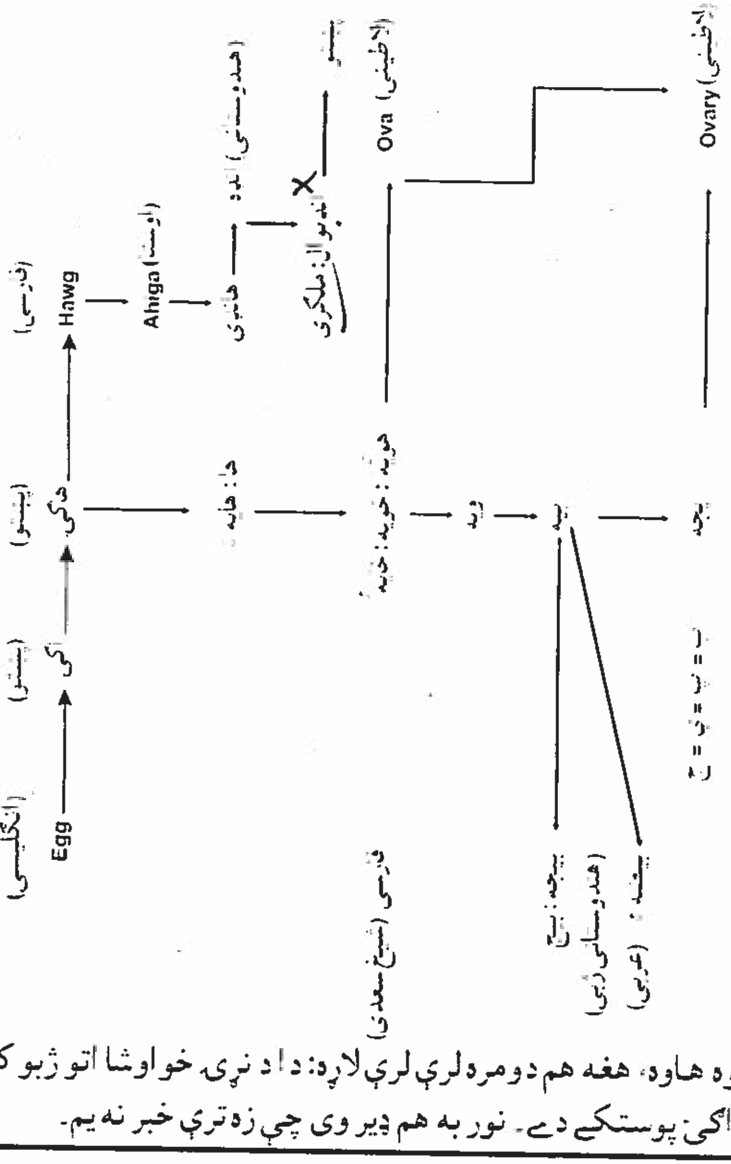

يوه هاوه، هغه هم دومره لرې لرې لاړه: دا د نړۍ خواوشا اتو ژبو کښې د اګۍ پوستکي دے. نور به هم ډير وي چې زه ترې خبر نه يم.

اشارې:
(۱) يه وجود کښې لکه هاؤ يښتو خلاصه (خوشحال)
(۲) چې مکان يې ناپيد انبان يې نشته څوک به څه غواړی د پښتو بازو هويه (خوشحال)
(۳) مرد راکير و خايه بايد و بس اين همه زينت زن باشد (شيخ سعدی)
(۴) کَاَنَّهُنَّ بَيۡضٌ مَّكۡنُوۡنٌ (القرآن)

پښتو کښې ژبې ته ژبه وائې. که انګلیسی کښې ئې اولیکو نو د اسې به وی Jeba. Jwa ژبه ک ج.ی بدلیدې شی او "ب=په"و"پ" بدلیږی. ژبه= ژوه =gue . د نړۍ د هرې ژبې پاې کښې gue راځی.

(۱) ژبه = gue (پښتو) (۲) Tongue (انګلیسی) (۳) Bhasha : (Bhoya = gue)
(هندی، بنګالی، او غور خولی شوه)
(۴) Lingua : Dinjwa (لاطینی) (۵) Huzwa = zwa = gue (اوستا)
(۶) Jibwa (سنسکرت) (۷) Zuban = Zba (فارسی) z = g
(۸) Glossa (یونانی) Glo = throat Ossa = oza = oja = gue = j = g
اواز. غږ
(۹) ګوجری Gue : jar (۱۰) البانیه = gjuhe = gue
(۱۱) Gothic : tongo = gue
(۱۲) ترکی Tonge = gue

پښتو ژبه کښې پرینبودلی شوی څو توری دا دی: تنګه. توره، سکه، ترو، سخ، چنې، ارتینه، جمدر، اشر، غوبل، پالکوری، یوم، کته، پیارمه، تانګ، بتک: توری چې نوی راغلی دی. دا دی: اورلګیت، پوهنتون، ښونځای، لویدیز، ختیز، توغندی، الوتکه، خپلواک، کړنومی، پسوند، پیشوند، مخنیوی او نور ډیر.

زمونږ وخت کښې پختو، پشتو او سره ترلې غږونه د کشالې سبب ګرځولې شی چې نارواکتیه ترلاسه کړی. مونږ برد لیک کښې د هر اړخ نه کلکه کړه چې خ.ش او ښ ختګه وجود کښې راغلل. پښتانه بختور دی چې هغوی ربنتیا یوې ګډې نو چه سر چینې څخه راوتی دی.

مـــونـــږ نـــن صبـــا Puxtoon, Pashtoon, Pushtoom.

Pakhtoon, Pukshtoon اوPuqtoon لـیـک سره مخامخ یو۔ د "ق" پــه حــوالــه وروستی، اضــافــه پــه کښې ما وکړه۔ قطبی ختیزه او سهیلی لویدیزه پښتو کښې د رغونې توپیر په نښت شمیر دے۔

بیـیا یادولـو لره په اینډو آریه کښې تالو اوریز S په غبرګ ژبـیز اوری تالوئیز Ṣ کښـې د غـږی بدلون نه بغیر (Context free sound change) واوریدو۔

ایـنډو ایرانی S (یـعـنـی ش) پـخـپله د اینډو اروپائی s نه زیږیدلې وو۔

S ⟶ S ⟶ Ṣ
II　　II　　IA

سبـب ې د اوو چې د غـږی بـدعـت نـه د ژغورنی د پاره د انـدمال ډول تر لاسه شی۔ د هندی غیر آریه خلکو سره د نزدیوالی په سبب د اسې وشو۔ غږی بدعت په فطری ژبو کښې سند نه لری۔

کله چې د غـسې اوشو نو وریـسې اوریزتالوئیزت، ټ، ډ، ړ، راوتـلـل۔ د سنسـکرت پخپله اندرونی بدلون هم کارکولو د Ṣ نه وړاندې S موجود وو۔

د ایـنډواروپائی s او K سـمـدلاســه پــه اینډو ایرانی S کښې د سنسـکرت په Ṣ بدلون نه وړاندی شو۔

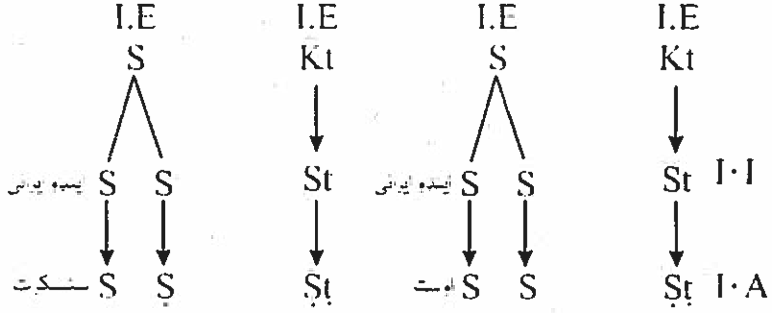

S ← S غربی بدلون ځکه راغلو چې دواړه متضاد

وو۔ (Convert)

تول سالو اوریز په غبرګ ژبیز کښې واوړيدل ځکه چې خپل منځی توپیر مخالفت وو پکښې۔

د "ښ" د پاره منځني پښتو وینګ غوره اوکره ګڼلې شي۔ څه التباس نه لری۔ غریز توپیرونه ډیرو ژبو کښې شته لکه د جرمنی /Ch/ هم دوې وینګه لری۔ د منځني پښتو "ښ" کټ مټ هغې غوندې دے۔

مونږ چې د O.I.A او I.I نومونه اخلو او باس دی کوو نو په دې سبب چې پښتو سره ې نزدې تړون دے۔ پښتو کښې "ښ" خپله تنیی پر مختګ دے خو مثالونه ې ګاونډ کښې وو چې زمونږ ارتقا هم خو اوشا په هغه سمی تللې شوه۔

بیا وایو چې جرمنی /Ch/ درې وینګه لری او چورلټ د "ښ" غوندې ې وائی۔

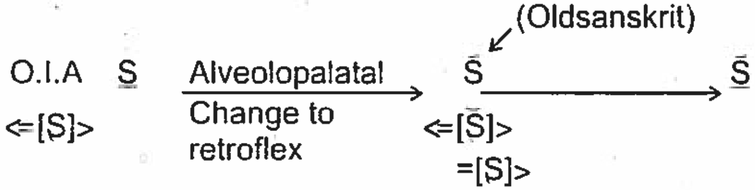

په دې لیک کښې مونږ د پښتو غږونه په لاندې ډول راوړی دی۔

Pharyngeal ستونیز	Uvular ژب تالوئیز	Post Palatal پوست تالوئیز	Palato alvelar تالوئیز	Retroflex غبرګ ژبیز	Alveolo-palatal اووریز	Alveolar غابنیز	Bi-Labial شونډیز
		k ک		ṭ ټ		t ت	ب b+
		g ګ		ḍ ډ		d د	پ p-
h ه	Y غ	g ږ	z ژ	z̄ ږ	z ز		v ف p ف
	x خ	x̄ ښ	ʃ ش	s̄ ښ	s س		-
			J ج	.	j ځ		+
	q ق		c ڇ		c څ		-
			ی	ṛ ړ	r ر		+
					l ل		-
							م m+
				ṇ ڼ		n ن	-

د اتکی مونږ پورلي دي: ص۔ض۔ط۔ظ۔ث۔ق۔ف۔ ح۔ع۔ء۔ذ

(۱) (۲) دا غږزونه مونږ په قطب ختیز او قطب کنبې وئیلی نه شو

دالیک د خلیل مومند داود زئی، مهمن زئی، مومند، یوسفزئی، سالار، ماموند، اتمان خیل، ترکانی، ترخیر آباده، سیند غاړې ختیک، افریدی، شینواری، صافی، ننګر هاری پښتو رانغاړی۔

پورلی غږونه مونږ د اسې وایو

ص	=	س	ض	=	ز، د
ث	=	س	ط	=	ت
ح	=	ا	ظ	=	ز، ذ
ع	=	ا	ق	=	ک، ښ
ء	=	ا	ف	=	پ

د بدلون ډولونه مونږ پخپله راویستی دی چې د غږ بدلون په لویه پیمانه په کښې لیدلے او پرې پوهیدلے شی او د غه د نړیوال دستور سره په سمون دي۔ ما د نړیوال دستور I.P.A سره په سمون کړی دی چرته چې زۀ نۀ پوهېدم، هغه مې د غسې پرېښودلی دی۔ کلک پام لرم چې هر غږ په مزغو کښې ځانلره کښې ځای لري او د وېنا سره په بېلا بېلو لارو Nerve Paths تګ راتګ کوي نسه به وي چې ژبپوهنه د خپلو تولو اړخونو سره د ادیانو څخه واخستی شي او ډاکټرانو ته دې وسپارلی شي۔

د لیک راغونډولو په خاطر پښتو کښې دا خبرې غور غواړی۔

(۱) دا دعوه چې پښتو توری کښې د ننه "ش" ځانلره غږ دے۔

(۲) دا دعوه چې پښتو کښې د ننه "خ" ځانلره غږ دے۔

(۳) ۱+۲ دا وئیل چې د بیلتون لرې کولو لره زمونږ پخوانو پوهانو صلا وکړه چې "ش" او "خ" به نه لیکو خو د هغې په ځائ به "ښ" لیکو۔

د اسې تش تور تصور هم د خند اوړ دے۔ آخر ولې ئې د اسې کول؟ څه زور وویری؟ چا ورته وې چې د اسې وکړئ؟ څه

توقې وشتې خو نه دی؟

اختلاف تې زیاتولو ولې نه؟یقینا خبره د غه نه ده چې دوه بیل ژبی، بیل ذاته اولسونه پخپله خوبنه سره یو شو. نه وینه توی شوه، نه سرونه مات شو، نه اوورونه بل شو. د یو غلی اوږد تولنیز تاریخی عمل د اسې نتیجه هم د قیاس نه ډیره بیرته ده. حقیقت دا دے چې پښتو کښې "ښ" بذات خود یو غږ دے. زما په ذاتی خیال د غه"ښ" د "ق" ځای نیولو لره راوتے دے. کله چې پښتون "ق" وائی نو د "ښ" غږ راوځی. مونږه خپل "ق" نه لرو. د اسې پښتانه چې د پوهنتون باد پرې لګیدلے نه وی او د عربی پارسی "ق" سره بلد نه وی، که هغوی ته په وړومبی ځل "ق"لرونکی توری وړاندې کړے شی نو ثابته به شی چې هغوی تول به د "ښ" غږ راوباسی،نه چې "خ" یا "شین". زمونږ ژبه زمونږ تاریخ دے. ژبپوهان وائی "یو تورے چې د اینډو اروپائی ونې په دوه درې برد څانګو کښې بیل بیل یوشانو الے لری نو ډیر کلکه ده چې هغه به د وړاندینۍ ژبې وی".

دا خبره غلطه ده چې پښتو د عربۍ فارسۍ د دروند اثر نه تیتیه ده. د پښتو ژبې د پیو د پاسه درش څه ډیره پورتنۍ برخه عربی پارسی ده. نور تول رش او ترې لاندې تول تکی سوچه پښتو ده. د غه سوچه پښتو د اینډو آریائی او اینډو اروپائی ونې تولو څانګو سره دومره یوشانو الے لری چې سړے په دې لیک مجبور کړی "پښتو د مزکې په مخ د نړۍ د تولو ژبو ستر میوزیم

دے (حبیبی صیب)

زه په ډیر ډاډه زړه لیکم چې د غه ستر میوزیم د ټول انسانیت شریکه زیرمه ده۔

اختر

پښتوکښې اختر ښادۍ، خوشالۍ، خوښۍ ته وايي۔

عام پام کښې اختر په هر يو کال کښې هغه دوه ورځو ته وائي په کومو کښې چې ټول اولس په يو ځاى، يوه خلهٔ، يوه غونډه د خوښۍ نمانځنه کوي۔ دا يو اسلامي دستور دى۔ په عمومي ډول دا په نړۍ کښې په شريکه ايکې يو ورځ نمانځلى شي۔ نن نه څو لسيزې وړاندې به د ورځو اختلاف ځکه وو چې يو تربله د پيوستون لارې چارې لنډې او په نشت شمېر وې۔ نن صبا دا اختلاف دَ سياسي، ذاتي او مسلکي توپير په سبب دى۔

دغه دوؤ ورځو کښې يو ته وړوکى اختر يا کم اختر وائي او بل ته لوئ اختر وائي۔ وړوکى اختر د اسلامي کال د روژې د مياشت نه پس سمدستي د بلې مياشت په وړومبۍ ورځ وي چې د وړوکي اختر مياشت بللى شي۔ لوئ اختر دَ اسلامي کال دَ وروستۍ مياشت په لسمه ورځ وي او دَ دين اسلام دَ يو غټ رُکن "حج" په اختتام نمانځلى شي۔ دَ لوئ اختر په سحر دَ نمانځهٔ نه وروستو خلق دَ څاروؤ قرباني ورکوي، غوښې خوري او په خلقو ئې خوروي۔

دواړو اخترونو باندې خلق يو بل ته مبارکي ورکوي، روغې جوړې کوي، يوتر بله غاړه وځي، يو بل کره تګ راتګ تولـه ورځ

کوي، يو تربله خوراکونه وېشي، د خپلو خپلوانو، مشرانو، خوېندو، لونړو تپوسونه کېږي او يو بل ته ډالۍ سره ورکوي. ټول خلق په خصوصي ډول نوې جامې او نوي پېزار اخلي. د کلو وړۀ زلمي نوې رنګ په رنګ زوندوالې ټوپۍ په دې ورځ په سروي. سترګې تورې کړي او د سر وېښتو باندې تېل او عطرونه پورې کړي، لاسونو کښې رنګين رومالونه ورسره وي، سحر وختي د سحر نمانځۀ لره خلق چې راوځي نو د اختر تياري ئې کړې وي ځکه ئې د سحر چائې پراتې د نور کله نه بدل وي او د وراندې شپې نه ئې تر جامو پېزار هر څۀ تيار اېښي وي. د اختر د ثابت د نمانځۀ سره خلق په جومات کښې دننه يو بل ته داسې ترغاړه وځي چې لوئ امبړ چمبړ جوړ شي. د قربانۍ وغېره نه وروستو خلق د خپلوانو په کورونو ورمات شي. هلته هم ښۀ خوراکونه خوري. کۀ د اختر مبارکي يو بل ته ورنۀ کړي نو ډېرې ګېلې پېدا شي او کله کله خو يو تر بله غم ښادۍ باندې هم اثر غورزوي. خلق نورو کلو ته خپلو خپلوانو کره مبارکۍ لره ځي. مشرانو، استاذانو او خانانو لره حجرو ته خصوصًا خلق ورځي او د تېرو غمونو مړو دُعاګانې هم تازه کېږي. کلي کښې او ښاريو کښې ننداريې، تماشې او مېلې جوړې وي او خلق ورته ګڼ شمېر کښې ځي. بازارونو کښې رونق وي او هر څۀ ډېر تېر وي. مطلب دا چې اخترونه په لويه اولسي پېمانه په ډېر درناوي نمانځلی شي.

په قرآن پاک کښې د اختر د ورځ د پاره عيد توری راوړی شوی

دی ﴿عِيدًا لِّأَوَّلِنَا وَ آخِرِنَا﴾(المائده: ۱۱٤).

قرآن پاک کښې دَ عيد تورى دَ اختر دَ پاره راځي.

اختر تورى قرآن پاک کښې څو ځايه راغلى دى لکه:

﴿وَأَنَا اخْتَرْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحَى﴾ (طٰه: ۱۳)

﴿وَلَقَدِ اخْتَرْنٰهُمْ عَلَى عِلْمٍ عَلَى الْعٰلَمِينَ﴾ (الدُّخان:۳۲)

دلتــه دَ اختــر مـعـنــى ده خــوښــول، يـعـنـي دلتــه ئې هـم مـعـنـى خـوښـې ده، خـوښـول ده خو دَ خوښى دَ دستور دَ پاره نه بلکې هسې خوښې.

دلتــه زمونږ خبره حل شوه چې پښتو دا تکى دَ عربى څخه نۀ دى اخستى. کۀ دَ عـربى څخــه ئې اخستى وى نو پکار ووچې دَ "عــيـد" تورى ئې اخســتـى وى. اختر داسې تورى دى چې پښتو ژبه کښــې دَ وړانـدې نــه مـوجـود وۀ او پښتــون اولـس بـه دا دَ خپـل اولـسـي خاص دستور نمانځلو لره استعمالؤلو.

اختــر فـارسى کښـې ستــورې تـه وائـې. پخواني پارسيان چې مـجوس هم بللى شي، دَ فلکياتو پوهنه کښې وړاندې وو. زما په نزد دَ پښتــو اختــر دَ مـجـوسـيـانــو دَ "سَدې" سره تړون لري. دَ مجوسيانو يا زرتشتــي پـارسيـانـو يـو ډېر عـام اولــسـي مذهبي رسم "سَده" وه چې هـر کـال بـه کېـدلـو. دا لکه دَ هندوانو ديوالي وه. امام غزالي وائي چې سَده تېکـى پـه ژبـه اخستــل هـم کفر دى. معلومېږي چې دَ غزالي تر وختـه دَ پارسـيــانــو اثـر لا ډېـر زيـات پاتې وۀ ځکه ئې هغۀ ته مخالفت

ضرورت پېښ شو۔

دکمال خبره ده چې سَده دَ پښتو ژبې یو ډېر عام تکی او ډېر عام خپور وور دستور دی۔

دَ ودونو، کوېژدنو، سنتونو په موقعه یو بل ته دعوت یا بلنه ورکؤل سده بللی شي، هم دغه ئې تلفَظ دی۔

کله چې سَده کېږي "د" په "ت" بدل شي نو "سَت" ترې جوړ شي۔ "سَت" یوې بلنې یا دعوت ته وائي۔ "سَت" دَ "سَده" لازمي جز دی۔ چاته چې ست نۂ وي شوی هغه "سَده" کېږي ګډون نۂ کوي۔

★ بې سَته مېلمه

★ دَ سترګوست

★ په دروغه سَت

★ مونږ څکه نۂ وو تلي چې سَت ئې راته نۂ وو کړی۔

★ څوک چې چاته سَت ونۂ کړي نو هغه بل ورته انتقامًا سَت نۂ کوي، بدل ترې اخلي۔ چاته سَت نۂ کؤل سپکاوی او بې عزتي ګڼلی شي۔

په سَده نمانځنه به هم داسې پېښې راتللې چې یو بل ته دَ ګډون نۂ وېنا به بې عزتي وه۔

دَ پښتو، پارسی، عربی، توري چې هندوستاني ژبو ته اؤړي راؤړي نو "س" په "هـ" او "هـ" په "ا" بدلون خوري۔

سندھ = هند

سبت = هفت (ب = ف يا پ)

(ف = پ = و ، لکه هفت اووۀ)

دغــې کــۀ مـونـږ ســده توری څېړو نو دي بـه دَ "هده = اده"
شکل اخستی وی۔ آخري "ه" حذف شوه او دَ "الف" لاندې زوَر په زېر
بدل شـو نو "ايد" او "ا = ع" نو عيد ترې جوړ شو۔ مطلب دا شو چې
عيد دَ سَده نه معرب شو۔

دا تـاريـخـي رښتـيـا دي چـې هـنـدوان او دَ هـنـدوسـتـان خلق
عـمـومًـا چـاتـه سَت نۀ کوي ځکه چې هندوانو سَده نۀ منله۔ دَ هغوي
ځانله رسمونه وو۔ لکه ديوالي، وُلې دَ "سَتي" دَ رسم موجودګي ئې دَ
زرتشتوسره څۀ ناڅۀ تړون خامخاخرګندوي۔

چـې بـې سـتـه مـېـلـمـه کـېـږي هـغـه زۀ يم
کـۀ اشـنـا مـې دَ هـنـدو غوندې سـت نـۀ زده

خوشحال دَ هند څخه دَ پښتون تاريخي امتياز ته ګوته نيسي:

هـــې دَ ښـــکـلـو پـــه ديـدن خـوښ يـم
لـکـــه پـــه خـوارو بـــانـدې اختــر راشــي

اختر يعني عامه ښادي راتلل چې تولنې به خپل تول غرې ښادؤل۔

څۀ غـم دَ نـعـمتـونـو چې اختر راغی درويشه
پـه طـمـع پـه امېد اوسـه دَ هرغني لـه وېشـه

دلتـه هـم کـۀ په ژۆر نظر څېر شي نو اختر هغه توری دی چې دَ
عيد دَ پاره دَ سَده متبادل شوی دی۔

نـــهٔ مـــې زکـوٰة شتـــه نـــهٔ سـرسـايـــه لـرم
نـــهٔ مـــې اختـــر شتـــه نـــهٔ مـــې قـربـان دی

خوشحال دلته خپل معاشي احوال ښائي۔ ضروري نهٔ وه چې هغهٔ دَ اختر نوم اخستی وی، ولې معلومېږي چې دَ اختر دَ پاره نور خلق په ښادی کښې شريکول هم دَ دغه دستور برخه وه۔ دغسې ئې سَده سره تړون جوتېږي۔

سَده او اختر په پښتونخوا کښې دَ ژبې په لحاظ ترننه موجود دی، عام موجود دی۔ معنی او مطلب ئې هم يو دی نو دَ عربی دَ "خوښې" سره نزدېوالی ئې زمونږ دَ دريز مرسته کوي چې دا توری زمونږ دَ پښتونخوا نه لوېديز اړخ ته ډېر پخوا تللی دی۔

کهٔ چرې عيد دَ ميعاد سره وګڼو نو مطلب به ئې يوه ټاکلې ورځ وي۔ سده دَ پښتونخوا دَ ډېروکلو په نومونو کې هم راځي۔

۱: چارسده

دا دَ اشنغر نوم ګټلی کلی دی "په ښکلاوتي" يا "پشکلاوتي" ورته هم وايي دلته خلق ډېر ښکلي وو۔ اوس هم هغسې ښکلي دي۔ دلته به څلور سدې نمانځلی شوې۔ ښکاري چې دا سيمه دَ آتش پرستود ډېر اثرلاندې وه۔

دَ دوي اوسنـي نومونه هم "دَ اور بندګی" ياد تازه کوي لکه اسفنديار، پروين، سهراب او نور۔ دَ بلخ مشهوره آتش کده هم په دې خاؤره د"اوربندو' دليل دی۔

ځینې تاریخیان وائي چې پښتانهٔ په درې مذهبه ویش وو. یوه برخه ئې بودیان، بله هندوان او بله مجوسیان وو.

کله چې مونږ ومنله چې ست، سده د پښتنو او پښتوسره ډېر ژور تړون لري نو مونږ او منله چې هم دغه اصلي مجوسیان وو. هم دغه د پښتونخوا لرغوني اوسېدونکي وو. د سیمې وړومبۍ ژبه هم پښتو وه.

۲: پیرسده.

تخت بائي سره نزدې یو کلی دی چې اهم محل وقوع لري.

۳: نې سده = نې ستـه

لکه مونږ وینو چې ''د'' په ''ت'' بدلېږي

دا کلی

۴: سده باجوړ کښې یو کلی دی

۵: سده په کُرمه کښې ډېر اهم ځائ دی.

٦: سده تېمرګرې سره نزدې د غر په لمن کښې یو ښکلی کلی دی.

۷ : سودم : سدوم

رُستم سودم د یوسفزیو یوه غټه تپه ده. دخوشحال خان خټک سخرګنې دلته وه. حمزه خان او جمال خان د دغه ځائ سرداران وو. جمال ګړهې کلی او حمزه خان کلی او ګدر حمزه خان اوس هم

مردان ضلع کښې مشهور کلی دی۔

سودم، پیرسده، چارسده دَ غرونو نه ډېخوا دي۔ اورنوس، بریکوټ او مساګا او سده ترې اَخوا دي۔ دا ټوله سیمه دَ زرتشت په دین وو۔ دَ امبېلی او مالاکنډ دَ غټې دېوال دواړه اړخ ته مجوس وو۔

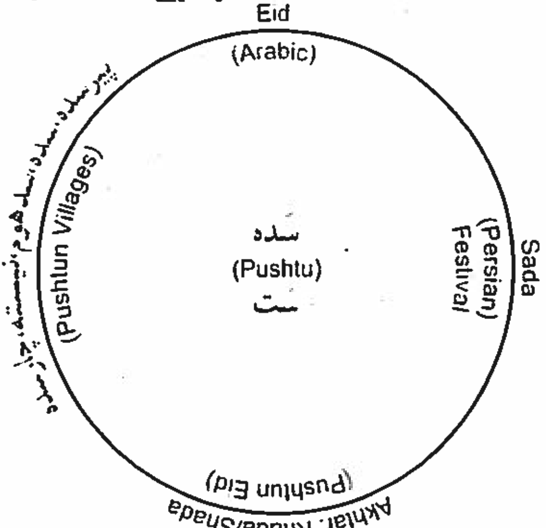

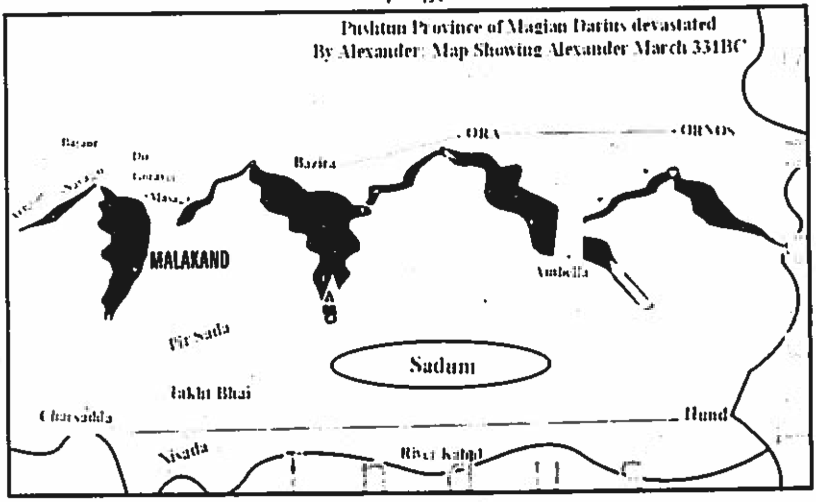

که لوستونکي دا نقشه ښه وڅيري نو پوهه به شي چې دا د سطنتِ دارائے اعظم پوه کلکه پخه قلا وه. سکندر څکه دلته ډېر وخت لره ډېر زيات خلک ووژ. قبديانو لره ي په مرى چارۀ رانبکه. څناور بې هم وسېزل او سالمې ودانی ته بې اور ورته کړو. د چنګېز او انګرېز غوندې سکندر دومره قتل عام وکړو چې څۀ لږ کسان په غرونو، غارونو څنګلونو کې تر عمرونو پټ شو. د يوناني باختري تولواکه ظالمانو دا پاچائي دوه سوه کلونه جاري وه خو ډېر زر سليو کس هندي چندراګپتا ته د خپلې لور سره داسيمه په داج کې ورکړه. داشوکا راتګ سره ددې سيمې خلک هسې هم د Monks نه بتر وو وږو تږو بربندو بودائي کشکول داشوکا نه واخستلو بودائي دين دلته زرغون شو. د آتش پرستی نمر تر تلۀ پريوتو دا پښنه د سنکدر يرغلګر په ۳۳۱ ق م کې وه. د "اشيماني" دور دا زرغونه سيمه په ۵۵۰ ق.م کې د سائرس سره جوړه شوې وه دا پښتانۀ وو. پښتو ژبه ئې وئيله لکه د سنده، ست ، چارسده ،نيسده، پيرسدو، سودم زمونږ ژوندي توري دي. اور نوس، اورا، مساګا او ايګوند هم د اور ربښه لري. دغه پښتنو به په دا سيمه د ۵۵۰ ق.م نه وړاندې څومره وخت تېر کړې وي او د خپل مدنيت په رونبانتيا باندې به ئې څومره پېړی اخستې وي. لوستونکي ئې په خپله اټکل کولې شي. رِګ ويدا د ۶۰۰ نه ۱۵۰۰ ق.م وخت لري . اوستا هم خوا وشا ۱۵۰۰ ق.م نېټه لري. زرتشت هم دلته څرګند شوی وو دا د هغوي يو ديني مملکت وو

کـه دغـه بـره کـلونه د ۳۳۱ او ۵۵۰ ق۔ م تاریخي حقیقت وي نو پښتـو ژبـه او پښتـون قـام هـم ورسـره سـم دغلتـه موجود وو۔ باجوړ سره نژدې کـونـړ او اخوا ترې بدخشان پروت دی۔ د بدخشان نه بلخ ډېر هورته نه دی۔ د ستـر بـریـالـي سـکـنـدر بتره کارنامه ارمان دا دی چې یو پښتون یاغېر پښتون مورخ هم دغه ریاست، دغه ژوندي نومونو او ددغه ظلم و بـربـریـت انـجـام کـې د بـودائـي دین نال ته پام کرځولی نه دی۔ د ستر پښتون غښه بد مرغي۔

★★★

ارض : EARTH

وړومبی تـوری عـربـي دی۔ قـرآن پاک کښې ډېر راغلی دی۔

دوېم توری انګرېزي دی۔

پښتـو کښـې ارت پـه مـعـنٰـی دَ خـپـور وور، وسیع راځي۔ ارت بېـرت یا ارته بېرته هم دغه معنٰی لري۔ کۀ غؤر وشي نو دابه داسې وي لکه ارته؛ بې ارته ، هغه څۀ یا هغه ځاته وائي چې ارت نۀ لري۔ ارت نۀ لـرونـکي بې ارته شو۔ ورته هم داسې ټکی دی۔ دَ دغه سره سره مونږ دَ قرآن پاک یو توری حرث ښېرو۔

﴿نِسَآؤُکُمْ حَرْثٌ لَّکُمْ فَأْتُوا حَرْثَکُمْ اَنّٰی شِئْتُمْ﴾

(البقره:۲۲۳)

﴿وَ یُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ﴾ (البقره:۲۰۵)

نو حرث شو مـساوي دَ ارت

لـکـه مونږ راروانو پانو کښې ثاقب = تيکاو= th-e.kao کښې ث = ت =th اوداسې نور تکي راوړي دي نودلته هم حرث = ارت شو او ارت = ارتهـ شو۔ دغه ارتهـ Earth شو۔

دَ حرث معنی پتی دی او پتي ته مونږ مزکه هم وايو۔ دا زمونږ مـزکــه ده، دازمـونـږ پتـی دی نـومزکـه او پتی حرث شو او هغـه ارض Earth او ارت شو۔

(Arabic) ارض ← ارت (پښتو)

↑ ↓

(Arabic) حرث Earth (انګرېزي)

ارت هغه ځائ وۀ چرته چې آريه وسېدل۔

هېلمند	= ايرمن	هرات	= ايرات
بونېر	= بون ار	مانېری	= مان ار
کړمار	= کرم ار ياکرماغر	دمغار	= د مغ اير (مغ نکرغواړي)
کونړ	= کون ار		

"ار" معنی دَ اصيل لري۔ پښتو هم اصيل معنی لري۔

حـبيبي صـېب ليکي چې بره توريوکښې دَ "ار" ريښـه آريه ته رجـوع لـري۔ دَ آريـه تـاتوبي ته "اريه ورته" وئـيلی شـي۔ دغه آريه ورته په "آريه ارتهـ" او وروستو "اريه ارض" يعني "دَ آريه وطن" کښې بدل شو۔

"اريـه ورته" ځينو په "اريه ورشو" بللې ده۔ "ورشو" د څرځائ

معنی ورکوي چې هغه هم پټی یا ارض وي۔ مونږ وئیلی شو چې ارض هم دَ پښتو دَ ارت نه اخستی شوی دی۔

ځینې دَ آریه اصلي ټاټوبي ته "آریه وېجه" وائي۔ کۀ وېجه دَ "جه" ریښه لري خو پرې دَ پاسه چې کله آریه وېجه په لنډ ډول اووئیلی شي نو ارض ترې جوړېږي لکه " ج، ه " په "ض" راواوړي او "ه" حذف شي۔

آري یو ډېر نوم کتلی قام وو۔ ارض آریه یا آریه ارض هم ټوله دنیا کښې پېژندی شوه نو هرې ژبې ته دغه ټکی لاړلو چې اصل کښې ارت، ورته، ورشو، وېجو دی او دغه اصل دَ پښتو ژبې دی۔

"ارته، ببرته، ورته، چرته، ارته چینګه، ارته ویته" داسې توري دي چې تر ېنه ارخ، لوری، جانب، طرف بر ېښي او دغه معنې ئې دَ هېواد، وطن سره نژدېوالی څرګندوي۔

★★★

اګۍ EGG

دَ پښتو ژبې دا یو توری دومره عجیبه دی چې بین الاقوامي درجه ئې موندلې ده۔ اګۍ یو ارخ ته دَ خوړلو دَ موندنې ډېر په اسانه لاس ته راتلونکې ذریعه وه بل خوا دا دَ تولید او دَ خوړنې دَ شیانو دَ ډېرولو ذریعه وه۔ بنیادم ته ئې قدر دَ لرغون نه ښکاره وو۔

اګۍ اسم تصغیر دی اصل به ئې "اګ" یا صرف " اَ " وي۔

★ انګرېزی کښې ورته "Egg" وائي

★ فارسی کښې "هاګ" بللی شي

★ اوستا کښې "AHIGA" یادېږي

مونږ لاندې یوه سلسله جوړوؤ چې دَ دې توري نرېوالـه خپلوي ښکاره کوي۔

اګی

۱۔ هاګی

۲۔ هایه: (خایه هم ورته وائي "خویه" خوټه هم بللی شي)

مردرا کیر وخایه باید وبس (سعدی)

۳۔ ها: (متل دی "یوه ها وه هغه هم سخاوه")

۔ په وجود کښې لکه ها له وېښتو خلاصه

(خوشحال)

هندوستانیان چې څۀ ته هانډي وائي دا دَ "ها" څخه اخستی شوی دی۔ په ډېره اسانه لاس ته راتلونکی ښۀ خوراک هم دغه وو۔ هم دغه هانډي په انډه بدله شوه۔

۳: ها ← انډه ← هانډي ← انډيوال

پـرې مـې سـلام دی جرګې چې پنډې شـي
زړۀ مـې هـورې وي هـوري چـې هنډې شـي
(خوشحال)

۴۔ هویه:

چې مکان ئې ناپېدانښان ئې نشته
څوک به څهٔ غواړي دَ سپينو بازو ويه

(خوشحال)

په شعر کښې به ئې غږ ها= هويه= ويه وي، نور نهٔ شي کېدی۔

تالی چرګه نرښځی دی په ديدن کښې
لوئ چارخويل لکه دچرګ په هويو کړنګه

(خوشحال)

۵۔ بِيه:

۵۔ هووا:

مونږ چې بيه يا وي يه څېړو نو بيه نه بيج او بيج نه بيجه جوړېږي۔ "ې" په "ج" بدلېږي لکه "يروشلم = جيروسلم، جوګ = يوګ، جغ= Yoke" دپښتو مشهور توری پجه دَ بيج او بيجه مأخذ دی۔ بيج تخم ته وائي، بېجه مزغو ته وائي۔

دچرګې پجه هغه اندام ته وائي چرته چې اګې جوړېږي۔ دغلته اګې دَ وړو وړو دانو پشان وي چې په وار وار غټېږي او دَ غټېدو سره ښکته راځي تر دې چې بهر راشي۔ بنيادمو کښې هم پجه وي چې يوه يوه هر اړخ ته وي۔ هر ځناور او هر ژوندی څيز پجه لري۔ ژوندي شيانو کښې برتې هم راځي۔ دَ لوښو پجه هم وي۔

دَ اګيوال سره تو کرۍ کښې دَ ډېرو اګو مجموعې ته پجه وائي۔ کله کله دغه توکرۍ ته هم پجه وائي۔

:OVARY _۷

په بنیادم او ځناور کښې دَ اګو دغه پجې ته Ovary وائي چې د هووا ربنه پکښې ډېره ښکاره ده۔ یوې اګی ته Ovum او ډېرو ته ova وئیلی شي پجه پخپله دَ بیضه مأخذ دی چې بېخي جوته ده۔ بیه یا ویه هم دَ بیضه مأخذ دی۔ پجې ته ovary وائي۔

۸۔ بیضه:

بیضه عربۍ کښې اګۍ ته وائي۔

﴿كَأَنَّهُنَّ بَيْضٌ مَّكْنُونٌ﴾ (الصّٰفّٰت: ٤٩)

بیضه په حواله سپین رنګ بیضا بللی شي۔ ابیض هم دغسې دی۔

﴿فَإِذَا هِيَ بَيْضَآءُ لِلنّٰظِرِينَ﴾ (الاعراف: ١٠٨)

کامل صبب دَ بیضامعنی نمر کښلي ده۔

۹ : بیضوي شکل ته oval وائي چې ova پکښې ښرګنده ده۔

Oval home is similar

انګریزي	Egg
فارسي	Hawg
اوستا	AHIGA
پښتو	اګی، هاګی
هندي	(Indian) هانډي، انډه

ها: هایه انډیوال۔ ملګری

ova(Latin)

هویه: خایه　بیجه،بیج (هندوستاني)

ویه

بیه　بیضه　(Arabic)

Ovary(Latin)

پجه　(ب= پ او ي = ج)

اګۍ د دنیاپه اووۀ ژبو کښې

(Egg=Agai in seven languages of the world)

★★★

اُر UR

دا دَ ابراهیم علیه السلام دَ زېږون ځائ وو۔ دا یو ښار وو چرته چې دَ نارنمرود پېښه شوې وه۔ ur دَ کلدیانو ښار وۀ۔ UR په پښتو ژبه کښې اور ته وائي۔

ممکنه ده چې دا وُر وي لکه وُر کلی، بر کلی، لرکلی، هورې کلی، ورې کلی، پښتو کښې داسې عام نومونه دي نوی کلی، بار کلی، کوز کلی۔

دَ نمرود باچائي په بابل، ایرچ،اکاد او کلنه کښې شروع شوه۔ وائي چې بابل دَ مزکې په مخ ورومبی ښار وۀ۔ دغلته دَ بنیادمو ژبه یوه وه۔ ټولو بنیادمو یوه ژبه لرله، داسې ممکنه نۀ ده۔

په اُر کښې آتش پرستي او بُت پرستي دواړه جاري وو۔ دغلته

داسې خلق هم وو چې دَ فلکیاتو لکه نمر، سپوږمۍ، ستورو ماهران
وو۔

اوري، سُوري، سُور، سُورج دَ نمر معنی لري۔

سورج = سُور + آک

دَ نمر رب النوع سُوره بللی شو۔ سُوره یا اُوره دَ UR ريښه
لري۔ سُور، سُوري، سُورياني يوه پښتو کلمه ده۔

مونږ کۀ دَ UR یا اور تړون عربی سره راولو نو داسې کېږي:

سعیر یو عربي توری دی۔ دَ غږونو دَ بدلون دَ لار مطابق سعیر
مساوي راځي دَ "اعیر"۔ چونکې "الف" او "عین" او "یا" یو شان
نږدې اواز لري (vowels) واول دي نو ار ترې جوړ شو۔ عذاب السعیر،
اصحٰب السعیر او دغه شان الفاظ قرآن پاک کښې ډېر راځي چرته
چې سعیر دَ دوزخ معنی لري۔ (القرآن ۱۲ پاره)

ټائن بي لیکي چې: "سومیریان، اور اوروک، اریدو، دولس زره
کلونه وړاندې دَ "اورسي" نه "بین النهرین" ته تللي وو۔ دا خلق عرب
نۀ وو۔ ژبه ئې سنسکرت ته نږدې وه"۔

پښتو کښې اور اورکی، اورېښتی، اورېلکی دغه معنی کښې
راځي۔ مطلب دا چې دَ ابراهیمؑ دَ UR مطلب هم دَ پښتو اور دی۔ دَ
ابراهیمؑ د قام دَ فلکیاتو مهارت دَ هغه پېښې نه معلومېږي چې هغې
کښې دَ خلیل علیه السلام دَ نمر، سپوږمۍ او ستورو مطالعې ته
قرآن پاک کښې اشاره شوې ده او هغه آیت کښې هم صفا ده چې مونږ

ابراهیمؑ ته دَ ﴿مَلَکُوتَ السَّمٰوٰتِ وَالۡاَرۡضِ﴾ پوهنه ورکړه. کۀ چرې دا رښتیا وي چې بابل کښې دَ ټولو بنیادمو ژبه یوه وه او دغه په مزکه دَ بنیادمو وړومبی ښار وۀ نو مونږ وئیلی شو چې ښار هله جوړېږي چې دَ اړخونو خلق ورته راشي. اطراف وړاندې آبادېږي، ښار وروستو وي، دَ بابل نه دېخوا کابل، زابل وو چرته چې پښتانۀ دَ پښتو ژبې سره وسېدل.

دَ Genesis لیک کښې په دې حقله تسلسل نشته. معلومه نۀ ده چې کوم نمرود، دَ بابل نینوا باچا یادېږي هغه هم دغه سړی دی اوکۀ دَ دوؤ کسانو بېله بېله پېښه ده ـ بابل دَ vowel او "وئیل" سره سمی خوري. ور کلی. بر کلی، لرکلی، نوی کلی، زوړ کلی، وریاکلی، ورې کلی زمونږ دَ پښتو انداز دی. نینوا نوی نوزی کلی.

اورکزئی او اورمړ کښې دَ UR او URUK رینبې زمونږ وړاندې دي. دا دَ سومیریانو لوئ کلي وو. پښتو سره تړون ئې سوال دی.

★★★

<u>اشر</u>

دا زمونږ دَ پښتو ژبې یو ډېر عام توری دی. ټولنه کښې دَ بدلون سره دا ټکی ډېر متاثر شوی دی خو دا دَ ژبې یوه برخه ګرځېدلې ده.

پـه ګډه، شریکه، یو بل سره بې اُجرته کار کؤلو ته اشر وائي. دا

عمومًا په بدل کېږي خو ضروري نهٔ ده چې بدل کښې ئې اشر ته ورشي بلکې دَ هغې په ځائ څهٔ بله مرسته یا نېکي هم کېدی شي. دَ فصل رېبلو وخت کښې چې دَ نمر تاؤ غنم خرابوي، د باد باران وېره وي، دَ غوبل وخت کښې دَ کار دَ زیاتي په وجه یا بل څهٔ مصروفیت په وجه دَ کار زر ختمؤلو لره دَ زلمیو یوې ګنې ته بلنه ورکړی شي چې په فلانۍ ورځ به مونږ سره اشر لره ځئ. زمونږ اشر ګندی به وي. یوه شپه یا مخکښې خبر ضروري وي. لس شل کم و زیات زلمي سحر وختي په متعلقه کار په یو ځائ لاس پورې کړي اوتر نماسپښینه یا نمازدیګره ئې هغه کار سرته رسؤلی وي. په دې دستور کښې دَ غرو شمېر هر څو مره کېدی شي. ضروري خبره نهٔ ده چې لس تنه به وي. لؤ لره اشر غوښتی شي، غوبل لره اشر غوښتی شي، دَ پټي یوې کؤلو او کر، نال لره اشر غوښتی شي. لختي کنستلو لره، دَ کوتې دېوالونو جوړؤلو، تپؤلو لره اشر غوښتی شي.

اشر ګوندوته خصوصي خوراک څښاک ورکؤلی کېږي. چې اشر سره دَ ګوندي تکی یو ځائ شي نو مطلب ئې واضحه شي چې دغه تن دَ هغه ډلې غړی وۀ. اشرګنی او اشرګندی او اشرګوندی یو تکی دی. (اشر دربانديې واچؤم، اشر درله راغوارم، هغه خو اشری ده، دا زمونږ ژبه کښې عام رائجي).

عربۍ کښې او قرآن پاک کښې عشر دَ لسو معنی کښې رائجي.

﴿تِلْكَ عَشَرَةٌ كَامِلَةٌ﴾ (البقره: ١٩٦)

﴿وَاَتمَمنَاهابِعَشرٍ﴾ (الاعراف: ٤٨)

لس بـه مـلـهٔ سره ونهٔ وینې په ننګ کښې
کهٔ درست ملک سره پره کړې تر تورسنګه

(خوشحال)

دَ تورسنګ مطلب کوهِ سیاه ضلع هزاره ده. تور غر هم نومېږي. نن سبا دغه سیمه ضلع تور غر او ډویژن اباسین ونوملی شو. تورسنګ ئې سُوچه نوم دی، مرئي توب مونږ نه نومونه وشوکؤل.

عُشر دَ بنیادم خپله کلیزه ګټه کښې اسلامي حکومت ته یوه خاص برخه ورکؤل وي. دَ عربۍ دَ احد تجزیه ښاغلي غوریاخېل کړې، هلته ئې وګورئ:

عشر یوه پېمانه ده. دَ پېمانې په مطلب دا دَ لس دَ هندسې په ځائ په ډیکاګرام، ډېسي ګرام، ډېسي میټر، ډیکامټر کښې راځي. دغه ډیکا، ډېسي دَ "دس" یا لس نه وَتي دي. دې څخه علاوه مونږ دَ لس ګون، لس ګوند، شلګون، سلګونه، زرګونه ټکي شمېر کښې راولو دغسې برغون یا غبرګون دی. څو ګونه... معلومېږي چې چند ګنا، دوګنا، تګنا، چوګنا، پنج ګنا هم دَ دې نه اخستی شوي دي خو مونږ دَ عشر او ګوندي نه سترګې پټؤلی نهٔ شو. کېدی شي دواړه یو بنیاد لري.

يقين سره وئيلی شو چې دَګاونډي ټکی دَګوندي او دغسې دَ ''جُند'' سره تړون لري۔ دَکنډک توری هم دغسې دَګوندک ترکيب لري۔ کنډک دَګډو بيزو يا نورو څاروؤ يوې غونډې يامجموعې ته وائي۔ رَمه هم ورته وائي۔

Lasa (Pushtu) → Dasa (Avesta & Indian) → Deca (Old Persian & European)

Lasa (Pushtu)
↓
Ashar (Arabic)
↓
Asharghoondi (Pushtu)
↓

Ghond: Circular: Pushtu
Ghond: Collection: Group: Pushtu → Gonado (Spanish), Gondak, Kandak (Herd, Pushtu)
Jund: Army (Arabic)
Gondi: Fellow
Gond: Party

- ★ دَګوندک = کنډک په حواله هسپانوي ټکی Gonado دی۔
- ★ دَبنيادم دَټولنيز حېث پته به ئې دَ څاروؤ سره لګېده۔
- ★ لرغوني پهلوی کښې ورته ''ډيکا'' وائي۔
- ★ اوستا کښې ورته ''دسه'' وائي۔
- ★ يوربي ژبو کښې ''ډيکا'' توری عام دی۔

دَلسو هندسه دَبنيادم دَګوتو دَشمېر نه اخستې شوې ده او دَ يو هندسه دَګوتې دَنېغ شکل نه۔

★★★

اوبۀ (oobeah) :

داتکی پښتو نخواکښې ډېر عام دی. اوبۀ په توله نړۍ کښې ډېرې او عام دي. دا د بنيادم د ژوندون د پاره لازمي څيز دی. اوبۀ د لرغون څخه تر ننه د بنيادم ارتقاء کښې ډېر لوئ کردار لري. دا د هرې ژبې څېړنه کښې ډېر جوت توری دی.

★ آب ورته ايراني وائي

★ وُب او وُبر = بحر

د اوبو روانګی ته بهير وائي. وُب بهير = بحيرة چې د عربی توری دی. د قرآن پاک توری "اکواب" د اوبو ريښه لري. صحيح بخاري کتاب التفسير د اکواب معنی ليکي "داسې کوزې چې سُوخړې نۀ لري چې د هرې غاړې ئې څښکی شي".

د قرآن پاک توری "ينبوعا" کښې د اوبو ريښه موجوده ده. ينبوع معنی چينه لري.

د قرآن پاک توری "وابل" د اوبو ريښه لري معنی ئې عکرمة د زوره ور باران کوي (بخاري کتاب التفسير).

★ جبه : جوئ آب د عربی ايراني توری دی

★ نم : نو : ناب : نو آب

پښتو کښې د وُب ريښه لرونکي د څو ځايونو او کليو نومونه داسې دي.

★ صوابی : سوئ آب : د اباسين په غاړه د يوسفزيو يوه لويه

درنه سيمه ده۔

★ زروبی: زر+ اوبهٔ يا زر = جړ: داهم د صوابی په سيمه يو کلی دی۔

★ سروبی: سر + اوبهٔ يا سره + اوبهٔ، دَ امبېلې په خلهٔ کښې يو کلی دی۔ سروبی افغان کښې د سيند په غاړه يو ځائ دی۔

★ څڅوبی: څاڅي اوبهٔ

★ يعقوبي: (ياکوبي: يخ وبي/ يخې اوبهٔ۔ ورسره نزدې سړه چينه ده)

★ تخت بی: تخت بائي

★ جلبی: جل + اوبهٔ، جل په معنی د ځائ ياځلند ياتړي، چې چرته اوبهٔ لړېږي وي)

★ سواړی: بونېر کښې يوه وړه بناريه ده۔

★ دو واوه: دوآبه، د داؤدزيو پښتنو سيمه ده۔

★ سُرکاوی

★ سُرخابی

★ سړوبی

★ خړوبه: خړوبؤل۔ او خړوب زمونږ دَ ژبې عام ټکی دی۔

★ ترناؤ: په دې نوم بې شمېره کلي دي۔

★ ګنداؤ: مشهور ځائ دی چرته چې ايمل خان مومند مغل فوجونه تباه کړي وو۔

★ ارغنداو

★ کُوبها : ښهٔ اوبهٔ، ښکلې اوبهٔ۔ دَ کابل سیند زوړ نوم دی۔

★ کُوبامعنیٰ د کوکو : کُوب : خوب

پښتوکښې کوکو ښکلي ته او ښو ته وائي۔ کوکو اصل کښې "ښهٔ وو ښهٔ وو" دی۔ دغسې کهوبا اصل کښې "ښهٔ وو بهٔ" "کوکو اوبهٔ" دی۔ ځينې کوړ پامه دغه سیند دَ چترال دَ نوم سره تړي۔ هرکله چې دَ دغه سیند نوم پینځهٔ زره کلونه وړاندې هم دَ کابل سیند وهٔ۔

دَ کابل دَ ښار نوم شننه هم مونږ دَ ښو اوبو په نسبت کولی شو۔ هغه ښار چې دَ ښو اوبو په غاړه وهٔ یا هغه کلی چې دَ ښو خوږو اوبو په غاړه وهٔ۔ کوفین = کوکو + پاني (اوبهٔ)۔

دَ زابل شننه به بیا داسې وي چې چرته اوبهٔ خوږې نهٔ وي، تروې، ترخې وي۔ "زا" مونږ په زیم، سبب، زه، بدلولی شو۔ په هرحال زهٔ "کابل = کلی بل" او "زابل = ځائ بل" ته ترجیح ورکوم۔

دَ مالم جبه سره مونږ دا لاندې ټکې څېړلی شو۔

★	کالام	=	کالهٔ + وام (ووم)
★	کېډام	=	کېډ + وام (ووم)
★	بشام	=	بهیس + وام (ووم)
★	مالم	=	مل + وام (ووم)

دَ "وام" توری دَ کلي معنیٰ کښې په ټوله پښتونخوا کښې ژوندی دی۔

"دڅايونو نومونه د يوې ژبې د قدامت پاښۀ دليلونه دي۔ دا زمونږ د ژبې د تاريخي اصالت ټينګ اسناد دي" (حبيبي صيب)

★ کوبا = ګوبا= جُوبه = جبه

★ اباسين = اوب سين = ocean = اوقيانوس = اوشنوز

★ سيب = سياه آب = سيم

★ جبه = جائ آب

باړه کښې "با" داوبو ريښه ده۔ د پېښور نوم "بره شاباړه" نه اخستې شوی دی۔ رګ ويد کښې اوبو ته APAS وائي چې P "ب" شي نو اوبۀ ترې جوړې شي۔ رګ ويد په A .ا ژبه کښې دی۔ اوستا سره ډېر جوښت دی۔

★ ترخوبه: کامل صيب ليکي چې ترخوبه دَ آتي خېلو وزيرو په حد کښې د يو کلي نوم دی۔

نور شراب ورته اوبۀ د ترخوبې دي

(خوشحال)

★ تارو جبه = تر،جبه د پېښور نه ښکته په لويه لاريو کلی دی۔

★ مالم جبه = معلم جبه يا معلومه جبه يا ماء لم جبه

مال وړم = معنی کلی

★ زوه = زهوب = وينه زوه = pus

★ چينه = چناب ، چينه + آب

★ جړوبی = عبدالستار عارف ختک د پښتو ښکلی شاعر د دې

کلي وو۔

★ دوبيان

★ يعقوبي = يخ +اوبۀ

★ سبلاؤ = سېلاب

★ باريکاؤ = باريکاب = باريک آب

★ خوشاب

- تر خوشابه پورې ملک کړه شنه ډوزه

(خوشحال)

★ موب کلی

★ ګړياله = غروياله ۔ (ګړه +وياله)

وياله ته اوستاکښې vana وائي ويښې ئې پښتو ده۔

★ جهلم = ګِل + يم ، "ګِل" په معنٰی دَ ختې او "يم" په معنٰی دَ سېلاب۔

★ راوي : د پښتو ژبې روي دی RAWAY

★ بياس : دلته "بيا" دَ اوبو ريښه ده۔ بهېدل، بئېدل۔ "س" دَ سيند لنډيز دی او دَ "س" = سين يعني "س" دَ سيند ريښه ده۔

★ ستلج: ستوی لړ، چې ستوې دَ توې ريښه ده۔

★ چناب : چينه +آب ، ټانکوائي : کۀ تهنډه کو هي وران وي خو بيا هم "وائي" دَ اوبو ريښه ده۔

داخهٔ سیندونه دَ اوسنی پښتونخوا نه بهر دي ولې دامطلب ئې دی چې پښتانهٔ دَ خپل ټاټوبي نه ختیز ته وخوځېدل او دَ ځان سره ئې خپله خوږه ژبه پښتو یوړله او هم دغه ژبه کښې ئې هغلته په هرځهٔ نومونه کښېخودل۔ کهٔ ختیز ته په پنجاب او نور هند ورختلي دي او کهٔ لوېدیز ته په عربستان مینځنی آسیا او وړاندې په اروپا ورغلي دي۔ دَ اوبو ټکی ئې ځان سره وړی دی او دغسې دَ اباسینْ نه ocean اوقیانوس په یورپي او عربي ژبو کښې ورننوتی دی۔

بنګالي ژبه کښې اوبو ته جُول= جاوُل وائي۔ غالبًا هندي هم دغه توری لري۔ په جُول = جاوُل کښې دَ اوبو ریښه موندل ګران نهٔ دي۔

★ جوُ= جوې = جوئ آب = جبه، بنوروا ته هم جاوُل وائي۔

بنګال او قطبي هند دَ پښتون قام دَ زبردست فشار لاندې څهٔ خواؤشا یو زرکلونه زمونږ دَ سترګو وړاندې دَ محمود غزنوي او دَ ستر امزري محمد غوري دَ کلکې افغاني ارادې نه دَ حافظ رحمت خان تر وروستی سلګی پورې پاتې شو۔ یقین سره وئیلی شو چې دَ دغه نه وړاندې تاریخ به هم دغسې دَ ځان تسلسل وو۔ ممکنه ده چې دَ غوري دَ مستقل راست اقدام نه وړاندې به هم پښتانهٔ په څهٔ نا څهٔ شکل کښې تللي وي۔ شاید دَ وړاندینیو ترون دَ اسلام سره نهٔ وو، ولې پښتو ژبه خو ئې خامخا وئیله او دَ پښتون قام نامه پرې پورې وه۔ دغسې پښتو ژبه پرله پسې هند لورې ته، ایران لورې ته اولوېدیزته کوچېدله

اوخپـلـې نـخښـې ئـې هـلتــه پرېښـودلې دي چې دَ ځېړنوالو دَ ځېړنو مُوتازه دي۔

Sea (English) = Seend (Pushtu) = Ob.seen (Pushtu) = Abaseen (Pushtu) = (Indus River) = Seen (Pushtu)

↓

= Ocean (English)

اوشنوس (اوقيانوس) Oceanos (Greek) ("او" د اوبو رېښـه دد)

↓

(Arabic)

★★★

آفتاب

دا تکی دَ ايران دی

پـه لاطـيـنـی، يـونانـي او انګريزی ژبو کښې دَ يو تکي مخالف تکی هغې سره دَ a ، زياتولو سره جوړېږي لکه:

Zoospermia = Azoospermia
Asthenia, Aesthetic, Aplasia, Anorexia, Tone:Atonic, Abduct, Atresia, Cellular:Acellular, Aphakia etc.

دغـــې دَ "آفتـاب" اپـوتـه "فتـاب" شـو چې هغه پيتاؤ شو۔

مونږ وئيلی شو چې دَ پيتاؤ نه آفتاب جوړ شوی دی يعني:

پيتاؤ : اپيتاؤ : تاب : تاو پ = ب، ف = پ

بـونـېـر کښــې سـيـوري امازئی او پيتاو امازئی نوم ګټلی کلی دی، سيوری او پيتاؤ نورو کليو کښې هم شته۔ پيتاؤ دَ پښتوعام تکی دی محاوره کښې هم راځي دغـسې هم۔

★★★

هوا.

اوَا

ایوا=eve = حوّا

avian , aves :- د زوالوجي دالوتونکو ځناوریو فائیلم دی-

قرآن پاک کښې د هوا تورى ډېر راځي - زیاتره په معنی د هوا، باد، خواهش، غوښتنه، هوس راځي- پښتو ژبه کښې هم هوا دغسې مطلبونه لري-

د الوت کونکي معنی لري، کهٔ دَ الوت نه ال حذف شي نو د "وت" ترون دَ vian سره جوړيږي-

هوا، ایو، ایوې، اوا دَ یو توري مختلف غړوته دي- د avian زوالوژي په هغې vertebrata کښې راځي کوم چې الوځي-

Eve بي بي حوا علیهاالسلام ته وائي-

لاطیني Avian ⟶ Ave ⟶ اوا (پښتو)

↓

(ایراني) هوا ⟵ هوا (عربي)

ریژویدا کښې هوا ته VAYA یا VATA وایي-

★★★

"افواه"، "اَفوَاهِهِم" دا دَ عربي لفظ دی معنی ئې ده په خلهٔ خبره، دروغ خبره، هسې هوائي خبره-

اف هم قرآن کښې په هغه مطلب کښې راځي کوم مطلب ئې

چې پښتو کښې دی، معنی ئې غږ، ډېر په وروخبره، دَ ناخوالی خبره۔
داسې یو غږ یا خبره چې بل پرې خفه، حېران، زهیرشي۔

۱: ﴿أُفٍ وَ لاتَنهَرهُمَا﴾

۲: ﴿أُفٍ لَكُم﴾

۳: ﴿قولُهُم بِأَفواهِهِم﴾

★★★

اِیسک ۔ اِسک

دا دَ پښتو ژبې توری دی، معنی ئې ده قرعه اندازي۔ پچه۔ پوچه۔ حصه :ایسه ،هِسک هم ورته وایي په څۀ څیز، برخه، پتې، دَ قربانی غوښه او نور دغسې یو دستور دی په جولی کښې یو تن یو وړوکی غونډ څېز واچوي چې هغه دَ یو خاص سړي نخښه وي، نورې نخښې دَ نورو سړیو ورسره کړي اوجولی کښې ئې وخوزوي راوخوزوي یو ماشوم یا لوئ په پټوسترګو دَ هغه جولی نه یوه نخښه راوباسي چې هغه نخښه دَ چا وي نو مخامخ پراتۀ څیزونو کښې په یو لاس ایښی دَ هغۀ شي۔ دغسې دا ګردانېږي۔ کله دَ قربانی غوښه په اووۀ یا کم زیات ټوپکو کښې اووېشي یو تن مخ بل خوا واړوي او بل تن ورته وایي چې دا دَ چا؟ او دغه وخت ئې لاس په یو ټوپکي ایښی وي۔

حصه: ایسه او ایسک دَ هغې تصغیري اسمونه دي۔

مونږ اسک یا هسک داسې هم لیکلی شو لکه

هسک:حیصك خصخص دَ عربی توري دي قرآن کښې موجود دي۔ دا ټکي دَ خپل تول گرائمرسره دَ پښتو نه عربی ته اوړېدلي دي۔

''پُوچ'' دَ سپک معنٰی لري۔ ''پُوچ'' د هندي تپوس ته وائي۔ ''پچه'' دَ گډو چپلو Feces ته وائي۔ دَ نظامِ انهضام آخري نتیجه دغه وي۔ گډه وائي پی به درکړم خو دَ پچو سره۔ ''پچه په کښې شوې ده'' مغرور ته وائي۔ پُوچه په پُوخه هم لیکلی شي۔ ''پچه'' دَ ورومبي زور سره دَ تپوکرې معنٰی لري۔ ''پچه'' یا ''پچی''، ''پُوچانې''، ''پُوچانانی''، پیخانې'' لږ مقدار ته وائي، ووکي قد لرونکو ته وائي۔

★★★

AURICAL: اوربدل : Aurical دَ اوربدو بهرنی حصه : دغوږ څرگنده برخه۔

Auri cular ۔Aura هغه موضوعي غږونو وغېره ته وایي چې دَ غوتې Fits راتلو څخه وړاندې اوربدی شي۔

Auriculo-tympamic

Tympanum : تمبل : طبل، دَ غوږ دباندینی پردې شکل لکه دتمبل وي۔

اوقیانوس

په دې ټکي کښې او، دَ اوبو ریښه ده۔ ''ق: ښ'' اخري ''س'' دَ لاطیني طریقې سره بدلون دی۔ ق = ښ په دې کتاب کښې زمونږ دَ دریز مرسته ده۔

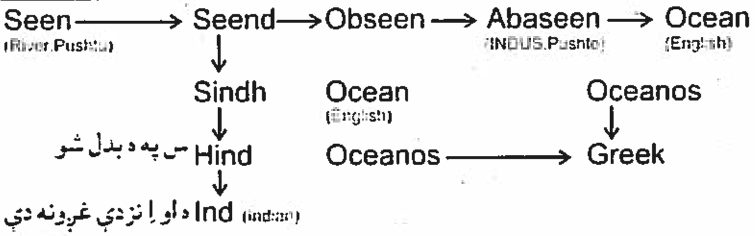

دا ټکی ښاغلي حسين بخش کوثر غورياخېل ډېر ښه څېړلی دی تاسو ئې هلته کتلی شئ.

غورياخېل ليکي چې کله پښتانۀ په لرغون کښې لوېديز ته وکوچېدل نو دَ ځان سره ئې دَ خپل وطن نه اباسين توری هم يوړلو. چونکې دَ هغوي وطن کښې تر ټولو لوئ سيند يواځې اباسين وۀ نو هغوي په يورپ کښې هم دغه نوم په لوئ سمندر کښېښود. دَ ډېرې زمانې تېرېدوسره هغه لفظ اباسين په اوشن بدل شو مونږ دَ اوب سين : اوشن سره دَ اوکيانوس:اوشيانوس اضافه کوّل غواړو.

کابل سيند ته لنډی سين يا لنډی هم وايي . دَ کهوبا :خوبا اوبۀ اوس هم ډېرې خوږې دي:

يا اوبۀ دَ لنډي سين يا دَ باړې دي
چې په خلهٔ مې ترنبات لګي شيرينې

(خوشحال خټک)

دَ لنډي اوبۀ هغه ګڼه خوشحاله
چې يادېږي په جنت کښې جوي شير

(خوشحال خټک)

کهوبامونږ ته اوس هم ډېرګران دی خو په ۲۸ ـ ۲۹ جولائي ۲۰۱۰ ء کښې کهوبا کښې يو ستر سېلاؤ ټول مهمنزی او ټول نوښار تر تاروجَبې پورې مزکې سره اوارکړل.

لنډی ورته ځکه وايي چې ډېر اوږد نۀ دی يا دا چې دَ "لوندې" ټکی وران شوی دی.

خُوب آب : ښکلې اوبۀ : خوږې اوبۀ، خُوب آب بل

:کُوبا : کابل سيند

"کُو" هم پښتوکښې دَ خوږ اوښکلي دپاره لکه کوکو ماما، دَ "کُوبا" توری اولني وېد کښې راغلی دی چې ورسره دَ ګومل (ګومتي ياګوم توې) کورمه، سوهتوپوتو (سوات توې) پښتانۀ نومونه هم راغلي دي.

زم زم = زيم زيم = ځائ يم، دَ اوبو ريښه لري.

اروانښاد حبيبي صېب دَ کابل دَ توري څېړنه کښې زيات زور په "کاو" اچولی دی زما په خيال دَ "کهوبا" دَ رګ وېد موجودګۍ کښې ښه څېړنه دَ "ښکلواوبو" ده.

★★★

اسرٰی

۱: ﴿مَا كَانَ لِنَبِيٍّ اَنْ يَّكُوْنَ لَهٗٓ اَسْرٰى﴾ (انفال:٦٧)

۲: ﴿قُلْ لِّمَنْ فِيْٓ اَيْدِيْكُمْ مِّنَ الْاَسْرٰٓى﴾ (انفال:٧٠)

۳: ﴿وَتَأْسِرُونَ فَرِيقًا﴾ (الاحزاب:۲۶)

اسیر په معنی دګېرشوي. بندیوان، مقید راځي۔

ایسـارهـم دغسې مـعـنـو کښې راځي۔ هغه د دښمنانو مینځ کښې ایسـارشوی دی۔

ایسـارېږد مـه ، پـه تـادی راځـه، دلـتـه ئې مطلب اتالېدنه شوه خو هره معنی کښې تې د بندېزسره څهٔ ناڅهٔ تړون موجود وي۔

زلـفـې دې زنځیـر دی پـکښـې ډېـر زړونـه اسیـردي
څـوک پـه دا تـدبیـردی چـې خـوشـحـال آزاد لـره

پښتو کښې اسره په معنی دَ هیلې ،امېد هم راځي۔

٤: ﴿لِلْكٰفِرِيْنَ حَصِيْرًا﴾ (بنی اسرائیل:۸)

دلته حصیرمعنیٔ د "قېدخانه" ورکوي

ایل ۔ یاغي

ایـل په معنی د مطیع، بنده، محکوم رات شوي (رعیت شوي) راځي،غلام ته هم وایي۔

یاغـي دَ باغـي، آزاد، خپلواک معنی لري چې دَ چا دَ حکم او حکومت لاندې نهٔ وي او دَ حکومت دَ نظام په ضد ولاړ وي سرکښ۔

یـــاغـــي بـــازونـــه یـو یـو بـازدار نـیـســي
څـهٔ چرګـې نـهٔ دي چـې ئـې هـرخوار نیسي

(خوشحال)

پښتـــنـــو ســره کـــهٔ شتــه څـــهٔ عـقـل پـو هــه

ایل یاغي دي څښتن کاندي اوس حذر

(خوشحال ختک)

رعیت لکه عیال ساته خوشحاله

په یاغي باندې مهم کاندي بادشاه

(خوشحال ختک)

په لیدلو دې خوښي درسره راوړي

لکه تللی یاغي باز راغلی بیا یي

(خوشحال)

چې دَ یوې یاغو بل وخت کښې غوئي ته چوکه ورکوي نو دَ

ایل شه غږ ورسره کوي کله کله یو ائې "ایل ایل" وایي

څپاند سیندئې هم له ډاره ایلائي که

(ښکارندوی)

ایل دَ خېرغو ښتو غږ ته هم وایي

هلته یو فقیر ورته ایل ورکړو نور بې درنګه

دَ ایل ریښه دَ قرآن پاک لاندې لفظونو کښې راځي:

۱ :	جبرائیل	۲:	میکائیل
۳ :	اسرافیل	۴:	اسماعیل
۵ :	عزرائیل	٦ :	عزازئیل
۷ :	انجیل	۷ :	خلیل

۸ : الياس ۹ : اليسع

۱۰ : اسرائيل دَ يعقوبؑ دويم نوم دی (۱۱ بني اسرائيل)

يله کۆل يا ايله کۆل پښتو کښې دَ پرېښودلو، آزادولو معنى لري۔

"زۀ لا ايله نۀ يم وار وکړه"

ايل۔ ۔اللہ ته وايي۔ ايل دَ اهل وعيال مطلب هم ورکوي۔

په نوې لوظنامه کښې دَ ايل لاحقه ډېره راغلې ده لکه حزکائيل، دانې ايل، عمانوايل، غالبًاعبرانى کښې دا تورى ډېر راتللو۔ دَ يعقوبؑ بېت ايل يقيناً زمونږ خانه کعبه نه ده لکه زوړ کتاب چې ليکي:

ايل : ايل دَ پښتو دَ عربى دَ هل مطلب کښې هم راځي۔ لکه اشر غوبل کښې چې چغه شي هلا۔ هلا (اللہ اللہ) ايل ايل چې غوئي ته چوکه ورکوي نو دَ ايل څۀ غړ ورسره کوي۔عربيان هل دخبرداري دپاره وايي:

ع: ايل ياغي دي څنې کاندي اوس حذر

(خوشحال خټک)

"ايله پرې مۀ کړه " دلته "ايله پرې مۀ کړه" دَ سر پې معنى لري۔ "هغه ايله راغلې وه چې" نو ايله دَ ډېر لږ وخت معنى ورکوي۔ ايل نر ايلى نرته هم وايي۔

دَ عيسايانو زوړ کتاب کښې ايل پسوند ډېر راځي۔

ايل معنى دَ اللہ لري۔

"هله هله" دَ "زر، بيړې، تادى" معنى هم لري۔

★ ★ ★

الوان

"الوان" رنګونو ته وايي. کـه "ال" ترې لرې شي نو "وان" به پاتې شي.

۱ : ﴿مُخْتَلِفًا اَلْوَانُهٗ﴾ (النحل:۱۳)

۲ : ﴿وَاخْتِلَافُ اَلْسِنَتِكُمْ وَاَلْوَانِكُمْ﴾ (الروم:۲۲)

۳ : ﴿وَالْاَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ اَلْوَانُهٗ كَذٰلِكَ﴾ (فاطر:۲۸)

پارسی کښې هم ورته الوان وائي. دا ټکی پښتو کښې ډېر ليکلی وئيلی شي:

لون لون کالی بينا پيري خواجه شو
چې خوشحال ديار دمخ په بازار راغی

(خوشحال خټک)

په باغ چې ګډ شي کـۀ ترې وتونې وې
کـۀ لون لون مېوې خوړونې وې

(خوشحال خټک)

زۀ خبر ورځنې نـۀ شوم بهارتېر شو
دګلونو لون وارۀ په بل پېر شو

(خوشحال خټک)

★ ★ ★

اَخَذ

دا تکی هم زمونږ په خيال سوچه پښتو اصل لري. قرآن پاک کښې دا تکی بې شمېره ځايه راغلی دی.

١ : ﴿اَخَذَاللّٰه بِذُنُوبِهِم﴾

٢ : ﴿إِذَا اَخَذَتِ الاَرضُ﴾ (يونس ٢٤)

٣ : ﴿وَلَا يُأخُذُوا مِنهَاعَدلُ﴾ (البقرة)

٤ : ﴿خُذُوامَآ اٰتَينٰكُم بِقُوَّةٍ﴾ (البقرة)

دَ پښتو اخستل زمونږ څرګند تکي دي.

دا مصدر دی او ډېر مشتقات لري. ماخذ او اخذ پارسی کښې هم ډېرعام دي. اخستل په اغشتل هم وئيلی شي.

اخله، ماخله، واخله، راخله دَ پښتو بې کچه بنيادي تکي دي او مونږ پرې ډېره کلکه دعوه لرلی شو. اخذ نه اخستل دَ ژبو يوتربله دَ بدلون دَ قاعدې سره سم دي. S=Z

عربی کښې دَ "نيولو" معنی هم لري ولې پښتو کښې دَ "نيولو" معنی نۀ ورکوي. اغشتل، واغشتل. دا کښې به اغشتل لرغوني وي. که اخستل، اغشتل، اغښتل شي نو "س" مشر دی، وروستې "ش" دی او "ښ" دَ ټولو کشر دی.

★★★

امېل: امېله : امېل، حمائل، مالاکنډ، ملکنډ، حمائل کنډ

دَ امېل اوامېله دَ پرانستې نه وړاندې ليکم چې توربېله، ځاله بېله، ګل بېله ، بېله ارباب، خان بېله، ګمبېلا او دغسې تورې

پښتو کښې ډېر دي۔

کۀ دې توان رسي په لوئ درياب کښې ګرځه
په بېله کښې دې اجل وينم نهنګه

(خوشحال)

بېړۍ ګرځي په بېله کښې
په قلزم ګرځي جهاز

(خوشحال)

دواړه شعرونو کښې د بېلې معنى د يو وړوکي سيند ګوتې وځي۔ امبل او امبېل او مالا يو شان مطلب ښندي۔

"مالا" پښتو نۀ ده بلکې هندي ده او د سنسکرت نتيجه ده۔

حمائل هم چې په لنډيز بدلون وئيلى شي نو امبل ترې جوړېږي۔ حمائل هغه څۀ ته وايي چې بنيادم (لوئ يا وړوکى) ئې غاړه کښې اچوي۔

حمائل شريف قرآن پاک ته هم وايي، تعويذ ته هم وايي۔

امبېله او ملاکنډ د غرونو يوه سلسله ده چې د اباسين نه لوېديز ته د پښتونخوا قطبي سيمه کښې پېښه ده۔ دا سلسله لکه لړۍ يعني امبېل دغلته د دې وطن په غاړه ده ځکه ورته امبېله وايي۔

لوى نهنګ لره عمان او قلزم بويه
په بېلــه کښې ئې تمام شي اوبۀ خور

(خوشحال)

دملاکنډ يوه شرحه داسې هم کېدی شي چې دا دَ هند دَ وطن سره تړلې سيمه وه. کۀ دَ هند زوړ والی مونږ دَ سکندر يوناني سره يوځای وګڼو(ګو چې دا ډېر مخکښې دی) نو لږ نه لږ تر دغه وخته دلته دَ پښتون وجود موجود ښکاري. اند مونږ غاړې ته هم وايو. انډ په زوَر او زېر دواړو وئيلی شي. دَ اباسين يو نوم دغه هم دی. يقينا لرغوني هندوستان (india) دَ هند دَ ګودر نه اخوا وو چې اوس هم دي. په څاروي چې بار پروت وي، دَ هغې يو اړخ ته اند وايي.

کنډاو اوکنډ يو بل ته ورته مطلب لري. ورسره مَل، مَله، مالا دَ اميل يادغرونو سلسله معنی هم ښندلی شي. کنډاو دزخم يا دوه ټوټې کېدلو معنی لري. کنډ سخت ته وايي. کنډ تېتې ته هم وايي. روهيل کنډ، بونديل کنډ، ګولکنډه ښائي چې کنډه به وطن ته وايي.

خدائ دې نۀ کړه چې زمونږ نه يو کنډوشي
بيابه هله په چاجوړ دَ مغل بوشي

(خوشحال)

کېدی شي چې هماليه هم دغه داميل ريښه لري. کۀ داسې وګڼو چې مالا ټکی سنسکرت ته نزدې دی نويوه نتيجه به دا وي چې دا ټکې اصيل پښتو دی او ختيز لوېديز دواړه لوريه ئې هجرت کړې دی (Eastern Aryan / Western Aryan).

هماليه: امالیه: اماله = امېليه = امبېلـه نـزدې نژدې غرونه دي۔
امبېلـه دَ مـردان او بـونېرترمېنځـه هغـه دره ده چرته چې پښتنو دَ
فېرنګيانو مخ نيوې کړې وۀ او چرته چې دَ مغليه باچا اکبر ډېر فوځيان
تباه شوې وو۔ هم دلته د سکندر مخ نيوې شوې وۀ۔

پــــه دا لار دَ شهـســوارانـو ختـل ګــران دي
ګــوډه څــوبــه بــانـدې خېژی مـلاکـنـډ دی

(خوشحال)

دَ امبـل يا حـمائل سره مونږ نور غرونه هم لرو لکه کړاکړ،کړه
مـار، کـړپـه، کـړی دَ لاس پښـې نـه تـاؤ شوی کـالی وي (هتکړی)۔
کړاکړ=کړی کړی (کړه کړه سلسلې ته وايي)
دَ کـونـړ پـه غـر کښـې هـم کوه او اړ ريښې دغه اصل لري۔ اړ دَ
خنډ مـعـنـی هـم لري او دَ تړون په مطلب کښې هم راځي۔ کړپه توری
پښتو کښې عام دی۔

دَ خيبــر دره ئــې ســره کـړلــه پــه وينـو
پــه کـرپــه ئـې هم روان کـړو دندوکـار

(خوشحال)

دَ تـاتـرې دَ کـرپـې نـه عـلاوه دَ شـکـردرې کـړپه، دَ امبېلې کړپه
يادېږي۔ شايد وړې وړې کړپې ډېرې زياتې دي۔ کړپ يو خصوصي غر
دی۔ کـړپـه کښـې دَ کـړ جز دَ "کړه" يا سلسله سره تړون لري۔ دَ لرګې دَ
پائزار غړته کړپ وايي۔ کړپ، خړپ، شړپ غرونه دي۔

ګمبېلا نومې یو بل توری هم مونږ لرو۔ دریائ ګمبېلا او سرائ ګمبېلا زمونږ سهېلې سیمه کښې دي۔

دَ سلسلې اود ملاکنډ برنې وضاحت دامطلب لري چې پښتانۀ دلته ډېر دَ پخوانه آباد راروان دي۔ دَ ګڼو ډېر لیکنو دَ لوستو ځنې هم دغه نتیجه را اوځي۔ داسې حال کښې زمونږ دَ یوسفزو هجرت او سر دوباره آبادي تاریخي سوال دی۔

دَ حمائل معنٰی کامل صبب داسې لیکي "هر هغه څېز چې ترغاړې ځوړند وي، لکه دَ تورې تسمه، هاریا تعویذ او دَ ورکوتي تقطیع دَ کلام الله نسخې ته هم وایي"۔

دَ کړه مار باره کښې لاندینی خبرې به هم بې ځایه نۀ وي۔

۱۔ کړه مار: ولاړ، سخت مار، دمارونو سلسله۔

۲۔ کرم غر: کنډم غر

۳۔ کړه مار: کرما غر (دعمل یانجات غر)

۴۔ کرم آر: دَ آریاګانو کرما

دَ بېلې په اساس دَ Bay نور لیک وړاندې راځي۔

دا خبره چې کنډ یا کنډی په رښتیا غر ته وائي، مونږ دَ خوشحال دا شعر ګورو:

زلزله په جهان ګډه شوه خوشحاله
دَ آسمان له شدتونو کنډي رغړي

سبکتګین چې کله دَ شاه جیپال سره په صحرائي کندي

کښې مخامخ شو نو مات ئې کړو۔ کندی اوس هم دَ جلال آباد نه لوېدیز ته پروت دی۔

چې یو غابښ ئې نۀ وي ورته کندی وائي۔ چې یو ښکر ئې مات وي کنډی بللی شي۔ غابښی دَ غر څوکې، څانګې یا توول غر ته هم وائي۔ دغه غابښی کنډی یا کنداؤ هم بللی شي۔

دَ ماترې غابښې نېغ درُومي آسمان ته

په ختو لنډېږي باندې سپینې

(خوشحال)

کندی یو محلې ته وائي چې نزدې خپلوان یا دَ یو نیکۀ اولاد پکښې اوسي۔ لکه هوتي کښې کندی اله داد خېل، ګمبت کښې کندی جونه خېل۔

کندی دَ کنده جمع ده چې زوړ ځائ ته وائي۔ خوړونو ته هم کنده وئیلی شي۔ دارا کنده آدینه ځخه را روانه ده او نوم ئې دارائ اعظم سره تړلی دی۔ کنده کنستلو ته وائي۔ مونږ دَ کانډې راؤ نوم دَ نوم دَ محمد غوري مقابله کښې اوربدلی دی۔ کانډې هغه ته وائي چې غابښونه ئې کنډي وي۔ تندی ئې کلک وي، نر وي، زړۀ ور وي۔ چې ښکر ئې مات وي هم کنډی بللی شي۔

ع: لا جینوتې سر کونډۍ چې پرده نۀ کا له پلاره

(خوشحال)

دلته سر کونډۍ په سر لړو وېښتو ته وائي۔ کونډۍ دَ پښو دَ

تر ټولو ستر جوړ Kneejoint تـه وائـي- د کونډۍ هډ تـه Patella وائي- يوناني ژبې کنډاؤ ته Knuckle=Condylos وائي-

لکه ذ = S او کله چي اغښتل شي نو "س=س"

اغښتـل او غوښتـل يو نـۀ دي خو يو شان لري- دلته ژبې د "س"، "ش" او "ښ" ارتـقـا مـينـځ ته راځي- داسې چې "س" مشر دی وړپسې "ش" کشر دی او "ښ" تر ټولو کشر دی- اينډو اروپائي "س" پـه اينډو ايراني "ش" کې واؤړيدلو او وړپسې "ښ" زمونږ خپله دننی ارتقا ده-

★ ★ ★

اولس

دا د پښتـو ژبې يو ډېر عام توری دی- وېنا به ئې داسې وي چې "الف" او "واؤ" دواړو باندې شريک پېښ اولګي او يا "الف" لرې شي او دوه واؤونـه شي- انګرېزی ژبې به ئې داسې ليکو oolus چې u به سپک غـونـدې غـږ ورکـوي کوم چې به a نـۀ وي خـو ورتـه ورتـهيـت بـه وي-

معنی ئې عام وګړي Common People يا Masses دی- پـه لاطيني ژبې ورته Vulgus وايي-

د دې نه ستائينوم Vulgar دی- اپوته ئې Verra يا "وره" ده-

دربـغــه اشـرف خـان دستـيـاری هـو نبره قـوت

درست اولــس په لاس ژبې هېڅ در او نۀ شو جرأت

(خوشحال خټک)

اولسونه چې سند و بله وکا
بادشاهان ورته سجود کاندي اختيار

(خوشحال خټک)

د خوشحال وينا کښې د اولس نه مُراد هسې ډېر خلق هم راځي۔

کيرو ليکي چې پښتو کښې "اولس" د "ساکا" قبيلې څخه پاتې دی چې هغه ئې سپينو هونانو کښې راولي۔ هغه ليکي چې پارتيان، ساکا، کشان، او اپتالي د يوې ونې څانګې دي او د پښتو ژبې بنياد کښې لويه ونډه لري۔

لکه مونږ وليکل چې لاطيني هم د وولس سره نزدې غږ لرونکی ټکی Vulgus لري۔ کۀ "وو"، "لس" بېل بېل جزونه شي او لس د شمېر ټکی وګڼو نو هم ئې مطلب ګڼه ده۔

لس به ملۀ سره ونۀ وينې په خنګ کښې
کۀ درست ملک سره پره کړې تر تور سنګه

(خوشحال خټک)

دې شعر کښې دَ لس مطلب ډېر، ګڼه، زيات ووځي۔ مونږ دَ لس مطلب په اشر کښې او په deca کښې دې کتاب کښې بنۀ څېړلی دی۔

اَبرُو EYEBROW

اوره (Avesta) تش "ب" په "و" لاړه

ابهرو : Sanskrit

وروځه : Pushtu الف حذف شوې دی۔

Wroozga د پښتو غرېئې د ز، ج اوک ترمېنځه دی

★★★

ایمان

په ایمان کښې دمننې ریښه ډېره جوته ده۔ منل

﴿وَنُرِيدُ اَن نَّمُنَّ عَلَى الَّذِينَ﴾ (القصص ۵)

★★★

اِهيًا اشرا هيًا

دا دَ الله پاک نومونه دي۔ وايي چې دا دَ سُرياني ژبې توري دي۔ په دې کښې اهيًا دَ ياحيّ په ځائ دی او اشراهيًا دَ يا قيومُ په ځائ دی۔ دلته هم دَ ش او ق بدلون ښرګند دی خو دا دَ Assyrans ژبې سره دي۔ کۀ چرې دا پښتو کښې راتلې شوې نو ښ يا خ به وې خو پښتو کښې دا زمونږ په لاس نۀ راځې دومره ده چې زمونږ دبدلون دطريقې مرسته کوي۔

باس: بأس :

باس په پښتو ژبه کښې يو توری دی مونږ تول ئې ډېر وايو خو چرې پرې چاهم غور کړې نۀ دی چې معنی او اصل ئې څۀ

دی۔ یو متل څۀ داسې دی "چې غلې غلې باسې هغه تل کانې پربباسې"۔ "هلکه ماسره ډېر باسونه مۀ کوه"۔

پښتو وېناکښې ب ا = با دی او په "ا" باندې څۀ نخښه نشته۔

اروانباد حبیبي صېب د باس په سپړدنه کښې تورباس. توره باس، توره باس خان مثالونه راوړي دي او باس ئې د منشیانو غلطې د "عباس" ګڼلې ده۔ ورسره ئې د پیر روښان د خیرالبیان نه "تور کښ" دلیل وړاندې کړی دی۔ هغوي لیکي چې د هندوانو فرقه کهشترې د "کښ تورې" نه اخستې شوې اصطلاح ده۔ اصل کښې داسې ده چې د دغه آریاو خپله ژبه پښتو وه او تور کښ یا تور کښې اوکښ تورې ئې ځان سره وړې وو، وروستو د هغوي ژبه سنسکرت وګرځېده چې د پښتو یوه لور وه۔

تور ببښ یو جنګېدونکې کېفیت کښې دوه په دوه مقابلې ته وایې۔ غصه ناک ته هم وایي۔ په تور ببښ ناسته، په تور ببښ ګرځېدل۔ دلته د تربور، تربګنۍ لفظ هم کارکوي۔

تربوریښ چې په لنډیزاولسي ډول ووئیلې شي نوتورېرېښ یاتوربېښ ترې جوړېږي۔

توریېښ چې توره ورته وړاندې کړې شي۔

تېرکش = ترکښ ته تیردان هم وایي۔ په دغه نسبت تورکښ اوکښ تورې هم راځي۔

- په بانهٔ په سترګو سهم وتېرکښ یې

(خوشحال)

چې ئې بیاترکش ترمیان کړو

چې ئې عزم دمېدان کړو

(خوشحال)

ترښځه دَ ترکانړ یوه آله وي چې لرګې پرې توګي- تېرکښ ته درسته هم وائي- هغه پته چې غشي پکښې پراتهٔ وي، درسته بللی شي-

"کهٔ مې کتل تور برېښ کېده" تاریخ (مرصع)

کش یو غړ دی : دَ قلم کښ: دتورې کښ : کش کړپ :د پرتوګ کښ (غني خان)- دا فعل هم لري- لکه کښل، وکښل، وکښه، کښه، وکېښ- کهٔ چرې کهشترې په لساني اصولو بدلېږي نوخترې، خښترې پکار دي- دلساني اصولو کلکوالی واضحه نه دی- د تورکښ غوندې یو څو ټکي دادي

١ : زیارکښ ٢ : سرکښ ٣ : خوارېکښ

۴ : خودکښ ۵: تېرکښ ٦: مخکښ

٧: پیشکښ ٨: زرکښ

٩:کښئې (هدیرې ساتونکی. دَ فصل. ورشو څوکیدار، داعي، بلونکی)

١٠: بیلکښ (بیلک وړونکی)

١١: رسکښ (سرغنه)

۱۲: پیکښ: پښو کښې راښکلی شوی

۱۳: ساکښ: کښ په معنی دَ ست، سلا، بلنه کامه کښې ژوندی کلمه ده۔

زمونږ دَ وخت یوشاعرلیکي:

ستاسپیني لېچې دَ قدرت دَ نعمتونو برخه
تورو لستونو کښې به څنګه ښکارېدې ورکېدې

لکه دوه تورې دَ تورزنو دَ توربېښ په موقعه
یاپه ازل کښې ورځې شپې وې جوړېدې ورکېدې

زیارګالل: زیارباسل

وُباسل دَ بهر ابستلو معنی لري، بهر ابستل هم زورغواړي۔

ما دَ کاره مۀ وُباسه، هغوې زرېښې وُباسلې یا پښې ئې اووېستلې۔

وُباسل، باسل، کښېباسل، ننه باسل، دننه باسل، ورننه باسل، پرېباسل، تېر باسل، جارباسل، دا ټول مصدرونه هغه مطلب ورکوي څۀ چې دَ عربی دَ بأس مطلب دی خو پښتو کښې په الف باندې سکون یا همزا نشته۔

۱: وُباسل ۔ چې به بل تر تاراتېر کړم

دا وېـــــې لـــــه زړۀ وُبـــاســــه

(خوشحال)

ســــرې وُبــــاســــې دکــــاره

پــکـــارنـــهٔ دی ډېــرخــربښــت

(خوشحال)

دلتــه دَ وُیـاسـې مطلب دی دَ یوشي دَ یوځای نه بل ځای ته وړل یا اړول یا منتـقل کول۔ خو چې غور پرې وشي نو دَ زور عنصر لري۔ یعني په زوره۔۔۔ یو څېزد یو حالت نه بل ته بوتلل۔

۲ : باسل

هــمــت نــاک بــاسـل بــازل وو
پـــه هـــرکـــارکښــې صــادقـــان

(خوشحال)

دلتـه دباسـل معـنـی جنګجو، جنګیالي ، مېړني راځي یعني ددغه تورومصدر دی۔

غتـه خبره دا ده چې باسل او بازل دواړه مصدري شکل کښې راوړی شوی دی۔

۳ : پرېباسل

دلازاکـي جـونـه پـټ سپایان پرېباسي
چـې پــه قهرغـصـــه راشـي قهر ژنې

(خوشحال)

پربباسل کښې هم دَ زور اثر پټ دی

داغــيـــارومـخـکښــې خــانـده

پــه خـوشـحـال تـنـدر پـربـاسـه

(خوشحال)

دلتـه هـم دَ زورکېفيت لري۔ پربباسل، پرېوتل، پرې غورزېدل، ورغورزول، ورپرېوتل نژدې نژدې مطلب ورکوي۔

۴ : ننباسل

د بـنـګـښ بـخـره دَ پـالي دَ چوکې ده

نــور دې نــنبــاســې تـوره پــه نـيــام

(خوشحال)

توره چې تېکې ته دننه کوي نو دَ زورڅۀ عنصر لري۔

۵ : باسونه

چـې تـرتـانـه په قوت دَ متو زيات وي

لـه هـغـۀ سـره حـجـت مۀ کړه باسونه

(خوشحال)

دلتـه ما باسونه دَ کليات دَ مروجه ليک مطابق ليکلی نۀ دی۔ مـا دَ خپـل فـکـرې مـحـور لار خـوښـه کـړه۔ بـخښـنه غواړم کۀ يوتکی پکښې نۀ هم وي نو زمونږ مضمون پرې څۀ خرابېږي نه۔

٦ : پرې اېستل (پرېباسل)

دلته هم ما د خوشحال په مروجه شعر کښې ګوتې وهلې دي خو دا راته د اوسنې ليک په رڼا کښې ډېر بې ځايه نهٔ لګې. ځکه چې دا هرڅهٔ د ډېرو کاتبانو د لاسه وتې دي.

کوم ياغيان هوډيان دي پرې اېستل له هوډه
چې دا دومره ډېر دماغ لري ختکه

(خوشحال)

پرې اېستل د پرېباسلو معنى لري.

پرې اېستل او پرېباسل يوتربله ډېر بدلېږي "هغه ئې د ملکه اوويستلو". "هغه ئې د جوماته وُباسلو". "هغوې د دښمن وېخ وويستو". "تول ډکې ئې وېستل" - "تولې ونې ئې وُباسلې" "هغه ئې د برمه پرېباسلو".

٧ : تېرباسل :

تېرېستل يا تېروېستل د چا بې لارې کؤلو، ګمراه کؤلو، غلطولو ته وايي. د اوبو نه پورې اېستو ته هم وايي. تېروتل اوتېرباسل د ځناورو جنسې فعل ته هم وايي. تېروتل فرېب خوړلو ته هم وايي. د جارباسلو معنى کښې هم راځي.

٨ : پورې باسل

٩ : جارباسل :

سلام جاریاسل، د لارې جار ایستل یا جاروتل، جارواتۀ۔ د یوشي یو خوا بل خوا خوزون دغه تورو کښې راځي۔

۱۰ : کښېباسل :

"تول دښمنان ئې کښېباسل" دې تکې کښې دَ باس سو چه معنی خوندي ده۔ د خوشحال شعرونو کښې دَ باسل توري دعربی دبأس معنٰی کښې راغلی دی۔ دَ بأسُ په مېنځ کښې چې کوم الف دی دا اصل کښې همزادی داپه حروف هوائیه (دتجوید) کښې راځي۔

متقدیمېن همزا ته الف هم وایي۔ (کما في الفتح الباري)

متاخرېن ئې الف نه بېل ګڼي۔

دَ باس تکی قرآن پاک کښې ډېر او بې شماره ځایونو کښې راځي زۀ به ترې څو لنډې حوالې ورکړم۔

۱: ﴿وَالصّٰبِرِيْنَ فِي الْبَأْسَآءِ وَالضَّرَّآءِ وَحِيْنَ الْبَأْسِ﴾ (البقرة:۱۷۷)

۲: ﴿بَأْسُهُمْ بَيْنَهُمْ شَدِيْدٌ﴾ (الحشر:١٤)

۳: ﴿أُولُوالْبَأْسِ وَالْاَبْصَار﴾

٤: ﴿وَاَنْزَلْنَا الْحَدِيْدَ فِيْهِ بَأْسٌ شَدِيْد﴾ (الحديد:١٥)

٥: ﴿يُذِيْقَ بَعْضُكُمْ بَأْسَ بَعْضٍ﴾ (انعام:٦٥)

٦: ﴿اِلٰی قَوْمٍ اُولِي بَأْسٍ شَدِيْدٍ﴾ (الفتح:١٦)

٧: ﴿اَنْ يَّأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا﴾ (الاعراف:٩٨)

۸: ﴿اَخَذنَآ اَهلَهَا بِالبَأسَآءِ﴾ (الاعراف:۹٤)

۹: ﴿وَسَرَابِيلَ تَقِيكُم بَأسَكُم﴾ (النمل:۸۱)

۱۰: ﴿فَاَخَذنٰهُمۡ بِالبَأسَآءِ﴾ (انعام:٤۲)

شايد زما حوالې زياتې دي بخښنه غواړم.

لکه مونږ تول خبر يو پرېباسل، کښېباسل، جارباسل، تېرباسل، ننباسل، وُباسل او يواځې باسل دَ پښتو ژبې ښېخي خپل اصلي اوسو چه ټکی دی نود عربی ژبې سره تړون ئې دا مطلب ورکوي چې دا دلرغونې دور اخستې شوې ريښه ده. داټکې په کومه لارې معرّب شو اوډپښتونخوانه ترمکې معظمې څنګه څنګه لاړل. نوره تشريح ئې دَ خلله خالي نهٔ ده. زمونږ الميه داده چې باس مو دَ بحث نه ماخوذ ګڼلی دی. داخبره غلط العام ده چې دَ بحث دَ تورې لنډېز باس دی. پښتانهٔ دَ بحثونو سره نه بلکې دَ باسونو سره بلد خلق دي. بې سواده خلق بحثونه نهٔ کوي، باسونه کوي.

زهٔ دَ يوبل پل اخستلو جسارت کوم.

باسل اوبازل يوبل ته نزدې مطلبونه لري، خوشحال ليکې

چې فلک سره سرباسې
په همت کښې هغه زهٔ يم

(خوشحال)

په تېرو سلو کلونو کښې چاتپوس نهٔ دی کړې چې "سرباسې" څهٔ معنی لري. مونږ نن خبرنه کوو. خوشحال وايي:

ع: سر بازي يا د عاشق يا د پتنګ ده

باسل او بازل لکه مصدر راغلي دي۔

تاسو وکتل چې سربازي اوسرباسي يوه معنى کښې راځي۔ نو تُورباس اوتُرباز هم يوشان دي۔ د حبيبي صيب د تبصرې څۀ جواب پرې کېږي چې توله غلطې د منشيانو نۀ ده څۀ غلطې زمونږ هم ده۔

★★★

بُنستِ : بُنياد

حديث شريف دى: "بُنِيَ الاِسلامُ عَلٰى خَمسٍ۔۔۔۔"

قرآن پاک کښې راغلي دي

١ : ﴿اَفَمَن بُنيَانَهٗ۔۔۔﴾ (التوبه:١٠٩)

٢ : ﴿لَا يَزَالُ بُنيَانُهُمُ الَّذِىْ بَنَوْ فِىْ رِيبَةٍ﴾ (التوبه:١١٠)

خوشحال خان خټک وايي:

په وکنبلوبه ئې څوک وې چې بد وايي

د ګنډېر ونه کۀ خېژي تر بنسته

(خوشحال)

دعربى بنې په پهلوى کښې بُن او اوستاکښې بُناده (BUNA)۔ دا تورې هم څرګنده پښتو ريښه لري۔

★★★

بَخساً دَرَکا

د پښتو توری دی : بخسکی : خسنی

خس : بَکَس

بکسکی : یوبخری : لږغوندې

قرآن پاک کښې راځي:

۱ : ﴿لَا تُخَافُ دَرَكًاوّ لَاتَخشٰی﴾

(نۀ ئې وېره وه دَ درک اونۀ دَ ډوبېدو)

۲: ﴿قَالَ اَخسَؤُافِيهَا﴾ (المومنون ۱۰۸)

(وايي به خوار وسپزئ په دې کښې)

۳ : ﴿ولا يُبخَسُونَ﴾

٤ : ﴿فَلَا يَخَافُ بَخسًاوّ لَارَهَقًا﴾

٥ : ﴿وَلاتَبخَسُوالناسَ اَشياءَ هُم﴾ (الشعرا ٦٣١)

نوروحریفانوواړه ډکې پیالې نوش کړې
ښه چې دخوشحال پیاله ئې ډکه په بکَس کړه

(خوشحال)

بکس معنی د بخس، بخسکې، لږکوټې لږي۔

﴿وَشرَوهُ بِثَمَنٍ بَخسًا دَرَاهِمَ﴾ (اليوسف)

دَ قرآن پاک په بره حواله کښې دوه ټکې زمونږ زړۀ راکاږي۔ یو بخسًا دی چې معنی ئې بکسکې یا پېسانې ده۔ دوېم ټکی ثمن دی۔ دا توری مونږ داسې څېړو

ثمن = Thaman

ث = th لکه ثاقب او ثاني او حرث او هېثم چې مونږ دې پانو

کښې کړي دي۔ دغه thaman څخه تُومن راوځي۔

★★★

مینځ:

بَین= میان: مینځ :منځ : مځیره : مدهیا = mid

(عربي) (فارسي) (پښتو) (اوستا) (مد هـ جا) (انګلش)

(مځای را) (سنسکرت): midpoint ئې معنیٰ ده۔

★★★

بُورا

﴿وَکُنتُم قوماًبُورا﴾

(اوتاسوتباه شوې قام ئې)

بُوره دپښتو ژبې عام تکې دی"موردرباندې بُوره شه"

چې بادشاهانوته واخلې تورې
دَ دوې خبرې شي په ملکونو مشهورې
کۀ بیا اتبارکړه په بادشاهانو
په ځان به خپلې میاندې کړه بُورې

(خوشحال)

مور دې نه شي باندې بُوره
چې مړونه دکار زاردي

(خوشحال)

بُوره هغه ښځې ته وايي چې بچی ئې مړشي، ډېرزيات غم پرې راشي. چې يواولادئې مړشي هغې ته هم بُوره وايي کۀ تول مړۀ شي نو هم بُوره ده. دځاروې لکه غوا،مېښې بچې چې مړۀ شي نو هم ورته بوُره وايي. "کوجر له بُوره ښه ده" . قرآن پاک کښې دارالبوار (ابراهيم:۲۸) په معنٰی دَ تباهی دَ کور راځي.

★★★

بَرِئٌ

بريال :کتبه ور، آزاد، خلاص

۱ : ﴿اِنِّی برِئٌ مّنكَ﴾

۲ : ﴿اَنتُم بَرِئٌ مِّمَاتُشرِكُون﴾

۳ : ﴿مَا اُبَرِئُ نَفسِی﴾ (يوسف)

برېد په معنٰی دحد اود برغل دغه سرچينه لري.

راشــه کـوره نــامـردان بـلاوهـلـي
دَ بَري مېدان پرېږدي لَري ته زغلي

(خوشحال)

پَدَل : فضل :

دوست شينواری ليکي چې دا دَ عربی دَ فضل نه مفغن دی.

نــۀ ئــې قــدرشتــه نــۀ پـدل
ډېــرتــرمــور اوتــرجــراد دي

(خوشحال)

کۀ چرې پدل مفغن وې نو خوشحال به خامخا فضل ليکلی وۀ خوشحال دَ عربۍ دَ ډېر اثر دَ لاندې وۀ. شک نشته چې دَ پښتو لهجه کښې فضل هم په پدل ترننه ډېرزيات دی. "هئې بې پدله" "هغه څۀ بې پدله سړی دی" ډېره اغلبه ده چې پدل سو چه پښتو ده. دا دَ پښتونخوانه عربستان ته تللی ټکی دی او هلته په فضل بدل شوی دی.

★★★

پلار

= Petra (لاطيني)

= Father (انګرېزي)

= Vader (ډچ) = Plar = Pushtu اَب (Arabic)

= Fader (Gothic)

= Vater (جرمني)

= Pitar (سنسکرت)

= Pedar (پارسي)

= Peidra (Spanish)

بُرُج

برِج : دَ محل معنیٰ لري، بورجل هم ورته وايي.

بُرج

يو پوخ کور چې د خښتو، سيمټو، چونې ځنې جوړ وې او څو چتونه لري، برج يا بنګله يا محل نومېږي چې دحفاظت دَ پاره پرې دَ څوکۍ انتظام هم داسې شوې وې چې دننه ناست کسان محفوظ طريقې سره دَ بهرنې حمله آورمقابله کؤلی شي۔

عموماً په برَني چت کوټونو ته داسې ځايونه جوړ شوې وې چې پکښې د تماشې دپاره اود توپک شپېلۍ لره سُورې موجود وې۔ دوکړې هم بللی شي۔ پېښور کښې سېد خان برج مشهور ځائ دی۔ دَ پښت دَ خانانو محل کښې دوکړې لري۔

سېدخان برج باندې سيکانو قبضه کړې وه بيافرنګيانو دغه ځائ په ګرجاکښې بدل کړو ترننه دغه دَ چوارپانوعبادت ګاه ده۔ سېدخان څوک دراني خان وۀ۔ برج مرکب توکی دی دوه برخې لري۔

۱ : بُور

۲: وُج

دَ بُور مطلب بره او وج مطلب دَ ځائ لري يعني بره ځائ، څرګند، په سپينه، جل منډاو ته وايي۔ بُورجۍ دَ عمارت تينګؤلوستن ته وايي۔ بورجۍ دَ ختيو هم وې، دَ لرګو هم او پخې هم وې۔

دَ بورجل پشان توکې غواجل اوسجنجل هم دي۔ غواجل ياغوجل هغه کوټه وې چې څاروې پکښې تړلې وې خصوصاً دَ شپې دَ پاره، يعني دڅاروو ځائ۔ حبيبي صاحب ''ل'' دَ ظرفيت نخښه ګڼي۔

غوا + ج = ګاؤ + جا = ګاؤ معنی غوا

سجنجل په معنی د آئینې = سجن جل یعنې د یار ځائ
دَ کوتې بلی. هم دغه اصل لري۔ دَورنه بهر دَ کوتې په ور بره
ځائ ته وَربل وایي۔

بورجی، برج، برجونه زمونږ دَ اوسنی پښتو عام تکي دي۔
بور په معنی دَ بره او جی په معنی دَ اړخ یا طرف دی۔ دغسې داسو چه
پښتوده۔ دَ بُور تلفظ ځنې قبیلې اوس هم برکوي۔ "هغه دَ لار په جی
تللو"۔

جل : ځائ:جاله یاځاله هم دې سره ترون لري۔
جاله دَ الوتونکیو مرغوکور یااستوګنه وې۔
جالا یا جاله په اوبو دَ پورې کېدلو یوه کشتی یابېړی وې چې په
یو پړې روانه وې۔ جاله وان اوجاله ډوب دواړه سره تعلق لري۔
جلاله دَ مردان ملاکنډ په لاره یوکلی دی۔ غالبًا دَ جلال الدین
روښانې په سبب نومِلې شوې دی۔ ممکنه ده چې انګرېزې تکې
Bridge هم دغه ریښه لري۔

حد دَ چا دی چې دې پل ږدي په بورجل څوک
کهٔ زهٔ نهٔ وې تابه ځان لره بلل څوک

(خوشحال)

عاقبت به آفت ځان لره پیداکړه
چې جاروزې دَ بوتانو په بورجل زړهٔ

(خوشحال)

دَ جیم دَ پاسه زوَر نه بلکې غړوندی راځي

قرآن پاک کښې الله فرمایي:

۱ : ﴿وَلَو كُنتُم فِي بُرُوجٍ مُّشَيَّدَةٍ﴾ (النساء:۷۸)

۲ : ﴿وَالسَّمَآءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ﴾ (بروج:۱)

(قسم دی په اسمان چې خاوند دَ بروجنو دی)

اروابښاد حبیبي صیب دَ بور جل معنی اقامتګاه، مسکن لیکلې ده (تاریخ جغرافیائي افغانستان)۔ همېش خلیل ئې کور، کوټه معنی ښائې۔ په خوست کښې غوجل ته غیل وایي۔ څرې هم غوجل ته وایي۔

ورور Vrore:

Brother (English)	Broeder (Dutch)	Bruder جرمني	Phrater یوناني	Bhratar سنسکرت
Brathair	Bratu	Birader	Vror: B=V	اخ
↓	↓	↓	↓	↓
(آئرش)	(سلاوي)	(فارسي)	(پښتو)	(عربي)

اخي = وښی (چې لکه د ورور خوږ وي)

↓

اخښي

↓

اوښی

بغ

دَ بغ معنی ده زیاتې، کښنه، ورانې۔ لوی، غټ

بغ اوباغي یا بغي یوشان تکي دي۔ مغلیه بېګ هم دَ Big

معنٰی لري. ياغي هم دَ باغي شان مطلب لري. معنی ئې ده پورته شوې، برغل کړونې. ﴿تَبغِی﴾ (القرآن).

انګرېزی Big او پښتو بغ يوشان دي. په معنی دَ لوې (دوست شينواری) بېګ، بوګ، بغ دَ لوې معنی لري. دَ سرهٔ کوتل کتېبه کښې کنشک دَ بګه شاه، شهنشاه په لقب ياد دي.

غالبًادمغلوالي يو پاتې تکې بېګ هم دغه مطلب لري.

پګ، پګه، پتکې هم دغه مطلب لري.

ع: لاړم ترمسجده نمونځ مې وکړو پګه تر

(خوشحال)

قرآن پاک کښې راغلي دي:

﴿ذَالِكَ جَزَينهُم بِبَغيِهِمۡ﴾ (انعام ١٢٧)

په هجران ئې په سنګېر مېشته زما وې
په وصال دمهوشانو زړهٔ باغې شي

(خوشحال)

په داهسې قباحت چې دې پېدا دی
دسرې نه به هم بل پېدا وې بوغ

(خوشحال)

تناوونه ئې دَ زلفو دي دا زړهٔ مې
لکه ملک دياغي لاندې ترتخريب شي

(خوشحال)

د پښتـو یـوزوړنـوم بگرام =بغ گرام پـه مـطـلـب دلوې کلې، خـدائې کلې، لوې ښار، د تول یعني دروند ښار یامقدس ښار دی. بگرام افغانسـتان کښې یوه هوایي اډه ده.

دَ بغ ریښـه پـه بـغـلان کښې هم څرگنده ده. بغداد هم دغسې دی. بغ یاډېـنگ مـونـږ یـو مـارغـهٔ تـه وایو چې پښې ئې دنگې وې. اوچت وې. غړانگه ئې لویه وې.

بوگ=بغ=بگ=بهاگه=بوغ=بیگ=باگ

کامل صېب لیکي بوغ دَ لرگي ښانک یا پیالی ته وائي. دَ قار یا خـفـگـانـه مخ پړسېدلي ته وائي. بوغما دَ ډېر گروم خفگان حالت ته وائي. شلېدلو رېمنو جامو او غټې بدشکله ښځې ته هم وائي. بغ ډینگ ته هم وائي. چې هندی کښې ورته بگلا وائي.

زیاتی، ورانی=بغ=عربي

زیات، لوی	=	Big	=	(انگرېزي)
خدای	=	Bagwan	=	(هندي)
امیر، خدای	=	Baga	=	(اوستا)
خان، امیر	=	Baig	=	(ترکی)
وران، لوی	=	بغ بگ	=	(پښتو)

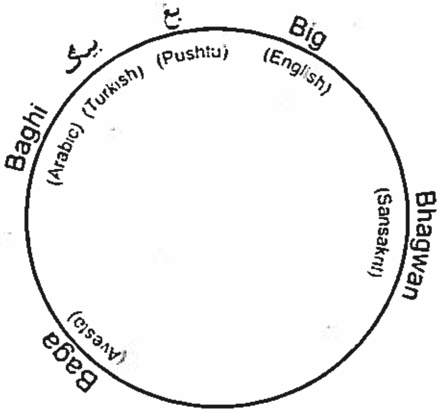

د سرۀ کوتل کتیبه په کوشانی پښتو کښې لیک ده او کنشک ته بغه شاه یعني شهنشاه وائي۔ ساکا، پارتي او کوشان دَ پښتو ژبې بنیادونه دي۔ بغ یا ډینګ مونږ یو مارغۀ ته وایو چې پښې ئې دنګې وي۔ اوچت وي، غړانګه ئې لویه وي۔

★★★

بېت

قرآن کښې بیت الله، بیت الحرام، بیت العنکبوت راغلي۔

بیوتِ آبَائِکُم، بَیتُکُم ډېر راغلې۔

پښتو ژبه کښې وتاک ، اوتاک راغلي، شاید "ک" پکښې دَ تصغیر نخښه وي او سو چه تېکې اوتا، وتا، وت وي۔ وتکې زمونږ کلو کښې خلق ډېر وایي۔د بېت ب چې په و بدله شي نو وېت یا وت ترې جوړشي۔

بیت هغه ځائ وي چرته چې خلق پاتې کېږي، وسېږي۔

انګرېزي ژبه کښې دَ Bنخښنه دَ کور دَ شکل نه اخستې شوې ده چې بېت ورته وايي او دَ بېتِ لحم برخه ده۔دا فېنېشي ايجاد دی۔ بېت اصل کښې دَ عبراني توري دی۔عربي کښې ب دَ کور نخښنه ده۔ اوتاک دَ اوت تصغير دی۔ زما په خيال زمونږ بېتمک دغه بنياد لري۔ کۀ چرې تصغير وې نوبيا خبره لا اسانه شي۔ کور دَ پښتوتکې دی يوناني ورته Core وايي۔

Coria; PolyCoria

Leuco Coria

د"کوريا" نه کور يا کهر = ګهر = ګهرانه

↓

خرانه

↓

خانه ← خونه

CORE دَ يوشي مېنځنۍ حصې ته وايي۔ لکه دَ اونې دَ تنې مېنځ کښې برخه۔ دَ يو ملک خصوصي اوعسکري ارخونه هم په کور بللی شي۔ په هرحالت کښې ترې مطلب دَ اوسېدو جوګه خوندي ځائ راځي۔

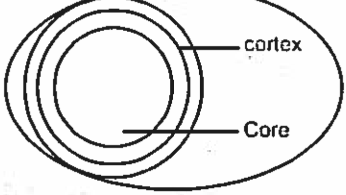

T.S of a plant showing Core

مونږ يقيناً چې دَ بره خبرونه دا مطلب اخستی شو چې دَ دې ټکو سرچينه پښتو ژبه ده۔

او يعقوب د خدای د ښودلي ځائ نوم بيت إل کښېخود۔ "د ايرث لار کښې بيت اللحم دی"۔ (Genesis 35/15-79)

★★★

بُوتی

Boto او Botany د انګريزی او لاطينی ټکي دي۔ هندوستانيان ورته جړې بوټې وايي۔ عربی کښې ورته نبات، نباتات وايي۔

دَ نبات او بوټي ترمېنځه رشته څرګنده ليدی شي۔ په نبت کښې 'ن' دغړې تقاضې په وجه دی۔ چې "ن" ترې لرې شي نو بت يابوټې پاتې شي۔

قرآن پاک کښې راځي:

١ : ﴿لِنُخرِج بِهٖ حَبًاوَّنَبَاتا﴾ (الانبياء وړومبی رکوع)

ترجمه: "دې دَ پاره چې راوباسو په دې داني اوګياګانې"

٢ : ﴿کَمَثَلِ حَبَّت اَنبَتَتُ﴾ (البقره)

٣ : ﴿وَاَنبَتَهَانَبَاتًاحَسَنَا﴾ (آل عمران:٣٧)

٤ : ﴿اَن تُنبَتُواشَجَرَهَا﴾

ترجمه: "چې زرغونه کړې ونې دَ هغې"

بوټی ← بایټان ← پایتان ← فائټان ← Phyton (a plant)
(Pushtu) Process of Change (Greek)

↓

نبات ← Boti ← Botany
(Arabic) (Indian)

۵ : ﴿فَاَنبَتنَابِهٖ حَدَائِقَ﴾ (النمل)

(بس زرغونه کړې دې مونږ په هغې باغونه)

★★★

بیګار

وِزر ب = و او ګ = ز

پـه خـوشـحـال بـانـدې دَ بـښـکـارهـوا ژونـدون دی
مـرده ډلـه کـۀ پـه تـابـانـدې بـیـګـار دی

(خوشحال)

قرآن پاک وایي :

﴿وَلاتَذِرُ واَزِرةٌ وَزرا اُخریٰ﴾ (الانعام)

ژباړه :- په هېچابه دَ بل بار یا پنډ (یا بیګار) نۀ شي غورزولې۔

په بیـګـارکښې ب او و په بې او بې دواړه ډوله وئیلې شي دَ بګار معنی ده بې اُجرته، په زور یا جبر یامجبوری، کارکؤل۔

★★★

Bond

Bound/Bind

بانډ انګریزی ژبه کښې یوټکی دی چې یوه معنیٔ ئې ترل،

تړون، سېلوې، رشته، انځښتونکې کېږي. هندوستاني ژبو کښې ورته بندهن وايي. ضمانت ورته هم وايي.

پښتو کښې "بندۍ" هغه امېل ته وايي چې دَ څناورو دَ غاړې نه چاپېره وې او يو جرس ياټينګ ټينګې ورسره تنګېدو لره تړلې وې.

پښتو کښې وندنې يو ټکی هم شته چې هغه يو داسې څېز وې چې ګېډۍ پرې تړلې شي.

دَ عربۍ ټکې بُنې سره دَ دې تړون پټ نهٔ دی

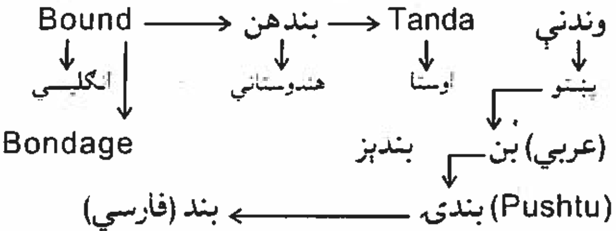

"بـانـدۍ" ويـنـزې ته وايي، معنی ئې "تړلې" ده. هوتي سره نـزدې "بـانـدۍ کلی" زور يـادګار دی. مرهتيي کلی او غلاما کلی هم دغسې يادېږي. "که په پردو آبادېدی نو غلاما به آباد وو". دَ بدمرغۍ نه دغه کلو کښې اوس هم خلق قديمي غلامان دي.

پښتـو تـوری تـانـته چې محاوره شي نو د اوستا Tanda معنی ورکوي. دغسې Bondage او بندېز يو شانوالې لري.

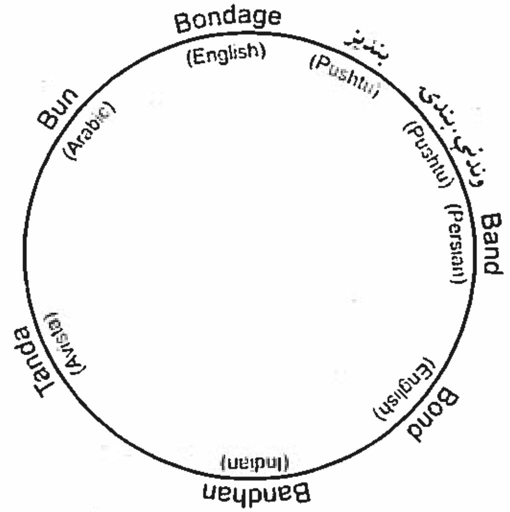

کله کله بندی د ځناورو دغاړې جرس ته هم وایي. جرس زورند وي، یو وي او تنګېږي. بندی د ښاروي مری سره کلکه تړلی وي او یوه نه بلکې ګنې اودې رنګ غټې مری پکښې پېرلې شوې وي.

د پښتو وندې یعني د زمکې محدوده ټوټه هم د Bound ریښه لري. کهٔ چرې وندې د بهندواره سره ریښه ولري نو هم دغه ټول توري سره نژدې نژدې مطلب لري.

★★★

بُکا

Bucca: Buccal: خلهٔ ور، خلې سره نسبت لرونکې.

Voca: Vocal: غږور (Pertaining to sound)

د بنیادم غږ چې د ستونې د کوم ځای نه راخېژي هغې ته Vocal

Cords وايي۔ voice box يا vocal box هم ورته وايي۔ بکه خلۀ د وازې خلې معنیٰ لري۔ بکه = چینګه وازه= پرانستې = ارته بېرته۔

Bucca (Latin) ⟶ Baka (Pukhtu) ⟶ Buka (Arabic)

Voca (Latin) ⟶ ونیز (Pukhtu) ⟶ Awaz (Persian)
↓
Voice (Latin) ⟶ ونیز

بکه خلۀ داسې وي چې د دوارو شونډو تر منځه بېلتون زيات او ډېر څرګندوي۔ د ژړا حالت ته هم بکه خلۀ وايي۔

په بُوکا ئې وژړل، په برکا ژړا هم شايد دغسې وي۔

د بنيادم سره څنې څېزونه ډېر اهميت لري۔ لکه اوبۀ، هوا: هم دغسې دۀ سره غږ ډېر ژور تړون لري۔ خصوصًا د ژبې په حواله غږونه يو عالمګېر حېثيت لري۔ د بنيادم ژبه ټوله په حقيقت کښې دغږونو مجموعه ده۔ دغه غږونو د پاره بنيادم د ليک نخښې وټاکلې او په زرګونو زرګونو کلونو کښې دغه غږونه او د غږونو د پاره ببلې ببلې نخښې د ارتقا د بې کچه کږکېچن منزلونو څخه د تېرېدونه پس د علم وهنر او بنۀ ژوندون وسېله اوګرځېده۔ دغسې د بنيادم په مزغو کښې ترټولو مهم ځائ غږ يعني "وېنا" يا ژبې ونيولو۔ په مزغو کښې د دغه خصوصې ځائ څېړنه مونږ ته د اوسنو جهانې ژبو په حقله معلومات راکؤلی شي۔

د غږونو دپاره ټاکلو نخښو ته الفبېتې وايي۔ انګرېزی کښې ورته الفابېټ (Alphabet) وايي۔ فکر وکړئ چې الفابېټ او الفبېتې په

غړې ډول یوبل ته ځو مره نږدې دي.

بوک چړک ته وایي چې هر وخت بانګونه وایي. د بُکا په وجه ورته بوک وایي.

'اوکې' کؤل هم د voca او Bucca سره تړون لري. آه و بُکـا ورته ایرانیان وایي.

"په بُوکائې وژړل" "برق برق ژړائې وکړه"

"بې باکه" دامطلب لري چې ژړغونې نهٔ وي، وېره پروا نهٔ لري.

بُوغ ستونې، په ژړا بوغ شوې آواز، بُغمه.

دَ خوشحال بابا شعر دی:

تـهٔ پـه ځـو بـې غـمـه خاندې خوشـحالـي کـړې
زمـــا غـــاړه پـــه ژړا درپســـې بـــوره

دَ بوغ تورې بناغلې ظفر دَ ژړامعنی کښې راخستې دی.

دَ بره بـحـث رڼا کښې چې دَ vocal پـه حواله voice وځېږلی شي نو 'وئېز' ,voice' به ترې رابرسېره شي.

voice = وئېـز او دغـه دَ آواز سـرچـینـه معلومېږي دَ وائیـس : وئېز، وئې، وېنا، بیان، آواز په تړون سرې بنهٔ ډاډه کېدی شي.

اوکې یا اوقې چالونو یا قې ته وایي

((اُبِکُو تَبَاکُو)) (حدیث شریف)

((اُبِکُو فَاِن لَمۡ تَبکُو تباکو)) (حدیث شریف)

﴿فَلیَبکُو کَثِیرا﴾ (القرآن)

"اُبکُو کَثِيرا"

Bucca (Latin) ⟶ بُکه (Pushtu) ⟶ بُکا (Arabic)

Voice (Latin) ⟶ وئيز (Pushtu) ⟶ آواز (Persian+Pushtu)

Voice (Latin) آواز (Hindi etc.)

خوشحال وايي :

لاپـه کـلـه هـغـه ګل پـه چمن راشي

دنرګـس ګـلـونه ګوري سترګي بکي

(بُوکي :کليات)

دلتـه دَ بک مـعـنـی واز شـوه. اکـوبکو سندربکو هم دَ بکو د

توري پښتو کېدلو ته اشاره کوي؛ بکواس هم دغه ريښه لري.

★★★

بُقعَةٌ

﴿فِي البُقعَةِ المُبَارَكَةِ مِنَ الشَّجَرَةِ﴾

ژباړه : "هغه توټه دَ مزکي چي برکتناکه ده دَ وني نه"

(القصص:۳۰)

دَ بُقعَه معنی شبيراحمد عثماني تخته کړي ده.

(دارالتصنيف کراچی)

شايد مطلب ئي توټه وي.

دَ پښتو دمشهور تکي "اورپښتي" ترون هم دغه بقعه سره دی

اورپښتي مرکب توري دی چي دَ اور جز تري بيل شي نو دپښتي

معنی بياخرګنده شي. يعني اورپښتي = اور بقعتي = اورتوټه.

اورپښتې تکی مرزاخان انصارې ډېر راوړې دی۔

ق پسې ع پخپله حذف شي۔ مونږ اور اورکي ته اوربکې هم وايو چې څرګند دليل دی د اور بکې = اوربقعی۔ اور پښتی ته جاوکی هم وائي۔

بُق = بُښکهـ = بُښ (لکه برق= برېښنا وړاندې مونږ څېړلې ده)

فِي الْبُقْعَةِ الْمُبَارَكَةِ مِنَ الشَّجَرَةِ

ژباړه: هغه ټوټه دمزکې چې برکتناکه ده دَ ونې نه

(القصص:۳۰)

(ترجمه عبدالله فاني۔ معراج کتب خانه قصه خوانې)

بُقت = پُکهت = پُښت

دغسې دَ پښتون دَ نوم ترون دغه تکې سره څرګند شو۔

دَ بُقعه معنی رڼا ،نور ، دَ رڼا يو جونپک وځې۔

جونپک = ضُون بقع = زونپک = زونپک = خو په معنی دَ نُور، رڼا۔

زومبک=جومبک=جونپک = دَ ستوريويارڼايوغونډوسکی۔

ج = خ = ز = j = z

دغه زمونږ دپښتو عام توري دي۔

دَ جمدر ياجودر بوټې په سر کښې وږې ته زومبکې يا ډومبکې وايي۔

بېله : Bay - la

په دا کښې بې دَ اوبو ريښه لري۔

خليج يا ګلف ته بېله وايي

Gullf او Engullf ترستوني رانغړدلو ته وايي

دَ امیبا دَ خوراک ډول داسې دی چې دَ خوراک دَ شي نه غبرګ

راتاوکړي او په خپل پروتوپلازم کښې ئې ورننه باسي۔

Gullf او خلیج او Bay دَ سمندر هغه حصې ته وایي چې هغه

په وچه کښې ورننوتې وي۔ داسې ښکارې لکه چې مزکې ورته خلهٔ

وازه کړې وي او دغه اوبهٔ ئې ستوني ته رسولې وي۔

تاسو وګورئ Persian Bay 'Bay of Bangal

پخپله دَ بنګال تورې کښې ب دَ اوبو ریښه ده او Bay - angal

هم ممکن دی

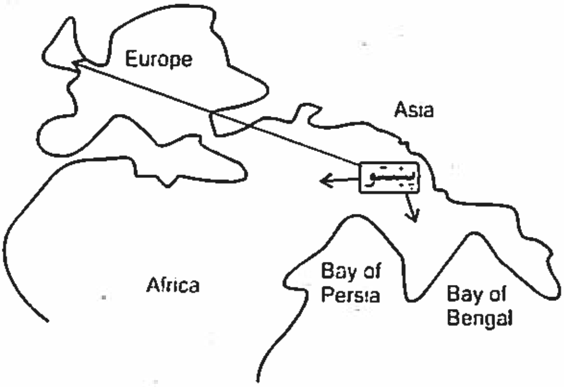

(۱) ګل بېله، (۲) توربېله، (۳) څاله بېله

(۴) ګام بېله (۵) خان بېله

بېلـه دَ دریاب یا سـمـنـدر هغه برخه وي چرته چې اوبهٔ نسبتًا

لږې وي۔ دَ خوشحال دَ شعرونو سره دغه معنی جوته ده۔

ګـنتهانـامـوبـې زمـونـږ وخـت کښې دَ طالبانو دَ زندان په سبب

عالمي شهرت لري. هغه کښې هم Bay په بره معنی کښې راځي.

د جولائي ۲۸ـ۲۹ کال ۲۰۱۰ء سیلاب د ډېرو بېلو نو مونه ورځپانو کښې څرګند کړل.

د بېله باره کښې لاندې خبرې د فیض الوهاب فیض دي.

"دا بېله دې د دریاب نه وتې ماله، وله یا چره وګنلی شي.

فرهنګ خوشحال کښې ئې هم معنی ټاپو ښودلې ده.

قلندر صیب ئې په دریاب لغت کښې دا معنی کړې ده

ناوه، ترناوه، ترنا، د لرګي، سیمټو یا وسپنې هغه لویه ناوه چې په نهر یا ولې د پاسه د اوبو تېرولو د پاره اېښودې شوې وي."

"زما په خیال کۀ د دریاب مقابله کښې بېله د ولې یا ناوې په معنی واخستې شي نو د خوشحال د شعر مطلب به ښۀ وځي. ټاپو د دریاب متضاد نۀ شي کېدی.

"ستاسو خیال د صوتې یوشانوالې ترحد خو صحیح کېدی شي"

قلندر صیب هم د بېله مونډ هندي ښودلې دی خو Bay د انګلش تکی دی خو داسې معنی د دغه قیاسونو اجازت نۀ ورکوي ځکه چې په Bay کښې د نهنګ اجل څۀ معنی نۀ ورکوي.

ستاسو خبره صحیح ده خو سل قیاسونه د یو دلیل مقابله نۀ شي کولی. قیاس هغه ځائ ځائ نیسي چې واضح دلیل نۀ وي بیا "فهم عام" هم وي چې د سړي رهنمائي کوي.

"تاسو تېک وایئ او د قیاس له دغه اهمیته زۀ انکار نۀ کوم.

تاسو چې د ببله باره کښې کومه د قیاسونو مانۍ ودرولې

ده......

زما خبرې داسې وې

د لرغون تاریخ ډېره اډانه په قیاس ولاړه ده۔ د ژبو باره کښې خو

بله لار نشته"

ببله د خپل پلرنې سیند نه د کمو اوبو لرونکې برخه وې۔ ببله

اصلا لرغونې پښتو توري دی۔ تر سومېره او تر بابل ئې مختلفو ژبو

ته رېبنې لاړلې۔

ما د ببله باره کښې څو مره لټون کړی دی او لکه د نورو ټکو

مې لکه تاسو هېله لرلې شئ د يقين ممکن حد ته رسولې۔ ګنه هسې

لیکل خو فضول شی دی۔ تاسو وایۍ د قیاسونو اجازه نشته۔ کله

چې قیاسونه ډېر شي اونور دلېلونه ئې په مرسته شي او ګڼ شي نو

خاص حال کښې هغه د دلېل برابر شي۔ تاپو ته خو نهنګ نۀ ورځي۔

★★★

برق

برېښ : برېښنا ق = Kh یا Ksh = ښ

پښتو کښې پړق پړوق ، پړک پړوک راځي۔

برېښنده، برق انداز او پرقنده ټکې هم وئیلې کېږي۔ د

سپوږمۍ پړق مشهور دی۔ د ځلا معنی کښې راځي۔

د سترګو پړق هم وئیلې شي۔ په مخ پړق ته ځپېړه وايي۔

زما ډېر کلک یقین دی چې برېښنا ټکې پښتو دی او تر ټولو اورېجنل هم دی۔

برېښ په معنٰی د درد هم راځي، لکه د برېښنا په تن کښې زغلې، اوسنی مېډېکل پوهه هم درد او ورسره د عصبې برېښنا تائېد کوي۔

۱: ﴿يُرِيكُمُ البَرقَ خوفًا وَطَمَعًا﴾ (الروم ۱۵)

۲: ﴿فَاِذَ ابرِقَ البَصَرُه وخَسَفَ القَمَرُه﴾ (القیمه:۷۔۸)

دخوشحال د زړهٔ خوښې په هغه وخت وې
چې برېښنا دسپینو تورو شي په زغرو

(خوشحال)

چې وېرېښي سپېنکې : دَ لنډیو پرهار شي
یو یو مرد بویه خوشحاله : چې په ځائ باندې قرارشي

(خوشحال)

دَ احمدشاه بابا مشهور شعر دی:

په برېښنا دَ تورې ژوند کوه احمده!
دَ برې جولان په لور دَ هر دیار ځه

دَ برق په مناسبت مونږ په دې کتاب کښې قَعَرَ، بُقعَة، نقش، قندیل، وقود، ثاقب او نور ق لرونکې ټکې څېړلې دې۔ خو اوشا تول دَ یو اصول مطابق اورېدلې دې او دغه زمونږ نور ثبوت دی۔

★★★

بکره

باکره : ابکار

قرآن پاک راوړي دي۔

۱ : ﴿لَافَارِضٌ وَّلَا بِكر ﴾ (البقره)

۲: ﴿فَجَعَلنٰهُنَّ اَبكَارًاo عُرُبًا اَترَابًاo﴾ (الواقعه:۳۶_۳۷)

ابکاره په معنې دَ پېغلې، ناوادۀ جینۍ،نوې رارسېدلې نجل، ابتکار دجدید معنٰی ورکوي۔

بکره په معنٰی دَ پېغله، نوې، ناوادۀ، تانده، سپینه، دَ لس کلن نه شل کلن پورې۔

بَکرۍ په معنٰی دیو سپین ځلېدونکې ښکلې کانې چې یو تربل منښلو سره اور زېږوې۔

دخوشحال شعرونه دي:

چا ئې پلو دَ جمال وانۀ خستو
پښتو لاهغسې بکره پرته ده

(خوشحال)

شبستان مې دَ ابکارو معنو ځائ دی
تې ئې نمورم په غدو او په آصال
چې دې لاس په باکره برشي پرې ئې مۀ ږده
کۀ دې ځائې شي په هغې جهان سقر

(خوشحال)

غُدُوِ والآصال: سحر او نماښام

داسې هم وایي فلانی ځینی دومره ښکلې ده لکه سپینه بکرۍ۔ دَ بکرۍ تورۍ سو څه پښتو دی۔

اَلاَبکارُ اَوَلُ فجرِ (بخاري کتاب التفسیر)

اِبکار د سحر وړومبۍ برخې ته وایي

لاس په باکره برکېدل دا مطلب لري چې کهٔ چرې وس دې ورسې۔ دوېمه مصرعه اصلاً دامطلب لري چې کهٔ ډېره ګرانه درپېښه شي نو هم۔ دَ سقر لفظ دَ اور په مناسبت دَ بکرۍ کاڼې په حواله راوړی شوی دی۔ دشعر مطلب قطعًا دا نهٔ دی چې دَ ګناه ارتکاب دې وشي۔ کهٔ ډېره زیاته ګرانه او تکلیف ده هم وې تکلیف برداشت کړه۔ کهٔ مبالغه وې، بیاجائزه وه۔ ولې دَ شعرنه غلط مطلب اخستل غلط دې۔ تاسو دَ شیخ سعدي دَ بهارستان آخرې برخه راوړاندې کړئ دا به درته هیڅ ښکاره شي۔

شیخ سعدي وایي ځینی ګاځره غوارې، غوښه نهٔ غوارې۔ څوک چې پاسېدلو لره په همسانهٔ شي پاسېدی، دهغهٔ امسابه څهٔ پاخې۔

"بطن وفرج توام اند" سعدي

ولـي بـحـمـلـهٔ اول عـصـائـے شیخ بـخـفـت
کـمـان کشـیـد ونـزدِ هدف کـه نتوان دُ وخـت
مـگـربـسوزن فـولاد جـامـهٔ هـنـگـفـت
تـرا کـهٔ دسـت بلـرزد گهر چهٔ رانـی سفت

زور بـــایـــدنـــۀ زرکـــه بـــانـــورا
گـــزرے دوســـت تـــرنـــه ده مـــن گـــوشـــت
بـــوئـــے پیـــازازدهـــن خـــوبـــروی
مـــرد راکیـــر وخـــایـــه زینـــت وبـــس

(سعدي)

★★★

جینۍ:

"جینۍ ته پښتو کښې دا ټکي وئیلې شي "جینۍ. جله، جل، انـجـلۍ، نـجـل، انـجـل، مـاشـومـه، وړه،سـې سـرد، کـچـنۍ، سـرکـونـډې،جـونـه، نجونـه، جن Donna (italian)Domine (Latin) جـندون = جمدون = ژوندون هم دغه حال لري. زنده اوزندګي هم دغه ریښې لري. دَ پښتو جونه = دَ اطالیه ډونه.

دَ انـجلۍ نه Angel وتـې دی. جـونـه اونجونه او انجونه کښې هـم دغـه حـال دی. اوِستـاکښې ورته Jaini وایـي.دَ عـربۍ جِن او جانّ (جـنات) هم دغه مطلب لري. عربۍ کښې جن او جان هغه څۀ ته وایي چې پټ وي. په نظر نۀ راځي. پټ ساتلی شي.

دلاطـیـنۍ Gyne هـم دغـــه مـطـلـب ورکـوي. لاطـیـنـۍ کښې Gymno ، Gymnosperm دَ پټ معنی لري . په کرومو سومز کښې Genes پټ وي. Genetics او Geneology دغه شان دې. Genes خصوصیات وي.

دَ اشنغرجېندي سين داسې دی۔ جېندې = جېن توې يعني پټ سين لکه وزيرستان کښې شکتوې، دوه توې او دَ سوات سيند،سوتو پوتوې۔

Jintwe = jin-ti = Jindhi = Jendy = جېندې

دَ جېنکوسين=وړوکی سين= جېنکو به ترې اوبهٔ راوړې۔ هغوې لره تاکلې شوې وو۔ دسواته راروان دښاپېريو سين، پټ سين، يو کمزوری سين، يو داسې سين چې جېنکو لره دَ اوبو وړلو، زړوکو وينځلو، غونډېدلو ،لامبلودپاره يو وخت کښې مخصوص وو۔ مونږ دَ ګنګا درياب شننه هم دغسې کؤلی شو۔ ګنګا=جن+جايعني ګنګا= جينۍ + ځائ، ګنګا دَ هندوانو دَ جېنکو دَ اشنان دَ پاره پېژندلی سين دی۔ جمنا هم دغسې توتې کېدلی شي دا دې ياده وي چې په اولنې رګ وېدا کښې دَ ګنګا جمنا تورې نشته بلکې دَ کوبها، سوتې پوتو، ګومتې، ترېښ توې، وغېره نومونه ډېر زيات لري۔ مطلب دا چې دَ رګ وېدا ليکونکې او ويونکې پښتونخوا کښې وو او چې هند ته تر لري لري ورننوتل نو هم پرې لا دَ پښتو اثر پاتې وهٔ ج = ز = ګ = ژ = ږ = دَ زج = d = z = g = j دارالسلام = جبروسليم = پروشلم

زيات امکان دی چې پېغله دَ جل نه وتې ده۔ لکه پېغله : بېګله :بېجله۔

Genitalia او Gentals يوناني توري دي۔ دَ جينۍ ريښه لري۔ Genotype او Genus په معنی دَ Race راځي۔ Gon يوناني

کښې جنرېشن ته وايي۔

کامل صېب لیکي: باړی ته جهندي وايي۔ جهندي او زیندي یو دي۔

په انګرېزی توري Virgin کښې هم دَ جیني ريښه ده۔ Gender انګرېزی کښې Sex یعني مونث مذکر ته وايي چې Gen پکښې دَ جیني ريښه ده۔ یوناني کښې جېن نوغې یا نسل ته وايي۔ جېن دَ جرثومه معنی هم لري۔ دَ جیني مقام تناسل ته Vagina وايي چې دَ جیني ريښه لري۔ نسل یانسلي شجره او تسلسل هم دَ جېن ريښه لري۔ The book of Genesis دَ "زوړ کتاب" یوه برخه ده۔ Generate معنی پېداکؤل هم لري۔ دَ پارسی زن هم دَ پښتو ژبې دَ جیني نه وتې دی چې ج = ز بدل شوې دې۔ Gender Bender کاوځه ته وايي چې جیني مخې وي(oxford) نهٔ نر وي نهٔ ښځه۔

Gyneacology یعني دَ زنانه ناروغیو علم هم دغه ريښه لري۔ لفظ زنا لکه وَلا تقرَبُوالزّناهم دَ جیني نه وتې توری دی معنی به ئې 'دَ جینکو کار' وي۔ دَ ګلستان سعدي یو شارح دَ جیني معنی ځواني کښلې ده۔

دَ عباسي خلیفه مامون الرشید مور او دهارون رشید کور وداني "جل" نامه تاریخونو راوړې ده۔ چې دَ پښتو توري سره ئې په نسل ونسب رڼاغورزېږي۔ دغسې مونږ دَ طاهر "خراساني" او ابو مسلم "خراساني" پحقله هم فکر کؤلی شو۔ دَ امېن مور زبېده عربې وه اود

مامون مور پښتنه (عجمۍ) وه۔

دَ منصور ابو مسلم، دَ هارون برمکيان: خالد او زامن ئې او دمامون طاهرخراساني يوشان انجام لري۔ مرجېله = مورځلا = اُمّ النَور اُمّ النور دَ هارون تېر وکړ ځېدو، دا دمشهور استاد سپس لوُر وه۔ سپس په پښتونخوا کښې تر خراسانه دَ عباسيه په ضد بغاوت کړی وۀ چې ووژلی شو او لا دې بنديوان شو او لوُر ئې دَ هارون خوښه بې بې شوه۔ دَ پښتنو لونه مال غنيمت وې نن صباهم دغه لوبه وشوه۔ دسپس بغاوت دَ ابو مسلم اوبیاد طاهر یوه کړی ده۔ ضروري نۀ ده چې مرجېله دَ اُمّ النورمتبادل وې۔ مَريا مَېر دَ نمر په ځائ ډېر پښتانۀ وايي او هقېن کېدی شي چې دا "نمرځله" يا "نمرجله" وې۔

دَ محکومانو لونه دَ حاکمانو مال غنيمت وي۔ د ثور بدلون نه وروستو بې شمېره پښتنې جينکۍ عربيانو په مال غنيمت کښې وتښتولې۔ وزيرستان کښې پرې تر ننه پسات دوام لري۔ دَ عبد الله بن عامر کانی وشوې۔

★★★

جُند:

جُنود په معنی دلښکر قرآن پاک کښې راځي۔

١ : ﴿هَل اَتٰكَ حَدِيثُ الجُنُودِ ه فِرعَونَ وَثَمُود﴾ (جنود)

٢ : ﴿وَ اَنزَلَ جُنُودً اَ لَم تَرَوهَا﴾ (التوبه:٢٧)

٣ : ﴿وَلِلّٰهِ جُنُودُ السَمٰوٰاتِ وَالاَرض﴾ (الفتح:٣۔٧)

۴: ﴿وما يعلمُ جُنودَ ربّكَ الاّ هو﴾ (المدثر)

۵ : ﴿جُندٌمّا هُنالِكَ مهزُومٌ مّن﴾ (الاحزاب)

٦ : ﴿اِنّ جُندَناهُمُ الغلِبُون﴾

جُنـد کښـې چې ج پـه ګ واوړي لکه اصول دى نو ګوند ترې جـوړ شـي۔ ګـونـد مـعـنـى د ډلې، پارټۍ۔ لنبکر لري ج = ګ= j = g جېنـدې د يـو ګـل نـوم هم دى۔ ګوندک د کنډک سره يوه معنى لري، کـنـډک هـم لـکه ګوند د حېواناتو مجموعه وي۔ ګاونډې هم د دغه نه مشتق دى۔

غـونډ او غـونـډه پـه معنى د رايو ځائ کېږي هم زمونږ تصديق کوي۔ ګوند يوې ډلې يا سياسي پارټۍ ته هم وايي۔ دَ ګوندک په حواله هسپانوې ټکى gonado هم دى چې هلتــه بــه د بـنـيادم د تولنيز حېثيـت پتــه د هغـۀ دَ ځـاروو نـه لګېدلـه۔ GONADO "ګوواره" معنى لري۔

دَ ځاروو لرلو په بنياد امارت يا سرداري پښتنو کښې عامه ده۔ دَ بـنـګـالى او هـنـدى ژبو "جنتا" هـم دَ پښتو دَ ګوند نه وتــې دى۔ ګنتا کښې چې ګ په ج او ت په دَ بدل شـي نو ګوند ترې جوړ شي۔ لـس ګون، شلګون، زرګونه او دغـې برغون يا غبرګون هم دَ دې۔ چند ګنّا، دوګنا، پنج ګنا هم دغه حساب کښې راځي۔

اشرګندې = عشر + ګوندې هم دغې لور ته ګوته نيسي۔

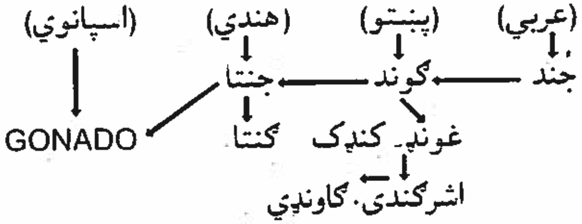

کنډک دَ ډوډۍ ټکړو ته هم وایي۔ بیا په چړ راتلې شوي ټکړې چې وي۔

ع: په کچکول کښې مې پراتۀ دې څو کنډکه

(خوشحال)

دَ هند په لرغونو قامونو کښې یو ګونډ هم یادېږي۔ یقین سره دغه دَ پخوانیو پښتنو یوه ډله وه۔

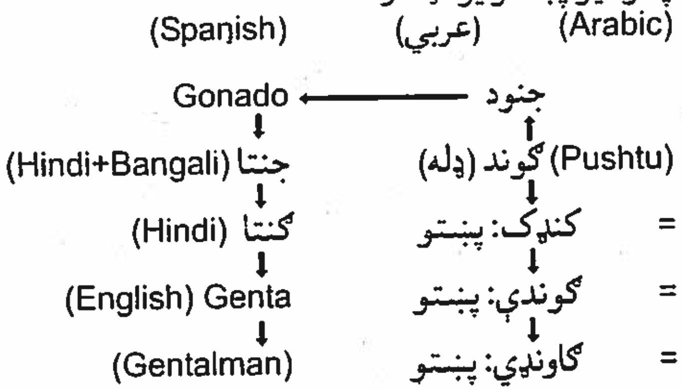

= غونډ

= (Conglomerated)

تولنېز سړی، شائسته سړی، ښائسته غړی۔

غونډ :پښتو ج = ګ = j = g

(Collection , conglomeretion)

”جنتا“ اولس ته وایي۔

جُناحُ،ګناه:

داټکی راته ښاغلي مشتاق مجروح یوسفزي ښودلی دی۔ د جناح توري به خوشحال سره په لاس رانۀ شي خو دګناه یا دَګوناه توري دَ پښتو، فارسی او هندوستانی ژبو عام ټکی دی۔ ګ په ج او حا په ها بدلېدل عامه اورېدنه ده۔ قرآن پاک کښې جناح توري ډېر ځایه راځي۔

۱ : ﴿لَیسَ عَلَیکُم جُنَاحُ﴾

خوشحال وایي

په دا کلي کښې څوک نۀ لرم نېک خواه
کۀ رښتیا وایم هم دا لرم ګناه

ج : ګ :g

ح : ا

یو باندېځي پښتون به ئې "ګُونا" وایي۔

★★★

جمدر:

جمدر په معنی دَ تېغ، توري، چاړۀ، یوه امساچې څوکه ئې تېرۀ وي۔ ج په ګ او دَ په ت بدل شونو ګېنترې ترې جوړه شوه۔ د جمدر ټکې اصلاً لرغونې پښتو ده۔ سول هم ورته وایي چې دواړه غاړې ئې تېرې وي۔

تسبې په لاس کښې په نظام پور کښې
ناست یم مسجد کښې جمدر تر څنګه

(خوشحال)

دَ ګنترۍ ټکي په جمدر کښې بدل شو او نورو ژبو ته لاړو۔

ج = ګ = ل

دَ = ت ده = ت

ګِنتري لکه دَ کوډالۍ، بېلچې يوه آله وي۔

★★★

جېش:

په معنٰی دګوابښ = ګوبښ = ګېښ جېش په معنٰی دَ لښکر، فوځ، دَ جنګي بنيادمو ګڼه راځي۔ قرآن پاک کښې جَيشِ العُسرَة راغلی دی۔ صحيح بخارې شريف کتاب المغاذي راوړې دې۔

اِذهُم مَعَهُمْ فِی جَيشِ العُسرَة وَهِیَ غُزوَةُ تَبُوكَ۔

ګوابښ او ګېښ په ډول دَ فعل او اسم صفت دواړه راځي۔نن سبا پنجابي ورانکارو دَ جېشِ محمد، جېشِ صحابه په نوم ډېر ګوابنونه په پښتونخوا کړې دې۔دې خلکو ټوله پښتونخوا وېجاړه کړه او لروبر ټول پښتانهٔ ئې تباه برباد کړل۔ دوې اصل کښې دَ پنجاب بالادستې قائم ساتل غواړې۔ پاکستاني پوځ دَ دوې ملاتړ او کلک ملګرې دې۔ جېش = زوابښ او زبېښ هم کېدی شي۔

جبيبي صب او دوست شينواری د ګوابښ معنٰی سوله او له جنګ ژغورل ښائی۔ مردان کښې ئې مونږ د جنګ معنٰی کښې اخلو او دغه سره جېش ګڼو۔

به شر مگینی عثمان که جیش عسرت را

جهاز ساخت به بذل ذخائر اموال

(جامی)

★★★

جَلوَی:

څلا : ځلوه   ج په ځ واوړېدلو او و+ ه په الف واوړېدل

(Old English)=Glow
↓
(Arabic): Jalwat
↓
(Persian):Jalwa
↓
(Pushtu) :Zala
↓
(Hindi) :Jalna.Jalo
↓
Indian: Jila جلا

ج=ګ= z =j

په معنٰی دَ سکروټه، یوه لنډه اورېنه تماشه دَ Glow نه جلو او جلانا په اسانه ایستی شي. جِلا (Pushtu) : indian څلا (Persain) جلوه (English)(Hindi) Glow جلنا Jalo = Bengali ځلنده، ځلېده، جلن.

ج = ګ = ز

z = g = j

دَ بنګالیانو یوه غتبه ناره "آګُن جالو" وه. جالو پکښي څرګند دی.

جِدار:

جدار توری د قرآن پاک شپاړسمه سیپاره کښې وروستی رکوع کښې راځی۔ ج = ګ = G

ګدر لکه ګدر، حمزه خان دَ مردان سره کلي دي دَ فاطمه یونین کونسل سره دې۔ ګودر هغه ځائ بللی شي چې دَ اوبو په مېنځ کښې دَ پوړې راپورې وتو تګ ځائ وي۔ دغلته دَ اوبو ژورتیا لږه وې۔ اوبۀ لږې ډونګې وي۔ په قلاره وي تېزې نۀ وي۔ اړخونه به ئې په ختو کوزېدو اسان وي۔ دغلته عام خلق پورې راپورې ځي راځي۔

دَ څاروو دَ اوبو څښکلو او پورې راپورې وتو ځائ هم وي۔ دَ کلي تور سرې دغلته جامې وینځي او کورونو ته ورلو لره منګې هم ډکوي۔ دَ غرمې وخت کښې نارینه دغلته نۀ ورځي۔ دَ چینې غاړې ته هم ګودر وایي۔ ګودر په خوړ، نالې، سیند ګوتې یا لوې سین باندې وي۔ دَ سمندر په غاړه یو ځائ هم ګودر بللی شي لکه دَ بلوچو سهېل ته دسمندرغاړه چې Gawadar نومېږي او زمونږ زمانه کښې پرې پنجابیانو +پناګزینو په زور قبضه وکړه چې ښۀ ډېر پسات پرې وشو۔ دَ هند ګودر، دَ اټک ګودر، پیهورګودر۔ دَ عرب جدار دَ پښتو ګودر څخه وتې دی کله چې یو تکی دَ یوې ژبې نه بلې ته واوړې نو دغسې وي۔

(پښتو) دېوال = (فارسي) دیوار

Wall (انګرېزي) = دیوار (هندو ستانې)

دَ غرېي رنګارنګو سره جدار دَ دغه دېوال او ګودر نه وتلي شوي

توري دی. ګډر حمزه خان دَ خوشحالياتوسره ډېر نزدی تړون لري. حمزه خان دَ خوشحال خان اوښې دَ صدرخان ماما، دَ ملوخان يوسفزي زوی دَ يوسفزو سردار وۀ، دَ رستم کلي (تپه سودم) وسېدونکی وۀ ګډر حمزه خان سره نزدې جمالګړهی. دَ هغۀ دَ زوې جمال خان يادګار دې.

دَ حمزه خان اوجمال خان تعلق دَ خوشحال خان خټک سره څۀ دَ ستائېنې وړ نۀ وۀ ګو چې هغوي ئې مخالفت باندې څرګندېدل هم نۀ خوښول. حمزه خان او جمال خان دَ مغليه صوبه دارپه بډو دَ مومندو خلاف دَ هغوي په علاقه ننوتي وو. شهنشاه ډِهلي پرې دَ هغۀ محاسبه او مواخذه کړې وه. خوشحال په يوسفزو کښې دَ خپلې ناکامۍ ذمه وارې ترڅۀ حده په حمزه خان وراچوي. دَ خوشحالياتو نه څرګندېږي لکه حمزه خان دَ سمې سوات توله يوسفنامه کښې جوت حېثيت لرلو "الثالث باالخېر اصطلاح" ئې دَ حمزه خان دَ پاره راوړې ده. دَ ډېرو کليو دَ نومونو سره دَ هغوي تړون هم دغه څرګندوي. ماچې پخپله دَ يوسفزو څۀ مشاهده کړې ده هغه دَ حمزه خان دَ څۀ والې نخښه نۀ لري البته دَ خوشحال بابا کورنۍ ته پناه ورکؤلو کښې دَ يوسفزيو کردار کښې دَ حمزه دَ کورنۍ پټه پناه برخه ضرور وه. چې زمونږ تاريخ ليکونکې ئې دَ نظره غورزوې. ګډر، حمزه خان او جمالګړهی دَ هغه ځايونو سره ډېر نزدې دي چرته چې دَ خوشحال بابا بال بچ دېره وۀ. سېکری، سنګاهو او وړاندې کوئې او برمول چې دغه سيمه پرې دَ يو غر په ذرېعه دَ بونېر نه بېلېږي. بونېر ته دَ خوشحال

ورتګ ښکاره کوي۔ دغه د موري غر دی۔ دغه سيمه کښې لرغوني بودائي اثار هم پريمانه دي۔ خوشحال دَ رستم نه هم په اسانه بونېر ته تلي شو اوهلته ئي خلکو سره لېدل هم کړي وو۔

برمول کښې نن هم ورونړي ډېرې زياتې وې اوبۀ پکښې ترننه يوائې دَ آسمان نه راځي۔ وايي چې ډېر زر به يوه ويالة دمالاکنډ نه په برمول راتېره شي

★★★

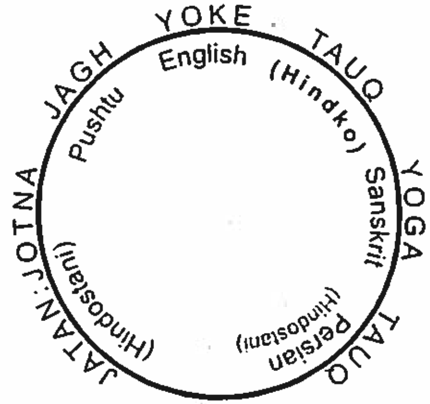

جغ Jugh:

YOKE (انګرېزي) په معنٰی Yoke: Slavery

يوغ (فارسي په معنٰی دَ جغ)

Vokten (پهلوي په معنٰی جغ)

کۀ فکر وشي نو دلته هم د "ي" او "ج" يو تربله بدلون څرګند دی۔ لکه جورډن : اردن Jordan (دلته "ا" او "ي" برابر ګڼلي شوي دي)

طوق:

هندکو کښې جغ ته وایي چې عربي یا فارسي توري دي۔ طوق غلامي۔ طوق: توک: جوک: جغ۔ په هندي ژبو کښې هم جوت توري راځي دغه هم دَ پښتو دَ جغ یا جوغ نه اخستې شوې دي۔

جوتې ښاروې هغه ته وایي چې دَ جغ سره بلد شوې وې، په یوې کؤلو یا نور کار عادت وې، بلد شوې وې او ورانې نهٔ کوي، اېل شوې وې۔ دَ هندي ژبو جوتنا دَ پښتو دجغ نه وتې دی۔ دَ هندي ژبو جتن هم دغسې دی، دې کښې څهٔ تکي دَ محاورې په ځائ راځې او څهٔ په اصل معنٰی کښې۔ دوارو حالتونو کښې ئې مطلب څرګند دی۔ کامل صیب لیکي چې یوغ جغ ته وایي۔

Yoke هم هغه شي ته وایي چې دوه ښاروې پرې سره وتړې او په یوې ئې واچوې۔ یوې ته یُوم وایي۔ ناجغه دَ وحشي، بدتهذیبه، آزاد، بېواکه معنٰی لري۔ سنسکرت کښې ورته یوګا وایي Yoga کهٔ غور وشي نو یوګا دَ پښتو جغ سره نزدې مطلب لري۔ یوګا عبادت کؤل یا Exercise کؤل وې۔ ناجوتې هغه ښاروې ته وایي چې کار سره بلد نهٔ وې او په کار کښې سخت ورانې کوي۔ تاسو فکر وکړئ توک، یوک، جوک سره نزدې پرېوزي۔ جوتې اوناجوتې کله کله بنیادم دَ پاره هم راځي۔ جوته په معنٰی دَ څرګند هم جغ سره نزدې تړون لري۔ جوتې دَ اسپو دپاره هم راځي، کله ورته دوچې یا دوشي هم وایي۔ په دوه جوتو هغه ته وایي چې لتې وهې یعني ناجغه وې۔

دَ خوشحال شعر دی۔

د دې دور یـــاران واړه مـــنـــافـــق دي
پـه خلـۀ تاسره هو هو کړه په زړۀ یوغ

(خوشحال)

Joke پـه مـعـنـی دَ ټوقې وشتې دَ هندي توري جوګ او یوګ سره نزدې معنی لري۔ جوګې، یوګې او Yoga دغسې ټکې دې۔ غټه خبره داسې ده چې جوک = یوک او دغـه یـوک = تـوک او دغـه توک:ټوقی۔ آخرې e په ټوق کښې اودغه څرګنده "ې" شي

توک : ټوقې:

توک او ټوک دَ یوې ټوټې، حصې، برخې معنی هم لري او دغې تـه مونږ د تلې جوک وایو څو جوکه دې واچول؟ تلونکې چې په تـله (Scale) غـنـم تـلـې نـو ورسره پـه زوره زوره وایي، دوه جوکـه، دوه جوکه ، دوه جوکه۔۔۔۔۔ د دې د پاره چې هېر ترې نۀ شي۔

دَ خوشحال بابا شعر دی

خـوې دَ پـلار دنبـکـۀ هېڅ ورسره نشتـه
پـه لـیـکـه پـه جـوکـه تېر دې تر هندوانو

(خوشحال)

دَ "ج"، "ي" بدلون داسې وي لکه جېروسلم : یروشلم، جورډن = اُردن، یعقوب = Jacob

تله یا Scale داسې ټکی دی چې "کیـلَ" سره نزدې تړون لري۔

﴿فَاَوۡفِ لَنَا الۡکَیۡلَ وَالۡمِیۡزَانَ﴾ (سورۃ یوسف)

Jugh → (Pushtu)
↓
Yoke (English) → Yoga (Hindi)
↓ ↓
Yoge
Tauq (Tauk) (Hindko)
↓ → (Joke) → وشته توقه
Towq (Persian)
↓
Jote Jotna (Hindi)

جوتي (Pushtu)

دَ جغ دَ توري سره ترلی توري جغونډې هم دی۔ دا خبره جوته ده یا ښرګنده ده ۔ جوت مونږ زوت = تجوید سره هم ښیرلی دی۔

★★★

جسم، جَثه = جوثه:

س او ث یو تربله واوړېدل۔ دا هم ده چې جسم او جوثه کښې اصل تکي اخه دې اخه باندې لږ وضاحت به دَ لباس او کمیس سره وراندې راشي۔قرآن پاک راوړې دې

۱ : ﴿وَزَادَہٗ بَسۡطَۃً فِی الۡعِلۡمِ وَالۡجِسۡمِ﴾ (البقرہ)

اخه بدن ته وایي کلیات خوشحال کښې اخه ما چرته لېدلی نهٔ دی۔ مبالغه به نهٔ وې چې دَ پښتو تکې عربی ته ورتلل یو مطلب لرلې شي چې دَ ژبو مور پښتو دَ بنیادم ورومبی ژبه وه چې دَ باختر نه کابل ته راغله دَ کابل نه مراد توله پښتونخوا ده۔

کله چې آلِ ابراهیم "وِادغَیرِ ذیٰ زَرعٍ" ته وکوچېدل نو ځان سره ئې د هغه باختري (پښتو) ژبې ټکي یوړل چې وروستو عربې شوه. د ابراهیم علیه السلام سفر تر مصر منلی شوی دی نو د ناهور اولاد تر کابله ولې نشي راتلی۔

★★★

جَذوَة : جَذوَةٍ مِنَ النَارِ (القرآن)
جزوه : ګزوه:

سترګو ته مې ګزې مزې کېږي۔ داوړ داسې ډېر وايي۔ د باړې مومند هم وايي۔ جذوه معنی د سکروټې ښندې۔ شاید لنبه ترې هم مراد وې۔لنبه د وړلو شی نهٔ دی خو محاوراتې استعمال ئې ممکن دی۔

یو هسې ستوری راوخوت په داتېره زمانه
چې ګزې د لنبې غوندې ترخلې ځې زبانه

(خوشحال)

په دې شعر کښې کهٔ مونږ ګزې په معنی د Yard وانخلو نو مطلب ئې جزوه ته نزدې کېږي۔ پخپله د Yard نه ې هم اختـتل اسان دې۔ دا خبره حرفِ آخر نه ده چې خوشحال ګزې په هغه معنی کښې راوړې دی کوم چې نن سبا اکثر خلق اخلې ګزلکه او ګزوه د تورې یا د تورې د خلې معنی هم لري۔

اسماعیل غوندې به دې راته تسلیم وهٔ
کهٔ په حلق مې د نظام کښېوه ګزلکه

(خوشحال)

جس

جست

انګرېزی کښې ورته Zinc وايي- ريږوېدا کښې دَ Ayas په نوم راځي- دَ Ay غږ په "ج" بدلېږي- دې کتاب کښې ئې ډېر مثالونه شته-

"کرسن جست" ماتېدونکي "جس" ته وايي-

ريږوېدا کښې اسپې ته Ashva وايي چې څرګنده پښتو ده-

دغه کتاب کښې Ass ته خر وايي چې سُوچه پښتو ده- "مېښې" ته Mahisa وايي- پارسی کښې ورته "میش" وايي-

دا خبره يقيني ده چې ريږوېدا پښتونخوا کښې ليکلی شوی دی- دا خبره چې اشلوکونه منزلونه ئې جوړ شوي، دلته وو او ليکنه ئې پورې لرې هِند کښې وه، معتبره خبره نه ده-

★★★

دَرَک:

اته پته، درځنې تصغير" کور، وړه دروازه، علم، پوهه، خبرقرآن پاک راوړې دي

١ : ﴿وَمَاادرَاكَ مَايَومُ الدِين﴾

٢: ﴿بَلِ الدَّارَكَ عِلمُهُم فِی الآخِره﴾ (النمل:٦٦)

٣ : ﴿اِن اَدرِی اَقَرِيب﴾ (الجن:٢٥)

خوشحال وايي :

چائي هېڅ درک را نۀ کړو چې دَ چا دي
مونارې مې ډېرې ولېدې ولاړې

(خوشحال)

يقين لرم چې درک سو چه لرغونې پښتو تورې دی.

★★★

هاستېل (Latin) = هستوګه =استوګنه : اوسېدلو سره هم ترون لري.

هاستېل : اوستل: اوسېدل (ت : د) : دَ اوسېدو ځائ هاستېل : اصطبل (فارسي) : اس+تَوُل) طبل (تول) : طوېله (فارسي ، هندي) دَ اسپو ساتلو ځائ

★★★

وَل:

دَ يو نېغ شي په نېغ والي کښې خلل راتللو ته ول وايي. دغه ول دَ غوټې شکل هم اختياروليې شي.-ول پړي کښې وې تندي کښې وې، دَ پټکي ول ځانلره وې. ول ئې ورته ورکړو. چل ول کؤل محاوره ده. تولو کښې يوه معنٰى نغښتې ده چې دَ عربي دَ ول سره نزدې ده.
قرآن پاک کښې راغلي دي

١ : ﴿اَن تُوَلُوَ وُجُوهَكُم﴾ (البقره)

چې تاسو مخونه واړوئ

٢ : ﴿لَوَ لَّيتَ مِنهُم فِرارا﴾ (الكهف:١٨)

دَ هغوې ځنې شاتاوکړې وتښتې

۳ : ﴿إذا وَلو مُدبرين﴾ (الروم:۵۲)

۴ : ﴿وَمَن يَتَوَلَّ فَاِنَّ اللّٰه هُوالغَنِيُّ الحَمِيد (الممحنة)

"څوک چې تاوشو. شاته ئې ول وکړو (وتښتېد) نو اللّٰه بې نیازه دَ ستائېنې دی." وَل ته هندوستانې بَل وایي "بیاسته وسوه خو وَل پکښې پاتې شو."

وخت سېزلی اېره کړی خو لا وتې ترېنه نۀ دی
زماژوندکښې دَ جانان غم، داسې ښکارې دَ بوټِ وَل دی

۵ : يُوَلّوُنَ الدُبُرَ.

چې کونه تاو کړې، شاکړې، وروستو ول کړې.

٦ : وَلّوا الیٰ قَومِهِم مُنذِرين

ستون شو خپلو قامونو ته خبرونکې

خوشحال لیکي:

یو ګلـزار پـه یوه درنګ کښـې شګفتـه شي
چې ئې زلـفې پـه بارخو باندې ولول شـي

(خوشحال)

۷ : لَوَوُ رُؤُسِهِم:

(هغوې خپل سر واړوې)دَ لَوَوَا معنٰی داده چې خپل سرونه په ټیوبه خوزوې. ځنو لَوَوُ پـه تخفیف دَ واو لویت لوستلی دې یعني سر ئې بل خوا واړولو. (صحیح بخاري.کتاب التفسیر)

په هر حال زمونږ دَ اوریدو، تاویدو او ول معنٰی هم دغسې ده۔

ــ هونبره دخوشحال خټک تقوې زهد پرهېز شته

ستاچې تورې زلفې په سپین مخ باندې ولول شي

(خوشحال)

۸ : ﴿وَلَوعَلٰی اَدبَارِهُم نُفُورا﴾ (بنی اسرائیل)

۹ : ﴿وَمَن يُوَلِّهِم يَومَئِذٍ دُبُرَهُ﴾ (الانفال:١٦)

او څوک چې وکرزوې دوې ته په دغه ورځ شا خپله

ع: دَ سر وېښتهٔ ئې تور، نرۍ وړدې ولول ئې زلفې

(خوشال)

دورځو نومونه:

دا معلومه نهٔ ده چې د تولې نړۍ خلق د اوونې په حساب ولې وختونه وېشي۔ ابنِ عباسؓ وائي چې د ۷ هندسه د الله خوښه ده۔ دَ ۷ هندسه د فلکیاتو مناسبت لري۔ اووهٔ آسمانونه، سمندرونه او سیارې۔ دَ ۷ هِندسه لکه لس خصوصیت نه لري۔ دَ ۷ هندسه څهٔ ډېر خوند نه لري۔ د سو میریانو لرغونې کلنډر د اوونۍ د اووه ورځو په بنسټ وهٔ۔ دغه بابلیانو د اوسني ۷ میلونو هونبره یو میل لرلو۔ د هغوي د سپوږمۍ په بنیاد دولس میاشتې کال ګڼلو۔ د ستوریو پوهنه ئې هم لرله۔ هغوي نه دغه خبرې یونان، هند، مصر ، ساساني ایران، بازنطین او د اسلامي دور سره اروپا تـه لاړلې هفت اقلیم او دغسې روحاني عالمونه هم دي۔ د اسرائیلو د "سبت" نه معلومیږي چې هغوي هم

دغسې حساب کؤلو۔ قرآن پاک کښې هم د تخلیق میاد ته اشارې شته۔ موسی علیه السلام د الله د غارې اووئیل "تاسو به شپږ ورځې کار کوئ خو اوومه به د درناوې او قلارې سبت وي"۔ " په دغه ورځ کار کونکی به وژلی شي"۔ " په دغه ورځ به کورونو کې اور نه بلېږي"۔
Exodus35/2.3

ښکارې چې ۷ ورځې، دېرش ورځې، میاشتې حساب د مصر نه اخستی شوی وو۔ معلومېږي چې د سبت یا خالي ورځ د چوتی په معنایو قسم اصلاحي قدم وؤ۔

د خالي ورځ ورته ځکه وائي چې د هر کار نه خالي وه۔ دغه د هفتې یا سبتې ورځ د اوونۍ وروم‍بۍ ورځ شوه او دغه د تولنیزې چوتۍ یا د ناغې ورځ وټاکلې شوه۔ دغه د کاره خالي ورځ ته د پښتو "خالي" وائي او دا زمونږ د ژبې د لرغونتوب پوخ دلیل دی۔ پښتو د هغه وخته ډېره وراندې وه کله چې یهودیان د موسی علیه السلام د قابل قیادت باوجود د دغه ورځ د منلو نه بغاوت وکړو۔ د اسرائیل اولاد دغه وخت لا د طفولیت زمانه کښې وؤ ځکه چې د یعقوب او د موسیٰ تر منځ دا زمانه ډېره زیاته نۀ ده۔ کۀ یو اځې د خوشحال ختک "نظریهٔ ناهور" ومنو نو هم پښتو د عبرانۍ نه مشره ده۔ Saturday ورته د Satrun سیارې د عبادت په سبب وائي۔ Saturn د رومیانو د یو بوت "د رومیانو خدای" نوم وؤ۔ دخالي دغه د چوتۍ ورځ انګریزۍ کښې Holiday شوه۔ بیا ئې مذهبي تقدس ومونډلو Holy وګرځېده۔

داوونـې دويـمـه ورځ اتبار شوه چې څۀ ژبې ئې اتوار راخلي- بار او وار دواړه پښتـو ژبـه کـې هـم دغه مطلب کې ډېر راځي- لکه د پټو د اوبه خور وار چې څنګه وي- ايت د Heat سره نزدې دی او د نمر مطلب لـري- لـکـه مـونږ دې کتـاب کـې آفتـاب څېـړلـی دی- انـګرېزان ورته Sunday يا د نـمـر ورځ وائي- بنګالی کښې "روبي بار" نومي او روبـي نـمـر ته وائي- بار پسوند هندي او پارسي هم لري- نمر پرستو به پـه اتبار د نـمـر عبادت کؤلو- درېمه ورځ سومواريا سومبار شوه چې د سـوم مـعنا درېم لري- انګرېزان ئې Monday بـلـی په معنی سپوږمۍ ورځ چـې د عـيسائيت نه وړاندې ددغه خلکو نيکونو به په دغه ورځ د سپوږمۍ عبادت کؤلو- مونږ ورته د ګُل ورځ وايو چې په دغه شپه به د "سوما" د ګلونو لو کېدلو- ريښـه ئې سومبار کښې پاتې ده-

سپـوږمـيــه ګـرنګ وهــه راخېژه
يـار مـې دَ ګـلـو لـؤ کوي ګوتې رېبينه

دا تپـه هـم د پښتـو زوروالـی ښـائي- دا هـم چې دغـه د "سوما" خـلـق په دې ژبه غږېدل او د پښتونخوا غرونو کې اوسېدل- "پير" چې ئې نـومـي نو هندوستانيانو ورته په مذهبي سترګه کتل د Day او ډېر ترمنځ غږي يو شانوالی هم زړۀ ته پرېوځي-

څـلـورمـه ورځ د نهې ده- مـنګلوار، منګل بار Tuesday ده- څـۀ پښتانۀ ورته پنځم وائي- لکه د جمعې نه ئې شمېري- شنبه کښې

"به" د بار او وار رېښه ده۔

پنځمه ورځ د شورو ده ۔ بد هوار، بدبار، پنج شنبه نو میږي Wedensday ورته ځکه وائي چې په دغه ورځ به ودونه کوژدني کېدلې۔ Wed او وادهٔ سره نږدې غړونه دي۔

شپږمه ورځ د زیارت ده Thursday۔

اوومه ورځ جومه ده۔ Friday عربستان کې دا د غونډو ورځ وه اسلام ورته هغسې تقدس ورکړو۔

★★★

دَ "بن" ارتقائي لار وَهنه

مونږ یو څو مثالونه لاندې راؤړو۔

(۱) چرمخکی ← خرمخکی ← شرمخ (شرمبن)

Sh = Š ← s ← Ch(Lizard)

(۲) چک ← څک ← شوکه

Sh = Š ← s ← Ch

(۳) چنګ ← څنګل ← شکنجه

Sh = Š ← s ← Ch

(۴) کوچنی ← کڅه ← کوشنی

Sh = Š ← s ← Ch

(۵) کچکول ← کڅکول ← کشکول

Sh = Š ← s ← Ch

دي نــه مـعـلـومېـږي چې "Ch" او "Sh" او "S" څــنـګـه پر مختګ وکړو۔

ژبه تول خوځېدنه ده (Motor Paths)۔ څه وئيل پکار دي؟ د يو تپوس غوندې مزغو ته لاړ شي۔ دَغه تګ په جِسي لارو کېږي خو بېرته جواب ئې په Motor ways رادرُومي۔ دَ پو هانو پام دی چې دَ وېنا نظام په تول Cortex کښې دی۔

ولجه : اولجه:

١ : ﴿يُولِجُ الَيلَ فِی النَهار وَيُولِجُ النَهارَ فِی الَّيل﴾

(لقمن:٢٩، الحديد:٦)

ژباړه:

"شپه په ورځ ونغاړي او ورځ په شپه کښې"

"ننباسي شپه په ورځ کښې۔۔۔"

دا آيت قرآن پاک کښې بې شمېره ځايونو کښې راځي

٢ : ﴿وَلاالمُؤمِنِينَ وَلِيجه﴾

"او سېوا دَ مومنانو نه پټ راز باز"

پټ راز باز هم دَ ولج معنی لري

٣ : ﴿حَتیٰ يَلجَ الجَمَلُ فِی سَمَ الخياط﴾

تر دې چې اوښ دَ ستنې سوم کښې ننوزي (ترجمه دَ عثماني)

خوشحال وايي

دَ تېـراه اوبـهٔ دي وښـکـی خـوې دي نـور شو
اپـــرېــدو غــونـدې خبــرې دَ ولــجـو کــړې

(خوشحال)

اپریدو، شینوارو زړهٔ په وُلجه بنهٔ کړو
ایمل خان مومند په ننګ په ولجه دواړه

(خوشحال)

دهندي ژبو الجهن، الجهنا یا ولجن دغه ماده لري۔ شاید دَ عربي ولج د پښتو ولجه او هندي الجها دَ اوستاسره شریک توري دي۔

اوښ دَ باره سره کورته دی ورغلی
په ولجه دَ اوښ دَ غاړې دجرس دي

(خوشحال)

شایدشعر کښې داخیال هم وي چې اوښ په سوم کښې بیائي۔

شپږ اوهٔ زره خټک وو په داجنګ کښې
په ولجوسره خوشنودشو هرکدام

(خوشحال)

وَادِیاً:

۱ : ﴿بِوَادٍ غیرِذِی زَرعٍ﴾

۲ : ﴿وَلَایَقطَعُونَ وَادِیاً﴾ (التوبه:۱۲۱)

"او نهٔ قطع کوي دوې یوه کنده"

پښتو کښې دا واد، دَ اباد په معنی دَ وطن راځي۔ وادي هم بلللی شي خو کم۔ انګریزی کښې VALLEY دَ پښتو دغه واد سره نزدېکت لري۔ دَ، و، ل یوتربله بدلېږي۔ وادي دلري وطن او دښت معنی هم لري۔

څـو دَ زمـکـې دَ آسـمـان پـه منځ کې وت دې

(خوشحال)

وتـکـې يـوې ورې درېـچـې تـه وايي۔ سورې ته هم وايي۔ وت، علاقه ،ځائ۔ ښاغلي عبدالله ژبارن د واد معنى مېدان راوړې ده۔

(ترجمه دَ قرآن)

﴿اِنَّكَ بالْوَادِ الْمُقَدَسِ طُوى﴾ (النزعت:١٦)

★★★

وَحې:

قرآن پاک کښې دا تورې ډېر راغلی دی

١ : ﴿اَوحَينَااِلَيكَ﴾

٢ : ﴿وَ اُوحِىَ رَبُّكَ﴾

٣ : ﴿فَاَوحَى اِلَيهِمْ﴾ (مريم: ١٣)

۴ : ﴿وَلَقَد اُوحِىَ اِلَيكَ وَاِلَى الَّذينَ مِن قَبلِك﴾ (الزمر:٦٥)

پـه وحـې کـښې چې ح حـذف شي لکه عام انساني عادت دی الف غـږ عـسـومًا حذف کوي، لا چې کله ورسره ورسره وړاندې وروستو الف نـزدې غږونه وې۔دغسې دَ وَحې نه وَې جوړېږي، چې هغه سو چه پښتو تيکې دی۔

دا وئـــــې زمـــــا دَراز دی
دا بـــــيـــــان دور و دراز دی

(خوشحال)

د هجران له دوکه مرم هغه مې وژني
چې به ما او تاجداله غېره راز وې

(خوشحال)

چې دچا سره عهد وکا
په خپل وئې وې استوار

(خوشحال)

زړۀ مې راته وایي چې وئېږه او وئېږه
وایه وایه وایه له وئیلو مۀ ډارېږه

(خوشحال)

دَ وَې سره وېنا، بیان، ویان،وئیل، وې نږدې نږدې توري دې۔

۵ : ﴿اِذ یُوحی رَبُكَ اِلَی المَلٰئِکَةِ اَنی مَعَکُم﴾ (الانفال:۱۲)

★★★

ویژن ۔ VISION ۔ ویژیون:

پښتو وئېنه دَ فعل تکې لري۔ وېنه : ګوره۔ دغه په انګرېزۍ کښې Vision او Vista شي جرمني کښې Weissen شي۔وژن معنی لېد نه، دېدنه : دېدن۔

دَ عیسایانو کتاب کښې Vision ډېر راځي چې عربۍ کښې ورته رُویا یا منام وایي، لاطینۍ کښې Vaditi موجود وۀ۔ دَ Vaditi نه وېژن او وېدن په اسانه اوځي۔ Vision دَ خوب لېدو معنی کښې دَ عیسایانو کتابونو راخستی دی۔

دَ دانیال کتاب کښې Vision توری ډېر راځي۔نن سبا Vision دَ یو قابل

ذهن سرې او چټ فکر ته وايي.

★★★

وينه:

دا يو توري دی چې پښتو ژبه کښې دوه غټ مطلبونه ورکوي. واړۀ مطلبونه ئې هم شته.

۱ : وينه دَ بدن په رګونو کښې هغه تور بهېدونکی شی دی چې انګرېزۍ کښې ورته Blood وايي.

۲ : وينه دَ کتلو، لېدلو دَ فعل نه مشتق دی.

مثال ۱ : "تۀ وينې کۀ نه"، "شمکور په تته رڼا کښې څۀ نۀ وينې".

۲ : دَ هغۀ دَ پر هرنه ډېره وينه تله شوه او مړشو.

پارسې ژبه کښې بين، بيند، بينې، بينم شته بينېدن ئې مصدر دی. "وينل" زمونږ سره څۀ مصدر نشته. لاطينۍ کښې ورته Viditi وايي. انګرېزۍ کښې Vein تېکې موجود دی چې دَ تورې وينې دَ رګ دپاره راځي. وينس يوه سيارچه ده. دَ يو ديوتا نوم هم دی. کۀ مونږ ديدن مصدر وګڼو نو دغه ئې اسم صفت هم راځي.

لېدن = لېدنه ترې وځي

وينه = پينه يو جام چې شراب پکښې څښکې شي.

اوستاکښې ورته vohuni وايي voh کۀ "خ" شي نو خون جوړېږي. "ل" او "م" چې يو ځائ راشي نو دَ "و" غږ ورکوي.

لکه لمر : نمر: نور N,war دغسې دَ م نه دمېن بيا لمېن بيا وېن جوړېږي.

وژمکه:

اوج مخه : سپین مخه :وژمه : وژمی

سپونږمی : په دا کښې سپون معنی دَ سپین او میږ د مخ په ځای راغلی دی۔ سپون: سپین، وژ : سپین مئې :مخ (سپین مخ مبالغه) داسې ښکارې لکه اوج : وژ معنی د سپین لري۔

قرآن پاک وایي

مَوجٌ مِن فَوقِهٖ مَوج

او د موج شننه داسې ده۔ ماء او اوج۔ یعني رڼې سپینې اوبۀ خو اصطلاحاً د اوبو سپینې چپې۔ چونکې دغه سپینې چپې اوچتې هم وي نو ځکه موج کې اوج یعني د عروج ریښه لاړه، هندي ژبو کې اوج، اجلا، اجلن په معنی د سپین راځي۔ اجالا، اجیالا دا کې وژپښتو دي۔

دَ وژ نه اوج وتې دی۔ وژلرغوني پښتو اصل لري چې څۀ برخه ترې هند ته لاړه او اجلن، اجالا وغېره شو او څۀ ترې عربستان ته لاړه اوج شو۔ وژمکه کښې دوېم توکې مکه دَ هندي ژبو مُکهه : مُکهړا وګرځېدل او پښتو کښې مخ پاتې شو۔ مونږ دلته دَ سپونږمی، وژمئې، وژمکه، تروږمی، تېره غونې او نورتکې راوړل او ښۀ پرانستې مو عربې او هندوستانې سره دَ هغې تړون څرګند کړو دا ډېر لوې انکشاف دی او زمونږ دَ مقصد لورې ته لاره ښائې۔

تروږمی۔۔۔ دا تورې داسې دی :۔ تور+ وژ + می

= تور سپین مخ

یعني داسې حالت چې دَ تور سپین ګډون لري۔ نۀ ډېره رڼا وي نۀ ډېره تیارۀ۔ مونږ وژ او whiteنزدې نزدې ګڼو۔

Waj = white = wite وائټ

یوسفزې ورته تېره غونې وايي۔ غونې به ګونې یعني 'لکه' وي۔ ترووږمی هم وئیلې شي۔ ترګ : دَ تېرګونې او مخ : مې سپونږمی : سپین سپین مخ۔داسې ښکارې چې اولنې تورې هم سپونږمی وه چې یو خو ئې مطلب مبالغه یعني ډېر زیات سپین راځې بله دا چې دَ ژبې ارتقائې سفر کښې وړومبی جُز پرېوتلو او وږمی پاتې شو۔سپون او سپین اوس هم مختلفې قبیلې دغسې وايي لکه داوړ۔دَ پښتو وژ دَ انګرېزی دَ white سره داسې یو کېږي:۔

سفېد = سپېته

ف = پ

د = ت

کله چې سپین په معنی دَ وژ شو نو وژتا = وائټ
j=s white = wajta

سپین ته سپېته وايي چې فارسی کښې سفېد دی۔ هېر دې نۀ شي چې لکه په سفېد باندې زور، زېر دې دغسې په سپېته هم دې۔ زرتشت ئې سپین تومان یا سپېتما بالۀ ۔ داسې سړی چې جوهر ئې سپین سپېڅلی وۀ۔

کوهِ سفېد = سفېد سنګ = سفنج = سپین غر

سپین کانی:

سپین غر ته سپېته ګوناګري یا سپین ګونی غر وئیلی شوي دي۔

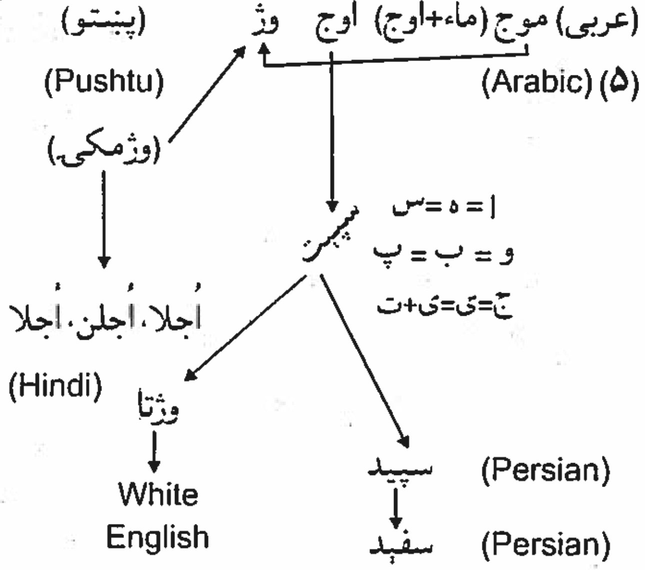

چې کمال لري زوال ورسره تل وي
اوژمکی کله پوره کله نیمګړی

(خوشحال)

دَ کابل نه هند لاهور ته دَ ورغلو با چایانو نو مونو کښې دَ سپېده دم او سپېده هورا راځي۔ دا ئې لقبونه دي۔ زما تر پامه سپېده دم داسې راځي لکه نوېد سحر او سپېده هورا داسې راځي لکه دَ بنادی زېرې۔ ما سپېده په سپین ګنلې دی هر کله چې نورو دغه تکی په اسپه ګنلي دي۔ او دَ موج شننه داسې ده :ماء او اوج

یعنې رنې سپېنې اوبۀ خو اصطلاحاً دَ اوبو سپینې چینې

چونکې دغه سپينې چپې پړاوچتې هم وې نو ځکه موج کښې د اوج يعنې عروج ربښه لاړه۔ هندوستانې ژبو کښې اوج۔ اجلا، اجلن په نږدې معنی دَ سپين راځې ۔ اجالا : اُجيالا دا توريو کښې اجلا دَ پښتو ژبې وژ دی ښکاره شوه چې دا تکې لرغونې پښتون اصل لري۔ څهٔ ترې هند ته لاړل او اُجلا وغيره شو او څهٔ حصه ترې عربستان ته لاړه اوج ترې جوړ شو۔

وژمکه کښې دوېم تورې خالص هندي آرياوُ سره لاړلو او دَ مخ نه ئې مُکهه او مُکهړا جوړ کړل۔دولت خان اجيالا هغه پې۔ مخې زلمی وهٔ چې شهنشاه هندوستان اسلام شاه سورې پرې عاشق وهٔ۔ دَ اسلام شاه سورې په حقله دَ خوشحال ختټک دا شعر دَ ډېرغور وړ دی۔

بيالـه پسـه سـليم شاه وهٔ دَ دهٔ زويـه
چې لـه پـلاره نـه هم زيات دَ دهٔ هيبت وهٔ

يعنې دَ اسلام شاه هيبت دَ شېرشاه نه زيات وهٔ۔ اسلام شاه ته سليم شاه او اسليم شاه هم وايې چې پښتانهٔ دغسې وئيل کوي۔

(والله اعلم)

★★★

وقود:

وَقُودُ النَارُ:

دَ سوزېدو مواد چې عربې ئې وقود بولي هغې ته کولبغه وايي (زړه پانګه دوست شينواری)کوده يا قوده دَ غنمو يا شوتل دومره

برخې ته وايي چې يو لاس کښې راځي۔

ق = ښ، خ، ث

وقود = وښوت= وابنهٔ، خاشي پاشي، چخې پخې، تبلې مبلې، توتنکې۔ خاشي پاشي، دَ اور بلولو، تازه کؤلو لره پرې وارهٔ وارهٔ اوچ شوې ډکې تبلې وراچول۔ معنیٔ ئې شوه خشاک، انګریزی کښې ورته WEED وئـیلې شي۔ مونږ د برق، قندېل، قبيله، قعر، تخرق، بقعه، ثاقب توري هم په دغه اصول شنلې دي۔

وقود ← وابنهٔ ← Weed

(عربي) (پښتو) (انګريزي)

★★★

وقت = وخت

★★★

وطن:

لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللّٰهُ فِی مَوَاطِنَ كَثِيرة (توبه ۲۵)

وطن ته تون هم وايي

ښـې دې تـر منبـکـو دَ وطـن خـاورې

تـــودې اوبــــهٔ دې دَ وطـــن واورې

(خوشحال)

وطـن دَ زمکې يو جغرافيائي، تولنيز، نسلي، ژبه ايز، معاشي، تاريـخي وحدت وي۔ قام دَ وطن وي۔ وطن دَ قام وي۔ دَ يو قام تاتوبې دَ

هغوې وطن بللی شي. دَ اوسني اروپا نه علاوه مزکه باندې سم وېش هم دغه بنیاد لري. یو بنیادم چې دَ مزکې کومه برخه کښې پېدا شي هلته دَ مور وپلار، ورونو خوېندو، ترونو، ماماګانو، سره یو ځائ تر شل کلن عمر ورسي نو دغه علاقه دَ هغه وطن شي کۀ نۀ وي نو بیا نه.

وطن ښۀ دی کۀ غمخور وي ښۀ یاران دې لور په لور وي

څو چې شته کۀ هونبره نور وي، لا غرېب یم په وطن کښې

(خوشحال)

وطن دَ غم ښادی دَ ټولنې سره تړلې دې.

ما دشل کلن عمر حد ولیکلو ټولنه دغه مېعاد کښې خصوصًا وروستې دور کښې تصرف کؤلی شي.دَ وطن سره مینه دَ جبلې اړخ نه علاوه ډېر کلک شعورې بنیاد هم لري چې ترې انکار دَ یو سم بنیادم سره نۀ ښائي.

داوطن لاسرترپایه کفرستان دی

یامې ځائ کړې غاړې غرونه یا غزاوې

وطن دَ خپل او پردې نه علاوه دَ مزکې یوې ټوټې ته هم وایې چرته چې ګڼ قامونه بېل یا سره وسېږي.

اقبال لیکي.

سرود بر سرِ منبر که ملت از وطن است

چه بي خبر زمقام محمدٌ عربی ست

دَ اقبال خپل خیال دی زمونږ خپل خیال دی. دَ دېن خبره ده نو

زۀ پرې څۀ بحث نۀ کوم. خلق سياسي ضرورت او نظرياتي ضرورت هم جائز ګڼي. هرکله چې مونږ مطلق قدرونه دَ اهميت ورکړو.

په اسلامي تاريخ کښې مونږ ته ګڼ او بېل وطنونه په نظر راځي دَ معاويه وطن دحکومت لاندې اهلِ شام بېل او دَ شېرعلي صېب اهلِ عراق بېل وو. بيا دَ سپين او عباسيه وطنونه بېل وو. دَ مصر بغداد، سپين وطنونه بېل وو او عملاً خو دعباسيانو آخرې وخت کښې ټولو ولايتونو دَ وطن درجه لرله.

آخرې وخت کښې دَ ترکانِ عثمانيه، ايران، هندوستاني مغل او تېموري ملکونه بېل بېل وو. خپل ذاتي فکر لرم چې قام دَ ژبې، نسل، ګډه مزکه، سره ګډ سود زيان سره وجود لري او دقام مزکه دَ قام وطن وي. کۀ دَ خلکو دَ ژوند نظريه هم يوه وي نو لا ښۀ، ګنې يوه دين سره ګڼ ملکونه په قامي بنسټ څۀ بد نۀ لري. دا خرابه خبره نۀ ده چې دَ مسلمان قومونو دې ګڼ وطنونه وې خو دَ ګڼو قامونو يو وطن چې په استحصال ولاړ وي هېڅ جواز نۀ لري. استحصال کۀ دَ دين په نوم کېږي نو بد ترېنه غندنه غواړي.

وږمه:

تريقينه قياس دی چې وږمه هم وژمه ده لکه وړاندې تېر شو. دلته مه په ځائ دَ مخ دې او وږ لکه وژ يا اوج دی. دا توري محاوره شوی دی او اهلِ زبان پکښې تصرف کړی دی.

وږم = وګم = وجم

= بزم

= دَ خوشحالۍ غونډه

وږ= بوز = پوزه کښې دَ وږمه رعایات دې۔

معنی دخوښ بوئې یا ښکلی محسنوسېدونکې بوئې لري۔

کله دَ خراب بوتې دَ پاره هم راځې قیاس دی چې وږمه هم

وژمه ده (مه = مخ)

سپينږمه : دَ پوزې سُوری هم لکه دَ سپين مخ شننه لري۔

★★★

زمزم:

داتکې دَ مزکې یا زمکې ريښه لري او ورسره دَ نوژنې، سبېژنې

مزکې مطلب هم لري۔

زم زم = زیم زیم

یا

زیم= جائ نم،لوند ځائ،= ځائ نم

★★★

زمکه:

زم + مخه

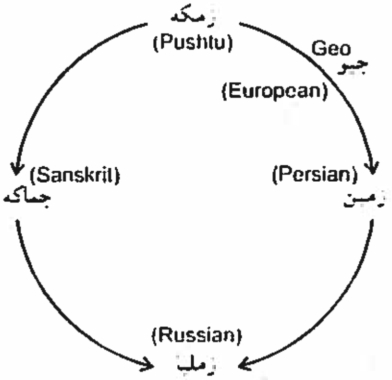

زم په معنی دسیم، سیب، نو، نم، نمي راځي،زم په معنی دتللو هم راځي،Geo هم مزکه ده۔زمین توري دغه رینه لري یعني زم + این۔ Zemstvof د کروندګرو غونډه وه۔ لکه واورین، لونګین، غمګین وغیره۔

Landtag: Zemlia: Russain

German

روس کې مزکې ته زملیه وائي۔ سنسکرت کې ي جماکه بولي۔

★★★

ژمی = زمهریر:

دَ زمهریر وروستی برخه حذف شوه او ژمي پاتې شو یعني زم نه زمي او بیا ژمي شو۔فارسی کښې زمستان شو۔اوستاکښې Zim شو۔قرآن پاک وايي:

﴿لَا یَرَونَ فِیهَا شَمسًا وَلَا زَمهَرِیرا﴾

دَ موج، فوج، وژمکه، زمکه، ژمې تول تکې دا ښائې چې پښتون قام دخپلې پښتو ژبې سره په اوسنۍ پښتونخوا کښې دَ ډېر لرغون نه موجود وۀ. دا وطن زمونږ پخواني اصلي تاتوبې دی. دلته د شمس تکې داسې مطلب کښې راځې لکه پښتو کښې وئيلې شي چې نمر کښې مۀ ګرځه. غالبه دغه ده.

کۀ چرې واقعې ترې نمر مراد وې نو هم ممکنه ده خو بياد زمهرير مطلب به په جمله کښې سره ترلی نه، بېل وې.

★★★

زبان:

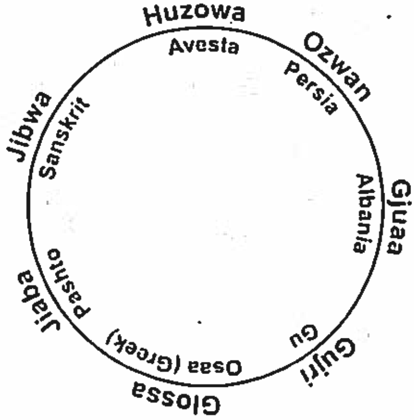

= ژبه (پښتو)
= ازوان (پهلوي)
= هُزوا (اوستا)
= جبوا (سنسکرت)

JIBWA

بهاشا دَ سنسکرت دَ JIBWA نه وتې دې. ال ترې حذف شوه او "بُوا" پاتې شوه. دغه بوواشه او بهاشا شوه

بها = به = بوا (غالبًا بوا. به دَ "وا" وئيلو نه وتې دې.

بهاشا = ژبه بهاشا اوسني بهارت و بنګال کښې د ژبې په معنی ارت ببرت خپور وور استعمال لري۔

د لاطیني DINJWA= LINGUA چې دبن ترې حذف شي نو JWA پاتې شي jwa په اسانه ژبه شوه۔ یعني جوه = جبه = ژبه بهاشا یا بادشلګي یوه وړه ژبه چې دپښتونخوا دقطبي غرونو ترمېنځه یوه ډېره وړه تپوته کښې نن هم وئیلي شي (چترال نه بره) د کالام خواوشا کښې درنګ ساعت لره په شتو شته دا تکي هم د باشا د برني تحلبل سره ژبي ته نزدې دې۔ پښتو کښې "بې ژبانه" هم راځي چې "ژ" ساکته لري۔

پښتو کې ژبې ته Jeba وائي۔ ژواکۀ انګرېزی کې لیکو نو Gue راځي۔ د نړۍ هره ژبه دغه Gue ریښه لري۔

(i) Pushto ⟶ Jwa ⟶ ژبه ⟶ Gue
(ii) Pehlavi ⟶ ازوان ⟶ Uzwa ⟶ Gue
(iii) سنسکرت ⟶ Jibwa ⟶ بوا = ب ج = ژ
(iv) اوستا ⟶ Uzwa ⟶ Gue
(v) هندي Bhhasha: "sha" is accessory: bha = gua
(vi) لاطیني ⟶ Lingua ⟶ Gue
(vii) انګرېزي ⟶ Tongue ⟶ Gue
↘
(viii) انګرېزي ⟶ Language ⟶ Gue
(ix) فارسي ⟶ Zuban ⟶ Gue (Z=G)
(x) باشلګي ⟶ Bhashalgai ⟶ Gue
(xi) یونان Glossa ⟶ glo: throat

→ Ossa = oza → Awaz (Voice)

γλϖssα Oja = gue

(xii) کوجري → Gue + jri

(xiii) آئرش → Tongue → Ge = gue

(xiv) البانيه → gjuha → gue

(xv) گاتک → Tongo → gue

★★★

وَرَاءِ:

(۱) ﴿مِن وَّرَآءِ جُدُر﴾ (حشر:۱٤)

(۲) ﴿قِيلَ ارجِعُوا وَرَآءَ کُمْ﴾ (الحديد:۱۲)

پـه مـعـنیٰ د هورې: ورې، ورته بېرته ، ويرې، اورې، وريا، ورايه۔

مبراء توری د ماورٰی نه جوړ دی۔

نـهٔ پـه بـاغ وي نـهٔ پـه راغ نـهٔ پـه بل لورې

د خـوشـحال خاطر چې يار هورې هورې وي

(خوشحال)

دلاندې معنې هم غور غواړي۔

(۱) اورې: هورې: وريا په معنی د هلته، لري۔

(۲) اورې: کډورې

(۳) اوری: په معنیٰ Gingiva

(۴) اورا: په معنیٰ د وريځ ، باران، ورېدنه، ورېدل

Wriz = Rid = Rida

(۵) اورا: په معنی د جنج

(٦) اورا: په معنی د اوراورکی

دا لاندې تکي هم فکر غواړي۔

(i) Ora: Oral Cavity: Oral canal خلهٔ

(ii) Ore:چپو

(iii) Oar:درنگ : mine

(iv) Oracal:کتاب، ژبنی وینا

(v) Ora Serrata سترګو کې یو ځائې

*****

زِدتُ۔ زِدنَا ۔ زِیَادَۃٌ:

۱ : ﴿رَبِّ زِدنِی عِلمًا﴾ (القرآن)

۲ : ﴿اِنَّمَا النَّسِیٓءُ زِیادَۃٌ فِی الکُفرِ﴾ (القرآن)

دَ پښتو تورې زیات ډېر عام دی۔

مونږ په اوستا کښې دا تورې وینو۔ یقینا دا دَ زردشت دَ بلخ نه او د ویدونو دَ سندرو په لار دَ پښتونخوا ځخه تللې دې۔ عربی ته تلل ئې دَ کابل، زابل، ار دَ آل ابراهیم سره شوې دې

کابل = بل کلې

زابل = بل ځای

بابل = بل باب

پښتون د زمکې په مخ جغرافیه کښې یو ډېر مهم ځائ لرلو او

دَ بنیادمو دَ هر ارخېز خوزون اثر زمونږ نه بغېر نۀ شو کېدی۔

★★★

زَېغ:

۱ : فِی قُلُوبِهِم زَیغٌ

۲ : اَزَاغَ قُلُوبُهُم (۲۸ سیپاره)

۳ : مَا کَادَ یَزِیغُ قُلُوبُ فَرِیق مِنهُم (توبه ۱۸۷)

ذېغ شک ته وایي (بخارې)

زېغ = زېګ، هغه چې نېغ، مهېن، اوار نۀ وې

سینې ډکې شوې همه له مکره زېغه
مهر، مېنه، محبت له زړونو لاړ شو

(خوشحال)

هېڅ مذکور ورسره نۀ بویه نۀ ښۀ دې
پـه نـادان دې دَ دانـش خبـرې زوږ

(خوشحال)

وېښتۀ ئې دَ سر ځړه، دَ تن هم ځړه ګرلنډ بدرنګې۔

(خوشحال)

★★★

زَوت:

دا دَ پښتـو تـکـې دی زَوتـوُل یـا زَوتـوُل عـربی کـښې دا تکې دَ جَـودُ= تـجـوید دی ج = ز او دَ = ت علم تجوید ځانلره دَ یوې ځانګې حېث نیولې دی۔

زَبُور:

دَ قرآن توري دی۔ دا په پېغمر داوود علیه السلام نازل شوی کتاب وۀ۔ په زبور کښې بني اسرائیل ډېرې ګوتې وهلې دي، لکه چې ئې تورات کښې وهلې دي۔ دَ کتاب اصلي نسخه ورکه ده۔ دَ عیسایانو غټ کتاب کښې ئې څۀ اړولې برخې راوړې دي چې په Psalms of David بللې شي۔

١ : ﴿وَاِنّهٗ لَفِی زُبُرِ الاَوّلین﴾ (الشعرا:١٩٦)

٢ : ﴿وَ آتَینَاداوود زبورا﴾ (بنی اسرائیل:٥٥)

٣ : ﴿وَلَقَد کَتَبنَا فِی الزّبور﴾ (انبیاء:٧)

زَب وُر دَ پښتو تکي ژب ور = ژبه ور نه ماخوذ دی او دا سوچه پښتو تکي دي۔

★ ★ ★

زنګون:

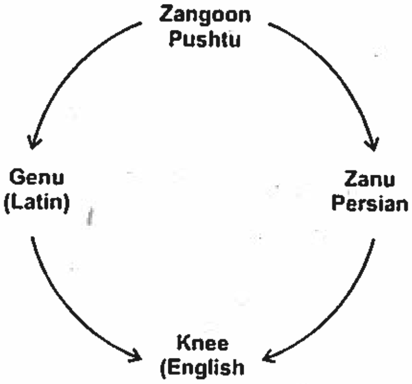

زنګون (پښتو)
↓
Genu (لاطیني) ز = ګ = G
↓
Knee (انګرېزي) ګ = ک = K
↓
زانو (فارسي) ک = ز

★ ★ ★

﴿حَبِطَت اَعمَالُهُم فَاَصبَحُوا خٰسِرِین﴾

چې ئې تۀ په ګېډه وخورې حبطه شي
دمجلس سره چې خورې شي خوان هغه

(خوشحال)

حبطه ته په پښتو کښې ابته وايي۔ دَ حبطه نه ابته جوړېدل دَ غږي قانون مطابق ده۔ پښتو چرې هم غته بالادسته ژبه نۀ ده پاتې شوې چې اثر ئې په اسانه په ډېره بالادسته ژبه پرېوزي۔ دَ عربۍ په مونږ بالادستې ډېره زياته وه خو دپښتنو په زرګونو کلونو بې سوادې او دهغوې تولنې دَ بلې ژبې تيکو ته په اسانه ځائ نۀ شو ورکولی۔ نبغ په نبغه نتيجه دا وځي چې دا تورې دَ لرغونې پښتو ځنې دغه ژبو سره تللې دې لکه څنګه چې دَ انګرېزۍ سره تللې دې۔

★★★

زړۀ Zrh :

انګرېزۍ کې زړۀ ته Heartوائي۔ مونږ چې h په س بدل کړو نو دا به په sirt ارمني بدل شي۔ مونږ چې S په Z واړوو لکه جمع واحد کې S = Z نو = sirt ، zirt او بيا دغه zrh = zirt شو۔ دغسې zirde = بلوچي Zareta = او ستا، Zar = کردی۔ "زاره" ځيګرينې ته وائي لاطيني ئې Hepar دي چې په دې ډول بدلون مومي۔

Hepar ⟶ Separ ⟶ Zepar ⟶ Zigar

"جي" د هندوستان داحترام او لغت تکی دی چې د سنسکرت نه وړپاتې دی سنسکرت کې جو معنی د بادار لري۔ د

ملاکنډ رانیزي هره خبره کې جو وائي دغه جې د Zigar اور Zrh رینبه ده۔ Zi او Zr، J=Z ځیګر او زړهٔ۔ Cardium یوناني کې زړهٔ ته وائي S=C نو کارډیئم = سارتیم، کله چې Z=S شي نو =Zartium Sartium لکه بره دارمني ژبي زړهٔ شو۔

په لاطیني کښې Cor زړهٔ ته وائي S = C او Z = S نو "کور = زور" یعني "زړهٔ" ترې جوړ شو۔ "زرتشت" هم اصل کې "زړهٔ تش = کامل زړهٔ" دی۔

★★★

زیارت

Ziggurats د سومیریانو ۴۰۰۰ ق م زیارتونه دي۔

★★★★★

حافیه :

حافې : د پښتو ښاپې : خاپ ـ خاپې

﴿فِی الحافِرَة﴾ (النّزعت:۱۰)

ژامه:

ژامنه، ږمومرد : Gnatha

د ژبې ژمنې سره زمونږ وراندې ژامه توری راځي۔ انګریزی کښې ورته "Jaw" وایي، هندوستاني ئې "جبړا" بولي۔ "وازه خلهٔ" هم واژه وي۔ وازول، واژول ئې مصدر دی۔ "ژا" ځانلره خصوصي

ریښه دهـ یو څو توري کښل به بد نه وي.

ژامه، ژامنه، ژمنه، ژاؤره، ژاجوره، ژؤره (Leech)، ژاغ (غږ)، ژؤره (Depth)، واژه، روژه، ژاؤلـه، ژاله، ژاړه:ژړا، ژؤل، ژبې کېدنه، ژی، ژرنده، ورسره که مونږ "اړه" لرونکي توري راؤړو نو بې ځایه به نۀ وي.

داړه، ژاړه، چـاړه، خـاړه، ببـاړه، داړه (Imbush)، زاړه، لاړه، نـاړه۔ دا ټول توري په څۀ نه څۀ ډؤل خلې سره تړون لري۔

۱۔ ژؤره (Leech) چې خلۀ ئې د وینو ډکه وي۔

۲۔ ژؤر کوهی، ژؤر ډنډ، د پښتونخوا ډېر کلي ژؤر ریښه لري۔

۳۔ روژه: د خلې تړل

۴۔ واژه: دري کښې غږ ته وایي۔

۵۔ Gnatha کښې د "ژ" ریښه ژامې ته ګوته نیسي۔

۶۔ ژو او Chew نزدې غږونه دي۔

طَبَقًا عَنْ طَبَق:

﴿لَتَرْكَبُنَّ طَبقًا عَن طَبَق﴾ (الشقاق:۱۹)

۔درجه په درجه،تپک نه تپک، د یو حال نه بل حال کښې توپ د پښتـو ژبې ډېر خپور وور تکې دی-توپی، توپ، غونډی، په توپونو تلل، توپونه وهل۔

۔ دروغـژن تـرتـوپـه ورشي

د کـابـل کـاندې مذکور

(خوشحال)

د دنـیـا ګـنو ژبـو کـښـې تـوپ د ځای معنٰی لري-توپی، توپ،

توپکه، توپکې: تاپه، تپه۔

Topography,Utopia,Ectopia,Top,Topology

کۀ چرې مونږ دَ توپ لرونکې تکې راغونډ کړو نو دَ شپيتو نه زياتېږي۔

Ectopic beats, Ectopia lentis, Ectopic pupils, Ecotpic gestation (Oxford)۔

Suptopis : نيم ښار نيم کلیٰ دَ دې نه پته لګې چې دَ توپی، کلی د اباسين په غاړه نيم ښار دی۔ دجوارو توقه هم توښه : کچه وړې يا غيرموزون وړې ته هم توکه يا توښه وايي۔ توکه کؤل يا توښه کؤل هم دغسې معنی ورکوي چې وړې خاروو ته توکه کړې او دَ توکه کؤلو آله ئې "توکا" بللی شي۔ دلته مونږ طب = تو او ق = ک کړو خو کۀ ق = ښ = Ksh نو دغه هم يو مطلب ورکوي۔ توکا کؤل يو فعل دی او توکا اسم دی۔ نن سبا دغه کار په لويو مشينونو کېږي۔

★★★

طُوبٰی:

شايد طوبې معنی دَ خوښې ځائ لريْ۔ ښکلی ځائ۔

ع: حريم سِدره بُود جا درخت طوبې را

(جامې)

طوبې، طُوې دَ يو ځائ يا سيمې نوم دی چرته چې موسٰې عَليهِ السلام بېرته راتللو کښې دَ اور راوړلو دَ پاره پېښ شوې وو (د

شعیبؑ نه بېرته راتللو کښې)قرآن پاک راوړي دي:

﴿اِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى﴾ (النزعت:١٦)

هم دغه ځائ ته تیه وئیلې شي. د بنو اسرائیل تیه هغه ځنګل دی چرته چې هغوي د موسٰی علیه السلام قیادت کښې بېرته د مصر نه څلوېښت کلونه للُوپا ګرځېدل. دغلته به هغوي ته مَن وَ سَلوٰي راتلل.تیه چې مونږ پښتو کښې ګورو نو "دیه" ترې جوړېږي او دا د "دیهه" یا "کلي" مطلب ورکوي. دیهه بهادر یا بهادر کلی پېښور سره نزدې مشهور کلی دی چې د ستر شاعر عبدالرحمٰن بابا زېږون ځائ یادېږي. "نوتیه" یا "نودیهه" پېښور صدر سره یوه علاقه ده. نوې کلی هم د پېښور هوایي اډې سره خوا کښې یو لوې کلی دی او تر ډېره وخته ورته "نودیهه" وئیلی کېدل. د نوې کلي نوم باندې پښتونخوا کښې بې شمېره کلي دي. تېه د بني اسرائیل هغه ځنګل دی چې د علي هجویري د کشف المحجوب مطابق دغلته د ټولې نړې د اولیاء الله خصوصي غونډې کېږي او دوې د دنیا د هر ګوټ نه په هوا د خپل کرامت په زور د سترګې رپ کښې ځې راځي او ځان سره بل تن هم بوتللی شي او غونډو مذاکرو کښې برخه اخلي.

احمد شاه بابا د توبې یا طوبې غرونو کښې آخري عمر کښې ګوشه نشین شوی وه. د کېرو د "دي پټهانز" مطابق هغوې ته Basal Cell Carcinoma یعني په مخ د ناسُور ننکۍ راختلې وه.

- سرګشته د ضلالت تيه کې ګرځي
چې دښمنه ئې د سخرانو يا د زوم دي

(خوشحال)

★★★

يون:

اَلَم يَأنِ لِلَّذِينَ آمَنُو اَن تَخشَعَ قُلُوبُهُم (الحديد ١٦)

- د مېړيو غونډې يون دی ودانو ته
چې وه ماوته عالم کړه تلۀ راتلۀ

(خوشحال)

-زۀ ئې درست له هره حاله نه خبر کړم
چې دَ هند په لار مې يون شه بنه چې شه

(خوشحال)

ع: تريانه ئې دَ ختن هوسی خجلې

(خوشحال)

اِوستا کښې ورته يانه وايي، تګ رادار ورته هم وايي۔

★★★

يم

Old English	Gothic	Latin	Greek	Sanskrit	Pushtu	Persian
eom	im	sum	eimi	Asmi	im	Am

AM ې، ایم:

پښتـو کښـې زۀ یم وایي او زۀ ایم هم راځي دا توري د انګریزی د AM سره ښـځي یوشان دی۔ عربی کښې د قرآن پاک ژبه کښې چې کومه 'ې' راځي لکه لِيَ، عَبدِې، ارضې، جنتې دغه ي د پښتو "ما" او "یم" سره نـزدې رشتـه لرې ووم د پارسی او عربی هم دې وَهُمۡ ظٰلِمُون ۔ د "ته" عربی تکو کښې "تا" ډېر واضح راځي۔

لکه انتَ، انتم، انتما، قلتَ، قلتم، قلتما

پـه دې تـکـو کښـې "تـا" دَ پښتو ریښـه ده۔ دغـسې = Joo = You تـو = تۀ هم دي۔ جغ = یوک (Yoke) لـکه یروشلم = جېرالـسلام = دارالسـلام ۔ هُوَ او هُو دَ هغه، هغه او ابغ سرۀ نزدې تړون لري ۔یو بل تـکې To دی لـکه Peshawar to mardan دغـه پښتـو کښـې "ته" راځي پېښور نه مردان ته = ته =To۔ هندوستانې ئې تک وایي

ګز = Jard = Yard:

ک = ج او Y= ج لـکه یـروشـلم = جېروسلم، جغ = یوک دلته

RD = ز= یمه = جمشېد

یرغ = جرګه

* * *

یَرغ=جَرَغ= جرګه:

ې پـه ج بدلـه شـوه اوغ په ګ بدل شو۔ یروشلم= جېروسلم لکه

(جغ = Yoke او یوګا، جوګې) د یرغ معنی مصلحت، مشوره دهٔ هم دغه جرګه ده۔یرغمال ور سره تړلی دی۔

- په یرغ، په مصلحت، په پرېن نهٔ ده
آسماني بلا پرېوزي ناګهانه

(خوشحال)

د ج او ي یو تربله بدلون مونږ په وړاندې وروستو پانو کښې بنهٔ پوره څېړلی دی لوستونکې ئې د خپل ضرورت د پاره راغونډولې شي۔

- په یرغ په مصلحت نهٔ ده ځائي.ده
د خوشحال چې سریکار شو له اشعاره

(خوشحال خان ختک)

د ایران یو بادشاه جم یا جمشېد یادیږي دغه جم ته اوستا کې "یمه "وائي۔اهور مزدا چې وو هغهٔ یمه ته حکم ورکړو چې "وارد" جوړه کړه۔ دغه د بلخ آتش کده وه۔ پښتو اولسي.کیسو کې د یو باچا جُمجُمه منظوم بیان شوی دی غالباً دغه جمشېد یادوي۔

جُمجُمه زما نامه وه
په هر لوري علامه وه

★★★

Go : جا : ځه (Old English)

جانا۔ اِذَا جَآءَ نَصرُاللّٰه

دلته کښې د جا معنی د "راشي" ده چې تللو راتللو سره مناسبت لري.

★★★

څه: پښتو

Go: انګرېزي. "ګو" او "څه" کښې څ=G

جا: هندي ژبې د بنګالی سره

کوتابې جابون = (چرته ځې)

عربي: ﴿اِذَا جَآءَ نَصرُاللّٰه﴾

"کله چې راشي ګټه د خدای" يعني جَاء د راشي معنی لري.

راشه، درشه، ورشه، په هرحال د تللو سره تړلې دي

څ = ج = G = J

ج = ګ

★★★

کال= سال:

Calendar = کلن ډر: يو کلن، لس کلن

★★★

Gauge

جاج (پښتو) Judge (انګرېزي) معنی ئې ده منصف، اندازه

(French) Gauger (gague)

★★★

کتان= Cotton

= کتن = کته (پښتو)

کتان فارسي او عربي ده. کاټن انګرېزي ده. سنسکرت کې ورته Tula وائي دغه ته مونږ تولائي وايو. کتن او کته پښتو دي. کته دَ جامو دَ پاره هم رائي اوکته په ښاروو هم اچوي.

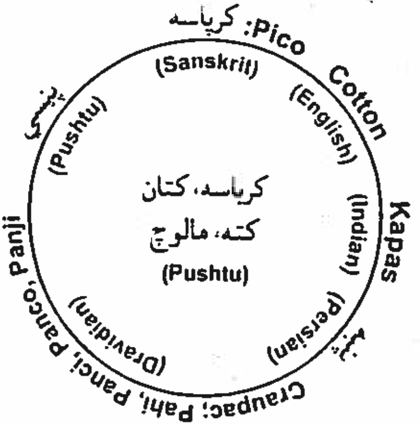

دغه وروستی انځور لیک ډېرې خبرې څرګندوي.

دَ کرباس کلمه پښتو کښې دَ نورو ژبو نه زیاته زوړه ده.

T.Burrow دَ کرباس توری هم دره وړ پور ګڼي. هغه پنبې هم دره وړ ګڼي.

- چې نري نري پنبې غرم دَ شعر
په بیاض باندې ئې ږدم اتې اتې

(خوشحال خټک)

کرباس او پنبې دَ پښتو ډېر بنیادي ټکي دي. پورل ئې څۀ ډېر ګران دي.

★★★

کبر:

۱ : كَبُرَمَاهُم بِبَالِغِيهِ

۲ : كَبُرَ مَقتًاعِندَاللّٰهِ

پښتو کښې کبرژن راځي۔ کبر = ګبرو ،غټ کافر، تور کافر (يا) شان لرونکې ځوان ۔دَ باجوړ يو غېر پښتون قبيله چې دَ علي حېدر ګبرې مشرې، کښې بابر سره جنګېدلې وو ګبرې نو مېږي۔ خوشحال خان ختټک "بچې دَ ګبر" غوندې اصطلاحات راوړې دې۔ ک او ګ دَ ليک تر حده بدلېدی شي۔

مـابــه مــرکـــاندې بـچــې دَ ګبــر

(خوشحال)

★★★

کِسې= سترګې:

وکسه : وګوره کسل ئې فعل دی = کتل،کسه = ګوره رَبّ اَكسِنِيَ مِنْ نُورِكَ۔

★★★

کَسَاة:

جامو ته وايي چې خلق ئې اغوندې،سکښتې = سکستې = کستې، شايد کسَاة دَ کسوړه = کڅوړه يا کسو رينبه لري۔ ړ دَ تصغير دَ پاره ده د س = خ بدلون داسې دی لکه وژ چې وُج کښې بدل شو۔

کرښه : کُرَاسه:

Karsa اوستا۔ کِش: پارسي۔ Magna Carta کښې Karta هم دغه ریښه لري۔ کش پارسي ،کرښه پښتو، کښ نخښه، خاپ، کُراسه عربي، کرسه اوستا۔

کښ یا کش یو خصوصي غږ ته وایي۔ تورکښ کښې دَ کهشترې په باب مخکښې لیکلې شوې دې۔ کښ په خط چرخي راکښلو ته هم وایي۔دَ غني خان مشهوره مصرعه "کښ کښ دَ پرتوګ" هم دغه معنی لري۔ کښ کښ، کښ کرپ، شرپ، خرپ، درز، شغ، برک، پرک وغیره غږونو لره رائحي۔

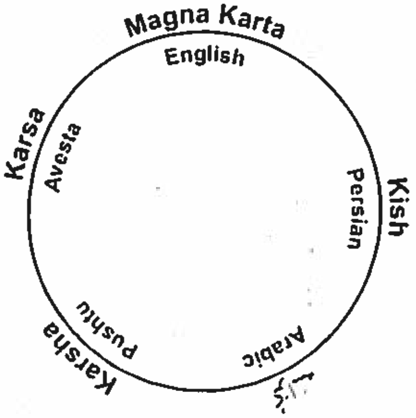

★★★

کَرت:

۱ : ﴿ثُمَّ ارجِعِ البَصَرَ کَرَّتَینِ﴾ (الملک:۲)

بیا سترګې وګرځوئ څو واره

۲ : ﴿لَو اَنّا لِیَ کَرّةً﴾ (الزمر:۵۸)

کۀ ماته بیا یو وار راکړی شي

۳ : ﴿فَلَو اَنّ لَنا کَرَّةً﴾ (الشعرا:۱۰۲)

۴ : ﴿ثُمّ رَدَدنالَکُمُ الکَرَة عَلَیهِمْ﴾ (بني اسرائیل:۵)

یوه ځله هم نه خطا خطا کرت کرت

"وارو مشرانو اشرف خان، بهرام، سعادت"(خوشحال)۔ په کرات مرات محاوره ده۔ مرات هم عرب کښې راځي۔

۱ : ﴿کَماخَلَقنکُمْ اَوّلَ مَرَّةٍ﴾ (الانعام:۹۴)

﴿ثلٰثَ مَرٰاتٍ﴾ (النور:۵۸)

کرات مرات هم پښتو ده۔

★★★

کُچ Caseus (Latin):

Ch=K Cheese دکَ C او Ch بدلون هم جوتوي۔

★★★

ښکته:

Cata = لکه Catabolism چې څۀ خلق ئې Ketabolism لیکي۔ د Cavus (لاطیني) معنیٰ کوتې Cavity راځي۔ C = K د مردکو د پاره جوړ کوډ ته هم کوتې وائي۔ د چاپېریال نه ښکته وي۔ کته جامو ته هم وائي۔ اولسي وینا کې د ښکته ښ وغورزېږي۔ کته

په څاروي د اسباب د پاسه اچوي. پیاړمه رابنکلو سره ئې کلکه کړي.
د زنې په سر کوتې ته پارسیوان چاه زنخ وائي.
زنخ = = Chin ch = z، کـه چرې چاه داسې ولیکو لکه Chah او ch = k راولو نو چاه = کوتې ډیروژبو کې ه = ة لیکلی کیږي. لکه تورات= توراة یا توره.
سنسکرت کې ورته هم Cevata وائي. مونږ ئې کینبوتی هم ګڼلی شو.

گرام :

گرام یوتکې دی. د پښتو د ډیرو کلیو نومو کښې راځي لکه (۱) نوګرام (۲) بټه ګرام (۳) جولا ګرام (۴) کانې ګرام (۵) کابل ګرام (۶) شنګرام (۷) باګرام (۸) اوډې ګرام (۹) سونې ګرام (بونیر) (۱۰) تېلې ګرام (سوات) (۱۱) بټه ګرام هزاره او چارسده کښې:

ع : دکانګړې په تس کښې لاړې بټه ګرامه

دوې کښې باګرام دَ پېښور دَ یو زوړ نوم په حېث او اوسنې افغانستان کښې یوه لویه پوځې هوائي ډګر په حېث جوت دې.
دَ هند ډېرې سیمې او ښارونه دغه ریښه لري. مونږ ته وئیلې شي چې دا دَ هندوانو دَ سنسکرت یا څۀ بل مشرقې تورې دی او پښتونخوا کښې ئې باقیات الصالحات دې. داسې نه ده دَ عربستان نوم ګټلې قبیله بنوجر هم یادېږي یعني جر هم لرونکې یا دَ کلې خاوندان. ګرام دَ تول یا تللو یوه اندازه یا دَ کچ مېچ په اټکل بنیاد دی لکه کلوګرام وغېره.

ګرام :

استوګن ځای، کلی ، سیمه یا پاک مقدس ښار ته وایي ـ د پښتو ر دغه نوم هغه فضیلت ته ګوته نیسي چي چرې دې ښار لرلو ـ
بغ + ګرام = لوې کلی، خدائې کلی ـ لوې ښار د تول یعني درونـد ښار ـ بغ د انګلیسي Big او د عربي بغ سره نزدې والي لري ـ د ترکو بیګ هم دغه اصل لري ـ
لکه چي عشریوه پیمانه ده چي په ډیکاګرام، ډیسي ګرام، ډیسي میتر کښي راځي دغسي ډیسي لیتر ـ ډیکا لیتر هم راځي ـ دا توري تول یوناني او لاطیني دي ـ دغه ډیسي د "دس" یا "لس" نه وتي دي ـ لس ګون ،شل ګون ، سل ګون ، غبرګون ، څوګونه دا ښائي چي چي د دې تولو سرچینه پښتو ده ـ اوسنا کښي دسه او پهلوی کښي Deca بللی شي ـ د Tri, dia, mono توري په سائنس خصوصًا کیمستری کښي ډیر زیات راځي ـ د لس بنیاد د لاسونو د ګوتو شمیر دی ـ
پښتو کښي د ډیرو کلیو نومونو سره وام یا ووم راځي چي هغه د دې کتاب بل مخ کښي راغلي دي ـ Gramma یوناني کښي خط یا نخښي ته واني ـ ګرامه دروند او عزتمن ته هم واني ـ

★ ★ ★

ګرند = Grind = چورې کول، میده کول
= ژرنده
دلته د "ژا" ریښه مهمه ده لکه ژامه، ژاوره

Grinder کښې er دفاعل نخښه ده لکه پښتو کښې
سترګوړ، زړۀ وړ، کچر، اخه وړ، لکیوړ، شپیوړ۔
"ژا" ریښه پکښې دژامې ده او "رنده" معنی دلرونکي: ژامه
لرونکې، لکه چرنده، کرنده، خرنده، پرنده، لرونکې یا لرنده۔
"که ژرنده دې د پلار ده خو په وار ده۔"

★★★

LUNA (Greek) سپوږمۍ

LUNA = دوانه = دیوانه = لېونی = لېوانی
LUNATIC چې سپوږمۍ ته ګوري
Luna دڕنا او روڼ سره نزدې رشته لري۔
Light ⟶ لیت ⟵ دیت ⟵ ډیوه ⟶ دیا
(Lantern) لالټین   لېزت لېکټ   اورلګیت
Lunar Calndar   Laser   لغت
دنوستلو په حواله دڕنا نوستل په لونه هم وائي۔

★★★

﴿لَن تخرق الاَرضَ﴾ (بني اسرائیل)
نۀ شې څیرلې مزکه
تخرق = تخرګ = ترخ
تخرق = تخرېږ = خرېږ = ریږ = ریښه
خرقه هم دغه اصل لري

خـرقــه څېـرې دَ زاهـد شـوه — رنګ ئـې نــهٔ وینم دَ نواړې

(خوشحال)

تـخرګ هغـه بـرخهٔ دَ کمېس وې چې هلته لستونې دَ لمن نه بـلکې دَ سینې نه بېلېږي۔ تخرګ (Armpit) دَ بـدن هغه برخه ده چرته چې لاسـونه داسې ښکارې لکه دنور بدن نه بېل شوې یا څېرلې وې۔ دَ ریښـه مـصـدر ریښل دې۔ تخرګ ته انګریزی کښې Axilla وایي Axis مـحـور تـه وایـي۔ (دمـلا دَ تیـر (شامزې) دوېم هډوکې ته Axis وایي)۔ Axilla هـغـه کـوتې ته وایي چې د Axis سـره پېښ وې Axilla کښې دَ تـخرګ نـخښـې لېدل ګران نهٔ دې۔ لکه دَ لاس او څټې تر مینځ Axilla وې ۔ دغـسې دَ پښـې او څټې تـر مینـځـه ځـائ تـه Groin وایـي چـې INGUINE ورته هم وایي INGUINE تـه پښتو کښې امغانې وایي (یا مغانې)۔

په تخرق کښې چې مونږ دتخرګ او نورو ټکو سره مخامخ شو نو مونږ ته دَ ک او دَ ښ غږ الهٔ ماخذ vocal card او sound system څېرنه او دَ پښتـون = پـختـون یـا پشـتـون) پـورې رارسېـدل جوت څـرګند شـي۔ ښاغلـې ظفر کاکاخېل دَ پښتون، انګریزې PUKSHTOON ښودلې ده هـغوې سمه وایي۔ ولې کهٔ داسې وشي چې مونږ پښتـون =PUQTOON اولیکو نوډېره به صفا شي۔ بیا به ق =kh او ښ =sh راشي۔

تـخرګ تورې کلیات خوشحال کښې راځي۔ تلفظ ئې تخرَګ

کېږي چې مونږ ورته ترخ وایو۔ ډېر امکان سره اوریجنل توري "ترخ" دی۔ تراخ مانا د درز چاودلری۔

★★★

لب:

لپه = Lip = Labia

Labiumداسې ښکارې چې خلو کښې و په ب بدل شي-یعني ښه + لب = خلو، خلب = خلو: Cheilo (یوناني) کښې

KH = SH = CH ،"خ = CH"

لَعِبَاوَ وَلَهُو:

لهو لعب: لوبې-

- عمر په لهو لعب تېرېږي

مونږ دَ هوس یو هوس زمونږه

(خوشحال ختک)

۱ : ﴿وَمَاهٰذِهِ الحیٰوٰةُ الدُّنیَا اِلاَّ لَهُووَلَعِب﴾ (عنکبوت:٦٤)

★★★

لنبه:

Flame ⟶ Flamma ⟶ Lamma ⟶ لنبه

(English) (Latin) (italian) (pukhtu)

↓

لمع (عربي)

لیو = دیو (فارسي) Lupus = Lobo = Lupu

(Latin) (Spanish) (Italian) (Pushtu)

لِيَ، لنا، لکم، لکما، لَهُ، لَهُم، لَهما، په دې کښې چې کوم ل

راځي هغه د پښتو د ل پشان دی. لکه مونږ له (لنا) (تاله (لک). تاسو له (لکم). هغهٔ له (لهٔ). هغوي له (لهم). هغوي له (لهما) دغسې په انت. انتم. انتما. کښې "ته" د پښتو ژبې دی یا کنتُ. کنتم. کنتما هم پښتو ریښه لري. په لې کښې ي د پښتو د یم ریښه لري.

★ ★ ★

لارغه:

لارغه =لرغون= نرغون دریغه اوستا دیرګه سنسکرت. دیر په معنی د وخت. څنډ. دیرګه= درجه لار= لرددیرې هورته فاصلې معنی لري. لیارې هم وایي. کله چې ل په د بدل شي نو لري او لر په "دور" بدل شی. دور هندوستانی ده.

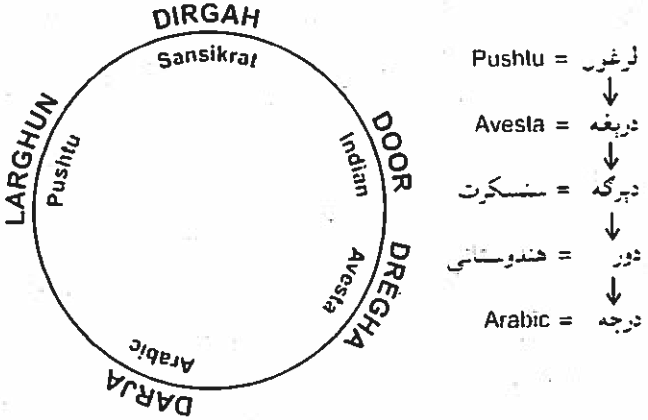

ع: لکه عمر لارغه رائشي زر دورمي

(خوشحال خان ختک)

- خلق اوبنیار دي زۀ لیونی یم
نۀ اوسني یم لا نرغونی یم

(خوشحال خان خټک)

لارغون د مستقبل او ماضي دواړو د ډېرې مودې د پاره راځي۔

★★★

لباسُ:

١ : ﴿وَلِباسُهُمْ فِيهاحَرِيرٌo﴾ (فاطر:٣٣)

(اولباس د دوي به په هغې کښې ریښم وې۔)

٢ : ﴿لِباسَ الجُوعِ وَالخَوفِ﴾ (النمل:١١٢)

(جامه د ولوږې او وېرې)

٣ : ﴿لَبُوسٍ لَّكُم لِتُحصِنَكُم﴾ (الانبياء:٨٧)

ژباړنه: جامې تاسو لره چې تاسو پرې وساتې۔

- د اصیل جامه خپل اصل نه لباس دی
په زربافتو کښې یا ډم وي یا مریونه

(خوشحال)

د لباس مطلب نمرې، کالي، جامه، کتې ده۔ د بنیادمو اولنی جامه د ونو پاڼې، پټ او د ښاروو څرمن وه۔ پښتو ژبه کښې لوځ یو تکی دی چې د بربنډ یا لغړ معنی ورکوي۔ لباس دوه جزونه لري یو لب او بل اځه۔ یعنې د اځه سره لیو شوې یو څیز۔ مونږ "با" په "و" او ترې وړاندې غږ د زبر پځای "یا" کړو نو "لیواځۀ" ترې جوړ شو دا د ژبو د

ګریم قانون Gramm,s law مطابق دي۔ اخه بدن ، تنه تن ته وایي۔

(دوست شینواری زړه پنګه ۷)

دَ دې تکې نه یواځه یعني یواځې وتې دی بېلځې ته بې اخې وایي۔دا لاندې اقتباس ما دَ ستر محقق دوست شینواري دَ زړه پانګه نه راخستی دی۔ "یوازې، یواځې، بېلځې، دغه دَ پښتو یوه کلمه ده چې کله دَ صفت په توګه استعمالېږي (لکه زلمې یواځې دې) او کله دَ قېد په توګه راځې (لکه زلمې ډوډی یواځې خورې)۔ دَ دغې کلمې په لېک دود (یوازې، یواځې) کښې او هم دا رنګه دَ الفاظو په اصالت کښې زیاتې ګډوډې لېدل کېږي۔ پښتو قاموسونو یوازې او یواځې اخستې خو بېلځې ئې نهٔ دې ثبت کړې۔ دَ غزنې په زیاتو سیمو شلګرو، قره باغ، مقر او هم دارنګه دَ کټوازو دَ سیموپښتانهٔ (بېلځې) وایي چې کله کله دَ (و) غږ ورسره هم زیاتوې لکه (داکارمابېلځې وکړو، زهٔ دَ بېلځې کار کوم)۔

دغه وئېز او دلیک دود او دَ هغو دَ استعمال دساحې پراختیا څېړونکې خاص پام ځان ته اړوې او له ځهٔ غور سره وروستو دې نتیجې ته رسېږي چې دغه کلمه له دوو توکو جوړه ده۔

الف :۔ په یوازې، یواځې کښې لومړی توکی (یو) دی چې په پښتو کښې دَ شمېر ورومبی رقم دی۔

ب :۔ په بېازې کښې لومړی توکی (بې) دی چې دَ نفې ادات دی او دَ کلمې دوېم یعني مُغېره حالت غوښتنه کوي)لکه بېهوښه، بې

سده... کښې دلته دَ کلمې دوېم توکی دَ خاص پام لرنې وړ دی چې هغه اصلاً (اڅه) دی چې معنی ئې دَ تنه، تن، بدن) ده. پښتو قاموسونو اڅه دَ ورانه دَ هډوکې په معنی اخستې ده. ماته دا نۀ ده معلومه چې دغه کلمه به دَ پښتو دَ پراخه سیمو په کومو برخو کښې په دغه معنی مروجه وې خو فکر کوم چې کۀ داواقعیت ولري نو په هغه صورت کښې به دَ کل په نامه دَ جزأ مجازې تسمیه وې.

په دې باب دَ قاموس لټونکیو لټون هم کافي نۀ دی. په وړکو کښې (اڅه= دَ 'څ' په زور کښې دَ اوږدوالي دیوې اندازې نوم دی چې په عربۍ کښې ورته ذرع وایي او دلاس له څنګلې څخه دَ ګوتو ترڅوکو پورې رسېږي خو کله کله ئې دَ هډپه معنی هم استعمالوې. مثلاً وایي چې (زلمې ښې اڅې لري، زلمې اڅور سرې دې) یعنې ښۀ هډونه لري او هډ ور دې په دغه معنی پښتو قاموسونو نۀ دې اخستې. زما په نظر دَ (اڅه) لومړی معنی(تنه، تن، بدن) ده او دخپلې دعوا په برخه کښې دَ استشهاد له پاره دَ لوستونکیو توجۀ دَ ملاَ ارزانې په اشعارو کښې دَ (اڅه) کلمې ته وراړوم.

هلته دَ اندامونو یعنې سر، لاس، پښو په مقابل کښې دَ (اڅه) راوړل دَ تقابل معنی لري یعنې هغه ځایونه چې له دغو جوارحو یا اندامونو څخه پرته دې. البته په پښتو کښې (څ،څ) دغږونو دَ یوله بله بدلون له پاره مثالو ډېر دې لکه دَ تلل څخه ځې، څې.(په یوازې، یواځې کښې) دَ دغه کلمې معنی په بقېن سره داسې ده (په یوه تن،

تنهـا، پـرتـه لـه بـل تـن څـخـه) چې پـه تنهاکښې هم د تن توکی لېدل کېږي. هم دارنګ د (بېلځې) شننه هم داسې ده (بې له کومه تنه، پرته له بل بدنه، منفرداً).

کـهٔ پـه پـورتـنې اساس د دغې کلمې ایتومولوژیک اساس پـه نـظـرکښې ونیسـو نو کـهٔ څـهٔ هـم د (ز) او د ځ د غـږونو ترمېنځه کوم تاکلی حد نشتـه خـو د یوازې پـه نسبت ئې د (یوائې) لېک دود خه مرجع ښکارې. البته بېلځې څهٔ تاوېل ته اړتیالري.

د ملاّ ارزانې شعرونه داسې دې.

- لاس، پښـې اخـه څـهٔ وایـي
پـه حـد حـدبـې حـده ستـائـې
لـکـه بـنـد وې، وو پـه ډوره
کـاغـذې تشـه هـوایـي

★★★

- ستـا صـفـت بـه بـنده څـهٔ کـا
دابـه بـنـد صـفـت پـه څـهٔ کـا
چې دابـند دَ مور پـه نـس کښې
سـر، لاس، پښـې اخـه کـا

(د سـرمـحقق دوست شینواري اقتباس دلته ختم شو) زهٔ د اخه پـه بره تائېد کښې څو ټکې راوړم.

(۱) جوثه: جثه = ج + اخه = جسم

(۲) غوځه: چې اخه تې منتشر شي. غاو شي.

(۳) پځه: چې پرېکول نهٔ کوي

(۴) لوځه: لځه: بربنده: "سترګې لوځې کړه" یعني سترګې وغړوه. ښکاره کړه.

(۵) کوځه: کاوځه. کوسا کاوځه ته انګرېزی کښې Gender bender وایي (Oxford) خونځه هم ورته وایي. چې نهٔ نر وي نهٔ ښځه. خونسا مشکل بې بلې. مردم خونسا هم ورته وایي.

(٦) نځا: نځه: ګډا. رقص چې اخه پکښې حرکتونه کوي.

(۷) کونځې: کونځه (دبدن دَ شاتنی برخې په سبب)

(۸) غرځه: غرځنې (چې بدن یې غرکښې وي)

(۹) ښځه: ښځه (ښهٔ اخه لرونکې: ښکلی بدن)

(۱۰) پرخچه: پرخځه (په معنی دتوتې توتې.
پرخ + اخه = پرخ + اچه).

(۱۱) بېلوځه: په معنی دخالص یابې لباسه چې ځهٔ تیتال نهٔ لري.

(۱۲) پېراهن: پېرسن: پېراځن کهٔ د پارسی هندی دغسې شي نو د اخه رېښه لري. د صوابې پېپنائې به یې پنهائې وې - پې + پنائې چې ترېښو اوږد کمیس وې.

(۱۳) پېنځه: پېن + اخه: دَ بدن هغه برخه چې پښې بللې شي: ښکته بدن. پائېن اخه.

(۱۴) لمځې: لُم او اخه

هغه اسباب چې په څاروې، غوئې، سنډا، خر تې اچوې او داسې چې بدن د لم (لکۍ) سره تړلی وې- خلق ورته اسباب وايي- ممکنه ده دَ "اڅه باب" سره تړون ولري-

(۱۵) ډيوث: دَوُوس: هغه بنيادم چې خپل بدن ئې په داو ايښی وې- خپل بدن ورکوي، کونه ورکوي، دغسې دې کښې د "يو اڅه" ريښه څرګنده ده چې اڅه ورکوي ډيو يا دوُو په معنی دورکؤلو راځي-

(۱٦) يواڅرې: دا ټکی دَ مردان په سيمه عام وئيلی شي- تجزيه يې داسې ده "يوَ اڅه" معنی ئې يواځې، په يوتن، واحده هستې چې نورخپلوان، شريک کار نۀ لري- زۀ يواڅرې يم، څۀ وکړم-

(۱۷) نيمڅه: نيم + اڅه هم دغسې ده-

(۱۸) ملوث: مل + اڅه :- په يو څۀ کښې بوخت، شامل-

(۱۹) يونک: Eunuch = يونچ = يون + اڅه : چې بدن ئې يو شان وي- د هلک جينۍ توپير نۀ لری- د يوناني او پښتو څۀ تړون هم ښائي- Eu دغه معنی لري لکه Euglena ، Eugene، Eukaryote

(۲۰) کُوڅه: کو په معنی دښکلې او اڅه = بدن- کوڅه هغه ځائ چې چرته ښکلې تن موجود وې-

قَدَ قَميصُهُ: کوتاه ئې کړو کميس دَ هغۀ، څيرې ئې کړو کميس دَ هغۀ- قَدَ هم دکټ کرې، څيرلې مطلب لري- کم اڅه دَ

کچنی تنه معنی لري.

(۲۱) لباس: لب + اخه = لوې اخه چې تول بدن پټوي. لوی اختر. لوی شلمان.

(۲۲) قمیص: کمبس = کم + اخه چې نیم پورته بدن پټوي. کم اختر. کم شلمان.

د بره تول لیک نه جوته شوه چې کمبس اولباس د واړه بنیادي لحاظ سره د لرغوني پښتو تورې دې چې لرغوني عربستان تللي دې او ډېره ممکنه ده چې د سومېریانو په خوزون کښې د هغوې په ذریعه دا تورې عربو ته تللي وې خو اصل پښتو د ځان سره وړاندې پښتونخوا کښې خوندي کړي وو. د سومیر اکادي خوزون هسې زما اټکل دی. خبره وړاندې هم تلی شي.

- دا سرلوځي چې په نوم روښن فکران دي
دا د هیچا زامن نهٔ دي تش په ځان دي

(سلیمان لائق)

ع: دلانبو دپاره لوځه شو بلاشوه

(سلیمان لائق)

* * *

لیک نخښې:

د پښتو سره د نورو ژبو د لیک نخښې هم نږدې خپلوي لري.
غربي یو شانوالی او د لیک رابنکلی یو شانوالی دواړه ډېر جوت دي.

ا، زمونږ د "الف" یا "ا" نخښه ده. فینیشیانو د "الف" نخښه د عربو نه واخستله. عربیانو به د غوټي سر داسې جوړولو "A" شاید په دې خیال چې مزکه د غوټي په سر ولاړه ده. عربو دغه ته د الف غږ ورکړو او داسې ئې کړو "ا". لاطیني دغه نخښه د عربو نه واخسته او " α " الفا ئې کړه. انګرېزانو ترې A جوړه کړه او اې ئې ورته اووې.

"ב" فینیشیانو د مصر نه پۀ پور دا نخښه کورته ورکړه او بیت ئې ورته اووې عربیانو دغه اړولې کړه "ב" او "با" ئې ورته اووې. بیا چې کوم غږ په "با" شروع کېدو نو دغه نخښه به ئې سر کښې وه. لاطیني کې دغه نخښه اړولې شوه او "β" بیتا شو. فېرنګیانو هم اړولې کړه "B" ئې کړه. هندي او بنګالي کې دَ "ب" نخښه "ব" ده. پښتو کې هم " ب" د کور پشان ده. د انګرېزي P او بنګله "প" دَ یو بل اړولي شکلونه دي. هندي او بنګالي کې " ত" یعني په "ط" ئې بره نخښه جوړه کړه.

"ج" دا د الفابیټ دریمه نخښه جیم په لاطیني کې "ګاما" وئیلی شي او نخښه ئې "γ" دَ "ج" وران شکل دی. هندي او بنګالي دغه نخښې نه نقطه لرکړه او "জ" ئې کړه.

د: دا نخښه "ک" ډي هم اړولې شوه. سنسکرت کې "ک" شوه مونږ دَ "ک" نخښه اخلو. هندي او بنګالي کې دا داسې "ক" شوه. تاسو ورته خیال وکړئ "ک = ক" بیخي تحریف دی.

په شمېر نخښو کې "۱" دَ یو نخښه لکه دَ کوټې ده. غږي یو

شانوالی ئې یو، یک ,Uni، اِک دی۔

"۲" 2 دوه پښې لري۔ وېنا ئې دوه، دو، ثاني = ث = th = داني = Two نـږدې دي۔ "۳" 3 درې، تهـري، ثـلـث۔ـث = th یـو شـان دي۔ "۴" 4 څلور، چار، چهار، فور نږدې دي۔ "۵" 5 پينځ = Five ف = پ نـږدې غـړونـه لـري۔ "٦" سـدس، شپږ، شـش Six یـو شان دي۔ هـفـت، اووۀ، سپتا، سبع ۷، ۓ، 7 یـو شـان دي۔ "۸" اتۀ او Eight یو غـړ دی هشـت هم ورسره نږدې دی۔ رګ وید "اشت کا" یا اتۀ منزلونه لري۔ "۹" نهۀ نه، نو، نائن یو شان دي۔ "۱۰" لس، دس، ډیسي، ډیکا، دسه یـو شان دي عشـر په دې کتاب کې پوره بیان شوی دی۔ دَ رګ وید ډېـرش نسـخې لاس تـه راغـلـې دي چې په شاردا او دیوانګري لیکدود کې دي۔ پينځۀ پکې پوره ګڼلی شي چې زړه شارده کبنې دي۔

★★★

مذهبي کتابونه

(۱) اَلقُرآن: هغه څه چې ډېر وئیلی شي، ډېر قرأت ئې کېږي۔

(۲) بائبل: بیب + ایل = وَي دَ الله

ب = و، بیب، ویو = وېنا

(۳) اِنجیل: اِنج + ایل = اینج = خبره: خبرې دَ الله، کلام دَ الله

(۴) زبور: ژب + ور = خوږه ژبه

(۵) تورات: شریعت، قانون، توره

(٦) ریژویدا: ریژ = پوخ (Authentic)

ويدا = وې + دا = دا پخه وينا

This statement: the authentic

(۷) اوستا: اووې + ستا = words : yours

(۸) ژند: پی + ژند = پېژندل Cognition : معرفت

ژند = ژند ⟵ Gnosia

G=ش

جاننا ⟵ شناخت

سند، پسندل هم دغسې دي. ش = ج

سرمحقق دوست شينواری ليکي چې "پېژندل" کښې "ژند" مختاری دی. د ژند منونکی زنديق پښتو کښې ډېر غټ ښکنځل ګڼلی شي.

مَتلي:

مَتلِي تلاوت کونکې ته وايي.

- هر آيت چې به راتللو پاس له عرشه
لا په عرش به ئې علیٌ وۀ متلي

پښتو ژبې کښې دغه ته نزدې معنی متل ورکوي. متلونه پښتو کښې ډېر زيات دي. دا ټکی مونږ ته دخپلې ژبې سوچه ټکي ښکاري نو دعربی د تلاوت سره ئې يوشان والې ډېر ارزښت لري. متل Quotation يا ضربُ الامثال وي.

وحې متلو اوغيرمتلو هم متلي سره تړون لري. "تلوتُه"

پښتو کښې تلوْل فعل څخه تلوه امر راځي. معنی ئې ده څۀ شی د بره نه ښکته شیندلو کښې راغونډول. د "تل" توری مونږ وړاندې څېړلی دی.

★ ★ ★

محمدزئي ، مومن زئي:

موسې خېل، محمد خېل او دغسې بې شمېره نور ډېر یوسفزئي، داوود زئي، سلېمان خېل، ابراهیم زئي وغېره دا د پښتون څو نوم ګټلي قبیلي دي. دامفروضه به د خلله خالي نۀ وي چې زمونږ قبائیلي نومونه تول یانیم د اسلام نه پس ابښودی شوي دي. هرکله چې زمونږ اولسې نومونو کښې تردې دمه سوچه پښتونومونه ډېرزیات دي او څنې نومونه په ښکاره غېر عربي دي.

ماهویه سوري هم دغسې یو نوم دی (معاویه). اتمان خېل، اتمان زئي او د اباسین په غاړه اتمان هم دغسې نومونه دي. اتمان Otoman هم سره ورته دي. پښتو کښې اتمان او عثمان دواړه توري شته البته د ث غږ لکه س ورکوي.

زمونږ په ژبني، اولسې، غږي علمونوپوره یقین دی چې داتیکي او نومونه پښتو ژبه کښې د لرغون نه موجود وو. د عربی سره ورته والي ئې څرګندوي چې دا زمونږدهېوادنه عربستان ته تللي دي. دعالم انسانیت په موجوده اوسني حالت کښې چې مونږ د څۀ لږ ډېر دلیلونو وړاندې کوُلو جوګه شونودا هم ډېر زیات دي. هېڅوک دي

ورته سپک نهٔ ګوري.

اېپ، اېپ خان، ايوب خان، اېپي او دغسې نور ممکن غړونه د يو توري "اېوب" شکلونه دي، فقير اېپي هر څوک پېژني. د امام ابو حنيفهٔ دپلار نوم ثابت او د هغهٔ د پلار نوم زوتي زوې دتاؤس (طاؤس) په مستند حوالو راځي. په داکښې زوتې د ضابطه خان = زابته خان = زبته خان = زوته خان = زوتي ډېر ښکاره دي. زوتي د ضابطه خان وران شکل دی وړاندې مونږ توړياس ډېر څېړلی دی.

افتالي، هياتله، اياتلي، اېتليان او ابدالي داسې توري دي چې لرغوني تاريخ زمونږ د اسلام نه وړاندې خوندي کړې دي اونن سبا هم هغسې دي. دغسې د اپرېدي، شيتک، پکت او نور بې شمېره توري چې د هند د وېدونو وغېره او ژند اوُستا او نورو ذرېعو مونږ ته راکوز شوي دي.

"خېل" په فارسی کښې معنی دَ ډېر لرې يعني ګڼ شمېر او "خېل" په عربی کښې معنی د "اسپو" لري. چرته چې د اسپو ګڼ شمېرجوړ شو هغه يو خېل شو.

دَ ګڼو بنيادمو سره دَ اسپو موازنه لکه دَ فوجي يونټونو وشوه. اسونه ساتل اولرل زمونږ دَ پښتون قام مجبوري هم وه اولسې ژوند ئې داسې وهٔ چې دَ اسونونه بغېرنهٔ تېرېدلو. دَ "خېل" دغه توری چې اېران ته ورسېدونو هغوې دډېر معنی کښې واخستلو او عربيانو د اسپو معنی ترې واخستله.

پرګنه او جوپه هم دغسې ریښې لري چې پخپل ځای دې
کتاب کښې مونږ څېړلې دي-یوسفزي چې اولس ئې اېسپ زې
بولې، هم دغسې یو توری دی- زمونږ ډېرو قبیلوسره چې زې لاحقه
راځې زیات امکان سره د "زوې" تورې څخه ده- لکه د اېسپ نومې یو
سړې اولاد ته اېسپ زوې ووئیلې شو چې څۀ موده پس ترې و حذف
شو- دغسې اوس زمونږ زمانه کښې زمونږ کلې کښې هم په
نامعلومه اولسې طریقه باندې نومونه بدلېږي رابدلېږي او دغه زې او
خېل لاحقې لري-

خوشحال خان خټک د امام ابوحنیفهؒ صبب باره کښې لیکي:

پلار نیکۀ ئې د کابل وو
بیا په بلخ کښې مقابل وو

د بایزید بسطامیؒ نسب نامه داسې ده :- طیفور بن عیسٰی بن سروشان
طیفور مونږ د پښتو عام نوم سیفور اخستې شواو سروشان لکه د
سروې خو سوچه پښتون نوم دی- بسطامیؒ هم اتش پرست زرتشتې
وو او د امام صبب مشران هم د بلخ زرتشتې وو- د خوشحال شعربنائې
چې بلخ کښې د اسلامې عسکروسره ئې جنګ کړی وۀ-

دوارۀ د خپل وخت قامې مشرانو کښې وو او غالبًا ابدالیان وو-
د باجوړ ګبرې اولس هم یقینًا زرتشتې عقیده باندې وو چاباندې چې
مغلیه بابر بې حده ظلم کړی وۀ (تزک بابرې)

ع: مابه مړ کاندې بچې د ګبر

(خوشحال)

نن سبا پښتو کښي ګبر توری بېخي د کافر معنی ښندي. داسي ښکارې چي د اخون سالاک ډوما قبيله هم دغسي زرتشتي پښتانۀ وو. د اسلام راوړلو نه وروستو دغه خلق پښتنو کښي جذب شو. کۀ ژبه ئې يوه نۀ وه نو جذب به ګران وۀ. سواتي سلطانان هم پښتانۀ وو.

کالام = کلي + وام (وام په معنی د کلي وزيرستان کښي ډېرزيات دي) وزيرستان کښي سپين وام، زيړوم، وُچ وام، احمدوم، کړيوم، سدوام، اشوام، کرکنيوم، کنوام کلي دي.

بشام = بش + وام

کېدام = کېدوم = کېد + وام

مالم جبه = مل ووم

پښتونخوا دکي اتمانخېل. اتمان. اتمانزئی. چارسده' اتمانزی وزير په دې ډول اهم دی چي مونږ ته دا څرګندوي لکه پښتو ژبه کي ارتقائي لحاظ سره ت د ث نه زياته لرغوني ده. هر کله چي "ث" د غرېي رويه نور تېکي لکه س هم لري. په بنيادي توګه "ث" د پښتو خپله نخښه نۀ ده. اتمانزئی د فخر افغان باچا خان کلی دی. اتمان د اباسين په غاړه يوسفزي دي. اتماتخېل ځانلره خو يوسفزي سره ملګرې يوه درنه قبيله ده چي خوشحال ئې دارنګ برنګ په حواله ډېره ستائينه کوي. د ت د لر غونتوب نه زمونږ مقصد د پښتو ژبې او اروپائي ژبو تر منځ ترون په نخښه کول دي.

مَات:

عربی کښې مرګ ته وایي

۱ :۔ افاِن مِتَ او قُتِلِ۔۔۔۔

۲ :۔ ومَن مَّات۔۔۔۔

۳ :۔ فی یومِ الّذی مات فیه۔۔۔۔

۴ :۔ من مَاتَ لهٔ ولدٌ فاحتسب۔۔

پښتو کښې مات ماتېدلو، توټې کېدلو ته وایي چې نېغ پاتې نهٔ شي۔ "خان علېن مکان وې چې اول ځل بېږی ماته شود بېخود سرد ولاړ وم۔" "بیاپه جلبی هم مات شهٔ"۔ "حق تعالي کافران مات کړل"۔

د پښتو نومونو کښې اورک زئی د URUK ریښه لري۔ په دغه نوم سومیریا کښې یو لوی کلی وو "دلازاک = دل + زاک = دل + ساک = دساکانوډله = پوځ، لښکر"۔ اورمړ هم د UR ریښه لري۔ ابدالي نوم د هیاتله وران شکل دی۔ سړبن د ساوان شکل ښکاري۔ سربند یو لوی کلی دی چې د باړې په غاړه د خلپلو اپریدو په پوله پروت دی او د سړبن سرهٔ د یو شان والي چغې وهي۔ "ژند" د "پېژندل" ریښه ده، د اوستا شرحه ده۔

ژند پاژند ← پېژندل ← Gnosia ← شناخت ← جاننا

دَ اوستا شننه داسې ده۔ اوستا = اوې ستا

words your

دَ ریژویدا شننه داسې ده۔ ریژ = پوخ

وې = وېنا

This = دا

Your Sayings = ریژویدا
the authentic

"مومند" په اوستا کښې "مهمند" او پانیني Madhumant راوړی دی۔ ګنداره نهٔ دَ پښتون قبیله وه، نه دَ بل چا۔ دا نوم هغه چا باندې ایخښولی شوی دی چې دَ دارای اعظم ګوندی وو۔ ګوند + دارا۔ هیرو ډوټ چې ئې ځنګه بیان کوي، ترې بریښې چې دا دَ هغه دَ عام لښکر نه بدل وو۔ ګوند، ډله، مرستیال، او کله نا کله دَ پوځ په معنی راځي۔ دا دَ یوې سیمې نوم وو چې ډېر ځله ئې چارسده پلازمینه وه۔ "دلازاک په حادثه په هِند تفرقه شو"۔ دغه حتمي فېصله ده۔

(تاریخ مرصع)

- دَ ښنو لاشـه دې ماتـه شـه پـه ماکښې
غم مې دادی پس له ما به برې بل مړ کړې

(خوشحال)

- دَ بنګښ پـه توره مات نـهٔ یم باور کړه
دَ کمبت پـه جنګ مې ماتې آسمانې وه

(خوشحال)

★★★

مُدت:

مـدت = مـوده (پـه سـوره انـفـال اوتـوبه کښـې راغلي دي۔ الي مُـدَتِهم) پښتو کښې موده وئيلې شي۔ دا دَ عربی دَ گرائمر مطابق بدله شو۔ لکه مُدتهُ = هغه موده، میاد، مبعاد۔

★★★

مَل :

مل : مَلَاهُ ، مَلَاِالاَعلی

١ : ﴿اِلٰی فِرعُونَ ومَلَاْئِه﴾ (المومنون:۴٦)

٢ : ﴿قَالَ لِلمَلاِ حَولَهُ﴾ (الشعرا:۳۴)

٣ : ﴿اَلَم تَرَ اِلَی المَلاِ مِن بَنِی اِسرَائیل﴾ (البقره:۲۴٦)

۴ : ﴿قَالَ المَلاُ الَذِینَ استَکبَرُو﴾ (الاعراف:۸۸)

١۔ چې ترتا نه وړاندې وروستو ځې ملۀ نۀ دې
چې پـه لار درسـره سـم ځـې مـلـۀ هـغـه

(خوشحال)

٢۔ چې مې ملـۀ کـړل پـه دواړو جهانونو
هـم هـغـه لـه مـاپـه داجهان وېـزار وو

(خوشحال)

٣۔ عاقبت بـه مـلـګرې درځـخـه پـرې کـړه
چې ترتانه وړاندې وروستو ځې ستاملونه

(خوشحال)

کـه څـوک وایـي چـې دا تـورې نـورې هـنـدي ژبـې هـم لـري نـوجـواب ئـې دا دی چـې د دې ځـایـه پښتنـو دځـان سره هندتـه وړي دي۔ مـل پښتو کې وخت، درنگ سات ته وائي۔ لکه "هلکه تهٔ به څهٔ مال راځې" "زهٔ نمازیگر مال د پټو نه کور ته راغلم"۔ دا لاندې وختونه د حبیبي صـېب او دوست شینواري نه لیکمه۔

۱: بریځر: سحر، سهار، سار

۲: غـرمل: غرمه، داسې درنگ چې گرمي/غرمی ډېره زیاته وي۔ سره غرمه، تکنه غرمه۔

۳: برمل: نماسپښین۔

۴: لرمل: نمازیگر۔

۵: ترمل: نماښام۔

"غـرمـه" کـې د مـل یـا مـال ریښه لیدې شي۔ مـال د څاروو گـوواړې یـا څـاروو تـه هـم وائي۔ "مال شړلو وخت کې دا کار وشو" "د شاباز گـړهـې تـه مال راووتـلـو" "هلکه لاړ شه مال د پټو نه راوله"۔ مـعـلـومـېـږي چـې دڅـاروو نـه د چـا د مـالـداری درک لگېدو لکه Gonado د سپین د برد لیک نه برخبره شوه چې مال وخت ته او څاروو او دولت تـه وائـي۔ تبر مال، اوس مال، وستر مال د ماضي او حال د پاره ډاکټر مجاور، احمد زیار راوړی دی۔ هغوي مال د Tense معنی کې اخلي۔ مهال = مال مطلب د زماني لري۔ تاریخ مرصع کې مهال توری لکه مهال ترې بولاق ډېر راځي۔ لکه مطلب ئې انتظامي سیمه وي۔

مَسجِد:

دپه ت بدلېږي لکه قصد = کست، بد = یت = ات = هات تجوید، جود = زوت، زیاد = زیات، صده = ست، جلاد = جلات. مزګت = مسګیت : حبیبي صبب، مسجیت = مجیت = ماجیت. د ماجیت معنی دهٔ د ماجې یا ماګې (مجوسې) ځای.

په انګرېزی ژبه کښې د MAGI په ځای د MAGIC او Magician تېکي دي. یعني هغه کسان چې دم درود، جادو مادو سره ئې تړون وهٔ، یعني مذهبي خلک، قوي بقېن سره چې انګرېزی دغه توري د مجوسې دتوري نه اخستی دي. دغسې پښتو سره د نورو ژبو تړون ځرګندېږي.

هر کله چې نن ئې تړون د Magi او مجوسیت سره ښکاره شهٔ نو د زرتشت د اوستاپه لار ئې ریښه لرغوني پښتو ژبې ته رسي. د Magi معنی Oxford کښې Persain Priest لیکلې دهٔ نو د magi د اوسېدو ځای Magit ماجیت شو دغه ماجیت دَ عربی مسجد ته بدل شو. قرآن پاک کښې مسجد تېکی ډېر راغلی دی.

۱ : ﴿مَسجِدِالحَرَامَ بَعدَ عَامِهِم هٰذَا﴾

۲ : ﴿لَمَسجِداُسّسَ عَلیَ التَقوٰی﴾

MAJUS ⟶ MAGI ⟶ MAJEET ⟶ MASJID

↓

MOSQUE

دَ باړي مومند ئې اوس هم ماجیت وایي.

- تـبې په لاس کېږي په نظام پور کېږي
ناست په مسجد کېږي جمدر ترڅنګه

(خوشحال)

★ ★ ★

مَوج:

﴿مَوُجُ مَن فَوقِهِ مَوج﴾ (القرآن)۔ مَاءَ + اوج،اوبه + سپينې (اوچتې) دَ سپينې معنی کېږي اوچتې يعني چپې داخل دي،د اوج معنی سپين خېژي اوچپې يا اوچتې ئې په معنی کېږي دننه شامل دي۔اوج اصل کېږي دَ پښتو وژ دی لکه وژمکه کېږي۔
قرآن پاک کېږي راځي ﴿مَوُج مَن فَوقِهِ مَوج﴾۔

- زړهٔ تا خـبـرـی دَ لـوی دريـاب کـرم
اوس بـه پـه کـومـو مـوجـونـو مـا وړي

اوج دَ سپين په معنی هندي ژبو کېږي اُجلن وغېره کېږي راځې، اُجلا، اُجلن، اجالا، وُجيالا کېږي دغه دَ پښتو ژبې وژ دی چې دَ سپين معنی لري۔ جلا هم دغه ريښه لري۔
وژمکه معنی لري سپين مخې۔ مکه = مُکهـ يا مکهړا چې دَ سنسکرت توری دی ګل مکی۔ هم دغسې شننه ورکوي۔په موج کېږي وج دَ پښتو ژبې دی۔سپونږمی = سپون وژمی۔ اوس هم څنې قبيلې سپين ته سپون وايي او دلته دوه سپينه په مطلب دَ مبالغې راځې يا دَ يو تورې ژبنې ارتقائې سبب دی۔

دولت خان اُجیالا د اسلام شاه سوري شهنشاه هند د وخت یو کردار دی وایي چې د هندوستان په خاوره داسې ښکلي شکل لرونکی ځوان چرې پیدانهٔ وهٔ اُجیالا ورته ځکه وایي۔ سپینږمي هم لکه د سپ۔نږمې ښننه ورکوي۔

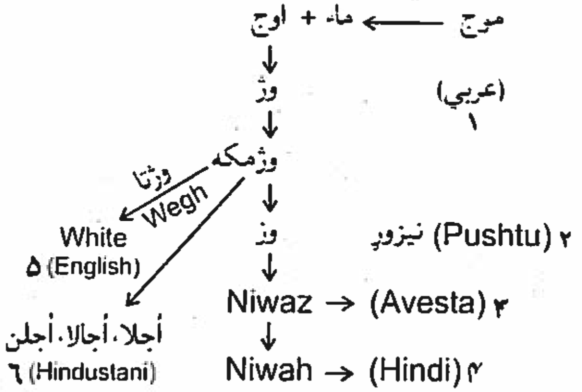

★★★

"Morgue" دَ پښتو دځنو قبیلو په ویناکښې مرګ = مورګ راځي دغسې په انګریزی کښې په معنی دمرده ګاه راځي۔ مَیّت (عربی) کښې "ي" په "ګ" یا "ج" بدلیږي۔

go: ګ، Gel: ج

یعني ی = ج

دغسې Morgue = مرژوه = مُرجا = مرده ګاه

مګګا یا مګجا لکه یروشلم = Jerusalem، په هسپتال کښې دَ پوسټ مارټم ځائ ته وایي مرده خانه بللې شي۔ موت = موګ دَ پښتو توری مرګ morgue دیوبل پوره متبادل دي۔ وزیرستان کښې

مرګ ته مورک وايي. سنسکرت کښې مرګ ته مرکه Marka وايي اوستاکښې ورته Mahrka وايي. قرآن پاک کې " وَمَا هُوَ بِمَیّت" "اِنَّكَ مَیّتٌ وَ اِنَّهُمْ مَیّتُون".

★★★

مېچن:

دا د پښتو توري دی دغه تکی په انګرېزی کښې مشین Machine شي. په لاطینی کښې Machina شي په اطالوي ژبه کښې Macina شي.

Machine مشين مېسنا مېچن

↓ ↓ ↓ ↓

ک ⟵ ش ⟵ س ⟵ Ch

(ارتقا)

منجنیق:

Magazine (انګرېزي)، مېغنېخ (پښتو)، مچوغنه (پښتو).

★★★

مور (More: پښتو) Mere (French) Mother (English)

Matror ← (Latin) ← Madar (Persian) ← Umma (Arabic)

↓

Mamta (Hindi)

↓

Mann (Bihari)

MARY ← ماريه ← مريم

تاسوپام وکړئ هره ژبه دمور دپاره لرونکې ټکوکښې ميم سره ګډ لري دغسې mamma او mammary gland هم دغه ريښه لري۔

★★★

نب : نَبَا :اَنبَاءُ (پښتو نوی زړې۔ نوی، نوا)نوی (دعربی ب دَ پښتو و نه لاړلو)News

﴿ذَالِكَ مِن اَنبَاءِ الغَيب﴾ (القرآن)

﴿نَبِیّ عِبَادِی﴾ (القرآن)

News(English)→Nab(Arabic)⟶Naway(Pushtu)⟶Niya(Hindi)

↓

Nehj (Bangla), Now (Persian)

داتکې دَ سنسکرت نه وتې دې۔ سنسکرت پخپله پښتونه هند ته تلوکښې دغه ځان سره يوړلو۔

★★★

نقش : نخښه (ق = خ ، ښ)

نښه = نښان = نشان

نواې غېب، بې نوا، بې غږه

سِجّيل:

﴿تَرمِيهِم بِحِجَارَةٍ مِّن سِجِّيلٍ﴾ (القرآن)

سِجّيل ته کوتکانی وايي۔ پښتو کې ورته شينګل هم وايي۔ کوتکانی غالبًاکوتلې شوې وړوکې او تېرۀ کانې ته وايي۔شينګل دَ کوتکانې نه غټ وې۔ کانی چې توټې توټې شي او په لاروئې دَ پخولو

دپاره خپورکړې نو شينګل ورته وايي۔ (کوټکانې دَ ګاګرې نه جوړ وې، ګاګره هغه کانی وې چې دَ خړواوبوپه يو ځائ دَ ټکراوېدونه جوړېږي دا په خوره (سېم) زمکه کښې هم وې او جبو کښې هم وې کانی چې ټوټې ټوټې شي هغې ته مونږ پښتوکښې روړه وايو۔ شينګل دَ سمندريا دسيند قدرتي کاڼې غونډې کاڼي وې او لکه دَ شګې په اوبو کښې وې فرق دادی چې شګه مېده وې او شينګل لږ غټ وې۔

دَابنِ عباسؓ روايت دی چې داټکې فارسی نه مغرب شوې دې اومعنیٔ ئې داکوي چې۔ بَعْضَهٗ حَجَر وَ بَعْضَهٗ طِيْن (څهٔ کټه او څهٔ ختېه) دا توری هغوې دَ سنګ او کل نه مرکب ګڼي(عربې) سنک = سنګ (پارسي)۔

= = ګِل = کِل = =

سنک ګِل= سنک کِل=

سج+ جيل= سجيل۔ کاڼې + ختېه۔ ګ په ج بدل شو۔

دپارسی نه سنګ کل عربی کښې سنګ ګل شو۔ بيا سنګل شو بياګ په س بدل شو او سنجل شو بيان حذف شو او سجېل شو۔ دَ وخت بدلېدوسره شَد او زَور زېر بدل شو۔

وَقَال ابن عباس مِن سجّيل هِیَ سَنك وَ كِل

(صحيح بخاري كتاب التفسير

جلاالدېن سيوطې هم سجېل معرب ګڼلی دی۔شينګل نن هم پښتو کښې دغه معنی ورکوي اوعربی سره ترون ئې واضحه

دی۔ کۀ څوک ګنې چې شينګل پښتو توری نۀ دی نو دابه وايو چې دا ټکې مونږ کتابتونونو کښې زده کړې نۀ دې دامونږ خپلو لاروکو څو کښې اورېدلې دې۔دوېمه خبره داده چې شګه، شګلن، شګلوړه، شګنه ټکې زمونږ دَ ژبې عام تورې دې۔شګل دَ شينګل اورېجن دی۔ شګې ګل هغه ځلېدونکې پو چې ته وايې چې مونږ به خپلوکوټوته ورکؤله۔دغسې کهګل هم۔ که+ګل يعني دَ بوسو ډکه اخلې ختېه۔

- اووم دېوال به په کهګل سره پوخ نۀ کړې
کــۀ هـرڅـوبـانـدې هنر کـوي استـاده

(خوشحال)

- چـنـد کهـګـل مې نـمـائې بے بقاديوار را
ګرتولنګرکوټ خواهې قلعه کن دمغار را

(خوشحال)

داهغه شعر دی چې دَ لنګرکوټ دَ جوړولو په وخت مهابت خان صوبه دارِ کابل ته خوشحال وئيلې وۀ۔

"غـوښې لـه غېـبه پـه شـګلين کانې ولګېدې" (تاريخ مرصع افضل خان صفحه ۵۸٦)

تـاسـو وګـورئ "شـګلن" توری افضل خان خټکه راوړې دی او ورسـره دَ "شـګـل" تـلـفـظ هـم مـخې ته کړی۔پښتوکښې يوبل توری "سـنګـلاخ" هـم شته۔سنګ له شګې څخه وتې دی اولاخ لخه يالهه يـالايـه ۔هـغه مهېنه خاوره وې چې دَ سېلابه وروستو پاتې شي۔ دَ کال

۲۰۱۰ء دَ جولائي اګست سېلاب ټول اشنغراونوښارپه لخه ډک پرېښودل۔ دسجېل په حقله بله غټه خبره هم شته۔ لکه "تَرۡمِيۡهِمۡ" او "مَارَمَيۡتَ اِذۡ رَمَيۡتَ"

یعني شګه نوستل: دَ شګې نوستلو سره زمونږ دَ شګل تائېد ډېر وزن مومي۔ ترمې ترمې، ذرې ذرې معنیٰ لري، لکه شګه۔ ترمې ترمې دپښتو محاوره هم ده۔

﴿تَرۡمِيۡهِمۡ بِشَرَرُ كاالقَصَر﴾ (القرآن) المرسلات

۔ لکه مست هاتهي زنځېر کړه ترمې ترمې
چې په خوب کښې وربنکاره شي هندوستان

(خوشحال)

څوک چې اوس هم داتړکې دَ پښتونه اخستلې شوې نهٔ ګنې نوکهٔ مونږ ئې غندنه ونهٔ کړو په لوړ آوازئې تردېدخامخاکوو۔ صحیح بخارې دَ ابوعبدالله محمدٌ بن اسماعیل البخاري (۱۹۴ هـ ۔ ۲۵٦ هـ) راغونډکړې دَ احادیث مبارکه ګنه ده۔ دغه کتاب ژباړنې سره مولانامحمدٌ داوود دَ راز دهلوي دَ المکتبه السلفیه۔ زاهدبشیرپرنټرز لاهورپه ستمبر ۲۰۰۴ء کښې په وړومبې ځل چاپ کړو۔ دَ دغه کتاب دویم جلد کښې دمختلفوبابونو وېش په کتاب الوصایا، کتاب الجهاد، کتاب الفرض الخمس، کتاب الجزیه ولموادعه۔۔۔۔۔۔ الخ شوی دی کتاب التفسیر دَ صفحه ۳۳۹ نه ترصفحه ۱۳۱٦ رسې۔ زمونږ محوله دَ سجېل تفسیر په صفحه ۱۳۰۸ دَ دغه کتاب راغلې ده

صلصال هم په ختيه کښې شګه ته وايي۔

★★★

سُل Centem Cental sal:

سو = صد

کوم سد چې دَ دېوال معنی لري، هغه په س ليکلی شي۔

سل تنه = سُلطان

سُود سَلَم = سلمه برخه

پښتو کښې بې سُده بې هوښه ته وايي يعني بې فايدې۔

سل = سنبل = Sandral =HUNDRED

دَ سل غرِ دَ سنتېم، سېتم بنياد دی۔

پښتو په سيتېم تېر کې راځي خو لکه چې ښکاري دوارو تېرونو سره خپلوي لري۔

★★★

سوال:

"دچانه څۀ غوښتل" سوال ګڼلی شي۔تپوس کؤل، پُښتنه کؤل

١ : ﴿سَل بنی اِسرائيلَ﴾

(د بنې اسرائيل نه تپوس وکړه، سوال پرې وکړه)

٢ : ﴿وَ اِذَا سَاَلَكَ عِبَادِی عَنِّی﴾ (البقره:١٨٦)

(اوکله چې تانه پُښتنه وکړي بندګان زماپه حقله)

٣ : ﴿كَمَاسُئِلَ﴾ (لکه چې سوال کړې وۀ)

۴: ﴿لَا يَسئَلُ عَن ذَنبِهِ﴾ (الرحمن:۳۹)

(سوال تپوس به نهٔ کېږي دَ هغهٔ دَ ګناه)

ب: نهٔ دَ سوال په هنرپوه یم
نهٔ طالع لرم دَ پور

(خوشحال)

ب: نن مې وکړل دَ استاذه نه خوسواله
سرفرازئې په جواب کړم دهرسوال

(خوشحال)

ع: خولهٔ په ولوړه چینګه ښه ده نهٔ په سوال

(خوشحال)

★★★

سِراج:

چراغ = څراغ
= څر + آګ   غ = ګ = ج
= سُوراګ
= سورج
څر = بڅرې
= چره : توته : ځلېدونکې توته
څر = څرک
سِراج = سُورج

= سُور + اَج = سُور+ آک = سُور اور

ـ نن به څراغ په کورکښې نۀ ږدم چې هېڅوک ګمان ونۀ کړه

دانـزدې دَ چـم وګـړې، چـې نـن بنـۀ مبـلـمـه زمـادی

(خوشحال)

ـ ساقـې هـرکـلـه دې وېـنـم

مـه جبـنـه، مـخ سـراجـه

کـامـل صـب ورتـه مـعـنی چراغ، شمع لیکلې ده۔ هرکله چې دوېـمـه مـصـرعـه کښـې "مـه" یا میاشت راغله نو وربـسې سراج یانمر راوستـی شـو۔ دهـنـد سـوُرج هـم دغه اصل لري۔ سورج بنسې خاندان دغه پس منظر لري۔

سُور Red ته او "اج" آک ته وایي

دوست شیـنـواری لیـکـې چې دعربی سراج دَ پښتود سرغ نه معَرب شوې دی۔ (زړه پانګه دوست شینواری)

★★★

سَرِیعُ :

سراېستې، سرغنه : سرغه او سرغنه دَ دوست شینواري مطابق مشرته وایي چې دَ تولوسرکښې وي۔ دَ پښتو تکی سو چه دی اوعربی ته اوړېدلی دی۔

۱ : ﴿وَاللّٰه سَرِیعُ الحِسَاب﴾

سُواَت:

ځنې خلق ورته نن سبا هم سَوَات Sawat وايي او ليکې۔سَوَاد : سَوَاد ځنې خلق اوس هم دَ 'ت' په ځائ 'د' ليکې او وايي

"سَ وادَ"۔"سَوَادُالَيل : اَسوَد"

اخضر	اکبد	اصغر	احمر	ابیض	اسود
Green	Blue	Yellow	Red	White	Black

سوتوپوتا = سوتو په توې = سوات توې دَ توې تکې نن سبا هم دغه دَ سيندپه معنی کښې مختلفې قبيلې استعمالوې۔ توې او توئېدل هسې هم دلته موزون تکې دې۔وزېرستان کښې دارا توې، دوه توې، امان توې مستوې، تانګې توې او پخپله تو چې = توې چې مشهور دې۔ جېندې = جېن توې دې۔

"سل اوبنان ئې د سارۀ تويه راوستل " (تاريخ مرصع)۔

سوات دَ پښتونخواهغه سيمه ده چې دقطبې غرونو مېنځ کښې پېښه ده ممکنه ده دَ غرونو دَ توروالي په سبب ئې نوم سواد شوې وي چې دَ بيا په ت بدل شو۔کۀ س پکښې سبوائي وګڼو نو دَ "واد" Valley رېښه لري۔ هم دغه دَ انګرېزۍ وېلې ورسره دَ يو والي رېښه لري۔ څۀ خلق په س باندې پېښ (سُ) وايي او سُواد ئې بلې۔ سُواد په معنی دَ اړخ، طرف لري۔ لکه سوادِ عجم، سوادِ عراق، سوئ عراق او سوئ عرب هم وئيلې شي۔

هیون سانګ په ۲۳ هـ کښې دَ (ظهور اسلام سره نزدې دَ حضرت عمرؓ زمانه کښې) په دې سیمه ګرځېدلو هغوې دَ سواستو نوم راوړېې دی. سواستو هم دغه سوات توې یعني دریائ سوات دی. چیني سېلانې فاهیان ورته سو هوتو SUHUTU لیکلې دې. فکر وکړئ سو هوتو هم سوات توې دی. فاهیان دَ خپلې ژبې مطابق لیکلې دې.

فاهیان په ۳۹ هـ کښې راغلی وۀ.

یوبل چیني سیاح "سونګ ین" په ۵۱۸ء کښې دلته راپېښ وۀ. هغه زمونږ په اوسنی پښتونخوا باندې دګولاس هفتلي دَ بادشاهی ذکرکوي. ګولا GULAS او دغه ګل اَس دی. ګول اس یقیناً "مهراګل" Mehragulla دی چې دَ توره بان زوې وۀ (توره بان نن سبا هم په یوسفزیودمردان کښې دَ یولوئ تورزن دپاره وئیلې شي) مېرګل او توره بان دواړه دَ پښتوتورې اونومونه دې او دوې ابدالي قبیلې سره تعلق لرلو. دغه سپین هن White Huns یا Euphthalite یا هیاتله یاابدالي قبیله ده.

سوینګ ین په خپله سفرنامه کښې دَ "اودیآنه" زمونږ دَ مردان "ادینه" یاده کړې ده. دغه دَ اودیانه نوم دَ سکندریوناني په یرغل کښې دَ دې سیمې دپاره راغلی دی. دَ هیونګ سانګ نه ۱۲۰ کلونه وړاندې دا سیمه دَ اپتالي قبیلې په لاس دَ بودائې نخښونه پاکه شوې وه. بیا ورپسې آباده شوه.

ولې دَ هیونګ سانګ نه دېرش څلوېښت کلونه وروستو اسلامي لښکرې دلته رارسېدلې وې.- ورسره بودائي نخښې اومذهب دَ پښتونخوانه ترتله رخصت شو- سالمه پښتونخواکښې ئې هرځائ پرېمانه نخښې موندلې شي- شابازګړهه، تخت بهائې اوسوات کښې دغه نخښې ډېرې زياتې دې دَ چينې سېلانيانو څخه معلومېږي چې په دې سيمه درې مذهبونه په يو وخت چلېدل- بوديان، هندوان او زرتشتي مجوسيان- چيني اولس او جاپان په بودائي دېن ډېر مئېن وو- هغوې ته پښتونخوا دَ خپل دېن مرکز ښکارېدلو- مېنه ئې وه ورسره-د چينيانوسېلانيانونه يو دااندازه هم لګي چې دلته هغه زمانه کښې هم دَ مذهبي علمونو پراختيا، مذهبي رواداري، اود امن او ورورولۍ فضا وه چې دَ بهر ملکونو خلق هغه وخت هم دلته سېل له راتلل-

توره بان اومهرګل زرتشتي مجوسيان وواوځکه دَ نورو په ضد وو- کله چې مونږ دَ "زرۀ" ټکی دَ غېرنه اورُونو "زره" به ئې وايي- دغسې دَ "زرۀ تش" نوم په Zarthustra بدل شو-دَ "زرۀ تش را" دَ يو زوې نوم اورتت نرا Urutatnara دی-

تت نرا = تته رڼا ده دَ "زرۀ تش را" په کتاب اوستاکښې دوندېداد برخه کښې دَ "روه" وطن ذکر راغلی دی چې دَ اهورمزداپه حکم ئې جوړ کړې وۀ- اهور مزدا = اور + موږ + ده-

هېون سانګ په (٦٢٩ ء نه تر ٦۴٣ء) کښې زمونږ

پښتونخواته راغلی وۀ او دغه دورِ فاروقي کښې احنف بن قېس په ۱۸ هـ کښې په خراسان په ېرغل لاس پورې کړې وۀ. حبيبي صېب په جغرافيائي تاريخ افغانستان کښې دَ مغرب شوې بې شمېره علاقونومونه ورکړې دې لوستونکې ئې هلته کتلې شي.

کلمه چې مونږ ګڼو چې "اوديانه" سوات دی نومونږ خامخامنو چې پښتانۀ دغه وخت په دغه سيمو کښې مېشته وو. دَ پښتو ژبې تورې (لکه دَ دې کتاب څرګندېږي) په دې سيمه موجود وو او دا دلېل دی چې دا وطن دَ پښتنو وۀ. مونږ دَ هېچرته نه راغلي نۀ يو. مونږ هم دلته وو.

ميانګل اورنګزېب وايي چې دَ يوسفزيونه وړاندې دلته سواتي پُښتانۀ وسېدل چاچې به تورې جامې اغوستلې نو ځکه ورته سُواديان وئيلې شو. تاريخ مرصع کښې دخوشحال خان خټک په سوات نامه کښې څو ځله "سُواد" ثبت شوې دی.

په رِګ ويد کې د سوات سين په "سويتی" ياد دی. ميګا ستينز او تالمي ورته "سواتس" او "سواسترس" وائي. پانيني ورته "سواستو" ليکي او هيون سانګ ورته "سو، پا، فا، سو، تو" وائي.

فاهيان ورته "سو هو تو" وائي. مهابهارت کې ورته "بهشيمه" وائي. بهـ د اوبو ريښه ده او دا به "اوبۀ ښۀ يمه" وي. د بيشام په سبب هم کېدی شي بلکې بيشام هم دغه ژب شننه لري.

مونږ څو ځله دَ "توې" معنی "سين" وښودله لکه سوات

توی، جیندی، ګومتی او دَ پنجکوړه = پینځ خوړه بیان مو وکړو۔ دَ دیر دَ دغـه ګاؤرې" پـه غـاړه تېـمرګـره یـو وړوکـی ښار دی۔ تېمرګره مونږ "تـوې مـل ګـره" هـم وئـیـلـی شـو۔ "تـوې ملګره" مطلب دَ مرستـیـال سیند (Tributary) لري۔

★★★

Scandel = سکونډل = سکونډ

پوتې پوتې نقشه راکښل Scaning او Scan

سکښل =

★★★

سِدره Cidar :

سروه : سبره

سِدرَة المُنتهٰی (عربي)

★★★

سین:

اوقیانو = Seen=Seend=Obu-seend= Ocean داتورې ښاغلي حسین بخش کوثرغوریاخېل ډېر څېړلی دی۔ مونږ ورسره دَ اوقیانوس اضافه وکړه۔ دَ غوریاخېل کار دَ ډېر ارزښت وړ دی۔ هغه دَ پښتو ژبې ډېر لرغونتوب ته واضحه اشاره کوي۔ لیکې چې پښتنو په خپل وطن ترټولو لوئ سین یواباسین لېدلی وۀ۔ کله چې دَ هغوې

یوه ډله دَ دې ځایه لوېدېز پله لاړه نو دَ اوب سین نه اوسین = اوشن جوړ شو۔

cean = seend = seen

★★★

سئې کؤل Sight , See:

ست : سده : سده مونږ په تفصېل وړاندې څېړلې ده۔

★★★

سَمَ الخَیاط:

خیاط ته د رب ښو وائي۔

پښتو کښې دګنډ دستنې سُورې ته سُوم یا سُم وایي۔ څوک ورته دستن سترګه وایي۔ دغه سُورې کښې تار ورتېر کړې او بیا پرې ګنډون کېږي۔

اوستاکښې ورته سُوره وایي۔ سوره هم په دغه ماناکښې ژوندی تکی دی۔ سُوره اکثر کنج ته وایي چې بل اړخ ئې بند وې او طوالت لري۔ سُوری اوسوراخ هم پښتو کښې شته۔ کۀ دواړه اړخونه ئې سپړدي وي نو هم سوره نومي۔

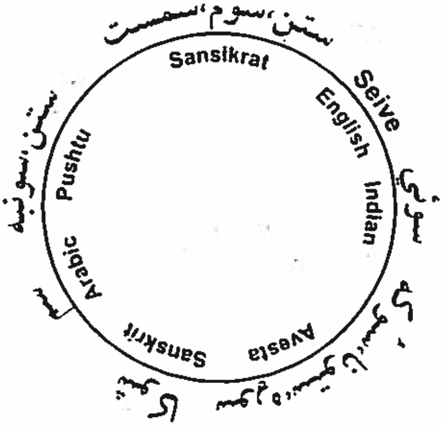

ستن ← ستونه ← سوئي ← سم ← Seive

(Avesta) (Hindi) (Arabic) (English)

↑ سم (پښتو) ↓ Shuka

سُوړه (پښتو) سونبه (سنسکرت)

سُونب = سُونبه هم سُوم لري۔ سُونبه دَ ستن نه لږه ډېره غټه وي او دَ غوندې ستن ورته هم وايي۔ سُونبه باندې دَ تماکو، ګوړې او نور غټې غوندې ګنډلې کېږي۔ سمسته = سمسه = سُمَت = خُمَخ په معنی دغارهم دَ سَمَ ريښه لري۔ اوستاکښې ستن ته stuna وايي۔

سُوم دَ اس يابل ځناور نعل ته وايي۔ يعني دَ کپې هغه برخه چې نعل ورته لګېدې شي۔ يعني دَ دغه ځاروو دَ پښو دَ نُوک برخه۔ نُوک تېرۀ ته وايي۔

۔ نوې مياشت به دې په مخ ګورې وګړې
کۀ په مخ باندې دې جوړ سُوم دسمندکړم

(خوشحال)

قرآن پاک راوړي دي۔

﴿حَتّٰی يَلِجَ الجَمَلُ فِی سَمِّ الخِيَاط﴾ (الاعراف:۴۰)

(تر دې چې ننوځي اوښ په سُورې دَ ستن کښې)

مطلب ئې دادی چې دَ ستنې په سُوم دَ اوښ ورتېرېدل ناممکنه دې نو دغسې دَ کافرانو بخښنه ناممکنه ده۔ هو بهو دغسې لفظونه په زوړ کتاب دَ عيسايانو کښې راغلي دي۔ وايي چې دا توري دَ دره وړ Dravidian نه پور شوي دي۔ ډېر په ځای متل دی "غلبېل کُوزې ته وايي، تا کښې څو سُوري دي"۔ مطلب مې دا دی چې "Seive" هم دَ "سم" سره خپلوي څرګندوي۔

سَبتُ:

سبته = سپسته = سفته = هفته = دَ خالي ورځ

اپته = اووۀ (ا+پ = اوو، ته= ه = د چوتی ورځ

= هغه ورځ چې دکارنه خالي وي

دخالي ورځ هم هغه ده چې قرآن پاک کښې په سبت ياده ده۔روبې بار۔۔۔ Sunday دَ اېتوار ورځ دَ اېت يا نمر ده۔دَ سپوږمی ورځ Monday سومبار، دَ کُل ورځ چې دَ شپې نه به ئې دَ سُما دَ کَل لَو کؤلو۔Tuesday منګل بار۔ نهې۔

Wedensday بدھ بار۔ دَ شورو ورځ ۔ دَ کوژدنو، ودونو ورځ۔

Thurday ۔ دَ زيارت ورځ۔ Friday جمعه ۔ دَ جرګې ورځ۔Saturday ۔ هفته ۔ دَ خالي يا سبت ورځ۔دسبت داتکی بې شمېره

څېړونکيو څېړلې دی۔ سپتاسيندو، دَ اوو دريابونو وطن چې آرياوُ هندوستان کړو۔لکه دَ ژبو دَ اړېدلو دستور دی، سيند نه هند جوړ شو۔

١ : ﴿فَخَلّوْ سَبِيلَهُم﴾

(نو خالي کړئ لار دَ دوی)

٢ : ﴿تِلكَ اُمَةٌ قَدخَلَ﴾

(دايوه ډله وه چې بې مثله تېره شوه،خالي شوه)

"خَلوَت" او "خَلاَ" هم دَ ببل، ګبنې، ځانلره، ګوټ يعني دخالي ځائ په مناسبت معنیٰ لري۔

کنبېنې په خِلوت کنبې سُود ئې څهٔ دی راته وايه
ولې پخپل ځان دا دومره ارت جهان تنګ کړې

(خوشحال)

مونږ دخالي په مناسبت خَاوِيةٌ هم اخلو

وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلٰی عُروشِهَا

صحيح بخاري کتاب التفسير کښې د"خاوي" معنٰی ده "خالي" چرته چې ملګرې نهٔ وي۔ دَ پښتو "خالي" او دَ عربی "خل" يوه معنٰی لري۔ کهٔ شجره ليکونکی دَ سبت او خالي تاويل کوي نو عربي خو نبغ په نبغه "خالي" توري لري۔ خالي ته يقين هم وايي۔

ستوری :

١ : ﴿وَالنَّجمِ اِذَا هَوٰی﴾

٢ : ﴿وَنَظَرَ نَظرَةً فِی النّجُومِ﴾

۳ : ﴿وَ بِالنَّجمِ هُم یَهتَدُون﴾

دَ نجم ارتقا شاېدداسې وي Astrology→Aster→STAR (انګلش)

↓ Astronauts

↑ ستوری (پښتو)

اوستا star ستاره (پارسي)

تاره (هندي)

magiam په معنی دمجوسیان

magiam مېجیم

magam مېجم (په لنډېز)

mag (لنډېز)

مغ جمع مُغان:

عربي کښې ډېرو ټکو سره داسې کېږي نَجِيّ، نُنَزِّلُ، نَعبُدُ، نُلقي، نُوَلِّي دغسې دَ مغ او مغګم نه نُمَجَم جوړ شو۔ دغسې عجم او نجم جوړ شو۔ ښکاره ده چې دَ زرتشت په حواله ستوری او نجم دواړه سوچه پښتو ټکي دي۔ دغه دبا چاخان په وېنا پښتون ورومبی پېغمبر یادېږي۔ مولانا ابوالکلام آزاد دَ سورة کهف تفسیر کښې زرتشت پېغمبر ګڼي او ورسره علیه السلام او حضرت لیکي۔ دا خبرې زمونږ دَ درېځ کلکوالی راولي۔

★★★

عَسٰي (عربي) هسې (پښتو) ایسی، ایسا (Hindostani)
هسې نه چې Thus (انګرېزي)

عَسٰی اَن تَکرَهُوشَیا

ع: یو هسې ستوری وخوت په دا تېره زمانه

(خوشحال خان)

★★★

عصا:

امسا: دَ موسٰي علیه السلام امسا پښتو کښې په شان شان مشهوره ده. دَ کلک لرګي نه جوړه یوه آله چې زاړهٔ بوډاګان ئې دَ مدد او اسرې دَ پاره ګرځېدو کښې استعمالوي. دَ لوړوالي اوبزرګۍ نخښه هم ده. بره سر ئې داسې کوندهٔ وي چې لاس پرې کلک وي. لاندې سُوکه ئې تېرهٔ وي چې په مزکه سمه نخښلې. نقش ونګار اوپترې پرې هم لګؤلې شي.

★★★

فُټ Foot

= پښه = پ ښه = پخه = Pksha

F=P او d=t

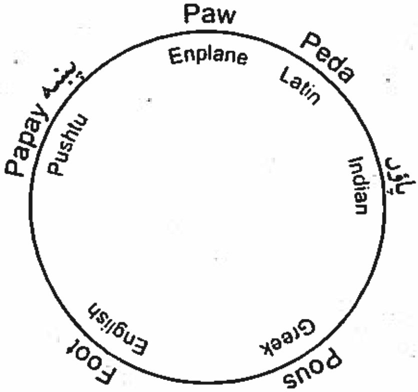

Foot = Put

= Peda لاطیني

= Foot Put (انګریزي)

= Paw =پُټ

=پا (پارسي) = پایٔ

= Pous (یوناني)

↓

پا (فارسي)

↓

پاؤ (هندوستاني)

(English)

Paw

پښهPada ——→ Pous ——→ Peda

(پښتو) (یوناني (سنسکرت)) (لاطیني)

Bipedدوه بـولي بنیادم او Quardroped څلور بولي څناورو تـه وائي۔ رګ وید کې د شعر مصرعو ته Pada وائي چې مانا ئې پښه ده ۔ پښتو کې پیاده او پاده توري شته۔

"پاده بان "توري خوشحال خټک په یوه قصیده کې راوړی دی چې د خپلې سخر ګنۍ بیان کوی۔سفیهان وو پاده بان۔

= پټ

= پُ

= پا (پارسي) = پائے۔

پاؤں (هـنـدی) (انـګریزي) Paw پـه مـعـنـا د پـنجي پښتو پا

پی۔ Foot یوه پیمانه ده چې د پښې هومبره وي۔ د فاصلې کچ کولو د پاره پښه پیمانه وګرځېده او دوارو ته یو تکی ورکړې شو۔ لوېشت او ځنګل هم د پیمانې په ځای راځي۔ پښتانهٔ تر ننه د زمکې کچ په ګامونو کوي۔ پائې اختتام ته وائي ځکه چې پښه د بدن تر ټولو لاندې حصه ده۔ پائین ښکته یا زېرین ته وائي۔

پایه: پایې درجې ته هم وائي۔ پایه اریکې ته وائي خواه کهٔ یو وي هم۔ پایه اندر پایې ته وائي۔ یو شی چې ختل پرې کیږي۔

پایه: پهیّه هغه څهٔ ته وائي چې مشین یا بل څهٔ پرې ګرځي۔ ګرګاډې، پایې د ښاروي پښو خصوصاً کپو کې دننه برخې ته وائي، داس د نعلونو ځائې هم کپی وي۔ کپی پخپله د پ برخه لري، کاپ یا کپی هم بللې شي۔ شاید calf (سپینې) هم ورسره تړون لري۔

فوج

پوځ

= په اوج

هٰذافرجُ مُقتحِمُ مَعَکم

= په وړ، یعني په ښکاره ځرګنده، په سپینه،دَ اوج، وړ معنی وړاندې پوره څېرلې شوې ده۔

★★★

<u>فرج:</u>

دا دعربی یوتوری قرآن کښې څو ځایه راځي۔ جمع ئې فروج ده۔

۱: ﴿مَالَهَامِن فُرُوج﴾

۲:۲ ﴿فُرُوجَهُنَ﴾

کهٔ مونږ ف په پ او ج په ګ بدل کړو نو پرګ اوفرج یو لفظ دی۔ مختلف توري چې دیوې ژبې نه بلې ته راوړې، ځایونه زماني هم واوړې نو مطلبونه ئې لږ څهٔ بدلون اختیارکړې۔ ولې دَ ماخذسره تړون ئې بېخي نهٔ شلېږي۔ دَ فا په پا بدلون پښتوکښې ډېر دی بلکې اصلاً پښتو فا نهٔ لري۔

فارس = پارس، فراز = پراز، فراخ = پراخ، فضل = پدل، فتح = پته، افغان = اپګان، جُناح = ګناه، زمهرېر = ژمی، جسبش = ګوابس، ګېبن، مسجد = ماجېت، جُند = ګوند، جدون = ګدون، جلوه = Glow، جهلم = ګِل یم۔ کهٔ فرج دَ پرتوګ سره موازنه شي نو داسې به شي۔پرتوګ ته پرداګ هم وایي (داوړ) او پرګې دَ پرداګ نه وتلې ښکاري۔ پرداګ = پرتوګ

Parthag ←——————— Pardag

Th=D

پرتوګ

نهٔ یو زر نجونه ښکلې بې باکې

نهٔ یوه ښکلې د پاکې پرګې

(خوشحال)

پرګه کلمه پکتیا ځائي مېدان کې ژوندۍ ده۔ کورنۍ خاندان (دوست شینواري)

فَهَم:

پام : فَم عربی کښې خلې ته وايي

گل فمه = گلپامه

پام خیال اوفکرته وايي۔ د پښتو پوه، پو هنه، پو هه، پوی ددې ددې منبع ده۔

★★★

فَكُبْكِبُوْا فِيهَاهُم وَالغَاوُن : (نونسکوریه وغورزولې شي هغه ځائ کښې دوې گمراهان)۔دَ اوبن په شاپرسېدلې ځائ ته کوب وايي۔ دسخوندرکوب دَ څټ او دملاترمېنځه وي۔ کوب ته اوستاکښې Kaofa اوپارسی کښې کوهان وئي۔ حقیقت کښې کوب دملادتېر (Vertebral column) يوې زياتې خمدارې برخې ته وايي دملاتېر کښې خپل روغ Normal خمونه هم وي۔

پښتوکښې اصطلاحًا هغه سړې ته کوباوايي چې دملاتېر ئې کوږ وي۔ (Kyphosis) يعني لکه دښاروې دَ کوب پشان ښکارې۔ کوباسړی چې تلل کوي نوداسې ښکارې لکه نسکورتلل کوي۔ پښتوکښې بُوکه هم نسکوریاړولې ته وايي لکه دَ سجدې شان حالت ته بوکه پرېوتل وايي یا وايي بُوک شه۔ غاو په معنٰی دشور، انتشارگډول هم راځې۔ غاوُن چې داسې اووئيلې شي لکه غَنُوُنوپه معنٰی دآواز خصوصًا دَ سپی د آواز راځې۔ ښوک چې داسې خبرې کوي چې ښوک پرې نهٔ پو هېږي اوهسې دَ مرې نه غون غړونه

اوبـاسـې چـې ورانـې تـرې جوړ شي هغې ته غاون وئيلې شي۔ غوغا= غـوغـا، الـغاوتلغاويوشان تکې دې او دخوشحال په شعرونوکې دعربیۍ پـه نـزدې مـعـنـٰی راځـې۔ کۀ خيـال وشي نو Kypho هم دَ کـوبـه تول خـاصـيـتـونـه لـري۔ حـال داچې داتوری لاطينې دی۔ دَ اوسـتـا Kaofa دپښتو کوب، دعربیۍ کُبکِب او دلاطينیۍ Kypho يوشان توري دې۔

فَكُبَّتْ وُجُوهُهُم فِي النَّار (نـونسکوربه شي مخونه دَ دوې په اور کښې۔ (النمل ۹۰)

کوب(pushtu) Kypho(Greek/Latin) Kohan(Persain

Kaophe (Avista)→Gup(Sonskirt) Kubkib(Arbic)

څنې خلق کُپ هم کوب ګڼې لکه چندره ګپتا

= چندرګپ = دَ اشوک باچا پلار = سخوندرکوب

★★★

فَلَايُسرِف فِي الْقَتْل (بنې اسرائيل) (نو مۀ کوئ سرپه (ې) په وژلو)

۔ چـــې ســـرپـــه کـــانـدي پـــه ســـر

چـــې ســـرپـــه کـــانـدي پـــه زر

نـــۀ بـــه خـــان نـــۀ سـلـطـان شـي

نـــۀ بـــه خپـل کـــانـدي کشـــور

"سـرپـه پرې مـۀ کـو، داسـې هـم راځـې سـرپـنـه ئې مۀ کوره۔

مهلت مۀ ورکوه (خوشحال)

اپـلـه پرې مـۀ کـړه۔ دلتـه مـونـږ دصـرفـه بل اصل "سرپـه"

راونیولو چې ښهٔ موزون دی۔ "سرپه" یعنی سر پښه ئی مهٔ کوره۔

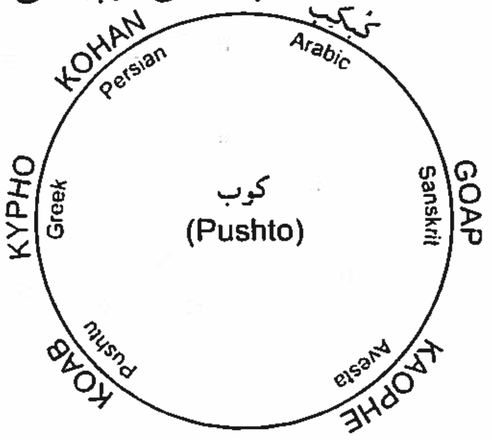

★★★

(۱) ﴿فَنَسِيتَهَا وَكَذَالِكَ اَلْيَوم تنسٰي﴾ (طٰه)

(۲) ﴿فَاِنِّي نَسِيتُ الحُوت﴾ (کهف ٦٤)

پښتوکښې نسیه په مطلب دپور ډېر رائحی۔ یو توری چې د یوې ژبې نه بلې ته واوړي نو مطلب ئې څهٔ بدل شي شاېدنسیه دامعنی ولري چې لاس کښې دې نهٔ وې۔ یو شی دَ لاسه ورکؤل، هېرول وې۔

- نسیه جنت صبادې دَ زاهد دې دَ ملا دې
په لاس جنت نیولې نن خوشحال دې ستالِقا

(خوشحال)

- نن به گلرنگه معشوقه گورم
زماتوبه ده له نسیه سُوده

(خوشحال)

فِردَوس:

دَ انګرېزی ژبې Far هم دپښتو دَ پار، پاردې اوپردې سره نزدې معنی لري۔

دانګرېزی ژبې Paradise اوفردوس دَ یوتکې غږونه دې۔ دَ پښتونخوا دَ خواوشا "پردېس" دَ فردوس ادلون بدلون دی۔

دښاغلي حسېن بخش کوثرغوریاخېل "ژبوپښنه" کښې په پار، پاردې، اوپردې، اوپورې دې زړهٔ پورې بحث شوی دی۔

مونږ دَ "پورې دې سې" څېړنه په هغه سیمه کؤلی شو چرته چې سپوره نهٔ وې پورې وې۔

هندمونږ لره د پخوا نه دَ "پوره" "غوره" یا "سالن" سره هېواد حېثیت لرلو۔

د یس پشان نور تکې داسې دې۔

(۱) ګردېس = غردېس = ګردیز (۲) باد غېس

(۳) ترمذ هُم تَرَم دېس دی (۴) تبرېز (ایران)

(۵) مندېش

عربی کښې اوقرآن پاک کښې دَ فردوس تکی پښتوسره ژور اړېکې لري۔ بنیادمویوه ډېره پخوانی شرېکه ژبه لرله۔ پښتو دهغې شرېکې لرغونې ژبې ډېرې نخښې لري۔

جلال الدېن سیوطي فردوس معرب ګڼې۔ یعني دختېز دغاړې عربی ته وردننه تکی ئې ګڼې۔ هغوې دپښتوسره بلد نهٔ ووځکه ئې هرڅهٔ دَ فارس په کهاته کښې واچول۔ ګردیز د هارون زمانه

کښې حمزه خارجی جوړ کړې وو چی کرلانی ې زیراثر وو یعقوب لیث غزنی جوړ کړو۔ غلزی پښتانه ورسره ولاړ وو۔

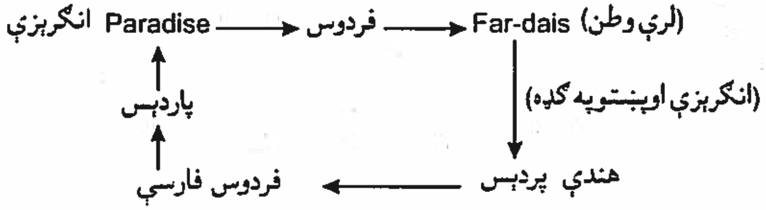

اُترپردیش او هماچل پردیش هم دغسې توری دی۔ بنګله دیش هم داسې دې۔

فَشَارِبُونَ شُربَ الھِیم

نو څښونکې به وې پشان د څښکلو داوښ تږي (الواقعه ۵۵)

پښتو کښې شاربل یو مصدر راځې۔ یقین دی چې شاربل ځان لره لرغونې پښتنې روایات لري۔

دوست شینواری لیکي چې په ایتمولوجک شننه دَ مُل کلمه پښتو ده۔لیکې چې دَ آریائي ژبو دال یوائې پښتو کښې په لام بدلېږي۔شو ملې شاربل، شلوښې شاربل، ماسته شاربل، شودۀ شاربل، پئې شاربل، خبره شاربل۔شلومې په شړومبې هم بللې شي۔شنوښې اوبۀ، شنوبې هم ورته وایي۔ چرګه چې په تو کری کښې په اَکو بچو لره ناسته وې نو شاربل بللی شي۔غالبًا چې هیم توری دَ هُومایا سُوماسره تړون لري۔سنسکرت کښې سُوما، اوستاکښې هیوما اوپهلوی کښې هیوم یااوم دې۔

(۱) فَمَن شَرِبَ مِنهُ فَلَیسَ مِنَّا (البقرة)

اوسنی پښتو ژبه کښې اُوم یوژوندی تکی دی۔ لکه آوم پوخ دغه اوم دَ هوم په معنٰی د اپیمو دَ اُوم حالت دَ پاره راځې۔ اُوم دَ کچه مطلب لري۔ اُومه خلهٔ۔

دَ اپریدو اوسنی باړه کښې دَ اُوم تکې ډېر اوریدی شي۔

- پښتنو سره زړهٔ تور دی دَ مغلو
خبردار یم دهر چاپه مشربونو

(خوشحال)

- چې اوګره دَ بتیوشته په شلونبو سپینه
دَ مغلو پولاو پاتې ډېر پر ډک یم

(خوشحال)

★★★

فالمُوريٰتِ:

فَالْمُورِيٰتِ قَدحًا (سورهٔ عادیات) "قسم دی په وېستونکوداوربه وهلو دَ نوکونو سره"

دې آیت کښې دَ اور ربنه دَ سیاق وسباق سره ډېره ښکنده ده۔ دَ تنور لاندې برخه کښې یوه سوړه وي چې "موری" ورته وايي "موری" باندې اورکمېږي زیاتېږي۔ موریٰت ډېر په ښکاره دَ اور ځخه اخستلې شوې دې او اور سوچه پښتو توری دی۔

★★★

اَفَرَاَيتُمُ النَارَالَتِى تُورُون (سورة واقعه)

ژبارنه : ای تالېدلی دی اور چې کله اورېږي- (اورېږي په ځائ دمصدر) دَ تورُون معنی صحیح بخارې "اور راښتل" لیکلي ده دَ اُوریت معنی "ماترې اور راوښتلو" (صحیح بُخاري کتاب التفسیر۱۲۴۲)
فکر لرم چې زمونږ د پښتو رېښه پکښې څهٔ شک نهٔ لري-

★★★

قَومًا بُورًا:

وَکُنتُم قَومًابُورًا (القرآن)

(اوتاسو تباه شوې قام ئې) بُور دَ اونو بوټو ګل نیولو ته هم وایي بور مېده څېز ته وایي- دَ ګورې بوجۍ کښې لاندې بُور پاتې شي

بُوره : مور دربانديې بوره شه- چې د چاښځې بچی مرشي وايي مور ئې بوره شوه- بوره توری دَ بنيادم اوڅاروې دواړو دپاره شي- لکه وایي ګوجر له بوره بنه ده- دځوې مرګ دَ مور دپاره تباهي وي-

چې بادشاهانو ته واخلي توري
دَ دوې خبرې شي په ملک مشهورې
کهٔ بیاا تبارکه په بادشاهانو
په ځان به خپله میاندې که بُورې

(خوشحال)

مور دې نهٔ شي باندې بُوره
چې مړونه دَ کارزار دې

(خوشحال)

دارالبوار (ابراهیم ۱۸):

د تباهۍ کور ته وایي

ډاکټر نجیبُ الله چې په بېدردۍ سره پاکستاني پوځې جرنېلانو په فریب شهید کړونو بُوره مور ئي پښېورکښې بې اسرې بې کوره ژړېدله۔ دلته دَ سرېتوب، دَاِسلام، دَ وطن، دَ پښتو هر اړخ او اقدار دَ پنجابي پوځ دَ پښتون دښمنۍ ځرګندولو دپاره په اباسین لاهوکړې شو۔ دَ پنجابي بدمذهبه سره ځهٔ پښتانهٔ هم په پېسو ملګرې شوي وو۔ یوائې هغوې دا کارنهٔ شو کؤلی۔

وایي چې هم په دغه ورځ اسلم بېګ سره دحمېدګل دکابل په لار لېدلې شوي وو۔ داهم خلق وایي چې افراسیاب ختټک دغه وخت دَ نجیبُ الله دځوړندولو ځائ سره نزدې په تماشه لېدلی شوی وهٔ۔

- په بل غشي توپک هېڅ وېشتلی نهٔ یم
کهٔ وېشتلی یم خوبیاپه خپل توپک یم

(خوشحال)

★★★

قصد:

وَعَلَي اللہِ قصدُالسَبِیل

کست = اراده = نیت = خامخا = په ضد = بې سببه

- ماپه وړیو سترګو ډېریاران خوړلي
په ځېرځېر دي مخ ته نهٔ ګورم دَ کسته

(خوشحال)

د = ت بدلون مونږ په زوتول، زياده، ايدکښې کتلې دې۔

★★★

قعر:

دپښتـو دَ دې تـکې شجرنسب دلچسپ دی۔قعريوې کندې ته وايي، قَعرِمُذَلت، قَعرِگمنامې۔ مونږ ئې دبدلون اصول ته وړاندې کوو ق = خ ق + ع = خ + و، ق او ع دواړه زمـونـږ پـورلـی نـخښـې دي۔ خپلواک دی او پرېوزي۔ر = ړ نو قعر = خوړ

١ : لـوانـدۀ خـوړ هـم دغـه ريښـه لري۔ لوندۀ قعر۔ لوندخوړ کښې واقعې دغسې کندې ډېرې دې۔

٢ : پـنـج قـعـره = پښـنـځ خـوره دا دَ دېـرمشـهـور دريـاب دی چـې پنجکوړه نومېږي۔ دَ کال ٢٠١٠ء / ١٤٣١ هـ دَ شعبان رمضان سېلاب عظيم کښې ئې ډېره برخه لرله۔ مهابهارت په "گاورې" ياد کړی دی۔

٣ : بـد کـوړ = بـد قـعـر دَ امازئې په سيمه يوخوړ دی چې دَ آدېنه "اوديـانـه" سـره راتېـرشـوی دی۔ سـکـنـدر رومـې پـه اوديانه هم تباهې راوستې وه۔ نـن سبا بـد کـوړ دَ يـوسـفـزيـو دَ درنو درنو مېرو يوه برخـه ده۔لـکـه چـې ښـنـگه وديانه ډېره ستائيلې شي، دلته حالت هغسې نۀ دی۔د کـمال خبره ده چې اولس دغـه کندې ته "دارا" وايي۔کلکه وېنا ده چې دارا شاه ايران سره ئې نسبت دی۔

٤ : سبحان خوړ : مومندو کښې دغسې خوړ دی۔

خوړونه پښتونخواکښې ډېر دې اولکه پورته شنل ئې اسان دې۔خوړ د

رود معنې هم لري. مهابهارت کښې ګاورې = ګورې = خوړه هم پنجکوړه ده. کۀ ګاوړې = ګوړ یا خوړ د سنسکرت نه راروان وګڼو او قعر د اکادي عربې نه نو د دې توری تړون سو میریانو ته رسیږي. نورو ټکو کښې د دې توری عمر لس زره کلونو ته رسی.

★★★

قَتل، قَتَل :

Kill دَت دَ حذف کېدوسره کَتَل ل دَ مصدر نخښه ده.

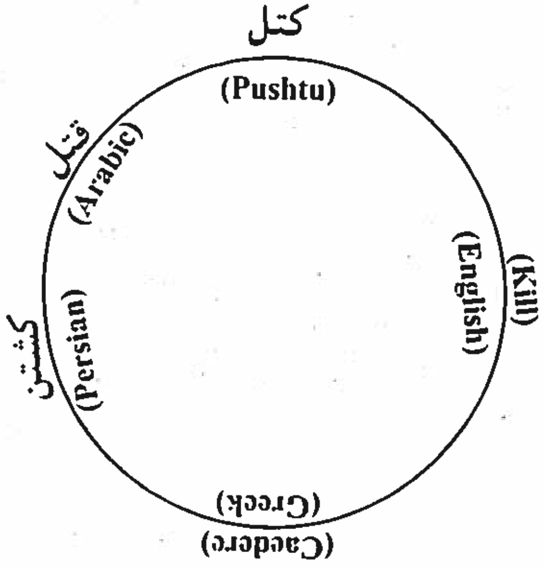

کوتر: Coedere:خیرل Coe = k; d = t

قَت = کَت = ښت cut ښتې ښتې = ټوټې ټوټې دفارسی. کشتن مصدرپښتو کښې کشتل شو چې ش ترې حذف شو نو کتل او کَتَل شو. ک = ق چې عربی ته لاړو نوقتل شو. دَ کتل نه Kill په

اسانه وځي۔ کوتل د حلالول پرېکول په معنې قاموسونو اخستی۔ زخمی کول معنې هم لری۔ دوست شينواری هم دغسې ليکی۔ Coedere يونانی توری دې

★★★

قباله:

کېباله : يو اخلاقي دستاوېز (Oxford)

پښتو کښې ورته هم کېباله وايي۔ کېواله يا کښېوالا (ښکېواله) يو ليکلي شي ته وايي۔ "وکښه اوباېزېده"، کښل زړه پښتو کښې ليکلوته وايي اوس هم ځای په ځای استعمالېږي نو قباله توری اصل کښې "کېښواله" دی۔

خوشحال د کښل توری ډېر راوړی۔

اشرف خان دی راته کښلی
زۀ خو خوښ پۀ خط د دۀ يم

(خوشحال)

★★★

صدف (فارسی): سيپی (پښتو)
Sepia (انگرېزی) Cuttlefish (يونانی)

★★★

قُرٰی:

کلی : قلعه : قُرَی مُحَصَنَةِ

۱: ﴿لِتُنذِرَ أُمَّ الْقُرَىٰ وَمَنْ حَوْلَهَا﴾

۲: ﴿هٰذِهِ الْقَرْيَةِ : قریه :﴾

بناریه

ـ ماوې کـلـی مېښت دی چې په کلي باندې راغلم
درسـت وطن وېران وو خالي مېنه وه اوجاړه

(خوشحال)

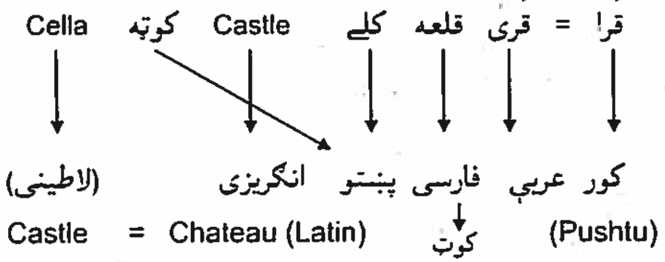

Chastel = تر څۀ وخته داسې لیکلی شو۔ K = C

مـونږ کۀ ښار ټکی ق ته اړول وغواړو نو قُر او قُرې ترې په اسانه جـوړېږي۔دغـسـې پېښـور = ښې قـرئ پـه مـعـنی د لوی کلي راځي۔ نـو ښار دغـسـې نو قرې دې یعني ښ = ق ۔کوټه او کوټ دا ښائی چی دا تـوري دره ورنـه دي۔ دا هـم ښائی چی خلک د کو چیتوب نه دېشینی ته راغلل۔

★★★

قـندېل : Candal : انـګلش،ق = kh ، sh دَ = ت (لـکه برق = بـرېښ، قعر= خوړ)،نو ښنتېل ترې جوړ شو، Shanteel دَ ښنتېل نه ل حذف شو نو Shante یـعني شونتې ترې جوړه شوه (Candal(Latin

دَ رناییوه پېمانه هم ده. شونتې یاموم باتی ته هم وایي.

تاسووکتل چې دپښتو شونتې په کوم ډول انګرېزی او عربی ته ورسېده. د کوند اوکُوندنا معنی هم دغسې دې. بجلې کوندې. دغه هندوستانی ژبه ده.

★★★

قِرَأت :

۱:	﴿فَقَراهُ عَلَیهِم مَاکَانُو بِهِ مُؤْمِنِین﴾ (الشعرا ۱۹۹)

﴿فَاِذَا قَرَأتَ القُرآنَ فَاستَعِذُ بِااللّٰه﴾ (النحل ۹۸)

داتېکی په ښکاره پښتوسره تړون لري. پښتونخواکښې پراکرت اوسنسکرت ژبویوه زمانه تېره کړې ده دغه ژبو دکرت لاحقه دَ عربی قِرأت سره نزدېوالي څرګندوي. دَ کرت په ځائ پښتوکښې کرتې اوس هم شته چې دَ خبرومعنی ښندې. کَرَت دَ بیا بیا وئیلو معنی لري. داسې ښکارې چې پرا اوسنس دَ پردې اوخپل معنی لري.

(سان دَ لور، رمبې دَ تېرولو یوه آله ده)

★★★

قبیله:

(خپله) والمَلئِکَةُ قَبِیلَه (بني اسرائیل ۹۲) ق = kh ، sh نو خښېله ترې جوړه شوه. ب + ي = پ نو خپله ترې جوړه شوه. دقبائل غړېه خپائل = خپېل = خپل شي.

★★★

Reap

لو کؤل،رېبل (ل پکښې د مصدر نخښه ده)ب = P

للون = Raud (اوستا، تاجکي)

جارو کؤل =روفتن (فارسي)

لو کؤل = Raud(یعنوبي)

رېبل= Raudal (پښتو)

شوتل رېبل، ګیا رودل توپیر نه لري۔

★★★

رَسُول:

رَسُول۔ رساول، رسېدل : عربي کښې اصطلاحًا پېغمبرَ

اَستاذې، رېبار۔

مَایأتِیهِم مِن رَسُول (الحجر ۱۱)

رسا : شیش، بې خطا، رسول تکی قرآن پاک کښې ډېر راځي۔

(۱) وَمَا اَرسَلنَامِن رَسُول الاَّ بِلِسَانِ قَومِهٖ

- زمادوه سترګې ولاړې ته څلورشوې
  کۀ ښکاره دیاردلورې خداې رسول کا

(خوشحال)

- څارترتارسوله تامې یارلېدوېه سترګو
  راشه راشه چې دې دواړه کسې چومم

(خوشحال)

راد:

په معنی د مېړنې پیاوړه

قوت = Arat (اوستا)

جګړن= Rat (زړه سلاویانی)

جنګیالې = Ratis (سنسکرت)

راد اینډو اروپائي ریښه لري۔

- خواست دُعا په اسانی کله قبلېږي
دَ تقوٰی په کار څو راد نۀ شي سړی

(خوشحال)

روژه: رمضان

﴿شَهرُ رَمَضَانَ الَّذِیٓ اُنزِلَ فِیهِ القُرآن﴾ (البقره)

روژه غږ رمضان سره نزدې دې۔ که د رَمضان 'م' په 'و' او ض په 'ژ' واړی نو روژه به شی۔ روژه مونږ د "ژا" په حواله هم څیړلی ده۔ پارسی وان ورته روزه وائی هندوستانی هم ورته روزه وائی۔ هندی کښې "بهرتا" وائی۔ پښتو نړیوال په آریه کښی ګنی او عربی په سامی کښی۔ د روژه او رمضان نزدیوالی د اسلام د څرګندیدو نه مخکښی ښکاری۔ د اسلام نه وړاندې که د پښتو عربی خپلوی کیدی شی نو د سومیریا اکادی زرغون شاه (King Sargon) نه علاوه ایکی یو ځای کښی کیدې شی دغه ځای د بنیادمو د وړومبی ژبی ټاټوبې یعنی پښتونخواه ده۔

که د "بهرتا" نه بهـ پریوزی نو "رتا" پاتی کیږی چی په اَسانه

تری روژه جوړیږی-

روژه ←—— رمضان ←—— روزه ←—— بهرتا (رتا)

د ژبو ویش په یو کلک سوچه پو هنیز بنسټ پکار دی-

آریائی او سامی نسلی بوی لری- پو هنه د نسلونو تابع نه وی- تول خلک وائی چې پښتو آریائی ژبه ده او عربی سامی ده- زمونږ دا لیک عربی سره د پښتو دومره تړون څرګندوی لکه څومره چه سنسکرت او ستا او انګریزی ژبې سره ي ښکاره کوی- داسې بریښی لکه دغه ژبې د پښتوِ نه وتی وی دا نه چې پښتو د هغوی یو یا بل تبر کښی ده- دا زما ذاتی اخذ (derivation) نه دې- د لوستونکو وړاندې پروت سپړ دی کتاب دی- که څوک وائی چې مزکنی حقیقتونه دغسی دی نو زه وائم چې یو څه هم د پو هنې نه بهر کیدی نه شی-

ـ ما قرآن منلی چی نازل دی له آسمانه

نورو ته بخښلی چې خبری یونانی ده

(خوشحال)

★★★★

شَتّٰی:

وَقُلُوبُهُم شَتّٰی (الحشر ۱۴)

"اوزړونه دَ دوې تارپه تاردې"

ـ مګر زړهٔ ئې دَ هاتهې دی چې زغمې ئې

داشېتې چې دخوشحال په زړهٔ شولکه

(خوشحال)

دخوشحال دَ شعرنه څرګندېږي لکه شیتې څۀ خطرناکه لکه دَ غشي څۀ شی دی۔شتی۔ نن سبادجوارو وړي نه دَلري شوو دانونه وروستوپاتې برخې ته وایي چې دخشاک په ځائ استعمالېږي۔ مېښواوغواګانویو خوراک هم دی نور ځاروي ئې هم خورې۔

★★★

شَفتَین:

(الشمس۹) شفتٙ = Shafath

شود (th=d) Shawad

شونډ (n=extra) Shawand

شونډې (final step) Shonde

دپښتوژبې شخوند هم دغسې نژدې نژدې مطلب ورکوي۔

داسې ښکارې چې خلو کښې و په ب بدل شي یعني ښه لب لپه : لب = Lipدعربی۔ دَ ېد، ېت، هت او لاس څېړنه وړاندې شوې ده۔

Cheilo یونانی کښې خلې ته وائی۔

★★★

شَمس:

اِذَالشَمسُ کُوِرت (القرآن)

دعربی۔ شمس دَ شموس نه وتې دی، شمود شمعې نه وتې دی۔ شمه لکه دسراج معنٰی لري۔داخبره چې شمع پښتو ده، مونږ دشونتی۔ تکی وړاندې کوو۔ داکښې تې تصغېر دی او اصل تکی

شون یا شوښنې دی۔ شوئېنې او شعاع یو شی دی۔ دَ شونتې غړ په شومئې هم کېږي۔ شومئې نه شمس جوړ شو۔شومه دم یوه محاوره ده۔ دَ شونېئې بل شکل شوانې دشعاپشان دی۔شونتې یا شونې ته لیت اولیتکې هم وایي لیت دَ انګلېسي light سره نزدې دی لیت نه دیت، دیا، ډیوټ، ډیوه اوځي۔ قرآن پاک کښې "شُوَاظ" راغلي دی۔

شُوانې دَ انګلېسي shown او shine سره نزدېوالي لري۔

سُورج=سور+آج=سُورآک=سُوراور

سورج هور+آک:د دې وروستې حصه هندته لاړه هلته ترې آګن، اګنې جوړ شو۔اورمخې : سُورمخې : سُورسپین

★★★

تَعَیُن:

= تبن : تاکلی

- په رضائې خپل خاطرورکړو و یارته
په خوشحال محصِل نهٔ وود چاتېن

(خوشحال)

- چې تعبنه دَ اهارکړمه سبلې شي په چمن کښې
ګلونه د لاله لکه بادشاه پرېوزي له تخته

(خوشحال)

په چاځهٔ ورتبن کؤل محاوره ده۔ تبن کؤل به غالبًادري ګواهانو سره اثبات کلکؤلو نه وتې وې لکه مونږ وایو دربم ځل حق : دَ

خداې حق۔

★★★

تمنٰی :

(۱) مِن نُطفَةٍفَاِذَا تُمنٰی (الواقعه)

چې په درست تومن اوښاره
نن هغه ده زمایاره

(خوشحال)

تومن : تبر: قبیله۔ قام، ډېری، طائفه، عشیره،علاقه، مېنه، سیمه، بوزغلې۔

(۲) اَفَرَأیتُم مَّاتُمنُون (الواقعه)

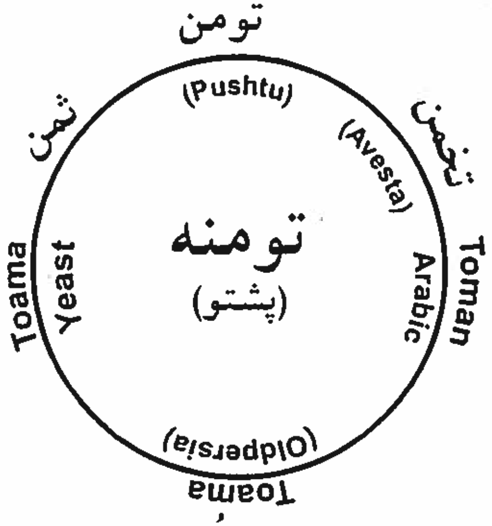

تومنه دَ yeast وهلې هغه کُوټ ته وايي چې هغې سره پېئ مستوکښې بدلېږي۔ ذخېره هم بللې شي۔ تروه، مائع هم ورته وايي۔

تومان يوه سيکه هم ده. اوستاکښې ورته تومانTaoximan وايي لرغونې پارسې ورته Toama وايي، تخم، تومه اوتومنه ته اوستاکښې تونبمان وايي. داتورې اوستا هم دَ پښتونه اخستی دی او داوستانه دپارسی. په لار عربی ته لاړو.

- کـهٔ دَ کـلي، دَ اولـس، دَ تومن بزرګ وې
ومـلـمـه وتـه ئـې کـژمکرر چرګ وې

(خوشحال)

زرتشت ې سپـين تُمان يا سپيتما بالهٔ: داسې سړی چې جوهر ئې سپين سپېځلی وو. تو منې ته خمبيره هم وائي.

- پـه درست کـلي کې مې يار دی هغه کس
چې پـه درست تومن او ښار دی هغه کس

(خوشحال)

﴿وَشَروهُ بِثَمَنٍ بَخسٍ دَرَاهِمَ﴾ (سورة يوسف)

ثُمن = Thaman ث =th لـکـه ثاقب، حرث، ثاني، ابن هيثم مـونـږ کړي دي. دغهThaman = تـومـن ، تـومـن د قيمت نرخ معنی داسې ورکوي لکه مونږه بره وکښل.

★★★

تَنُور:

تنور دپښتو توری دی. تنارهٔ هم وئيلې شي. جوالېقې اوثعلبې وايي چې دامعرّب شوی دی. جلال الدين سيوطې ئې هم معرّب ګڼې

تنور دتن + اور مرکب توری دی، تن اور : دَ اورتنه

- پـخپـل آه مـې بـاورشتـه اثـریـه وکـا

رقیبـان بـه ورلـړونـې دَ تـنـورکـړم

(خوشحال)

وَفَارَ التَنورُ (القرآن)

هندوستان کې ئې تندور بولي۔

★★★

تعدِی:

تادي : بېره، جلتیا، زر، زیاتي، زور، ظلم

۱: ﴿وَلاَتَعد،و فِی السَّبتِ﴾

په خالي کښې زیاتي مهٔ کوئ

۲: ﴿وَلاَتَعَاوَنُوعَلَی الاِثمِ وَالعُدوان﴾

په گناه اوزیاتې کښې مددمهٔ کوئ

۳: ﴿وَمَن یَتَعَدحُدُودَاللّٰه﴾

چاچې مات کړهٔ بربېدونه دَ الله

★★★

تابیا

تـا بیـا دیو پېښې څهٔ بند بنا ترل۔ فکر او تدبیر، مخنیوي سره نزدې معنیٰ لري۔ ممکنه ده تابع ریښه لري۔ معنیٰ ئې ده ورپسې۔

★★★

تباه:تَب:

١: ﴿تَبت يَدَا اَبِى لَهَبِ وَتَبّ﴾

تبا سُو چه پښتـو تکی دی۔تبئي تبخي ته وايي چې په نغرې پروت وي، تبغنه ورته هم وايي۔

★★★

توره Taura:

کـامـل صيب ليکي چې "توره په تُرکي ژبې قاعدې او رسم تـه وايـي۔ حـکمِ سلطاني۔ پښتو ژبې هم تورهَ دَ ځنې خاصو رسمونو نوم دی"۔

پارسی او هندی ژبې "طور" شته چې طريقه معنیٰ لري لکه بطور تحفه، بطورِ مثال،بطورِ تبرک وغيره۔

تورات دَ عبرانی ډيرمشهور کتاب دی چې مطلب ئې شريعت يا قاعده ده۔ شريعتِ موسوي ته تورات وئيلې شي۔

دَ قـرآن پـاک مـطابق په موسٰې عليه السلام نازل شوې کتاب ته تورات وايي۔

(١) ﴿فَأْتُوبِاالتَورَاةِ اِن كُنتُم صٰدِقِين﴾

(٢) ﴿مِن قَبلِ اَن تُنزَلَ التَورَاة﴾ (آل عمران:٩٣)

پښتو ژبې توره هغه ښځه نو ميږي چې قانون پرې نافِذ شي۔ لـکـه وايـي فـلانی دَ فـلانـي سره توره شوه۔ هسې هم چې په چاالزام اولګې نو وايي تور پرې وريورې شو۔

﴿وَكَيفَ يُحَكِّمُونَكَ وَعِندَهُمُ التَوراة ط فِيهَاحُكم الله﴾

(مائده: ۴۳)

تورهٔ هسې هم يو ليکلې شي ته وايي. ګوته ئې توره کړه. پټې ئې خرڅ کړو. دَ انګريزي Black and white کښې دغه معنی پټه ده.

- چې خورول، ګټل، بخښل کړه ځوان هغه
چې توره لري دَ تورې خان هغه

(خوشحال)

- نورپښتانهٔ ډېر دي خويوزهٔ پکښې توره يم
واخلم، ورکړم، بندکړم، پرېږدم، ووژنم تردمه

(خوشحال)

داسې ښکارې لکه دخوشحال تروخته داتکې عام وو. نن صبانشته. توره پېسې ياسبکې ته هم وايي چې ډېره کم ارزه وي.

- منت دچامهٔ ورهٔ دَ يوې تورې
شونډې کښې مهٔ ږده په غورې سپورې

- کله کله پکښې هسې ارزانې شي
چې په دوه توره دَ سلو مهمانې شي

- داکبر بادشاه په دور
شو دخپل اولس تورخان

دَ تورخان مطلب دَ دستور آئېن نافذونکې دی. تور خان،

سپین خان، کپوت خان نو مونه پښتنو کښې ډېر دې۔ تورخان د دوست شینواري مطابق ممتازته وایي او هغه هم چې کلنګ مالیه ورته معاف وې۔ توریتې یا ترویتې دعلمِ نجوم ماهرته وایي۔ کله چې مجوسیان دَ تورات موسٰی نه خبر شو نو هغوي دَ تورات نه توریتې یاترویتې جوړ کړو۔

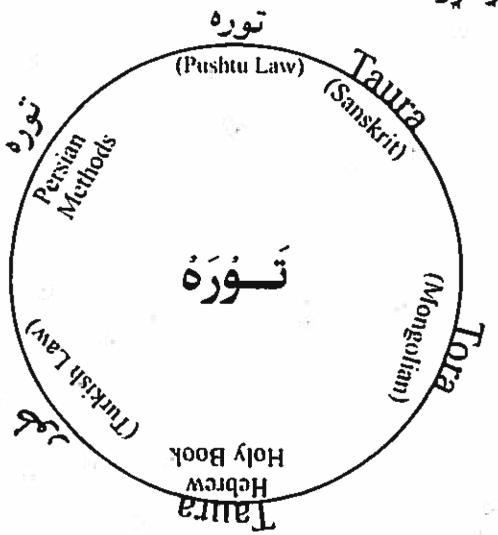

تاریخ کښې دَ توره بان یا توره من، مهر ګل او سلم تور نو مونه راځي۔ توره مان اومهرګل دَ هغه قام څخه دې چې په سپینو هونانو white huns یاد دې۔ دا پښتانهٔ وو بل څوک نهٔ وو۔ معلومېږي چې دا دَ اپتالیانو یا ابدالیانو معلومه قبیله ده۔ دوي دَ بده مذهب مخالف وو او دهندو مذهب هم مخالف وو۔ دپښتوژبې الفبات ته هم تورې وایي۔ خوشحال خان خټک دَ یونه زیاتو شعرونو کښې دسلم تور حواله ورکوي۔

- لا هم هغه دي چې په کښې ورکې
هونبره لښکرې د سلم تور دي
- سلم تور غوندې فلک هسې پرې نښول
ډیر نا اهله د کردار د لاسه خوار وو

کامل صیب لیکي چې سلم تور د ایران د باچا فریدون د دووځامنو نامې دې زمایه خیال سلم په سلو کښې چونړ او توري د قبیلې نوم دی. دَ تور دَ ټکې نه بریښي چې دا ئې قبایلي نوم وهٔ او دَ تورو هونانو Black huns سره ئې تعلق وهٔ.

توري په اوسنو پښتنو کښې یوه درنه قبیله ده چې شیعه مذهب لري. طوری هم لکه د بنګښو د روښانې خوزون مرستیال وو. پښتنو کښې تورترین اوسپین ترین هم څرګندې قبیلې دې. دتوراوسپین دټکونه علاوه پخپله ترین دَ توري سره غږي موزونیت لري.

تاریخ طبري کښې دَ اپتالیانو(ابدالیانو) یوه پېښه راغلې ده چې دوي دَ ''اورسې'' غونډۍ نه ښکته بون وکړو. دَ دغه قبیلې مشر اخشنوار وهٔ چې دَ هغه یو زوي تورمان یادېږي. Turmana دغه تورمن، تورمانه یاتورمښه هندي تاریخ کښې دَ توراباڼ په نوم یادېږي. توراباڼ کښې دَ ''توري'' ریښه موجوده ده. دهٔ په هند قبضه وکړه. دَ دهٔ زوي مهرګل، مهرګله یامهراکله په کشمیر قبضه وکړه. دوي دَ اور ستائیوال وو. داپېښې دَ ۵۰۰ میلادي خواوشا دې. دَ کُشان او

تــــوره مـانـه سـيـکـې اوخـزانې ترننه پرېمانه موندلې کېږي۔ کوشان غـلزيان وو۔ اېتاليـان هيـون سانګ هم يادکړې دې۔ يعني په دې سيمه د ورود اسـلام سـره نـزدې وخـت وۀ۔ تـورهـن، سپـين هن لکه دَ تورترين، سپـيـن تـريـن په غلزئي اودراني منطبق کېږي۔ په هرحال هنان پښتانۀ وو۔ هنانو په اروپاهم برغـل کړی وۀ۔

ابـدالـي يادرانـي يـوه داسـې قبيله ده چې داسلام نه وړاندې او داسـلام نـه وروستـودواړو وختـونو کښې ئې په ګاونډې ملکونو تسلط مـونـدلـی وۀ۔ پښتـونـخوا کښې به داسې کلي ډېرکم وې چرته چې يو دوه درانـي خـانـان نۀ وې۔ هندوستان کښې ئې هم نسلي اولاد ډېر دی۔ په افغانسـتان ئې تراوسه بالادستې قائمه ده۔

۔ چــاري د دهــر پـــه خپــل دستــور دي
لـکــه پــه تورو پــه سپـيـن مـسـطـور دي

دوئـمـې مـصـرعـې تورو پـه سپين تـه Black & White وائي ورسـره دستـور راوړل زمـونـږ مـرستـه کوي۔ د هندوستان د آخري راجا نـوم پـه کتـابـونـو کـې "پـرتهوي راج" راځي۔ ددوي نوم غږ کله داسې کـېږي لکه "پ" زوَر لري۔ کله د "ر" لاندې زېر وي۔ خوشحال بابا ئې داسې يادوي۔

۔ چـې دهـلـي ئـې رانـيـوۀ لـه پتـورايـه
پـه دا کـار کـې ئې ډېـر کـړی مشقـت وو
۔ چـې ئـې سـر د پتـورا پـرې کـړو لـه تنـه

شپږ سوه دولس کاله کم سن ډ هجرت وۀ

په شعرونو کې "را" د راجا لنډيز دی او نوم ئې پتورا دی۔ دا په "توره" دی۔ يعني په آئين، په قانون، په دستور، په شريعت يا جائز او مستحق پاچا۔ باچايان دغسې نومونه په ځان ږدي۔ د هغه سر لښکر کانډې راو نومېږي۔ راو هم د راجا، راې په ځائ دی۔ کانډي يا کنډې هغسې معنیٰ لري لکه مونږ دې کتاب کې د ملاکنډ سره ليکلي دي۔ د کنډي مطلب يو بهادر، تورزن، تللی راځي۔ په کنډه، په تله (ميزان) تـه وائي۔اوريدلي مې دي چې دغه جنګ کې له هر اړخه سپايانو يو بل مقابلې لره په پښتو ژبه بلل۔ ډېر امکان دی چې دغه باچا د هند د جيپال او انند پال نسل کې وي۔ دواړه خوا وشا دوه سوه کلونه تر منځه لري۔ پنډت نهرو پخپل کتاب کې پرتهوي راج خپل اتل يا هيرو ګڼي۔ راې= راجا، ی، =ج۔ ګورنر کېرو ورته Rai Pithora نوم ليکي۔ Prithviد مزکې معنیٰ لري۔ وطن، مادرِ وطن Prithvi : Mother earth۔ د پرتهوي راج معنیٰ شوه شاهِ عالم ۔ مونږ چې د توره کومه شننه کوو ورسره سمه ده۔

دجيپال نمسي او دننګ پال زوي "تروجن پال" بڼۀ په ځرګنده "تورزن پال" دی۔

توان او زور ،مې وارۀ تۀ ئې
بې تا نۀ پيرم په توره

(خوشحال)

پېرو پلور معنیٰ د اخستلو او خرڅولو لري. نۀ پېرم = نۀ اخلم، تـوره یـو کم قیمته سپکه پیسه یا سیکه. زما ټول همت او قدر ستا په سبب دی چې تـۀ راسره نـۀ یې نـو باقي پاتې ځان په یوه پیسه هم نۀ اخلم. زۀ کۀ ګران یم نو ستا د مخه ګنه د یو د مړي هم نۀ یم.

د توره دومره ځېړنې سره کۀ مونږ د طورو کلی او د تورو غر یاد نۀ کړو نو کمي به وي. طورو معیار دوه بیل بیل کلي د مردان نه په نیم ساعت پیاده مزل پراتۀ دي. د پوهنې د یو مرکز په حېث طورو ته وړه بخارا وائي.

دا د یوسف مندنړ په خاوره تر ټولو ژور ځائي دی د سیکانو باچا ګرديږ کې طورو د یوسفزو څۀ عارضي مرکز وۀ. هر کله چې سیکان او د بریلیږ شېخان دواړه د فېرنګي آلۀ کار وو. لکه د شاه ایران دربار کې انګرېز سفیر د شاه زمان سدوزئیږ د مخ نیوي یا شاګوذار لره ناست وۀ. د فېرنګي راتللو سره د طورو سرداري هوتي ته لاړله. دواړو په پښتون اولس بې حده ظلمونه کړي دي. طورو معیار د کلپانیږ په غاړه پراتۀ دي. د خوشحالیاتو سره ژور تړون لري. دا خلک د باچا خان مرستیال وو. تورو غر د خوشحال د ښکار سره نوم ګتلی دی. ددې غر لمن کې د خوشحال خلی دی.

- تور غرئې د هوډي دی تر تیراه پورې سم تللی
نیلاب او لنډي دواړو عجب سریښی په پای

د کابل شاهانو په وروستنیو باچایانو کې یو "لړه تورمن"

یادېږي۔ پښتو کې به دا راجا تورمن وي۔ د وزیر اعظم نوم ئې قلار وۀ۔ هغۀ د خپل بادار نه واک و ترورلو او پخپله بادشاه شو۔ دا پېښه د ۸۷۰ء نه وروستو وه او دوي هند ته راغلي وو۔ د قلار اولاد کې کمالو او جېپال راځي۔ دا مهمه ده چې "دستار نامه" کې یعقوب لیث ډېر ښۀ ستائیلی شوی دی۔ "لړه تورمن" زمونږ د توره سره تړلی دی۔ دوي پښتو ژبه وئیله۔ او د نسله پښتانۀ وو۔ مونږ د توران او توراني توري هم داسې خیړلي شو۔ توراني، ترکو پخپله د ترکي غږ (تورکي) هم دغه شان دي۔ ترکان عثمانیه هم دغه دي۔

توري خېل د اتمانزئي وزیرو یوه څانګه ده۔ توره د شمشېر معنی په هر حال لري۔ تورنګ زئي یا تورمزي د اشنغر یو غټ کلی دی۔ توروسک یو کلی بونېر کې د کړاکړ نه ښکته پروت دی۔ توروسک وزیرستان کې یو کلی دی۔ "توریزونه" د طوري قبیلې دستور ته وائي۔

* * *

تَلّ:

دادپښتوژبې سُوچه اوبېخې خپل تکی دی۔ ډېرومعنوکښې راځي۔لکه غوښې تلې شوې، وېنه تله شوه، اوبۀ تلې شوې۔

پـه میدان کـې تـلـې ښـې دې دَ سـر وینـې
هـونـبـره نـۀ وې خـربـې غـوښـې ورتـه تلې

(خوشحال)

تَل په معنی دفرش، په معنی د انګڼ، غولې، کور راځي. باچايان ئې په تل رغړي، خانان ئې په تل پراته دي. جوَس هم ورته وايي. دتل غوندې توری تل هم دی. دمزکې يوتل، يود توته، دَګنو تل، چاسره تل کېدل ورسره ملېدلو ته وايي. پرتل يوبل توری دی. معنی ئې ده دَکو چيانو هغه سامان چې له کو چېدلو ترمخه بل ځائ ته لېږل کېږي. (دوست شينواری)

پرتلی : پرتل وړونکې ښاروې، په خر، سنډاباندې پرتل اچول يالمسې ترل ته وايي.

تليتی: دامن کوه، وېخ، خواوشا (کامل صيب، ضميمه تاريخ مرصع) تل مزکې ته وايي. دمزکې ببخ ته هم تل وايي. دکو هې ژورځائ تل بللې شي. دکوتې دننه برخې ته تل وايي. تل دَ چت اُپوته دی. تلول په غوړو ياتېلو کښې سرۀ کؤلو ته هم وايي. تله کړه معنی توې کړه، ښکته وغورزوه. ډيوشې تل ته رسېدل ډېرې ژورې معنی ته رسېدل وې. ياډېرې ژورې پوهنې ته ورپرېوتل وې. ترټولو ښکته نقطې ته تل وايي. غالبًا چې دتل سم اپوټه توری هسک دی. هسک اوچت وې. او دغه دَ چهت ريښه ده. چهت ورته ځکه وايي چې دتل نه وچت وې. تل مزکه اوچت هسک يا اسمان وې. قرآن پاک کښې دَ اسماعېل عله السلام دقربانی په حقله راځي.

فَلَمَّا اَسلَمَا وَتَلَّهُ لِلجَبِينِ (الصّٰفٰت ١٠٣)

ژبارنه: "نو هركله چې غاړه كېښوده دواړو، او وايي چولودې په اړخ" يا نو كله چې سلامې شو اوتندہ ئې تاو كړه- ياكله چې هغهٔ تندی په مزكه كېښودو- معنٰی دتل شوه "وايي چولو"- تاسووكتل چې دلته دَ قرآن تل دَ پښتو دتل معنٰی كښې راغلی دی- تله كښې "ه" حرفِ اسمِ اشاره ده- اَسلَمَا هم پښتو ريښه لري- پښتو كښې سلامې كؤل داسې وې لكه چې دَ پتې څهٔ حصه په غاښور داسې سمه كړې چې څهٔ حصه بره وې او څهٔ ښكته اويهٔ دَ سلامې ځائ ته بهېږي- دبره نه ښكته راښكلو ته دَ هغې ځائ سلامې كؤل وايي- دلاسونو ورغوې ته تلې وايي- دېښولاندې برخه تلې بللی شي- ازغې ئې تل كښې ښخ شو- تلې مې پولې شو- تَل، تَله، تلَه، تَلَه كچ كؤلو اوبرابرولو ته وايي-

تَلّهٔ لِلجَبين: داسې به وي- "ه" حرفِ لفظِ اشاره ده او تلّ فعل دی

نو خبرېنه په تلّ شوه۔

تَلَّهُ لِلجَبِيۡن : چې هغۀ سم کړو، برابرئې کړوتندی۔په تله تول ياتللې يوه محاوره ده۔اتل يوپښتوتوری دی چې دپوره سيال معنٰی وزکوي۔ دهندی ژبې اتل دغسې معنٰی لري۔ اتل دَ اپتال ماخذ هم لرلې شي۔ اپتال دپښتون يوه قبيله ده چې ۵۰۰ سو خواوشاپه هندقابضه شو۔تول پتې ته هم وايي

۔ اشنائې لکه ښه تول چې ورته اش کړې
جدائې لکه ږلی ورانې دَ تول کړه

تول فصل ياکروندې ته هم وايي:

۔چې هم تول ځې هم دلی داتوپان دی کۀ ږلی
چې ئې وړي موندی نۀ شي هائ توبه له هغه کښته

تال،تالې، تاس لوئ ښانک ته وايي:

ع: ورته اېښی دَ مغل دحلوه تال دی

ع: دطالي کۀ درته وايم يو تالی دی

تلاتوب، ناقلارې، تلبر،ښانک، تل ول،هلې ځلې، تلاش، تلېدل، ورتېدل۔کامل صېب دتلاتوب معنٰی جوش وخروش، هېجان، غلبه ليکلې ده۔

۔ دجهان غمونه يوسرزمابل سر
کۀ سړی ېې دباورپه تله تول کړه

- لکه باز خال دتارودانبکار دَ دهٔ دی
کهٔ څهٔ شي زمادزړهٔ په تلاتوب

تُول اوتولند دَ تللويو اندازته وايي. تل هم دَ تتل يا ترتله معنیٰ لري. دپښتوتلل اوستاکښې Tak (تګ) او Hakeدی. تلې کتل او طالع کتل يوه معنیٰ لري. په تلې کښې شړشم مهٔ زرغونوه. شړشم ته هندی کښې سرسون وايي چې له پښتوئې اخستی دی.

تلې کښې تېل تينګؤل هندي محاوره ده چې اصل ئې وړاندېنې پښتومتل دی. تلې کښې شړشم په لاس کې شړشم ته وايي. پرېوتې دانې ته ئې هم لاتلې کښې وايي. يعني پرېوتو سره سمدستې ئې مهٔ زرغونوه. هندکوکښې هم "تلی تاک" ښکته ګوره شته.

دتلې اوهتېلې اصل يودې. هتېلې يااتېلې کښې الف اوها وران شي. کله چې دَ هتېلې وروستی برخه ورانه شي نو هتهٔ يا هاتهٔ ترې جوړ شي کوم چې هندي توری دی. دمزکې پاتال يايوائې پاتال هم دغه دَ تل ريښه لري.

پرتل وهل يا پرلت غزول هم دغه معنیٰ ورکوي. زمونږ وخت کښې دسياسي احتجاج نوې ډول دی.

تلې، اتېلې او هت اېلې، دَ پښتو، اوستا اوسنسکرت ګډ تورې دې. چې مونږ ئې يو دی تل سو چه پښتو توری دی. دې کښې شک نشته دا دبلې هيڅ ژبې نه اخستی شوی نهٔ دی. داسې حالت کښې دَ عربۍ سره دَ دې يوشانوالې معنیٰ خېز دی.

دَ هت نه اتَ او دَات نه اد او دَاد نه ېد جوړ شو۔

"اد" او "اَېد" زور ته وايي قوت ته وايي۔ وَلَا يَؤُدُهُ حِفْظُهُمَا (بخارۍ كتاب التفسير)

اُولُوالايدِ وَالاَبصَارِ (القرآن) صاحبان دَ لاسونو اوستركو عربۍ كښې "يد" لاس ته وايي لكه بِيَدِهِ، خُذبِيَدِكَ، اَيدِيهِم۔ مونږ دَ ېد يالاس خبرنه داسې هم كؤلى شو۔ېد، ېت، هت، هَت، هت پلې، تلې سنسكرت كښې دغه ېد، يتا دى اوپهلوۍ كښې يات، ايات شي۔داخبره چې داتول تكې دَ ايرانيانوپه لار معرّب شوې دي ډېر وزن نهٔ لري۔ دعربۍ سره براه راست ترون ئې زيات وزن لري۔ دَ عربۍ نه دَ مفغَن كېدو بحث ئې ښكاره لاحاصل دى۔

(ژند)اوستايو كتاب دى چې په ۱۵۰۰ قبل مسيح كښې زړه تشتره بلخې ته منسوب دى ددې يوه برخه وندېدادنو مېږي (۱) Gatha (۲) اصل اوستا۔

- لويه پېشكښې ده درته وايم په مثال كښې
  دُرئې په لمن كښې ورته كوره تَلَوَه

- مخ دې په پلو كښې كهٔ چراغ دى چې بلېږي
  خلهٔ ده چې وئيل كا كهٔ مشكني دې تلېږي
- كهٔ دسرملاحظه نهٔ كړې غواص شي
  ملغلرې په درياب كښې تلې تلې

- جام ببناته ورکړه چې ئې ډک یوسې ترځایه

جام ورکړه راندهٔ ته هسې ووایه چې تل دې

مونږ دتل معنٰی په پښتو، پارسی، هندوستانی او عربی کښې وڅېړله اوپه ګڼو متلونو مو واضحه کړه۔ دومره به لړه نهٔ وي۔ دا ورومبی ځل دی چې یوتکی دَ پښتونخوانه ترهنده اوعربستانه ختېزلوېدېز پورې یوه سرچینه لرونکې وښودلې شو داخبره تر اروپا اورېدېدې شي۔

★★★

ثاني:

مونږ دغسې ثاقب، هيثم، حرث او نور شنلي دي او "ث" مو په "th" راوستې ده۔دو او دوتیا هندوستانې دَ انګرېزی two هم ورته نزدې ښکارې دغسې پارسې هم ده۔

★★★

ثاقب:

ثاقب = تېکاو

ابنِ هيثم = Ibn-Haitham

ثلث= درې

ث = th   ث = th = D

ل = د = R

تا= tee= th   Thaqib=tee-kao

قِب =kao=kab   tee په ثابدل شو

اوقب په کاوبدل شو

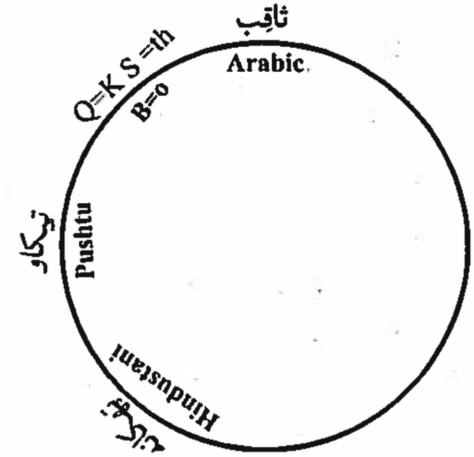

★★★

﴿اَلنّجمُ الثَاقِب﴾ (النجم ۳):

کـــهٔ چـــرې مـــل شـــي دَ نـــاقـــابـــل ســـره
تېـکـاوې نـهٔ وې رخـصـت ترې تل غوارئ

(خوشحال)

دَ پښتو تېکاو چې هند ته لاړو نوتهکانه، تېک ترې جوړ شو۔

★★★

خیاط :

خېط په معنٰی د ستن تار

﴿حتّٰیٓ یَلِجَ الجَمَلُ فِی سَمِّ الخِیَاط﴾ (الاعراف ۲۹)

﴿حَتّٰـــی یَتَبَیَّـــنَ لَـــکُـــمُ الْـــخَیْـــطِ الاَبْیَـضِ مِنَ الْـخَیْـطِ الاَسْوَدِمِنَ الْفَجُر﴾ (البقره ۱۸۷)

فکر کوم چې خېط اوخياط به د پښتود ختي سره تړون لري ختې هم دَ تارونو څخه جوړ وې۔ اسمان کښې دَ سحر نه وړاندې کرښې تورې بياسپينې لکه دَ تار ښکارې۔ دَ پښتو توری "ختل" هم ورسره نژدې معنٰی لري۔ ختی قميص ته يا ټولو جامو ته هم وايي۔

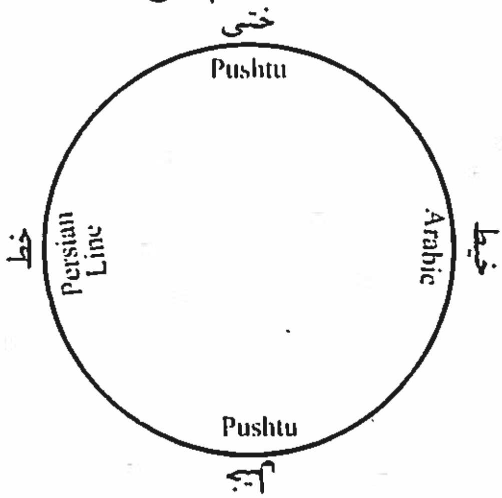

ثانې = دانې = دپښتو دوه

th = ث

Two= Thani = ثانې

۔ مظلومانو ته څۀ خو نظر وکړه
په دربار دې فريادې دې حېرې ختِ

(خوشحال)

مونږ د سَمِ الخياط" سپړدنه وړاندې کړې ده۔

۔ چې دکم اخترپرې وکړو لوئ به هم شي
چې خيرن درخخه نۀ شي دايو خت دی

(خوشحال)

★★★

خیری : خیرن

مَاکَانَ لَهُم الخِیَره (القرآن)

ع: چې خیرن درخخه نهٔ شي دایوخت دی

(خوشحال)

ع: چې له یاره نه جداشي، هم غمژنه هم خیرنه

(خوشحال)

سترګې مې خیره دي" داخبره نن هم دَ سترګو دمرېضانو څخه دَ یو سترګه ور ماهر په کتن ځائ کښې ډېره اورېدلې کېږي۔

★★★

خمطٍ:

اُکُلٍ خَمَطٍ۔خَمَط معنٰی خمچې"خورې خمچې پوسکې دَ وازدو اچوې"دَ خمط خمچې او براغېت = وروګې عجیبه تورې دې۔ چې پښتو ته ډېر نزدې دي۔ خمچې یوه وړه دانه وي لکه د غوښتو فصل وي۔ مارغان ئې خوري۔ پخوا به غریبانانو خوړلې۔

ع: کـه تـهٔ هـر کلـه حلوه خورې زهٔ خمچې

څوک ورته باجره وائی۔ (خوشحال)

★★★

خاطِر:

خاطر زړهٔ ته وایي۔ تصوف کښې هغه وسوسې وغېره چې په زړهٔ کښې تېرېږي،خاطر او خَطَره بللې شي۔ خوا،اړخ یاڅنګ ته وایي۔ خوا دنزدې معنٰی ورکوي۔ خوا زړهٔ ته وایي۔ خوا یوې سیمې ته وایي۔

وطن ته وايي۔ خوا دَ وخت سره تړون لري لکه ښخوا اخوا ديخوا د مکان ښودنه ده۔ دَ خاطِرتلفظ "خواتېر" کېږي معنٰی زړهٔ کښې تېرېدونکې خبرې۔ "خواتېر" هغه ځائ دی چرته چې فکرونه زرغونېږي۔ سرپورته کوي۔ دَ عربي خاطِر دَ پښتو خواتېر دی اود سنسکرت "کهتا" ده۔ کهتاخبرې ته وايي۔

"خوائې ښخه شوه" "خواسړی پرې مهٔ کوه" دَ پښتونخوامطلب دپښتون سيمه، مرکز، غاړه، اړخ، ځائ، زړهٔ دی۔

چې په خواپه خاطرنهٔ هسې عيان شي
ځنې څهٔ چارې پيداپه داجهان شي

(خوشحال)

★★★

زَوت

زوتَوُل : يوڅهٔ په يادو ياد ساتل اودکتاب نه بغېر وئيل۔دا دعربي دَ تجويدسره تړون لري۔تجويد: جَوَد (ج: ز او دَ : ت)

نو جَوَد = زَوت

پښتو کې جوت توری په معنٰی د څرګند ورسره تړون لرلی شي۔ مونږ جوت توری د جغ او جوتي سره څېرلی دی۔

غم:

فَنَجّينٰكَ مِنَ الغَمِّ (طٰه ۴۰)

۔ لايو غم راځني لاړنهٔ وې بل راشي

مـګــرزۀ پېــداپــه ورځ دَ شــوروشــریـم

"واړه سَر درګم کښې ګم = غم راځی۔ (خوشحال)

★★★

غَزَاَل:

Gazella thomsoni

فرانسـبسي Gazella

انګرېزي Gazelle

(Antelope)

A soft Eyed animal

(Oxford)

Gaze په معنی د نظر، کتل، یونظر، سترګې مې ګزې مزې کېږي۔

ع: پــه ښېــوه ښېـوه رفتـارکانـدې غـزالــه

(خوشحال)

غزال پښتوشاعری کښې ډېرزیات راغلی دی۔ د خوشحال بله مـصرعـه کې ئې تـلـل ستـائیلي شوي دي۔ د تګ نه ئې زیات کتل زړونه راکاږي۔

ع: چې ئې ونـیسـم پـه غـبږ کې راتـه ګوري

(خوشحال)

کبلی او غزاله به یو وي۔ غزاله کې اصل ریښه د Gaze ده۔

★★★

غُراَب = غرو =Crow

دَ غُـراب نه غـرو داسـې جـوړېږي لکه آفتاب نه پیتاو، تاب نه تاو، دو آبه نه دو واوه، ګرداب نه ګرداو، د Crow نه قرا = قارغهٔ = کارغهٔ = کراغ، دَ قرو نه خرو= کرو= کوَا (هندوستاني)(ق = خ)(کرات کرات)

زاغ پارسي ده۔زاغ د عربی په معنی د رپېدلو خوزولو۔

مَازَاغَ اَلبَصَرَ (القرآن)

مِثلَ هٰذَا الغُرَابِ (القرآن)

Koraciod Process د اوګـې د هډوکي یو شاخ یا ښانګه ده۔ دَ دې شـکـل لکه دَ کارغهٔ وي۔ Koraco پـه یـونانـي ژبه کې کارغهٔ ته وائي۔ Koraco دَ کارغهٔ او Crow دواړه سره یو شان غږ لري۔

(۱) کارغهٔ (Pushtu)

(۲) (Greek): Koraco

(۳) (English):Crow

(۴) (Arabic):غراب

(۵) (Hindostani):کوا

(٦) (Persian):زاغ

(۷) (Sanskrit):کـیـکا

(۸) (Tamil): Kakkai

(۹) (براهوي) Khakha

(۱۰) (Malti) Khakha

وئيلی شي چې دا توري دره وړ (Dravidian) دي او سنسکرت ترې پورلي دي۔

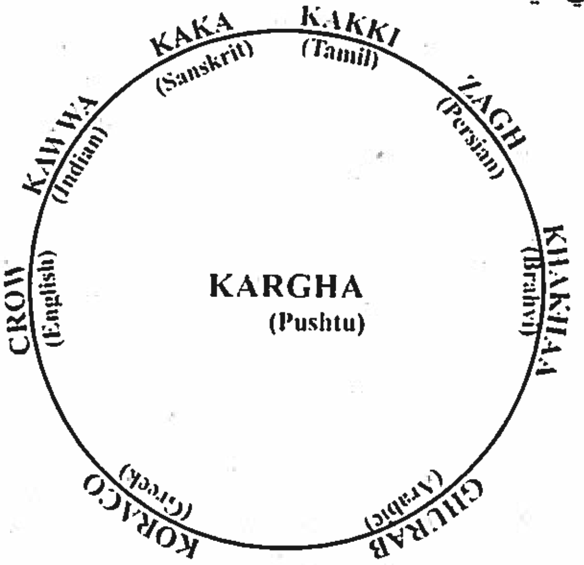

★★★